

Francesc Costa Oller

MATARÓ

NOTÍCIA DE TEMPS ANTIC

ARXIU D'HISTÒRIA II

Mataró. Notícia de temps antic

Francesc Costa Oller

Mataró. Notícia de temps antic

Arxiu d'història II

Mataró, 2017

Aquests articles es varen publicar en diverses revistes i, en general, els reproduïxo tal com varen sortir, amb la referència editorial.

Índex

Històries antigues

- 8 El temps de Mataró els anys del músic Joan Pau Pujol
- 29 Llibre dels salaris dels oficials de Mataró del segle disset
- 32 Memorials a l'Ajuntament (1767-1793)
- 35 Gent de l'any 1716
- 37 Mataró l'any 1713. El primer plànol de la ciutat
- 38 El Maresme medieval vigilat pel bisbe
- 40 Notícies del segle disset
- 42 El bisbe alegre i algun pirata
- 45 Un corsari del segle divuit enfonsat davant Mataró
- 48 Un Ovni visita el Maresme el segle disset
- 50 Mataró vist pel credencer
- 55 En Joan, l'assassí de Canyamars
- 57 Notícia de les Santes
- 58 Anys de mòmies i ossos sants
- 60 Notícies de Dosrius
- 64 Mataró, que no va descobrir Amèrica
- 66 La Inquisició, que era santa
- 69 Quan el vi de Mataró era a la taula dels reis

Històries del dinou

- 73 Notícia d'un negrer
- 80 Registre de títols oficials (1814-1913)
- 83 Ateneu Mataronès (1854-1890)
- 85 Notícies dels anys 1869 i 1871
- 88 Fets d'en Josep Matheu i Ribera
- 90 Els voluntaris d'Ysabel 2^a a Vic
- 92 Les illes Falkland són de Mataró
- 96 El parc de Mataró és centenari
- 103 Carnestoltes de l'any 1900
- 105 La plaça de Cuba de Mataró
- 106 La Plaça Gran, cent anys d'un mercat

- 111 És bonica, oi?, la Plaça de Cuba
- 113 Fernando Séptimo es va morir fa 150 anys
- 117 El telègraf òptic
- 119 Isabel, festa i dol
- 121 Els acords municipals del Trienni Liberal
- 122 Mataró des del mar: panorama vuitcentista
- 124 Mataró de cara al mar
- 127 Els gavatxos i la fulana d'en Godoy
- 129 Els francesos, a sang i fetge
- 131 La presó de Mataró fa 125 anys
- 134 Quan varen deixar d'anar a peu
- 136 De la Plaça del Rei a la Plaça del Poble
- 138 Passejant pel carrer de Sant Josep
- 141 La caritat ben entesa
- 142 Reis i visitants generosos
- 146 Robaven al Robafaves: horrors capitalistes
- 147 La neu i altres desastres
- 149 Mataró, ciutat mil·lenària
- 153 Els gegants de fa cent anys
- 154 Les santes tacades de sang
- 155 L'any del referèndum
- 156 Detalls de Sant Simó
- 156 Don Joan enamora els de Mataró
- 158 El vi de l'esperit
- 160 Notícies a la carta
- 162 L'aigua de Mataró i la font del Camí Fondo
- 165 L'aventura d'un edifici
- 167 Coses de l'habitació secreta
- 168 Les bruixes de Dosrius
- 170 La revolució a mig camí
- 172 Les Figueretes
- 173 Els pets d'en Pujol
- 175 Un sant bo i un de dolent
- 177 Itàlia *flash back*
- 180 Regidors de sempre
- 181 El mas Gener, la casa d'estiu del pintor Cusachs
- 183 Al mort, cremar-lo
- 186 En Palmerola i l'Ibran contra els carlins
- 190 Guia del genealogista (fragments)
- 192 Dos delegats de Mataró a les Bases de Manresa
- 194 La *Setmana Tràgica* i altres notícies de Mataró

- 198 Les revistes també moren
200 Can Baladia, la fonda d'Argentona

Històries de fa quatre dies

- 204 Un falangista i un capellà
211 Dels bitllets editats per la Segona República
212 Anys dels ajuntaments a dit
216 Búffalo Bill a Mataró
218 Comèdia de l'avió del garrofer
219 Miracles, santes i regidors
221 L'assassinat d'en Nonell
223 Josep Abril i Argemir
225 Per què el Cau Grillat?
227 Bloc Mataroní, una manera de fer història
229 1939, l'any de(s)gràcia
232 Les nenes gossetes de Mataró
234 Pròleg
236 La glòria dels cinc anys
240 Batalla entre *Fortitut* i *Lo Pensament Marià*
243 Pròleg
246 El Mataró d'abans
246 Perquè el mar
248 *Estampes* de la guerra d'en Casas
248 Eren les *majorettes*, i quines mirades
250 En Salicrú del Museu-Arxiu

Històries antigues

El temps de Mataró els anys del músic Joan Pau Pujol

Quan l'any 1573 naixia el músic Joan Pau Pujol, eren anys de turbulències a la terra, sota el regnat de Felip II de Castella. Però tot i que Mataró era un conjunt informe de poques cases i menys carrers, apartat de tot paper en la vida política i social de l'època, s'estava començant a estructurar com a col·lectivitat. La fàbrica de la muralla és l'element clau de la nova configuració física, i expressa la voluntat d'una vila que neix amb empenta al redós del comerç del vi. Aquest sorgir en la història és ajudat per diversos privilegis del rei, que l'any 1585 concedeix a la vila poder nomenar síndic i participar en les tasques de les Corts Generals de Catalunya; l'any 1589 es reforma el govern municipal per tal d'acudir amb més prestància a les creixents obligacions; i l'any 1599 les corts donen el privilegi de tenir burgesos honrats. Totes aquestes accions institucionals venen seguides de diverses obres d'infraestructura pública, que modernitzen la vila i la fan més eficaç i habitable. Amb els nous molins d'aigua la capacitat de moldre augmenta; amb la fleca la cuina de pa creix; amb el fort de defensa dels pirates es garanteix millor la pau; amb els corrals, la carnisseria i la peixateria s'ordena la distribució d'aquests queviures; i amb la casa del consell els jurats tenen l'estatge que la seva alta acció necessitava. En paral·lel s'organitza la societat civil a través dels gremis artesans, que aviat reclamen la protecció oficial.

Neix un poble

A finals del segle setze Mataró era una petita vila formada per cinc-cents famílies, això vol dir que els habitants d'aquell nucli rural eren més o menys dues mil persones. Al llarg del segle l'increment havia estat notable, pensem que a inicis del cinc-cents eren només un miler, augment demogràfic causat per la gran

atracció de persones foranes que venen a treballar com a jornalers a les vinyes, a causa del creixent comerç del vi. Un cas ben conegut, és la immigració d'occitans que al llarg del segle tant va ajudar a la recuperació demogràfica catalana, i que té el seu centre al Maresme amb més de dues-centes persones aveïnades, i la fundació l'any 1591 de la confraria dita *dels francesos* és una mostra del seu arrelament. Alguns comerciants genovesos també s'aveïnen a la vila a l'empara del negoci que hi feien. Però l'empenta demogràfica es produirà a finals del segle disset, quan després dels temps de guerra Mataró viu un important creixement urbà i econòmic que situa la població entre les primeres de Catalunya.

En quant a l'evolució urbana, hem de tenir en compte que la vila era de reduïdes dimensions, formada per ben pocs carrers, i que cap a 1630 arriba a les set-centes cases, quaranta de les quals eren fora muralla als veïnats de Mata, Valldeix, Cirera i Traià. D'antic el nucli de la població es construeix pels volts de l'església de Santa Maria i de la plaça del mercat, que conformen la primera imatge del Mataró medieval. I a inicis del segle setze, s'obra el carrer Nou (c1500); el de l'Hospital o carreró de Fra Jaume (c1513); el carrer de Santa Magdalena (c1514) després dit d'en Palau; i el carrer d'en Ballot (c1540) o d'en Sala, ara de Don Magí de Vilallonga.

El creixement agafa embranzida després de tancar la vila amb la muralla, i dels anys setanta fins a fi de segle s'ocupen els terrenys protegits de lladres i moros. S'obra el carrer d'en Quendo, dit també d'en Guanyabens, d'en Capella o d'Argentona (c1560); el carrer d'Avall, també dit Pou d'en Soler, d'en Pujol, i d'en Roig (c1561); es fan cases a l'entorn de la riera del Pou d'Avall i del Camí Ral, on ara comença el carrer de l'Hospital (c1562); el carrer d'en Cabanyes (c1571); el carrer d'en Feliu de la Penya, després de Sant Simó (c1570); el carrer de mestre Joan de la Garriga o de Barcelona (c1570); el carrer que va de la plaça Major a la penya d'en Roig, que comunica la vila amb el mar (c1570), després Plaça Xica quan el 1613 els jurats compren terreny per obrir-hi la carnisseria i la peixateria pública; i cap el 1573 el futur carrer Moles era dit camí que va al carrer d'en Guanyabens.

La riera de Cirera pren entitat com a zona habitada després de fer el rec que canalitza l'aigua per l'interior de la vila. I en obrir l'any 1588 la nova façana de l'hospital que dóna a la riera els

edificis al seu entorn es van succeint. La urbanització traspasa la riera i s'aixequen cases al carrer d'en Bona (c1587) o camí de Cabrera, que quan s'hi edifica el convent de carmelites passa a dir-se del Monestir i també de San Josep; cap el 1590 s'obra el carrer de Bon Ayre "que va del carrer d'en Quendo fins al portal de Valldeix"; el carrer de la Palma (c1590); la plaça d'en Ropit (c1591) ara Beat Salvador i Espenyas; el carrer de la Rectoria després dit de Sant Francesc (c1594); i el carrer d'en Bruguera baster, dit també de Sant Pere més alt (c1598). A inicis del segle disset el creixement es fa menys intens, però es van omplint els carrers ja oberts, i l'any 1633 hi ha famílies al Massavà.

En els carrers de nova construcció hi viuen els artesans i els bracers que venen a la vila seguint aquells temps de bonança econòmica. Com exemple ens fixarem en les persones que vivien l'any 1586 al carrer Pujol, i en els seus oficis: Bertomeu Oliver (ferrer), Bartomeu Simon (rajoler), Pere Flaquer (rajoler), Joan Ros (mestre d'aixa), Antoni Padró (cirurgià), Miquel Figueres (cirurgià), Gabriel Arnau (vidrier), Miquel Andreu (vidrier), Bernat Guinda (traginer), Antoni i Miquel Roig (mariners), Bernat Corbera (teixidor de lli), Pau Sala (negociant), Paulí Ros (fuster), i Joan Pongem (paraire). Al carrer de Barcelona el mateix any hi vivia: Jaume Tarau (sastre), Joan Montfort (mestre), Bartomeu Pi (calafat), Domènec Mitjavila (sabater), Antoni Canal (paraire), Antoni Roig (mariner), i Llorenç Janer (sastre).

L'hàbitat rural és format per molts masos i masies d'antiga tradició ben assortides d'habitacions i amb mitjans de defensa, com les torres de vigilància. En quant a l'hàbitat de la vila, notem la diferenciació a causa de l'activitat productiva. Els artesans autònoms tenen una casa obrador amb un baix amb taller i cuina i dues habitacions al pis. Els artesans industrials tenen més habitacions i a l'hort el taller amb l'habitació dels jornalers. Les professions liberals i els burgesos tenen una casa més ben parada amb mobles de categoria i tota mena d'estris. I a la casa dels negociants és element característic, la botiga a l'entrada, i també compten amb diverses habitacions i espai.

Alguns d'aquests edificis, els de la gent de diners, eren fets seguint el gust de l'època i amb materials com la pedra treballada, i donaven a la vila un to senyorial desconegut fins aquell moment. Restes d'aquest passat que encara podem contemplar, són el casal d'estil renaixement de Jeroni Serra i Arnau de mitjan

segle XVI, i els exemplars de finestrals gòtics, als carrers de Santa Maria, de la Beata Maria, la plaça de l'Església, carrer d'en Palau i la Riera.

El paisatge urbà també suporta modificacions decisives a causa de la instal·lació de dos edificis d'ordres monàstics. A finals del segle setze es construeix el convent de Sant Josep de pares carmelites, i de la mateixa època és l'acabament de la capella de Sant Simó, al final de la riera de Valldeix començada l'any 1553. Cap a l'any 1617 s'edifica el desaparegut convent de caputxins, que era situat on ara hi ha el cementiri.

Malalts, catòlics i divertits

Som en uns anys en els quals tot el que fa referència a la sanitat és clau en la supervivència de les persones i les comunitats. La manca de solucions mèdiques contra les epidèmies que com un flagel assolen periòdicament el país duu a l'aïllament dels focus de contagi, ja que l'única estratègia possible era la preventiva: control de les persones i control dels productes que ingressen als nuclis habitats. L'Ajuntament de Mataró desplega una intensa vigilància de les entrades i sortides de la vila, sobretot les dels barcos quan hom té notícia que s'ha declarat epidèmia en alguna localitat: es fa guardar quarantena a les persones que volen entrar a la vila; s'obliga a les mercaderies a dur certificat sanitari; i es controla la procedència de les expedicions marítimes.

L'epidèmia mes temuda era la pesta bubònica, que junt amb la verola i el còlera atemorien la gent per la gran mortaldat que provocaven. En la pesta de l'any 1558 s'utilitza de llatzeret l'ermita de Sant Simó, i els metges hi lluiten a base de xarops, aigües d'herbes, ungüents, purgues, i cataplasmes. També s'han de prendre moltes precaucions per la pesta que ataca Barcelona l'any 1589. La darrera gran pesta, la dels anys 1650-1654, a Mataró duu la mort a unes 400 persones, i la vila contracta el cirurgià francès Mateu Lusinya, a Joan Pau, apotecari de Sant Celoni, i el metge barceloní Josep Gimbert, per a tenir cura d'organitzar la lluita contra el flagel. La mesura mes radical de les dutes a terme va ser la sortida dels habitants de la vila per a purificar les cases. En aquesta ocasió sabem que els benestants es traslladen a viure fora vila, a Llanerers, a Mata, i a Valldeix.

Des del segle quinze es comptava amb un petit hospital de pobres sota l'advocació de Santa Magdalena, a la riera de Cirera, amb entrada pel Carreró. I per tenir cura de la salut hi havia els

doctors Sastre i Castelló, i diversos apotecaris, assenyalen Pere Portell a la Plaça Major, a qui succeeix Josep Andreu, i Tomàs Garua i el seu fill Pau. Quan la cosa no tenia remei els enterraments es produïen al cementiri davant l'església de Santa Maria, però en instal·lar-se el convent de Sant Josep, s'hi fan enterrar les famílies benestants com element de distinció. En la pesta de 1652 els morts els enterren al Mas Pongem, que quatre anys més tard compra la vila, i tots aquells terrenys passen a denominar-se cementiri de la *morberia*.

En quant al nivell cultural dels vilatans, sabem que l'any 1556 el jurat en cap contracta un mestre de minyons per ensenyar a llegir, escriure i comptar a les criatures per: "lo gran be redunda de la sciencia he lo gran mal redunda de la innorantia". A inicis del sis-cents es contracta un mestre de gramàtica pels coneixements superiors, aquest havia d'ensenyar arts més subtils amb l'ajuda de diversos autors, com Nebrija, Erasme, Ciceró, Virgili, Terenci, i, és clar, els Evangelis. Pels inventaris coneixem que el grau d'instrucció era alt, com ho demostra que els menestrals portessin llibres de comptes, fet que indica que sabien llegir i escriure, com també en sabien els professionals liberals, els mercaders i els clergues.

Un detall d'interès és conèixer que a les botigues dels mercaders Jaume Tria i Jeroni Picaire venien llibres d'aprendre de lletra, entre ells el famós opuscle *Romiatge del venturós pelegrí*, utilitzat per aquests menesters fins mitjan segle dinou. Els inventaris detallen llibres ens mans de les persones més instruïdes, es tracta de volums religiosos, de teologia i hagiografia, però també hi ha un Quevedo, un Guzman de Alfarache, comèdies, i obres d'autors clàssics. Notem, com a cas rar, que el metge Pau Castelló tenia una biblioteca amb dos-cents volums.

La profusió de literatura religiosa ens duu a constatar que ens trobem en una societat en la qual el fet religiós és element central, i clau de volta de tot l'ordre simbòlic. I les celebracions del culte i els actes religiosos del cicle anyal, moment de la màxima expressió col·lectiva, sobretot el dia de la Verge Maria, que és la Festa Major de l'època. L'església de Santa Maria de Mataró, d'antiga tradició, al llarg del segle setze es reedifica en estil gòtic, i el seu retaule major el decoren els mestres Nicolau de Credença i Pere Nunyes. Al llibre del credencer hi ha despeses al voltant de la fàbrica, notem que el 1609 es paga les vidrieres de les capelles de Santa Llúcia i Sant Joaquim, la de Santa

Cecília, la de Sant Antoni, i la dels sants Abdó i Senén.

Per fer més lluits els actes del culte els jurats contracten l'any 1595 el mestre organer de Barcelona en Josep Bordons, per construir un orga de vuit registres, pel preu de 700 lliures. Un cop fet hom assenyala "la bondat de dita hobra", en la qual també hi havia treballat Pau Forners que s'havia cuidat del treball de fusta, la cadira l'havia decorada amb imatges de dofins, i les portes amb medalles de Sant Pere i Sant Pau. La pintura havia anat a càrrec d'Antoni Torelló, que treballava amb "colors fins y al oli", i va pintar una marededeu al mig del moble, i: "de la una part dos figuras de sanctas mes decents". Aquest instrument és el que els dits mestres del músic Joan Pau Pujol varen fer sonar en l'exercici del seu càrrec d'organista. També per realçar els actes religiosos, l'any 1600 s'instal·la la capella de música, de fet els darrers anys del segle setze ja actuava un grup de músics de circumstància sota la direcció del prevere beneficiat Onofre Ameller, que tenia el títol de *mestre de cant*, és però el 1600 quan s'instaura el patronatge del municipi i es fa possible la continuïtat de la capella.

La importància econòmica de la parròquia l'assenyala el rector Pere Folquer els anys trenta del segle disset, quan afirma que: "La rectoria de Mataró és la més pingüe del bisbat i de tota Catalunya. Tindrà de renda més de 1500 lliures. Té censos, cases i terres en alous". En aquells moments la comunitat era formada per vint-i-dos preveres: dos vicaris, l'organista, el mestre de cant, cinc beneficiats, i dotze fills de la vila, tots sota la direcció feudal del rector. Aquest era un personatge singular dins la societat mataronina, era un home ric, i molt ric, que en justa correspondència a la seva situació només deia missa els dies solemnes, i quan sortia a donar un volt ho feia sempre enmig d'una escenografia d'impacte: "no sol exir de casa per la vila que no l'acompanye un vicari o capellà, i el vaja servint un criat". Per vigilar l'ortodòxia religiosa hi ha familiars de la Inquisició, n'eren el botiguer de panyos Antoni Sala, i diversos membres de la nissaga Portell.

Religió i transcendència, però també hi ha un temps per a la diversió. En quant a les festes i la música, sabem que entre els vilatans hi vivien joglars, con ho era en Felip Pujol, tots ells personatges que eren una mena d'intèrprets sortits del poble, que tocaven, en la viola, tonades de guerra, matrimoni, treball, i danses. Els músics de Mataró, sonadors de danses, tenien molt de

renom, i hi havia baralles per aconseguir-los, per aquest motiu, i a causa que els regidors de Cardedeu se'ls havien endut per la seva festa, l'any 1598 les autoritats municipals manen de "conduir los músichs de la present vila o altres bons", era la festa de Corpus i calia "sonar als oficios y professons". La fama dels músics de Mataró era tan estesa que l'any 1599 toquen per Corpus a Montserrat, i el maig del 1601 tenen una gran actuació als carrers de Barcelona, en la magna processó celebrada en honor de Sant Ramon. Hi varen acudir representacions de molts pobles, i els de Mataró duïen "atabals, trompetas y menestrils", acompanyant els penons de les confraries, amb un reguitzell de capellans, l'àliga, un tabernacle, i tres-centes donzelles vestides de blanc, i amb corona de roses.

El costumari popular era ple de tradicions paganes, pensem que som en temps de bruixes, i consta que a Mataró també hi ha casos d'aquesta mena. També notem comportaments socials gens assimilables per l'ortodòxia que indiquen que el monolitisme ideològic tampoc no era tant unànime. El joc és una autèntica passió, i es juguen diners als daus, les bitlles, els naips, i la pilota, però de tot això s'en deriven "males voluntats, odis y rencors", i els jurats en prohibeixen l'exercici. En quant als comportaments eròtics les dues mil persones de la vila tenien una manera de fer que no els diferenciava massa dels d'ara mateix. Així l'any 1571 els jurats manen que les dones "que viuen malament del cos (...) sien tretes y foragitades". Un cas curiós el coneixem a causa de la Inquisició, que va processar el francès Pierre Lamoros, a començaments del segle disset, perquè deïa que fornicar amb soltera no era pecat, sempre que la noia fos consentidora i quedés contenta. En aquest terreny dels costums el silenci de la història és aclaparador, i petites anècdotes com les que hem relatat són el fil que deixa entreveure les dimensions del laberint.

Una vila agrícola i mercantil

Al redreçament econòmic català del darrer terç del segle setze, hi ajuda la pau a la Mediterrània després de la victòria de Lepant de l'any 1571. En aquests temps es reprèn la producció a l'impuls de l'activitat agrícola, i de la indústria tèxtil rural, i fins al voltant de 1620 és època de creixement al redós dels bons anys que es viuen a Catalunya. Però d'ençà d'aleshores les crisi de fam i les epidèmies s'ajunten als greus conflictes polítics, obrint una època de depressió que durarà fins les darreres dècades del segle.

La vida econòmica que desperta aquell Mataró mínim les darreries del cinc-cents arrela en el negoci d'exportació del vi, activitat que comença a fer sortir la vila de l'anonimat, i pas a pas esdevenir actiu centre articulat sobre aquest comerç agrícola. I de l'èxit de l'operació n'és un testimoni el memorial del rector Pere Folquer, de cap a 1630, que dóna dades d'aquesta empenta. Explica que els vins eren de gran qualitat, i que Mataró "es una de les mes populosas, riques i qualificades viles de tota Catalunya".

Certament, gran part del vi, i de l'aiguardent, anava destinat a l'exportació. Una comanda de l'any 1589 demana vi i aclareix que han de ser "cinquanta càrregas de vermell, vint càrregas de claret, y deu de vi blanch, que tot sia de bona ley", que de totes tres classes se'n produïa. I com que era de renom i qualitat es venia arreu, a Itàlia, a França, a Lisboa, a poblacions de l'interior de Catalunya, a Mallorca i Menorca, i sobretot a Barcelona. Hi ha poques estadístiques de la producció de vi, però totes elles ressalten la importància del conreu: l'any 1572 són 7473 càrregues, el 1600 són 8400, el 1617 són 13.650, i el 1620 són 12.300.

Com que hi havia excedents la vila a través dels jurats fa moltes peticions al rei per tal de rebre permisos per exportar-ne. Així l'any 1586 les trameses a fóra sumen el volum de dos mil càrregues, l'any 1616 tres mil, i l'any 1625 es demana poder-ne exportar sis mil. Aquesta agricultura determinada per el comerç és el que duu a Jaume Safont Tria a proposar en nom de Mataró, a les corts celebrades a Barcelona l'any 1632, la lliure circulació dels vins locals, i que la vila pugui treure del Principat mil botes cada any, ja que es necessita capital per comprar el blat que manca, sempre a preus molt elevats.

A Mataró el creixent tràfec del vi ho trastorna tot. Augmenta la superfície plantada de vinya, venen forasters a treballar al camp, es construeixen noves cases per hostatjar-los, més artesans obren taller, i nous comerciants obren botigues. I es produeix una certa immigració de menestrals de Barcelona que venen a la vila, a causa d'aquest paper nou en el camp dels negocis, i d'una situació geogràfica que afavoria el comerç marítim i estimulava la implantació d'activitats secundàries, mercantils i artesanes. I com que el negoci del vi era en plena expansió, molt segur i atractiu, tothom vol participar de la nova riquesa. I a més dels pagesos, hi ha explotacions agràries petites o mitjanes en mans d'artesans, i fins i tot alguns bracers tenen un tros propi.

Per atendre la febre comercial hom organitza companyies de distribució de tota mena de productes. De Mataró surten pinyons, vidre, vi, roldor, taronges, carbó, fusta, i arriben cereals, oli, roba, cuirs, cera, tabac, espècies, i productes industrials com barrella pel vidre, pastell per la tintoreria, i d'altres. El comerç mataroní segueix els circuits comercials del moment: un duu per la costa fins a Marsella i Nàpols; un altre duu a Alger i el nord d'Àfrica; i el tercer va a Sevilla i Portugal. Però també es fan expedicions a viles de l'interior de França, a Castella, a Mallorca i a la Catalunya interior, d'on provenien molts dels productes que s'embarcaven aquí cap on fes falta. Per aquests menesters del transport de mercaderies per mar i per terra, a la vila hi ha un bon nombre de traginers, carreters i els mariners, factors dels intercanvis, i nexes de relació de la vila amb les localitats amb les quals es feia negoci. De tot això se'n deriva molta activitat a la platja, i a les botigues de mar, fet que duu a la instal·lació del *tauler*, lloc de recaptar dels drets d'entrada i sortida de mercaderies de la Generalitat.

L'any 1610 s'instal·len tres corredors d'orella a la vila, un mostra més de com eren d'importants els intercanvis. I als barcelonins no els agradava gens aquesta activitat: "ara se troba la vila de Mataró ab molt negoci y comers, tant per mar com per terra", i critiquen que amb els nous corredors augmentarà encara més. El que els alarmava eren les facilitats que es donaven per al comerç, amb la menor fiscalitat, i que en alguns moments negociants francesos i genovesos hi haguessin desplaçat el gruix de les seves operacions, sobretot, en èpoques de guerra en què es feia difícil de mantenir el tràfic des de Barcelona. La creació d'un magatzem del General a Mataró, per a no perdre el contacte amb França, malgrat les disposicions que prohibien el tracte amb la dita nació durant la guerra n'és una bona mostra. I la crisi que es va promoure l'any 1638 per qüestions de contraban, fa evident com les iniciatives comercials eren intenses. Llavors, degut a la guerra amb el país veí es prohibeix importar tèxtils francesos, però malgrat els impediments legals comerciants com Pere Tarau i Melcior Tria es dedicaven al contraban d'aquests productes, que venien a diversos indrets.

Una mostra de la vitalitat comercial d'inicis del segle disset ho és la demanda de moltes *patents* per part de negociants, vidriers i traginers, que necessiten el permís per fer circular mercaderies. De l'any 1603 al 1630 en demanen: Joan Anglada (negociant),

Bernat Boix (carreter), Bernat Castany (traginer), Jaume Cabanyes (carnisser), Tomàs Esplugues (negociant), Bernat Fogueres (negociant), Pere Garau (negociant), Jaume Guarra (carnisser), Joan Jofre (mercader), Magí Mas (negociant), Joan Monfort (notari), Joan Pere Noguera (vidrier), Joan Oriola (mercader), Antoni Padró (apotecari), Joan Palau Bellot (ciutadà honrat), Bernat Pi (vidrier), Melcior Palau (burgès), Llorenç Puig Llentisclà (negociant), Antoni Roig (negociant), Joan Roig (mercader), Joan Ros (negociant), Joan Roig (vidrier), i Melcior Tria Reniu (burgès).

La vida comercial dins la vila es centra a l'entorn de la Plaça Major, i en els carrers Nou, d'en Pujol, d'en Palau, el Carreró, la Riera, el Camí Ral, i el de Barcelona, els altres carrers són de menor importància i molts a mig construir. A la botiga es ven de tot, i les regenten burgesos, venedors de teles, adroguers, mercaders, negociants, i tothom que té un capital per invertir. Ajudats pels inventaris entrarem en alguna botiga del segle disset.

Jeroni Picaire era un botiguer de teles que tenia l'establiment ple de calces, mocadors, peücs, cordons, fil d'aram, bosses, mitges de diferents colors, espardenyes, faixes, botons, cotó, guants, agulles de cosir, didals, i tota mena de teles de vestir; però també ven altres mercaderies allunyades de la seva especialitat, així als prestatges la gent hi troba corda, serres de sabater, capses, rosaris, pedres de xispa, ulleres, plomes d'oca per escriure, pintes, cartes, claus de tota mena, paper fet a Girona i a Gènova, i llibres de salms i de doctrina. Els botiguers de teles Tria, a més dels productes característics, tenen l'establiment ple d'espardenyes, claus, sabó, pólvora, plomes d'escriure, pebre, pintes de fusta, perdigons, candeles, oli, goma, i altres.

L'especialització era, doncs, molt relativa, i això ho veiem en molts artesans que a més del seu art també comercien amb el que poden. Vet aquí un candeler de cera, en Nicolau Seguí, que es dedica de manera primordial a elaborar candeles, però al seu establiment també ofereix tota mena de productes d'alimentació, industrials, espècies, i colonials: arròs, pebre, gingebre, sofre, aiguacuit, safrà, esponges, blanquet, pa de sucre, panses, paper d'estraça, i és clar, productes de cera de la seva elaboració, però també coets voladors i coets petadors. El teixidor Pau Gener al seu obrador-botiga ven oli peix salat, pólvora, perdigons, sal, sabó, articles de merceria, culleres de fusta, arròs, etc.

El mercat és el centre del quefer de la vila, i un moment

d'especial rellevància per tothom és la fira que cada any es fa per Pasqua de Resurrecció, que era la Festa Major de l'època. I l'any 1599 s'obté privilegi per fer, a més, fira per Sant Marc. Les fires i els dies de mercat és quan la vila s'obra a tothom, ja que és l'hora quan els artesans i els pagesos de la zona d'influència venen a proveir-se a Mataró. El mostassà és qui ordena i vigila tot aquest tràfec comercial, i la seva activitat reb noves ordinacions l'any 1617, per tal de prevenir la manipulació a què sotmetien l'oferta alguns revenedors que ho compraven tot i feien pujar els preus de manera especulativa. La realitat és que una oferta molt dèbil duia a aquestes situacions de monopoli. Un cas d'aquests es produeix l'any 1627 quan Antoni Rosselló, una mena d'encarregat de la intendència del Monestir de Montalegre, abusant dels drets de compra especials que els religiosos tenien per privilegi del rei, acapara el que hi havia a Mataró i ho reben a preus elevats en la seva botiga.

En l'àmbit de l'agricultura, a més de la vinya, hi ha altres conreus dedicats a assortir la vila, com l'horta, cabdal per alimentar una població que augmenta de manera constant. I a més es recullen cireres, prunes, albercocs, ametlles, nous, taronges, olives, cigrons, forment, faves, civada i raïms. I es fa una gran exportació de pinyons en botes cap a Barcelona i França, era tan important aquest tràfec que tothom s'hi dedicava, com mostren la majoria dels inventaris de l'època, que ensenyen la quantitat de moles de picar pinyons en mans particulars. En quant a bestiar al mercat s'hi podia trobar ovelles, moltons, cabres, porcs, bous, i pollastres. I de caça menor, conills, francolins, llebres i pardals. Anotem un actiu nombre de pescadors que treballaven per assortir la vila de peix.

Ara ens fixarem en l'artesania, o sia el conjunt d'arts i d'indústries necessàries per a cobrir les necessitats de consum, de béns d'equipament, i de serveis. Es tracta en general de persones que treballen soles o amb l'ajut de la família, però també es dona el cas de petites *fàbriques* amb ma d'obra assalariada, com les dedicades a treballar el vidre. Però el model de l'artesa autònom és el propi d'aquests moments de l'evolució industrial.

La gran riquesa en boscos de la contrada duu a assortir de llenya i carbó de llenya a Barcelona, elements combustibles de l'època. I en alguna ocasió a la platja es fan galeres pel rei, obrades pels mestres d'aixa i els calafats, que més habitualment es dedicaven a fer barques de pesca. Els fusters i serradors feien

caixes, llits, mobles de tota mena, bigues per bastir cases, i útils per altres artesans, com premses de vi, telers, etc. En canvi els boters eren especialistes en fer les botes que contenien vi, però que també eren utilitzades com mitjà per guardar i transportar altres productes que sortien de la vila.

El creixement continuat de Mataró en forma de cases i petites indústries duu a la instal·lació de molts oficis constructius, s'hi dediquen els mestres de cases, els paletes, els picapedrers, i els rajolers, però també molts artesans del metall. Aquests, a més de col·laborar en les feines de fàbrica d'edificis, fan útils per altres artesans i pel parament domèstic, són els ferrers, els serrallers, els manyans, els agullers, els pedranyalers, i els calderers. També hi ha ollers, que fan tota mena d'estris de terrissa, però les peces de més categoria venen de fora.

Amb la casa a punt als mataronins els calia vestir-se, i a tal fi hi havia una sèrie d'oficis especialitzats. Destaquen els teixidors de lli, de llana, i de vels, els paraires, els sastres, els tintorers, els sombrerers, els abaixadors, i els passamaners. En quant al teixit es feia d'una manera totalment artesana amb telers de fusta, i a més de les persones especialitzades els inventaris mostren que molta gent tenia telers a casa, i hi treballaven quan podien. Senyalem també l'existència de sabaters.

Amb el sostre segur, i vestits, els vilatans s'havien de preocupar només de l'alimentació, i per aquest menester hi havia una plaça ben assortida, i forners, pastissers, carnisers, taverners, moliners, i hostalers. Ressenyem una notícia ben curiosa, l'any 1648 obra una refinaria de sucre instal·lada per un negociant marsellès resident a Barcelona. Altres oficis que tam bé practicaven els mataronins són els de baster, assaonador, corder, i candeler de cera.

Hem parlat d'artesanies dedicades a cobrir les necessitats de consum, de béns d'equipament, i de serveis dels vilatans. Hi ha, però, una indústria plenament comercial, la del vidre, l'orientació primera de la qual era exportar arreu, i junt amb el vi esdevé l'altre puntal del creixement. La fabricació de vidre sorgeix abans que ho fes a Barcelona, i abastia aquesta vila i tot Catalunya. De fet els objectes de vidre de Mataró feien la competència fins i tot als forns venecians, i són molts els forasters que venen a admirar la producció local, i la curiositat del vidre volador. Una comanda de l'any 1589 de vidre detalla "que la quarta part sien barralets y lo restant canadelles y potets ordinaris". I el memorial del rector

Pere Folquer explica que hi havia tres forns de vidre el producte dels quals s'enviaven a Barcelona, Castella, França i altres parts, i que “los mestres que fan lo vidre són dels més avantatjats de Catalunya”.

Pagesos, mercaders i menestrals

Amb les transformacions econòmiques l'estructura social comença a fer-se complexe, i de l'antic nucli rural format per pagesos propietaris i el proletariat agrícola, que continuen la tradició romano-medieval, es passa a una vila més plural amb l'aparició de tota mena d'oficis artesanals i amb l'arrelament dels negociants. Els nous sectors suposen un fet de dimensions revolucionàries en el marc d'un petit nucli urbà que comença a créixer de manera decidida. I és que l'agricultura orientada al comerç, amb una intensa activitat mercantil al voltant, permet de bastir una estructura social dinàmica, que integra molts forasters pobres.

Els benestants provenen de les antigues famílies amb grans propietats agrícoles, que veuen com l'increment del negoci del vi els produeix molts capitals, que són el fonament d'una nova orientació en la seva estratègia econòmica. Així del lligam exclusiu amb la terra passen a viure el neguit mercantil del moment, i esdevenen negociants en tota mena de productes, però també participen dels delmes, i mostren una gran capacitat financera i mercantil. Molts són hereus de les famílies pageses, però també hi ha força fadristerns que s'especialitzen en el comerç. Així trobem els mercaders Jofre, Arnau, Serra, Martí, Morot, Portell, Palau, Roig, Oriola, i Mateu; els negociants Ballot, Jaume, Martí, Esplugues, Anglada, Fogueres, Ros, Roig de la Penya, i Pou. També podem incloure en la categoria d'homes rics alguns professionals com notaris, cirurgians, metges, i apotecaris.

Els inventaris de les seves propietats ens indiquen un volum de consum elevat per la mitjana de l'època, cosa que es manifesta en cases de dimensions més grosses, el parament de la llar, la possessió de llibres, i objectes decoratius com pintures a l'oli i joies. Amb els diners aviat els arriben els privilegis, així és l'any 1599 quan les Corts atorguen a la vila el dret de crear la categoria de burgesos honrats, i és nomenat com a tal Joan Arnau i Palau. Els nous membres d'aquesta mena de noblesa vilatana tenien diversos privilegi, entre ells el militar, i eren exempts de la

jurisdicció del batlle. Els que aconseguixen aviat *estatus* de burgès són els Padró, Reniu, Portell, Capella, Tria, Arnau, Serra, i Palau.

Dos exemples d'aquesta gent d'iniciativa. Un és el ja citat Joan Arnau i Palau, que amb la seva nau *Juliana* amb 120 mariners i 40 canons col·labora amb l'exèrcit espanyol duen soldats a Messina, Nàpols i altres llocs, i té força activitat militar tant en les conteses de l'època com en la defensa de Mataró. Ja hem assenyalat que és el primer burgès honrat de la vila, i es dedicava a fer negocis d'exportació i importació amb els regnes d'Itàlia i localitats marítimes del sud de França, la costa catalana, etc., a aquests llocs comprava i venia de tot: vi, vinagre, faves, sardines, i altres productes. Al seu domicili tenia totes les comoditats del moment, i fins i tot un esclau de Malaca que li havia costat 100 ducats. Va desaparèixer en les jornades de guerra de l'*Armada Invencible*.

Un home de negocis paradigma dels temps és Joan Pau Llauder (c1590-Mataró, 1666), nascut probablement a Argentona on el seu pare feia de ferrer, ve a viure de petit a Mataró. Consta que l'any 1624 treballa de ferrer, ofici a través del qual comença a aplegar capitals, l'any 1629 ja el trobem considerat dins la categoria de negociant, i l'any 1635 és citat com a pagès, cosa que mostra la inversió en patrimoni agrari. Seria de gran interès resseguir al detall el procés d'enriquiment de Joan Pau, tant arrelat per naixença a la menestralia, i que es converteix en una persona de gran influència, jurat de Mataró els anys 1650 i 1652, i oficial de l'exèrcit del rei per la qual cosa li és atorgat el títol de ciutadà honrat.

La menestralia és factor clau en el desvetllament de la vila, ja que l'existència d'un sector tan dinàmic format per homes *lliures* suposava la possibilitat de promoció social efectiva. Amb els artesans arrela un grup intermedi, que amb el creixement de la vila viurà una estratificació progressiva a l'empara de l'especialització i la capacitat de situar-se en el món dels negocis. Així notem com entre els menestrals aviat sobresurten per la seva potència econòmica alguns artesans com els cerers, vidriers, sastres, sabaters, i fusters, que empleaven ma d'obra assalariada. Els talls de menestrals revelen la presència de tota sort d'oficis, que les darrerries del segle setze s'articulen en organitzacions professionals. Veurem néixer la Confraria de Sant Marc i Santa Llúcia fundada el 1576 per dotze sabaters, onze sastres, tres

corders, quatre matalassers, i un calceter; la Confraria de Sant Elm de mercaders i mariners, fundada el 1588; la Confraria de Sant Pere pescador, de pescadors, fundada el 1594; la Confraria de Sant Joan Baptista de fusters, boters i altres oficis, fundada el 1599. Cap a l'any 1600 les confraries van més enllà de l'associació pietosa per convertir-se en autèntics gremis que introdueixen mesures de control del treball i exàmens de qui el vol exercir.

El proletariat agrícola sembla producte de la vinguda de gent de fora a la recerca de treball, ja que la vida econòmica creixent actua d'estímul al trasllat de persones sense feina. La sobre població crònica del Rosselló duu a molts bracers joves, i fadristerns, a venir com a temporers, però molts d'ells es queden. El francesos esdevenen, així, el primer proletariat agrícola de la vila, i l'any 1600 eren gairebé el 20% de la població laboral. Passava que en el procés d'evolució progressiu de la servitud de la gleva a la menestralia lliure, anaven quedant buits els darrers graons socials, que ara són ocupats pels francesos, que treballen de bracers i fadrins d'artesans. Però com que són uns anys de gran vitalitat econòmica, els francesos al seu torn també viuran la promoció social, i molts d'ells es fan amb cert patrimoni i s'integren a la vila a través de casar-se amb vídues.

La Universitat

La institució que regia la vila era la Universitat de Mataró, -l'actual Ajuntament-, que havia de garantir els interessos del comú davant l'administració real i tenia amplis poders en l'àmbit local. El batlle era el representant de l'autoritat del Rei, i d'ell en depenia l'ordre públic i la justícia, i a més formaven el govern de la vila tres jurats, tres prohoms que eren els jurats del període anterior, i catorze consellers elegits d'entre grups d'edat. Per trobar-se i dirigir la vila d'antic es reunien a l'església parroquial, fins que passen a fer-ho a l'hospital de Santa Magdalena, l'edifici del qual, després de ser reformat per Jaume Vendrell, cap a l'any 1633, esdevé casa del Consell de la Universitat.

Les funcions d'aquest organisme eren de tenir cura de la defensa de la vila, regular els proveïments d'articles de consum i la vigilància del mercat, prendre mesures de control sanitari, castigar els delictes, donar almoines, mantenir l'hospital, i nomenar els funcionaris i oficis que depenien del comú: el credencer, el clavari, el mostassà, els obrers de l'església, els

sagristans, el verguer, els banders, els mestres, l'organista, els morbers, els mestres de minyons i de gramàtica, un advocat, etc. També, i de manera especial, l'adquisició de blat en temps de manca de cereals, problema endèmic que sovint obliga a fer expedicions a França, a Tarragona, Catalunya endins, i arreu on calgués, per abastir la vila d'un producte cabdal en la dieta de la gent.

El càrrec de jurat és una institució clau perquè a través d'ella els vilatans de més rellevància dirigeixen el comú. Eren tres persones elegides per un període de govern de quatre anys, pel procediment de la insaculació; fins que el 1599 passen a ser elegides per períodes anuals. Com exemple fixem-nos en els homes que varen exercir de jurats el període 1600-1620: els pagesos Fornells, Lladó, Oliver, Portell, Roig i Serra; els negociants Amaller, Fornells i Montalt; els mercaders Arnau, Jofre, Morot, Palau i Partella; el pescador Andreu; el ferrer Gossanyes; els fusters Mascaró i Roig; els boters Majó, Pasqual i Pou; els sastres Janer i Vehils; el corder Matas; els adroguers Pou i Tria; els cirurgians Padró, Pla i Vallmajor; l'apotecari Raymir; i el notari Mateu.

El credencer era el funcionari que portava els comptes, i si ens fixem en els seus llibres hom s'adona de la mena de despeses de l'època. Els càrrecs són relatius als salaris dels jurats i de tots els empleats i funcionaris del comú, del manteniment dels molins fariners i la forneria pública, del pagament dels deutes amb particulars i dels impostos, de l'execució d'alguna petita obra pública, de l'organització de l'estada de militars, de la cura de les mines d'aigua, i d'altres.

Despeses que es pagaven gràcies als ingressos per diversos drets que cobrava la vila: el vintè del gra (pagar una quartera de cada vint de la collita); el dret de mercaderies (quatre diners per cada producte vengut); el dret de carnisseries (era obligat comprar la carn a les taules de la vila); el vintè del peix (per cada vint sous de compra un de recàrrec); el dret de la corredoria (càrrega damunt venda de roba, cases, terres, naus, etc); el dret de la taverna (s'arrendava a un particular la venda de vi dins la vila); el dret de la fleca (obligació de comprar el pa a la fleca de la vila); el dret de balances (per pesar el peix a les balances públiques); i el dret de verema (vuit diners per càrrega de vi). Aquest darrer i el de taverna eren, des del punt de vista de la recaptació, els més importants. I també el tall de menestrals, que,

per exercir la seva activitat, havien de pagar els artesans, terratinents, i mercaders.

Ens manca molta informació quantitativa sobre el pressupost de la vila, sabem, però, que l'any 1666 els ingressos eren de 3701 lliures l'any, i que els deutes eren molt elevats i no es podien pagar: 60.371 lliures per censals antics, 12.000 ll. de pensions endarrerides que augmenten en 3000 ll. cada any, a les quals s'ha de sumar, també cada any, 840 ll. de l'impost de fortificacions del Principat, 730 ll. de despeses ordinàries i 850 ll. d'extraordinàries. Unes finances, doncs, en plena fallida per insolvència.

En quant al serveis públics, en aquest temps es reformen per adequar-los al creixement de la vila. L'any 1598 es construeix l'edifici de la fleca al Carreró; l'any 1614 es trasllada la carnisseria i la peixateria a un edifici nou al lloc de la Penya d'en Roig (ara carrer d'en Xammar), abans era al Carreró, i també es basteixen nous corrals. Un dels serveis cabdals és la mòlta de cereals per fer-ne farina que es feia als molins de vent dalt els turons, per a poder utilitzar l'energia eòlica. Però sotmesos a la variable climatologia eren escassament productius, i són transformats en molins d'aigua, a través d'una obra de gran envergadura, la canalització de les aigües de la conca de Valldeix cap als molins instal·lats al turó que encara és conegut com Els Molins.

L'any 1620 era en funcionament el primer, després de ser autoritzada la captació d'aigües el 1611; i el segon, situat al costat del que era en actiu, ja treballa l'any 1646. L'Ajuntament arrendava l'us del molí a les persones que en subhasta pública hi eren interessades.

Les aigües per l'us dels vilatans les captava la mina de Canaletes, reforçada per l'aigua de Valldeix. L'aigua sobrerera dels molins baixava cap a la vila per la riera de Cirera, travessava el nucli murallat per una sèquia i servia pel proveïment de la gent i els artesans. També hi havia cinc fonts: la de la Plaça Major, la del Camí Ral, la de l'Hospital, la *dels Cristos*, i la de la Penya d'en Roig (ara Peixateria).

La defensa de lladres i de moros

Problema endèmic d'aquest temps és el temut bandolerisme que recorre Catalunya, i que també afecta Mataró, encara que no d'una manera tan crua com a les zones de l'interior del Principat. Els bandolers de la costa eren lladres de camí ral que assalten els

viatgers, els pagesos i els traginers pels camins de muntanya, i contra ells cal organitzar batudes per acabar amb les quadrilles. Sabem que els anys trenta del segle disset són detinguts als entorns de la vila els malfactors que responen pels renoms d'en Corna, Famella, Trull, Rosch i Massot. El cert és que els lladres més coneguts, com Tallaferro, Margarit, o Serrallonga, no varen actuar per aquesta zona, tot i que el febrer de 1610 en Perot Rocaguinarda passa per Mataró escapant dels soldats del rei.

Però si a els bandolers se'ls pot aturar mes difícil és fer-ho amb els pirates moros que en gran nombre venien del nord d'Àfrica per mar, i que ataquen els pobles de la costa per endur-se persones esclaves i robar les propietats. Així la defensa de la vila és qüestió central de les necessitats del moment, i la profusió d'armes en mans particulars que detallen els inventaris així ho mostra, hi ha ballestes, espases, dagues, arcabussos, rodells, escopetes, mosquets i estocs. Certament, som en una societat ben armada, davant els perills de la vida quotidiana, que té en la defensa a sang i foc de la vida i les propietats l'única possibilitat de subsistència.

Per organitzar la protecció de la vila l'any 1584 Joan Arnau i Palau és nomenat capità d'infanteria de Mataró, i és la persona que es cuida de dirigir el sometent armat de tots els vilatans cada cop que hi ha moros a la costa; en el càrrec el succeiran el seu fill Melcior i el seu net Joan. De la gosadia dels pirates en tenim diverses notícies: el 1584 dinou barcos de moros ataquen Pineda i Mataró es fortifica, però no va ser atacada; el 1589 una partida de moros es dirigien a assaltar Argentona, riera amunt, quan varen ser atacats i derrotats per mil voluntaris a les ordres de Joan Arnau; el juny de 1609 dues barques de moros s'enduen quatre pescadors de Llavaneres; el juny de 1622 tota la costa és en armes en veure vint-i-sis barcos pirates preparats per desembarcar; a mitjan 1628 hi ha una batalla davant la vila entre els voluntaris que comana Joan Arnau i els pirates del nord d'Àfrica, que són batuts causant-los tretze morts i quaranta-i-sis presoners.

Com a defensa d'antic funcionava un sistema de guaites i talaies de vigilància per a prevenir qualsevol temptativa de desembarcament de pirates. I al llarg del cinc-cents les cases de pagès més exposades als assalts dels moros es fortifiquen: Can Palauet amb la torre dominant la vall de la riera d'Argentona és un bon exemple, també la de Can Tria de Mata, la casa-castell del turó d'Onofre Arnau, el casal de la família Esmandia i la torre

d'en Ferrer, que el segle divuit reformen els Llauder. Però calien mesures de reforç al nucli urbà, ja que no es comptava amb cap mena de protecció efectiva. Així a mitjan segle setze l'església parroquial es fortifica per tal de acollir la gent en els moments de perill. Per defensar-se millor i per a aïllar-se de l'exterior en cas de pesta, els jurats a instància de les autoritats reals, fan construir una muralla per encerclar el perímetre edificat, que esdevé l'obra més important feta fins aquell moment a Mataró. La fàbrica comença l'any 1570, i creix lentament a causa d'enfrontaments entre els jurats, que tenien diverses maneres de veure el planteig de l'obra, fins que l'any 1597 el virrei Fernando de Toledo ordena que la muralla s'aixequi de conformitat amb el dibuix que havia fet de l'enginyer reial, J. de Setara.

El 1590 era construïda de dalt a baix, i la gran despesa monetària que es va haver de fer per pagar materials i ma d'obra, la financia la vila endeutant-se més enllà de les possibilitats a través dels préstecs nomenats censals. També ajuda a pagar la condonació d'alguns drets senyorials que fa generosament el rei. De fet l'obra esdevé una estímul a l'economia local, i és útil com a inversió en ma d'obra aturada que hi treballa "atensa la necessitat y misèria passen los habitants".

La muralla, d'un perímetre de quilòmetre i mig, anava del portal de Barcelona, avall en direcció a mar, torçava cap a la *muralla d'en Titus* i seguia per la part de baix del carrer de Barcelona cap a l'Hospital, on encara es conserva una torre de defensa. De fet resseguia la *penya* sobre la qual s'alçava la vila, fins arribar a la casa dels Feliu de la Penya (carrer Sant Simó), des d'on continuava per la *Coma* cap a la Riera, tros conegut com *muralla dels Genovesos*.

Aleshores seguia per la *muralla de la Presó*, i tornava cap al portal de Barcelona per les conegudes com muralles *del Tigre* i *de Sant Llorenç*. Tancava una vila d'un setze hectàrees, terreny que era ocupat per cases, carrers, patis, terrenys de conreu i força espais buits. Els portals d'accés, oberts només de dia, eren el de Barcelona, defensat per dues torratxes i una capella, on hi figuraven "les armes del Rey e de la vila", i els portals d'en Bou o de Valldeix, d'en Feliu de la Penya, d'Argento-na també dit d'en Guanyabens i d'en Quendo, el d'en Mascort o del Garet o de Sant Josep, i les portes de la penya d'en Roig, i d'en Pou de la Sínia.

Com a mesura de defensa i prevenció dels pirates, l'any 1609 es construeix una torre de vigilància a la platja, feta de pedra i

artillada amb tres canons, i que és nomenada la fortalesa de Santa Bàrbara. L'any 1623 es renoven les defenses a la placeta d'en Roig de la Penya (plaça de la peixateria), lloc on d'antic s'exercia la guàrdia per alertar "en cas desembarcassen moros en la platja", i donar temps a organitzar la gent tal com era establert.

Amb el Rei i contra el Rei

Les darreres dècades del segle setze és temps de recuperació econòmica al Principat, però també d'ample crisi social i política. Dos moments difícils varen ser l'intent d'invasió del Rosselló pels francesos que duu a la guerra dels anys 1597-1598; i la resistència de les institucions catalanes al govern central, per problemes de competències i per la pressió fiscal constant a què sotmetia el rei al país.

La primera meitat del segle disset la conflictivitat s'accentua, l'any 1635 esclata la guerra amb França que té el Rosselló com a camp de batalla, i el 1640 es produeix la revolta catalana contra Felip IV, per tal de defensar les constitucions del Principat i els privilegis de la ciutat de Barcelona, amenaçats per la política del Virrei. La Generalitat pacta amb els francesos el gener de 1641, i el conflicte es perllonga fins la rendició catalana d'octubre de 1652, però la guerra amb els francesos acaba l'any 1659 quan es signa la Pau dels Pirineus.

Mataró, que no va poder rebre a la vila el rei Felip l'any 1635 a causa dels *calores*, com s'excusa el monarca, viu amb intensitat totes les conteses dels conflictes siscentistes. La guerra afecta la vila que pateix un canoneig dels francesos l'any 1636, però més decisiva va ser la participació de la companyia de soldats qua va al Rosselló a lluitar, i que tans elogis va recollir de les autoritats per la seva actuació en la batalla de Salses. Els germans Palau i Buscà, nets de l'heroic Joan Arnau, participen en la contesa morint dos d'ells.

Quan el 1640 es produeix el Corpus de Sang Mataró es manté en l'obediència al rei, perquè els que controlaven el poder municipal i en general els sectors benestants, aconsegueixen frenar el suport a la revolta. Però la gent amotinada forana intenta fer-se amb el control de la vila: "la vigília de Sant Bartomeu en lo any 1640 se ajuntaren tres o quatre mil persones de armes per saquejar y asolar la vila, ab motiu que dins della y havia capitans y altre gent de guerra de Vostra Magestat, los quals feren alto a miya legue de dita vila, y tenint notitia que tots los particulars de

aquells staven ab las armes en les mans per defensar y impedilos totalment la entrada tingueren ab retirarse". Els inclements anys que segueixen sovint hi ha alarmes i inseguretat entre la gent, que han de patir la seqüela dels allotjaments de soldats, les contribucions de guerra, i la vinguda d'agutzils enviats per la Generalitat a cercar i detenir enemics.

Un d'aquests és el batlle de Mataró, que era filipista i conspira per rendir la ciutat de Barcelona al monarca, però la jugada surt malament i és detingut. La crònica assenyala que el 26 de febrer de l'any 1646 a Barcelona: "donaren garrot a Jerònim Fornells, balle de la vila de Mataró, delatat y enculpat de haver volgut trahir la vila de Barcelona. Aportaren-lo en un carretó fins a la plasa dels traydors y allí després li daren lo garrot y'l escorteraren y llevaren lo cap y'l posaren en una gabieta a la plasa dels traydors". Hi va haver altres detencions a causa: "que lo balle de la vila Mataró, en lo acte de la tortura y altrament, hauria denunciat una conspiració contra esta vila y la vila de Mataró, en favor del Rey catòlich". Mesos després, com una venjança política més entre antagonistes, és assassinat el sergent de mar de Mataró. I també tenim notícia que l'any 1647 hi ha combats al lloc d'Alfar entre les faccions enfrontades.

Un altre fet relacionat amb el conflicte, té lloc a Barcelona el dia 11 de maig de l'any 1648: "a les onse ores de migdia succehí que exint, del Palatio del Sr. Virrey, Jaume Partella, ciutadà de Barcelona, balle de Mataró, y anant-se'n per lo pla de Sant Francesch, dalt a la muralla de mar, a la que fonch en dita muralla davant dit pla encontrà dit balle Hieroni Santacana, mestre de cases, y (..) Guinart, fuster, los quals inspirats del Dimoni no duptaren de tirar ab pistolas a dit balle tirant-li una escopetada quiscú d'ells, de las quals caygué a terra molt malferit", als culpables l'endemà "en la presó fonch donat garrot (..) sent estats abans turmentats ab la forma acostumada".

Una altre acció de guerra té lloc el 15 de juliol de l'any 1651 quan un estol de 22 galeres del rei canonegen Mataró, i fan presoner el vaixell del capità Dardanyà. El 2 de setembre, però, els jurats acorden sotmetre's a Felip IV, essent la primera vila de la costa en fer-ho: "los jurats (..) ajuntaren lo Concell en lo qual prengueren deliberatio y acordi de prestar la obediència a la Megestat del Rey Cathòlich Phelip Quart, lo exèrcit del qual estava davant la present Vila de Barcelona, tenint per son general lo senyor Marquès de Mortara". La proclamació fracassa quan les

tropes de cavalleria del baró d'Alés, amb quatre mil homes, ataquen la vila, la rendeixen, i en les represàlies executen dos felipistes. Les tropes de la Generalitat entren a Mataró: "y guarniren de gent catalana y francesa, pera resistir al enemich a cas que intentàs anar a dita Vila, que si bé los costà alguns treballs y fatigas de poder-hi entrar, y ensenyorir-se de las parts fortas pera posar-hi guarnició". En la versió dels filipistes: "entraren ab violència y se apoderaren de dita vila y saquejaren los arrevals y moltas casas dels particulars (..) y prengueren los jurats y los aportaren presos en la vila de Barcelona, ahont stiguieren en las càrcels reals per llarch temps detinguts, en las quals un dels morí".

El cert és que les tropes s'estan a la vila quatre mesos apoderant-se de bens i queviures, en particular del blat, deixant el comú carregat "de censals que los preus y propietats de dits censals que vuy pateix importan mes de sexanta mil lliures, y las pencions que dehuen de aquells mes de dotze mil entant que los emolumentos no arriben de molt a pagar los mals".

De fet la vila a causa de la seva posició va ser "molt castigada ab allotjaments trànsits y altres vectigals que han dita vila totalment destruhida". Un any més tard, el 19 de setembre de 1652, Mataró torna a l'obediència del Rei, quan el marquès de Mortara bombardeja i assalta la vila defensada per vuit-cents homes, que es rendeixen a migdia. S'acabava aleshores un cicle polític.

Nota. Presento una síntesi dels estudis que s'han fet del període que va de les darreres dècades del segle setze a mitjan segle disset. Així, a part de la investigació pròpia, el gruix principal ve donat pels treballs de Joaquim Llovet, Marià Ribas, Antoni Martí, Jordi Nadal, Albert Garcia, Manuel Guàrdia, i Joan Gimenez.

Dins el llibre col·lectiu 'Joan Pau Pujol: La música d'una època' (Mataró, 1994)

Llibre dels salaris dels oficials de Mataró del segle disset

Amb el títol de *Libre de la Universitat de Mataró, dels salaris dels oficials de dita Universitat*, escrit per Joan Maquès, credencier, comensat lo any 1672, al lligall 21 de l'Arxiu Municipal de Mataró, hi ha un volum que recull les partides

pagades a diferents persones que executaven treballs d'ordre públic. Comença l'any 1672 i acaba de manera sistemàtica l'any 1709, però hi ha alguna anotació corresponent als anys 1715-1724.

Els oficis que apareixen són: els jurats, el clavari, l'oïdor de comptes, el credencer, el credencer de les carns, els verguers, l'organista, el mestre de capella, el sagristà de l'església, els mestres de gramàtica, de llegir, d'escriure i de comptar, l'advocat i el procurador a Barcelona, l'encarregat de les aigües, el rellotger, la persona que obra i tanca els portals, el que manxa l'orga, el que toca la campaneta de les ànimes, el que escura les reïxes del portal, el guardià de la torra, el que escombra les fonts, el mostassà, el *baxonista*, i els músics. Al final del manuscrit hi ha pàgines amb informació econòmica de la universitat sobre censos i deutes oficials.

Ressenyarem les persones que exercien aquests càrrecs en els anys abans anotats, menys els rellotgers, perquè preparem un estudi detallat d'aquesta professió, i dels que eren substituïts anualment o molt sovint: els tres jurats, que a partir 1709 passen a ser quatre, el clavari, l'oïdor de comptes, i el mostassà.

De tota manera vet aquí unes notícies curioses tretes del volum: les gramalles dels jurats i els verguers comencen a usar-se l'any 1672, pagades per la universitat, i l'any 1688 es resol fer-les de "domàs carmesí", i, també, "sombremos, balonas y punys". Per Setmana Santa i en cerimònies especials les gramalles eren negres.

El credencer, la persona que donava fe de la comptabilitat municipal, és Joan Marquès que a la seva mort, l'any 1688, és substituït pel seu fill Francesc, de setze anys, a qui el Consell entrega "lo estudi y los llibres de la present vila". Els credencers de la carn: Francesc Matas, Gaspar Cantallops, sastre (1686), Pere Tomàs i Lladó, botiguer (1696), Jaume Torras i Gallart (1698), i Bernat Gallart (1705).

Un ofici assenyalat és el de verguer, o sia l'encarregat de tot allò relatiu a la vigilància de les portes d'accés a la ciutat, i que sembla monopoli de sastres amb poca feina. Primer verguer, que habitava en una casa al costat del portal de Barcelona: Josep Boter, sastre, Francesc Bot (1690), Francesc Puig (1694), Josep Julià, sastre (1695), Antoni Isart, sastre (1807). Segon verguer: Francesc Puig, Antoni Guitart, sastre (1688), Francesc Puig (1691), Josep Julià, sastre (1694), Antoni Isart, sastre (1695),

Francesc Campà, sabater (1707). Tercer verguer: Antoni Guitart, sastre (1664), Josep Julià, sastre (1691), Antoni Isart, sabater (1694), Francesc Campà, sabater (1694), Josep Casamitjana (1705). Quart verguer: Joan Isart, sastre (1709). L'any 1721 consten com a verguers Josep Julià, Josep Clavell, i Antoni Pau Ferrer, tots tres sastres. Els verguers segon i tercer, d'inferior categoria, eren encarregats, també, "ab los mateixos salaris, de la campaneta de les ànimes, y escurar las reixas del portal de Barcelona", i de regar els arbres. D'obrir i tancar els portals se'n cuidava l'any 1652 el sastre Josep Arnau, temps després Josep Boter, l'any 1690 el seu fill Francesc, i el 1694 el verguer Antoni Isart.

Altres oficis: "lo qui condueix les aygues", encarregat de tot allò relatiu a la distribució de les aigües que venien dels molins fariners de la part alta de la ciutat: Pau Baró, mestre de cases, Francesc Viada, mestre de cases (1683), Joan Casanovas, mestre de cases (1698), i Pere Famades, mestre de cases (1716). El que escombra les fonts: el sabater Francesc Puig els anys 1672-1682. El guaita de la torre de vigilància que hi havia a la platja, construïda amb el propòsit de prevenir desembarcaments dels pirates del nord d'Àfrica: Francesc Puig (1662), Joan Costa, pescador (1673), Salvador Veyà, mariner (1681), i Josep Ensaler (1715).

En relació al patronatge que exercia el municipi sobre l'església de Santa Maria assenyalen els càrrecs que es pagaven amb diners públics: *cantor*: Josep Pla (1673); *baxonista*: Rd.Sebastià Roig (1698), Josep Roca (1699); músics de l'any 1708: Joan Màrgens, Bernat Serratosa, Sagimon Senosa, i Josep Vilardebò; el qui manxa l'orga: Josep Boter, sastre, el seu fill Francesc, sastre (1690), Josep Puig (1690), Francesc Campà (1694), Josep Casamitjana (1706); organista: Josep Puig, pv. (1652), Joan Frexas (1706); mestre de capella: Rafael Simon, Josep Pujolar (1672), Josep Gras, pv. (1676), Llop Simon (1685), Salvador Laverni (1699); sagristà: Francesc Mates, pv., Josep Serra, pv. (1684), Salvador Portell, pv. (1692), Jeroni Guitart, pv. (1695), Baltasar Major, pv. (1699), Jaume Roig i Sala, pv. (1704), i Josep Godari (1724).

Oficis jurídics: advocat a Barcelona: Jeroni Ferrer, Francesc Portell (1676), Jeroni Ferrer i Vinyals (1684), Francesc Bach (1696), Salvador Baró (1685). Procurador a Barcelona: Francesc Xiquet (1665), Pere Pons (1672), Dr.Segimon Compte (1702).

Elets de la concòrdia: Jaume Reymir (1673), Fèlix Nadal. En quant a l'educació, també a càrrec de les arques del municipi: mestre de gramàtica: Francesc Pasqual, Francesc Llobet (1672), Joan Gual (1682), Joan B. Palau, d'Elna (1718), Rd.Bernat Sabater (1722), Josep Postius (1723), Josep Madam (1724); mestre de llegir, escriure i comptar: Joan Marquès (1662), Pau Puig (1679), Joan Marquès (1680), el seu fill Francesc (1688), Josep Llobet (1720); mestre de minyons xics: Pere Amat, Antoni Simon (1680), Francesc Vilanova (1682), Andreu Sanciborient (1688), Jaume Bruguera (1692), Bernat Estol, servita (1697), Joan Torrens (1698), Francesc Castanyer, pv. (1699), i Marià Cudina (1701).

Migliaresi (Abril, 1989)

Memorials a l'Ajuntament (1767-1793)

Al lligall històric 67 de l'Arxiu Municipal de Mataró es conserva una interessant documentació que, per dissort, és escassa: es tracta dels memorials que els ciutadans presentaven a les autoritats del municipi per tal de demanar diverses coses. Dins el període 1767-1793, que són les dades extremes dels memorials conservats, només hi ha els papers de set anys, i les informacions que contenen duen a suposar com d'interessant hauria estat conservar tota la sèrie vuitcentista.

Les sol·licituds dels ciutadans als regidors són, fonamentalment, demandes de rebaixes en les contribucions i exaccions del seu pagament pels motius més diversos. Hi ha documents d'un gran interès històric, com la sol·licitud, l'any 1769, d'obrir un nou carrer a l'era d'en Mascort, que havia de continuar el Ravalet, i temps després seria nomenat de l'Havana. Per cert, en un memorial de 1793 es demana permís per posar una capella dedicada a Sant Pancràs, a la paret de la font del Migdia, en aquest carrer de l'Havana.

El 1770 una colla de músics i cecs demanen permís per a fer ball durant *car nastoliendas*. El 1786 Miquel Rossell obté el nomenament de conductor de la correspondència de Mataró a Calella, el mateix ofici, però de Barcelona a Mataró el feia Ignasi

Fonollet. L'any 1793 el mitger de seda Joan Marxuach demana rebaix dels impostos perquè a causa de la guerra amb Anglaterra el seu negoci tenia moltes pèrdues. Hi ha altres notícies: sobre la lleva de soldats, el repartiment dels llocs de venda al mercat, el procediment dels enterros, la distribució de les aigües dels molins fariners l'ermita de Sant Simó, etc.

L'any 1767 els comerciants més importants de la ciutat demanen la llibertat del comerç de l'oli, en un notable text de ressonàncies capitalistes, que transcrivim, pel seu interès. Un altre document de les mateixes característiques l'escriuen els forners l'any següent:

"El comercio de la presente ciudad representa serle gravosa la disposición mandada por V.S. a solicitud del Ilre. Ayuntamiento y Diputados del Común, dirigida a privar la extracción del azeyte. Está muy asegurado que el zelo del cabildo y de los diputados se dirige a que no falte el abasto al público, pero crehe que el mas poderoso medio para que falte, es privar que se extrayga, porque es disponer los ánimos a que no le introduzcan, dando por muy sentado que, igualmente que para el humano, es necesario para la vida del comercio la circulación en los tratos. No ignora Sr. el exponente comercio que V.S. y el Ayuntamiento o con instancia o sin la de los diputados, para el público abasto tiene la prelación en el azeyte, y en todos los frutos; pero sabe que presentándose urgencia de esta naturaleza se satisface el fruto, y el azeyte, pero que sin esta seguridad se les obligue a no vender libremente el género que truxeron de forasteros países que tuvieron a su arbitrio destinar a otro lugar, y cuya extracción promueven no para forasteros reinos, sino para surtimiento de otros vassallos que son de la Corona y que favorezen a este público con el cange de otros frutos, tal vez mas precisos e indigentes que el azeyte.

Permítale V.S. que manifieste su dolor en que se le ponga cotos en lo que crehe posseher una entera libertad, y mas quando el dinero, con que le compró, no está afecto a abastecer a este ni otro público, sino que destinado al tráfico, allí deve correr donde se le facilita maior grangería. S.Magestad (Dios le Guarde) en la Rl.Cédula de 16 de junio del año que rige, para animar el comercio de los tenderos y traginantes, de raiz mandó quitar los derechos que se les exigian dexando en total libertad la contractación y comercio. (..). En esta atención suplico se sirva V.S. permitir la extracción del azeyte y continuar al exponente

comercio la libertad que gozava (..). Mataró 7 de diciembre 1767. Salvador Campllonch y Guarro. Pablo Miralles. Joseph Simón i Pou. Juan Bautista Caralt. Joan Pau Bosch. Juan Bautista Coral. Francisco Dorda, veler. Llorens Ros. Jaume Matheu. Anton Ros. Mariano Trisach. Felix Castellar.

El Ayuntamiento (..) dize: Que (..) la extracción de qualquier género de abasto deve solamente permitirse en los casos en que el pueblo no los necessita y estan corrientes a un moderado precio, pero quando el Común les ha de menester para su abasto y se hallan ya en subido precio, no puede ni deve permitirse su extracción, es el caso en que se halla la ciudad, necesitada del azeyte y de tener ya un excessivo precio y ahun mucho mayor desde que alguno de los comerciantes han intentado la extracción, pues si antes de solicitarla se pagava de veinte y tres a veinte y quatro sueldos por cortan, luego de haverse acudido para dicha extracción ha sido hasta veinte y sinco sueldos, y que seria si se diesse lugar en el estado en que se halla la ciudad a la instada extracción, pudiéndose vender en la ciudad a este precio y tal vez maior a que no se opone el Ayuntamiento (..) la principal mira de dichos comerciantes no es favorecer al público, sino a sus propios intereses, y por esto si les tiene a conveniencia llevarlos a otras partes ya no los introducen en el pueblo de su habitación, y ahun teniéndolas en él, conciderando ventaja, los pasan en otros parages en donde hallan mayor su ganancia, de donde es evidente que no es su mira el beneficiar al público, como ellos dizen en su instancia (..).

Que la libertad del comercio la tienen todos los comerciantes de esta ciudad, pues que no les impiden las compras e introducciones de los generos, ni por razón de ellos se les exige derechos, no cosa alguna, ni la prohibición de la extracción, una vez introducidos, se opone tampoco a dicha libertad, pues que esta no puede consistir en que el comerciante venda o no venda a favor del que quiera o no quiera, mientras se le satisfaga al precio que el mismo conviene con el comprador, salvado siempre el preciso abasto del común, que es a lo que han inspirado las reales providencias y el encargo formal que tiene el Ayuntamiento".

Migliaresi (Abril, 1989)

Gent de l'any 1716

El volum manuscrit de l'Apeo de 1716, que es conserva a l'Arxiu Municipal de Mataró, ha rebut l'interès dels investigadors, i ha donat els següents treballs: Joaquim Llovet. *Les rendes de la propietat immobiliària a Mataró l'any 1716* (Fulls/31, Mataró, abril, 1988). Que estudia la qüestió de les rendes estimades de cada casa. Albert Garcia i Manuel Guàrdia. *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*. Mataró, 1989. Elaboren el plànol de Mataró del 1716 amb els detalls de l'Apeo. Francesc Costa. *Treball i habitatge al Mataró de l'Antic Règim. L'Apeo de 1716*. (III Sessió d'estudis mataronins. Mataró, 1987). Que és un estudi de la població activa.

Vet aquí algunes dades d'interès que podem aportar.

Propietaris

De les persones que hi apareixen, 345 són propietaris que tenen les cases arrendades a tercers; 599 viuen en casa pròpia; 123 són propietaris amb llogaters dins de casa; i 530 són llogaters. Aquestes dades indiquen que la propietat de la vivenda per al propi us és la forma dominant, 722 cases, de les quals 123 tenen algun llogater. Assenyallem que en general hi ha llogaters en les cases propietat de dones vídues, que d'aquesta manera es feien el sou que el marit ja no duia. Les cases llogades són les 345, que junt amb les 123 assenyalades es reparteixen 530 llogaters. Les rendes de la propietat urbana són en general de poca quantia, i els hisendats no ho tenien com a una estratègia d'ingressos, sembla que l'acumulació d'edificis era més per herència que no com una decisió planificada. Les inversions les feien en terres productives, la principal font de riquesa, i a través dels préstecs anomenats *censals*.

Hi ha dotze propietaris amb quatre cases (Esteve Tarrés, Teresa Tarau, Madrona Blanc, Jaume Borguny, Josep Derrocada, Jaume Gibert, Esteve Matas Partella, Josep Matas, Francesc Pongem, Policarpi Queralt, Caterina Sala, i Salvador Simon); amb cinc cases n'hi ha cinc (Marianna Andreu, Josep Carbonell, Gaspar Salla Tarau, Josep Vendrell, i Magí Vilallonga); dos propietaris de vuit edificis (M.Teresa Feliu Feu, i Salvador Baró), i un de nou (Josep Aymerich). Tots ells negociants, hisendats, i pagesos.

D'aquests grans propietaris de cases dinou formen part dels majors censalistes, l'inventari dels quals també recull l'Apeo. Assenyalarem els 20 més importants: Francesca Pou Partella (1555 lliures), Josepa Llauder (836), Magí de Vilallonga (754), Salvador Baró (522), Anna Arnau Cabanyes (460), Marianna Andreu (440), Josep Vendrell (398), Mariàngela Tria (362), M.Teresa Feliu Feu (329), Marià Jofre, ciutadà honrat (302), Josep Marsi (225), Teresa Tarau (192), Josep Palau Riera (188), Rafael de Nabona (180), Gaspar Salla Tarau (172), Josep Arnau (167), Josep Reniu Padró (139), Jaume Borguny (124), Policarpi Queralt (119), i Joan Verívol (100).

Noms

Ara poeu saber els noms d'home més utilitzats: Josep (190), Joan (143), Francesc (127), Jaume (87), Pere (71), Salvador (66), Pau (62), Antoni (45), Jeroni (17), i Esteve (17). D'altres amb pocs usuaris són: Aleix, Agustí, Andreu, Bertomeu, Batista, Bernat, Benet, Bru, Baltasar, Bonifaci, Bonaventura, Carles, Cosme, Damià, Didac, Desideri, Domènec, Emmanuel, Eloi, Fermí, Feliu, Fèlix, Guillem, Genís, Gabriel, Gil, Gaspar, Ildefons, Isidre, Lluís, Llop, Llorenç, Llätzer, Marià, Mateu, Maurici, Macià, Marc, Magí, Marcià, Martí, Miquel, Melcior, Nicolau, Narcís, Olaguer, Onofre, Policarpi, Pons, Quirze, Rafael, Ramon, Saldoni, Simó, Sagimon, Tomàs, Jacint, Vicenç, i Valentí.

Com que l'Apeo recull fonamentalment el nom d'homes, i només hi surten dones vídues, el recompte dels seus noms és menys significatiu. Assenyalem, però, que els més posats són el de Maria i els seus derivats: Maria (53), Marianna (19), i Mariàngela (13). Seguits per Teresa (20), Margarida (14), Caterina (9), Anna (9), Francesca (8), Josepa (6), i Eulàlia (6). Amb menys persones hi ha: Dorotea, Madrona, Agnès, Isabel, Cecília, Petronil·la, Paula, Esperança, Magdalena, Gertrudis, Elena, Jerònima, Antiga, Llúcia, Rosa, Elionor, Arcàngela, Dominga, i Casilda.

Migliaresi (Octubre, 1989)

Mataró l'any 1713. El primer plànol de la ciutat

El plànol objecte d'edició, el primer conegut de la ciutat, té el seu origen en la Guerra de Successió, cap al 1713. I és un retrat precís de la imatge de Mataró a les darreres dècades del segle disset, quan, arran de la prosperitat econòmica, s'edifiquen carrers fora de les muralles per allotjar els treballadors del camp els pescadors i mariners, que acudeixen a buscar treball en una ciutat que creix amb força.

Es obra d'un especialista militar francès dels que auxiliien els Borbons en el conflicte, que l'executa després que el juliol de 1713 els filipistes entrin a Mataró. Aleshores, per prevenir un cop de mà dels miquelets de Barcelona, es fortifiquen les muralles, s'il·luminen els portals i s'armen escamots. L'interès militar del plànol és evident, ja que posa en relleu les defenses de la ciutat: la muralla, els baluards, la torre al Pou d'Avall, la més antiga i única que es conserva, i la torre de guaita de la platja. també s'hi destaquen les portes d'accés al nucli urbà: de Barcelona, de Sant Josep, d'Argentona, de Valldeix, de Feliu, i les portelles de les Espenyas i de les Escaletes. Observem l'espai lliure d'edificacions entre cases i muralla per garantir l'eficàcia de la defensa.

L'entrada de Mataró és per la porta principal, la de Barcelona, que al davant té el pla de les forques, lloc d'execucions. Un cop a dins, hi ha el carrer de Barcelona, que acaba a la plaça Tarau (del Peix). El carrer de Santa Maria comença en aquesta plaça, i en el seu primer tram hi ha la peixateria i la carnisseria públiques; és molt poblat de cases, i la plaça Xica, ben petita, com la veïna del Beat Salvador. Carrers d'aquells verals són el de Na Pau, el de la Palma i un que dona als horts de Can Xammar.

La Plaça Major és més reduïda que l'actual, i el carrer de Don Magí té una entitat que perdrà. Més enllà hi ha l'església gòtica de Santa Maria, amb una mançana de cases davant i envoltada pels cementiris, l'hort del rector i la baixada de Sant Simó, amb el casal dels Feliu de la Penya. Després venen els carrers de Sant Francesc, el de Bonaire, el de Sant Pere Més Alt i un que ja no hi és. A la Riera, partida pel mig per la sèquia que duu l'aigua dels molins, hi trobem el carrer Nou, l'Ajuntament, el carrer de Fra Jaume (Carreró), el d'En Palau, amb el forn de pa i la fleca pública, el d'En Pujol, el d'Argentona, el de Molas i el de Sant

Josep, amb l'església carmelita i els horts del convent.

Al sector de mar hi ha el que al plànol s'anomena “fauxbourg”, una zona a mig bastir, plena d'hortos, amb el Camí Ral i els carrers que hi donen: de Sant Antoni, de Sant Francesc, de Sant Joan, encara sense placeta, i el Ravalet. El barri mariner està format pels carrers del Pou de Sant Pere i dels Pescadors. A la part alta del camí Ral, hi trobem la baixada de les Escaltes, petit pas cap a la marina, amb una porta d'accés. Més enllà hi ha el carrer Pou d'Avall, amb l'Hospital i els corrals públics. I cap a la part de muntanya s'obren els carrers on viuen els jornalers del camp: el de fora el portal de Valldeix, amb la masia de Can Fogueras i la dels Genovesos, i, cap a ponent, el Massavà, el de Sant Sadurní i el de fora el portal d'Argentona. En aquesta zona s'obre el carrer de fora el portal de Sant Josep, amb el convent de monges carmelites. Com a mostra de la pervivència dels costums, notem que el plànol assenyala diversos camins on anys després es bastiran carrers: Camí Fondo, Sant Ramon, Sant Bonaventura, Sant Pelegrí, Puigblanch, Massot, Sant Bru, Caminet, Santa Teresa, Nou de Caputxines, de la Mercè, de Sant Rafael al llarg del torrent d'en Bova, i de Sant Bonaventura a la riera del Pou d'Avall.

Text del plànol, editar pel Patronat de Cultura de Mataró (Desembre, 1989)

El Maresme medieval vigilat pel bisbe

Les actituds morals i els comportaments quotidians de la gent del segle catorze i quinze són l'objecte d'interès d'un llibre guardonat amb el Premi Iluro 1991 per la Caixa d'Estalvi Laietana, i que ara ja podem trobar a les llibreries. Pere Benito i Monclús és l'autor de *Les parròquies del Maresme a la baixa edat mitjana. Una aproximació des de les Visites Pastorals (1305-1447)*, títol llarg i erudit que amaga un llibre suggerent i renovador que aporta dades del més gran interès per tal d'aclarir aspectes de la vida quotidiana dels maresmencs d'aleshores. El que Benito pretén és: "realitzar una primera aproximació a la història de les parròquies del Maresme als segles catorze i quinze, i fer-ho a partir de les visites pastorals, una font prou coneguda per la seva gran riquesa,

però encara escassament treballada a nivell del bisbat de Barcelona".

Es tracta de les visites que d'una manera excepcional feien a les parròquies els bisbes o els seus delegats per tal de prendre el pols de la situació de l'església en tot allò relatiu al manteniment del culte, la predicació, l'administració dels sagraments, i la vida dels clergues que n'havien de tenir cura. Així les persones visitades eren de manera fonamental els rectors de les parròquies, però també s'intentava aclarir la situació general de la moral en els pobles. Per la qual cosa el visitador interrogava diversos parroquians per tal d'assabentar-se de tots els aspectes del seu interès.

La primera visita l'efectua el bisbe Ponç de Gualba, i ell, com els que el seguiran en la tasca de manteniment del culte, s'interessen pels afers de cada una de les parròquies, esglésies sufragànies, capelles ermitanes, i priorats de la zona, però els papers que descriuen la visita són rics en informacions que ultrapassen l'interès religiós. Així a través de les persones laïques cridades a testificar podem començar a documentar la component humana més significatiu de cada poble, els eixos que vertebraven la comunitat junt amb el rector, els pròcers que són membres de l'alta i mitjana pagesia, propietaris dels masos. Es tot un munt d'informació que sorgida del segle catorze ens va mostrant el procés de formació de les futures universitats, que és com aviat es designaran els pobles amb organització municipal.

Benito aporta alguna notícia de l'economia de les parròquies, de les rendes, el delme, les primícies, les oblacions, els drets d'estola, les fundacions, els llegats, i d'altres. A través de les visites es pot obtenir dades demogràfiques importants, ja que fins ara mancaven les dels anys que van del 1378 al 1497, i ara sabem que entre aquests anys es manifestar una gran caiguda demogràfica a causa de la crisi del segle XIV, que també té com a conseqüència la caiguda de la renda eclesiàstica.

De tota manera el més curiós és l'allau de dades sobre la transgressió de la moralitat oficial pels laics, i els clergues visitats. La gran quantitat d'informacions de delictes sexuals comesos pels rectors medievals és sorprenent, i dona a l'estudi un to de novetat de primer ordre. Citem, a tall d'exemple, els fets de Jaume Ferrer, que l'any 1310 era rector de Cabrera, aquest bon senyor l'acusa tothom de les següents accions: que havia tingut dues germanes com a concubines a la rectoria i que quan una d'elles queda embarassada la fa fora, després embarassa l'altre i

també la fa fora, i com que el pare la rebutjà malviu pels carrers, i que en el moment de la visita té a l'església a una altre dona amb qui té fills i filles, i viu de les rendes del rector. Vet aquí doncs, tot un paisatge medieval de gran interès que Pere Benito ens presenta.

Mataroescrit (Octubre, 1992)

Notícies del segle disset

El *Dietari de l'Antic Concell Barceloní* conegut com dels *Novells Ardits*, publica notícies històriques de Mataró, sobre aspectes dels conflictes bèl·lics de mitjan segle disset. Recordem que l'any 1635 esclata la guerra d'Espanya i França que té el Rosselló com a camp de batalla, i que el 1640 es produeix la revolta catalana contra Felip IV, per defensar les constitucions del Principat i els privilegis de Barcelona, amenaçats per la política del Virrei. La Generalitat s'alia amb els francesos, i el conflicte civil es prolonga fins la rendició catalana d'octubre de 1652. La guerra espanyola contra els francesos acabarà, però, l'any 1659.

Quan el 1640 es produeix el Corpus de Sang la ciutat de Mataró es manté en l'obediència al Rei Felip IV, perquè l'oligarquia local aconsegueix de frenar el suport a la revolta, tot i així aviat es dona suport a la Generalitat. Però el gran acolliment que tenia el monarca espanyol va fer que un sector de la ciutadania el recolzés tothora, fins i tot el batlle va conspirar per rendir Barcelona al monarca, i va ser detingut i executat. El dilluns 26 de febrer de l'any 1646 a Barcelona: “donaren garrot a Gerònim Fornells, balle de la vila de Mataró, delatat y enculpat de haver volgut trahir la ciutat de Barcelona. Aportaren-lo en un carretó fins a la plasa dels traydors y allí després li daren lo garrot y'l escorteraren y llevaren lo cap y'l posaren en una gabieta a la plasa dels traydors”. Hi va haver altres detencions a causa: “que lo balle de la vila Mataró, en lo acte de la tortura y altrament, hauria denunciat una conspiració contra esta ciutat y la vila de Mataró, en favor del Rey catòlich”.

Un altre fet, segurament relacionat amb el conflicte, té lloc a Barcelona el dilluns dia 11 de maig de l'any 1648: “a les onse

ores de migdia succehí que exint, del Palatio del Sr. Virrey, Jaume Partella, ciutadà de Barcelona, balle de Mataró, y anant-se'n per lo pla de Sant Francesch, dalt a la muralla de mar, a la que fonch en dita muralla devant dit pla encontrà dit balle Hieroni Santacana, mestre de cases, y (..) Guinart, fuster, los quals inspirats del Dimoni no duptaren de tirar ab pistolas a dit balle tirant-li una escopetada quiscú d'ells, de las quals caygué a terra molt malferit y movent-se avalot entre la gent se trobava en dit cas lo Sr. Virrey veu com fugian y encontinent mana a sa guarda que'ls agafassen als quals corregueren darrera fins a Santa Mònica, ahont los trobaren ahont foren presos y lligats aportats a las drassanas de la present ciutat de hont després foren trets pera portar-los a la presó pera fer-los la causa". L'endemà a les sis de la matinada: "en la presó fonch donat garrot a dit Hierònim Santacana y (..) Guinart per lo cas per ells fet lo dia de air, havent-los fet lo procés fins a la nit y sent estats abans turmentats ab la forma acostumada e, offegats que foren, foren posars en una carreta y aportats en dita muralla de mar en lo lloc ahont cometeren lo delict, ahont estaven alsades unes forques en las quals los penjaren per exemple, estant penjats fins a la tarda, que'ls ne tragueren per donar-los terra sagrada".

El 15 de juliol de l'any 1651 un estol de 22 galeres felipistes canonegen Mataró, i fan presoner el vaixell del capità Dardanyà, però el setembre del mateix any Mataró és la primera ciutat de la costa en recolzar el Rei Felip IV, proclamació que fracassa quan les tropes de cavalleria del baró d'Alés, amb quatre mil homes ataquen la ciutat, la rendeixen, i executen represàlies contra els felipistes. El 2 de setembre els jurats de la vila acorden sotmetre's al Rei Felip IV: "los jurats (..) ajuntaren lo Concell en lo qual prengueren deliberatio y acordi de prestar la obediència a la Megestat del Rey Cathòlich Phelip Quart, lo exèrcit del qual estava devant la present Ciutat de Barcelona, tenint per son general lo senyor Marquès de Mortara. Y per dit effecte anomenaren per Síndichs a Anthoni Partella, rector, Gaspar Portell, prevere, Honofre Arnau, Anthoni Puig, major de dies, notari, y Nicholau Fornés, tots de dita vila, los quals en forma de embaxada anaren per la mar en lo quartel de Sanct Martí de Proensals, ahont donaren notitia a dit senyor Marquès de Mortara del que la universitat de dita Vila de Mataró havia fet, lo que sabut per lo ilustre senyor Vicens Ferriol, ohidor real del present Principat de Catalunya, qui's trobava en la vila de Arenys a

effecte de convocar la gent catalana poria per lo socorro de la present ciutat, y per lo senyor Baró de Alés, mariscal de camp, qui's trobava ab són regiment de Cavalleria fora de la present ciutat, se donà ordre que ab tot effecte anassen com de fet anaren dit senyor Baró de Les y lo senyor Francisco Marí, ciutadà honrat de Barcelona, que's trobava fora la present ciutat ab alguns infants pera guardar la montanya de Mongat, pera que lo enemich no passàs a las vilas de la marina a dita Vila de Mataró, a la qual entraren y guarniren de gent catalana y francesa, pera resistir al enemich a cas que intentàs anar a dita Vila, que si bé los costà alguns treballs y fatigas de poder-hi entrar, y ensenyorir-se de las parts fortas pera posar-hi guarnició, però ab la ajuda de Deu nostre senyor, y ab lo acertat y madur procehir de dits Senyors, se revenceren totas las dificultats restant mallogradas las intencions danyadas dels malfactors, pera que aquells poguessen ser castigats, del que se tingué gran alegria en la present ciutat". Un any més tard, el 19 de setembre de 1652, Mataró torna a l'obediència del Rei, quan el marquès de Mortara bombardeja i assalta la ciutat defensada per 800 homes, que es rendeixen a migdia.

Vet aquí una notícia d'aquests anys que té per protagonista un francès que vivia a Mataró. El dia 7 de novembre de l'any 1647 hi ha a Barcelona un gran acte públic de fe organitzat per la Inquisició, en el qual es sentencien una vintena d'enemics del cristianisme. Un d'ells era Perris Malsach, jove treballador francès, que abans havia estat soldat i en aquells moments habitava a Mataró. L'acusen de ser heretge calvinista i abjura davant de tothom, per la qual cosa el condemnen només a dos anys de no sortir de Catalunya, i a estar sotmès a un rigorós control de les autoritats.

Migliaresi (Octubre, 1990)

El bisbe alegre i algun pirata

La manca de notícies històriques sobre la ciutat de Mataró s'agreuja com més allunyem el punt de mira. Segles i segles són i seran per sempre en la foscor documental. Per aquest motiu cal rastrear tota mena de paperassa envellida per la pols i els anys a

la recerca de la dada perduda i recobrar el temps de la memòria.

Resseguirem, doncs, algunes notícies que ens dóna una crònica mig menjada pels corcs i que va escriure un tal Pujades. Vet aquí de què anava la cosa. La pirateria era un dels problemes cabdals que anguniejava els mataronins, que un temps abans havien tancat la ciutat amb una muralla a causa de la gosadia dels berberiscs. El 21 de juny de 1609, a la vora de la ciutat, dos *fustas de moros* prenen quatre barques de pescadors amb dotze homes, i els de Mataró varen enviar una barca que els seguís per a marcar la ruta a les galeres que havien sortit de Barcelona al seuencontre. Alguns mariners es varen poder escapar en una barca i els altres varen seguir la sort dels presos: l'esclavatge. Les incursions es repetien de manera constant i a vegades amb un caràcter massiu. Així pel juny de 1622 un gran estol de vint a trenta vaixells pirates varen fer alarmar la costa i armar la gent.

Hi ha notícies que manifesten la gran religiositat de l'època, com l'assistència, de la gent de Mataró a les processons que tingueren lloc a Barcelona el mes de maig de 1601, en honor de Sant Ramon de Penyafort, acabat de canonitzar.

El dimecres 23 va lluir molt la desfilada dels de Terrassa: "Fóra estada la millor sinó per la de Mataró la qual vingué après essent ya fosch. Aportava set pendons de diverses confraries y tots set eran de domàs, molta cleresia, música, capella y una àguila com la de la Ciutat [Barcelona], un tabernachle ab la image de Sant Ramon com passava lo mar, y a la una part li avian posades unes casetes de terra que feien la ciutat de Mallorca y a la altra part, Barcelona y Montjoich. Aprés venian passades trescentes donzelles totes vestides de blanc y coronodes de roses. Per tot lo camí ahont passavan per ciutat anavan ab una carrossa devant enrramant lo camí de flor de toronjer, roses y vidre volador".

El mes de desembre de 1610 es produeix un fet insòlit per la personalitat del seu protagonista. Francisco Arévalo de Suaso, bisbe de Girona, s'estava a Mataró, de pas per la capital: "estant a lo rectoria (..), veu uns minyons que jugavan a baldufa sota la finestra de la rectoria. Y com és home alegre, burló y donós, volgué banyar amb un cànter de aygua que stava a asserenar, als minyons, y com se retirà perquè no'l vessen, encontrà en un cap de bufet y caygué en terra pegant de memòria y així se escalabrà un poch lo cap y li n'hisqué molta sanch". La darrera notícia de caire religiós no va tenir lloc a la ciutat, i la va protagonitzar un tal Ferrer, el setembre de 1621. Aquest havia pres l'hàbit de

carmelita descalç a Mataró un temps abans, marxant aviat a l'aventura, i anant a raure a Madrid on demanava almoïna pels carrers fins que fou detingut i, a la presó, assistint a missa, va agafar l'hòstia del capellà que oficiava: "y la llança en terra y li posà los peus demunt conculcant-la", per la qual cosa fou tramès a la Inquisició.

Un dels problemes greus de l'època va ser el bandolerisme, que apareix sovint al text. Es el moment dels grans bandolers: Serrallonga, Barbeta, Tallaferro, etc., gent de camp i ciutat que en uns moments de crisi econòmica es busquen la vida en lluita contra els poderosos i benestants. Pujades ens explica que el febrer de 1610 el conegut Pere Roca Guinarda després d'unes accions vora Barcelona: "per la montanya de Montalegre se'n passà a Mataró y per lo port del Maresma escapà", l'any següent s'embarcava a Mataró amb els caps de la seva colla cap a Nàpols, nomenat capità de terços, arran la política de reconversió dels bandolers en funcionaris públics.

L'octubre de 1630 hi hagué diverses malifetes d'una "gran llocada de lladres" que inventaren un avançat sistema de comercialització dels productes robats: "lo que cullian aportavan a Barcelona, Mataró (..); y los lladres de allí enviaven sas bonas obras a part dessà".

Una notícia ens informa de "dos tirs de artilleria ab pillotas", que l'abril de 1624 varen engegar els mataronins contra unes galeres de Gènova, ciutat enemiga. En una imatge ràpida veiem el patró mataroní, Vidal, estar-se a la platja de Sant Pere Pescador carregant blat i civada, cereals dels quals tanta necessitat hi havia a Mataró, en una barca que li es robada pels moros i recobra al cap de poc. També coneixem la greu destrossa de vinyes que va produir una enèrgica pedregada el juliol de 1602, un cultiu que endevinem d'importància per a la ciutat. I, finalment, un fet anecdòtic: el febrer de 1626 la dona del Duc de Cardona, que temps abans ja havia tingut una filla a Mataró, s'està a la ciutat: "ahont havia anat a parir a casa de T.Palou; o per fugir magestat de bateig, o tabaola de visitas o ella sab per què". El Duc la visita el set de març per veure el nadó, aquesta vegada un noi que anomenen Don Pasqual, essent rebut "ab molta festa y salva de artilleria".

Mataroescrit (Juny, 1986)

Un corsari del segle divuit enfonsat davant Mataró

El descobriment d'uns documents històrics del segle divuit, dipositats a l'Arxiu Municipal de Mataró, indiquen que a pocs metres de la costa de la ciutat hi ha un corsari anglès, el *Princelli*, enfonsat. Ningú no sap què hi portava la nau del capità Gabaos, a part de setze canons. Roba?, Joies? ... Molt poques persones saben que existeix aquest document, i fins avui ningú no n'havia publicat res.

Farem una mica d'història del temps en que varen passar els fets. Una època difícil per a la gent degut als conflictes bèl·lics que es succeeixen a partir de 1778. En aquest any i fins el 1783 té lloc la guerra contra Anglaterra, els efectes negatius de la qual són decisius per a l'economia catalana. Els anglesos amb una excel·lent flota de guerra i els vaixells corsaris, varen bloquejar les rutes marítimes de comerç que els espanyols feien duent productes cap a Amèrica: mercat principal de teixits i vins. Produint un col·lapse general en una economia abocada als intercanvis exteriors. Mataró, que a l'escalf d'aquest comerç havia bastit una important indústria de teixits estampats, mitges, i de fabricació de vi i aiguardent, veu preocupada els esdeveniments que duen la misèria a una ciutat, els recursos humans de la qual eren dedicats a treballs típics d'exportació.

Els vaixells corsaris

D'ençà de l'edat mitjana, els conflictes navals entre els estats es manifestaven en dos fronts; la marina de guerra regular, i els vaixells corsaris. La patent de cors, o sia el dret a atacar naus enemigues, i robar les seves pertinences, la donaven els monarques a particulars. Armar una flota era molt costós i només es feia en ocasions especials i de curta durada, així les navegacions de cors per part de tota mena de persones feia que es pogués hostilitzar permanentment els enemics, atacar les seves parts costaneres, i els vaixells de tot tipus que s'hi dirigien o en sortien, carregats de mercaderies. D'aquesta manera, en les guerres d'Espanya contra Anglaterra, el poder naval anglès va dur al col·lapse comercial els espanyols. Per als particulars armar una nau dedicada al cors era un bon negoci, d'aquí que comerciants espavilats i tota mena de desaprensus i sovint delinqüents, hi

veïessin una manera fàcil de fer diners, organitzant autèntiques companyies bastides per a aquest exclusiu fi.

Els pirates de Mataró

Una mesura imaginativa dels mataronins els duu a fer la guerra pel seu cantó, bastint l'any 1779 una nau corsària dita *La Província de Mataró*, província marítima, s'ha d'entendre. Per a fer-ho realitat, obren una subscripció d'accions de 150 lliures, per aplegar els diners necessaris interessant-s'hi burgesos i hisendats que hi veuen un petit remei al col·lapse comercial, i, sobretot, ensumen un bon negoci. El vaixell, un cop construït, compta amb 24 canons, pagats pel mecenatge d'un dels homes més rics de la ciutat: l'hisendat Fèlix A. Campllonch, que en aquests mateixos anys mantenia de la seva butxaca els nombrosos jornalers de les seves fàbriques que eren en atur obligat. El *Província de Mataró* i la seva tripulació de cent homes, es fa a la mar l'octubre del 1779, amb la patent de cors que els permet d'apropiar-se els efectes de qualsevol nau. I en petites expedicions per la Mediterrània realitza diverses captures: pailebots de Venècia i Dinamarca carregats de teixits, ordi, seda i altres productes, que passen de seguida a les arque dels propietaris del vaixell, i així fins que la pau de l'any 1783 ve a estroncar el negoci corsari dels mataronins. Llavors les fàbriques tornen a obrir, i la vida quotidiana es normalitza.

Els anglesos ataquen

Però la pau aconseguida va durar poc, la nova guerra dels anys 1796-1801 torna a afectar Mataró de manera molt aguda en el fonament de la seva riquesa: la indústria i el comerç. Amb motiu del col·lapse marítim que provoca l'assalt dels vaixells espanyols pels corsaris anglesos, la fabricació d'articles tèxtils, la producció de vi, i la d'altres productes torna a quedar aturada, i la ciutat canvia ràpidament la seva fesomia de prosperitat per la de la misèria, fins i tot s'ha d'organitzar la caritat pública, recollint menjar per a la gent sense feina, a través d'una Junta de Caritat. El Baró de Malda que visita la ciutat aquest temps, constata la *falta de pessetes*, i la por de les dones dels mariners que els agafin en mar, i crida: *Malaja los Inglesos*. La situació dura fins el 1801; llavors l'economia de la ciutat es recupera de seguida i té un dels seus millors moments.

Un tresor a la platja

La guerra també es materialitza a Mataró a través d'un episodi bèl·lic que té lloc davant la ciutat el 21 de juny de 1798. A les onze de la nit d'aquell dia "cosa de una legua a la mar, a la parte de levante", hi ha una batalla entre dos vaixells, davant els ulls atònits dels ciutadans que no perden passada de la contesa, que dura una hora "al cabo de la qual se advirtió volar uno de ellos, que ha ardido hasta cerca de las quatro de esta mañana", la del dia 22. Quan es fa clar les autoritats de marina envien un llaüt a la zona de la batalla per a fer-se càrrec de la situació, salvant tres mariners mig ferits refugiats a la llanxa del seu vaixell. Hores després es procedeix a l'interrogatori d'un d'ells a través d'un interpret, ja que només parla anglès:

"Dixo: Que se llama Juan Grin; que es natural de Filadelfia, angloamericano; que el barco era inglés; que era armado en corso y mercancia, que su capitán se llamaba Gabaos, y que dicho barco era armaldo con diez y seis cañones, y treinta y dos hombres de equipage. Dixo: Que ocho dias hace con hoy que había salido del puerto de Liorna con destino para Gibraltar.

Dixo: Que a cosa de las once de la noche de ayer se encontraron a una legua a la mar con otro barco. Que el barco del declarante empezó a hazer fuego al otro, y que de su resulta se trabó un fuerte combate, y que al cabo de una hora quando estaban en el mayor ardor sucedió la desgracia de haberse pegado fuego a la polvora del barco de los declarantes, y que de sus results se encendió todo, habiéndose podido salvar los presentes en la lancha en donde los ha hallado el laud que los ha recogido". També explica que el vaixell es deia *Princelli*, i que entre la tripulació hi havia setze italians.

Aquest document inèdit, que mai no s'havia publicat i que ha passat desapercebut per la història escrita de la ciutat, és a l'Arxiu Municipal de Mataró. Data del segle divuit, és en castellà, i correspon a l'atestat que les autoritats municipals, segurament el Corregidor, varen fer. El vaixell havia sortit del port italià de Liorna, a la Toscana, situat a la costa del mar Lígur, un important centre comercial i marítim de l'època. I acaba la seva història enfonsat a gairebé sis quilometres de la platja de Mataró, a una profunditat de vint metres. En una zona plena de roques i sorra.

Vet aquí la història certa de la fi del *Princelli* i el seu capità Gabaos, un home fet a les aventures de la mar, que recorria en una nau ben preparada, fent compatible dues activitats en aquell

temps associades: el comerç i l'assalt a d'altres naus, per la qual cosa comptava amb setze canons i trenta-dos homes. Quina va ser la sort d'en John Green de Filadelfia i els seus amics? Segurament els devien enviar a Barcelona, a la presó de la Ciutadella, lloc on es podrien de mica en mica els infeliços corsaris caiguts en mans de l'enemic. I del *Princelli*, mai més no se n'ha sabut res. Encara deu reposar enmig de les aigües dolces de la Mediterrània, que guarden el secret del seu contingut. Quines mercaderies devia dur en aquell viatge de Liorna a Gibraltar? Havia assaltat algun vaixell fent-se amb tota mena de gèneres valuosos? Hi haurà un tresor amagat a quatre passes de la ciutat de Mataró?

Mataroescrit (Novembre, 1986)

Un Ovni visita el Maresme el segle disset

Aquesta notícia té només 385 anys d'antiguitat, però és ara que la podem entendre, ja que quan es va produir la gent s'admirava dels efectes, desconeixent que es tractés d'un fenomen d'origen misteriós.

I és que aquell dia, 4 de novembre de 1602, va aparèixer un OVNI als cels del Maresme, però ningú no va saber que eren gent d'altres mons, que ens visitaven. Llavors, el comú de la gent, alligonsats des dels púlpits, creien que el planeta terra era el centre de l'Univers, màxim prodigi de la naturalesa, i no s'interrogaven sobre l'inconegut. Avui, però, tot és diferent, i després d'una etapa de racionalisme utòpic, la raó ha tornat a ser assaltada pel ressorgiment dels moviments religiosos més encarcerats. I associacions més o menys cel·lulars giren al voltant dels místics de torn, que, amb més incultura que mala fe, discuteixen i examinen el projecte galàctic de via al socialisme, que té l'avantatge que ens ho donarà tot fet.

Anem al tema. Els contraris al fenomen OVNI diuen que és rar que només es parli d'estranyes aparicions de naus, i fenòmens d'origen extraterrestre en els nostres dies, quan l'aviació és un fet quotidià, i l'espai és ple de tota mena d'andròmines de llauna a reacció. I que el fet de veure un objecte brillant al cel fa córrer de

seguida rius de tinta, que al cap i a la fi demostrin que ningú no sap res, però que aquella andròmina segur que ve de l'altre món. Els incrèduls volen proves, i tenen raó, perquè els clients de la nova metafísica no tenen manies ni vergonya, i la cosa arriba sovint a excessos lamentables, com va passar fa uns anys al Vallès, quan un parell de vaillets al·lucinats es varen suïcidar llançant-se a la via del tren, convençuts que es despertarien a Andròmeda, ja que així els ho havia fet saber un viatger d'aquella autonomia galàctica.

Aquest i d'altres casos fan que ningú amb dos dits de front vulgui sentir parlar de les coses que volen pel cel plenes de marcians, uranians, plutonians, i d'altre gentilici. Calen proves definitives, concloents i inqüestionables, al·legats a favor dels OVNI que no es puguin negar, ni posar en qüestió. I vet aquí que acabem de descobrir un text del segle disset que explica un fenomen curiós que va passar a la costa litoral del Maresme-Barcelonès, que els de l'època no varen copsar en la seva autèntica dimensió, però que a nosaltres, gent il·lustrada de finals del segle vint, ens sorprèn per la similitud amb la literatura més actual sobre les aparicions d'OVNI.

Abans, però, dues paraules sobre el cel. I és que en aquells segles de foscor tot allò que passava per damunt dels caps de les persones tenia meravellats els naturals, que no entenien res de res, i de seguida veien presagis de bona o mala fortuna. Mataró és ciutat rica en aquest tipus de fenòmens, i al llarg del segle divuit se'n registren diversos, singularment l'any 1769, quan el mes de novembre tothom veu al firmament una estrella de gran resplendor que dura quinze dies brillant dia i nit, i a mitjan desembre, quan es presenta un globus de foc de grans dimensions, que evoluciona mitja hora deixant durant quatre dies un rastre de llum vermella. Poc després torna a aparèixer un nou globus de foc. Els mataronins després de tant aparat celestial es devien de pensar que era la fi del món.

Anem doncs al descobriment documental, sense trampa ni cartró, com tothom pot comprovar llegint el volum primer del llibre *Dietari de Jeroni de Pujades*, editat l'any 1975 per la Fundació Salvador Vives Casajuana. A les pàgines 212 i 213 d'aquesta crònica del segle disset, escrita per un coetani, hi llegim, en el català d'aleshores, el següent text:

"A la nit enves nou hores se descubri que eixia de la volta de llevant, sobre Montgat o deve's Mataro, un globo a modo d'estela,

tan gran com una gran collada, molt clarejant, enses com les flames de foch, ab gran cua o barres que'l travessaven, arcades y de diferents colors, casi com sol apareixer lo iris que diem arch de Sant Marti (...). Y feu son curs sobre les muntanyes de Badalona, Montcada, Horta y Collserola, y aqui casi sobre lo monastir de Sant Hieronim de la Vall de Hebron. Se pongue aixi a les dotze de la nit. Veren-la moltissims, y diuen que tras de si dexava un replendor com si volgues apuntar lo dia tras la estela del alba. En fi que aportava son curs de llevant alçant-se fins vers migdia y de aqui se cala a tremontana. Deu vulla sia bon presagi. Apres me han dit micer Bisbe Vidal y mossen Dams que veren que eren tres, lo hu sobre Besos o Mongat. I l'altre entre Montcada y Horta, y que apres se uniren en un globo fent lo curs predict".

El text parla per si mateix, i aquest globus "a modo de estela" és una autèntica nau-mare de la qual surten tres naus petites a fer evolucions, retornant a la base mes tard: "apres se uniren en un globo", marxant a altres terres, països o constel·lacions.

La indubtable prova documental ens demostra que som observats atentament per les intel·ligències sàvies de racons ignots de l'Univers, que ens veuen tan poca cosa que no els servim ni per colònia de tercera categoria. I ni la nostra capacitat productiva, les matèries primeres, els cervells més grans de la civilització, o les biblioteques, els diuen res de res. Em sembla que ens vigilen com si fóssim un ramat, i que quan siguem molts, baixaran i se'ns menjaran.

Mataroescrit (Març, 1987)

Mataró vist pel credencer

Una de les fons documentals per conèixer notícies històriques de Mataró són els llibres del credencer, l'encarregat de la comptabilitat municipal, era ell qui pagava tot allò que els jurats decidien de gastar en benefici del comú. Farem una antologia de les notícies més curioses que contenen els volums d'aquest funcionari que es conserven a l'Arxiu Municipal, tot i que, malauradament, els de gran part del segle divuit s'han perdut.

El segle disset

(Llibres de 1608-1620 i 1623-1654).

En aquest període les notes són fonamentalment relatives als salaris dels jurats, i altres càrrecs públics, i oficis com el del rellotger, dels verguers, del manteniment dels molins fariners, la forneria pública, el pagament dels deutes amb particulars i dels impostos, l'execució d'alguna obra pública, l'organització de l'estada de militars, cura de les mines d'aigua, etc. De tota manera hi ha alguna notícia que fuig del quefer quotidià, els anys 1609-1610 hi ha força despeses per la construcció d'una torre de vigilància a la platja, feta de pedra, les necessitats de la defensa contra els pirates berberiscs, que assolaven la terra, feia indispensable la defensa. També hi ha partides al voltant de la nova fàbrica de l'església parroquial.

1609.- l'Ajuntament paga al vidrier de València Joan Jordà, les vidrieres que s'havien de col·locar sobre les capelles de Santa Llúcia i Sant Joaquim, la de Santa Cecília, la de Sant Antoni, i la dels sants Abdó i Senén.

1611.- es fan obres a l'ermita de Sant Simó, a la carnisseria pública i al forn.

(Llibres de 1654-1675 i 1673-1717).

1661.- cal adobar la font del Camí Ral.

1669.- rescat d'una muller i els seus dos fills presos a Constantinoble, s'en cuida Don Diego Mercado, capellà de Candia, a Creta.

1674.- deslliurament de quatre mariners dels pirates, i adobs a l'artilleria de la torre de defensa.

1676.- 41 soldats comanats pel tinent de cavalleria Carlos Tasso, s'estan a la ciutat fins l'agost de l'any següent.

1677.- referència a: "la enquesta feu lo lloch de Argentona contra los Srs.Jurats y alguns particulars de la present vila inculpatos de ser anats ab somatent en lo terme de dit lloch de Argentona de ont se'n aportaren algunas garbas de blat, advertint per memòria que esta acció fonch feta per quant lo dit lloch de Argentona de sa autoritat feu aprensió lo dia antes no anàs lo somatent de algunas garbas de blat de alguns particulars desta Universitat pretenet cobrar un vintè avia intentat posar dit lloch de Argentona sobra las terras dels particulars desta vila de Mataró situadas en dit terma de Argentona cosa may pagada ni enten pagar en manera alguna la present Universitat".

1682.- es fan les parets dels fonaments de la capella de la morberia.

1684.- es subministra mosquets, pólvora, i espases als soldats de la companyia de la ciutat.

1686.- l'escultor Antoni Riera fa la caixa decorada dins la qual s'hi ha de posar les relíquies de Sant Desideri.

1687.- despeses relatives a la font del Camí Ral, la de la plaça de les Penyes, la capelleta de Sant Francesc sobre el portal de Valldeix, i l'escala de caragol per accedir-hi.

1689.- el mes de maig s'envien 40 homes a socórrer Camprodon. El novembre hi ha despeses de fortificació i defensa de les muralles, i tropes comanades pel marquès de Constant, que ve a la ciutat a causa de la freqüència "dels submoguts o perturbadors del be públich y en defensa de dita vila".

1690.- el gener i el març nous *tumultos*. El 22 de juny s'aixeca una companyia de 49 soldats per anar a Vic, a lluitar contra l'enemic, dirigits pel capità Salvador Mataró.

1694.- el mes d'agost s'envien 40 soldats de cavalleria, a les ordres de Josep de Salazar, al Coll de la Trinitat, i d'altres tropes a Hostalric.

1695.- sometent a Pineda, Blanes, Hostalric, i Tordera.

1696.- estada dels soldats alemanys del coronel Baró de Cursi, del regiment Príncep d'Armestat.

1698.- en les festes d'acció de gràcies per la pau *villancicos estamparen*.

1699.- soldats alemanys presos a can Francesc Mascaró de la Plaça, i d'altres en una casa del carrer Bonaire, que marxen el 1701. Obra del rec fora el portal de Barcelona.

El segle divuit

1702.- envien llits a Llinàs perquè el Rei hi passava l'abril.

1703.- tiren a terra la casa del braser Antoni Fradera, per obrir pas al Camí Ral de "lo nou carrer de St.Francisco".

1705.- soldats de la ciutat es dirigeixen al siti de Barcelona.

1706.- soldats cap a Barcelona a "efecte que se logràs la glòria de derrotar lo enemich francès".

1708.- estada a la ciutat de la Reina Elisabet, i s'ha de pagar "lo regalo se feu de xacolate a la persona que formà lo diari acerca de la ditxosa vinguda y desembarch a esta ciutat de la Reyna".

1709.- l'impressor Rafael Figaró estampa mil exemplars de la relació de l'arribada i desembarcament de la Reina Elisabet.

1710.- s'envien, a Sant Feliu de Guíxols, per servir el Rei, botes de vi i faves. I anada de soldats a Girona al siti contra els francesos.

1711.- són aquarterats a la ciutat soldats alemanys, comanats pel mariscal Esteramberch. S'hi estan fins el 1712.

1712.- gent cap Ostalrich.

1714.- fàbrica d'un nou molí fariner a la "gleva i casa d'en Salvador Mataró".

(Llibre de 1713-1714).

Despeses de les armes filipistes a Mataró del 31 de juliol de 1713 al febrer de 1714. Diners esmerçats en la fortificació: portals, muralles, graelles per fer llum als portals, canons a la muralla, pólvora, carretes artillades per mantenir segura la platja, formació d'una companyia de *fusillers* comanada per Antoni Massuet, per anar contra els voluntaris a les vores de la ciutat, etc.

(Llibre de 1768-1780).

1768.- l'argenter Gaspar Dorda i Quingles fa: "dos toysones de las armas de la ciudad, comprendido el oro y la plata su porcellana y su guarnición". Es lloga una casa a la platja "para aquartelar la partida de artilleros destinada a esta ciudad por las baterias construhidas en la misma para su resguardo".

1771.- el paleta Nicolau Renter cobra per fer la "fitación de la mormeria".

1774.- el manyà Pau Rovira fa "ocho teyeras dicho grellas de hierro propias de esta ciudad quales tienen destinadas para alumbrar las calles en accidentes publicos como de incendio y otros".

1776.- consta que hi ha cent fusells "recondicos dentro una de las salas de esta ciudad".

1779.- l'arquitecte Fèlix Puig cobra 100 lliures per fer dos mapes del port, i també revisa uns mapes fets feia temps d'unes presons vora la porta de Barcelona. El mes d'abril el paleta Joan Vivas cobra: "para encorvar, fabricar, y componer la mina de las canaletas que sus aguas discurren a las fuentes de esta ciudad", i el paleta Salvador Viada arregla: "el conducto de las aguas nacen en el vecindario de Valllleix y discurren a los molinos harineros de esta ciudad desde la balsa o estanque del molino mas arriva, cerca de capuchinos, hasta el vaso o pericó del axarnador, que

está formado en el sitio nombrado lo Aulet d'en Català". En anys diversos hi ha referències a fonts: Escaletes (1768), Camí Ral (1768), de l'Hospital (1771), Plaça Major (1772), carniceria pública (1772), plaça penyes (1772), Pou d'Avall (1772), Nou (1773), Cementiri (1773), i del quarter (1774).

(Llibre de 1783-1845).

1783.- despeses al voltant del trasllat de les despulles de Les Santes, i per les festes de *los Infantes*. Hi ha tres dies de solemnitats per "el felis parto de la princesa", i lloguen els músics Jaume Matas i Joan Bta. Valls. Font de nova fàbrica "en la muralla en la calle de Argentona".

1789.- despeses fetes pels actes de la proclamació de Carles IV, el mes de febrer: robes, teles, cintes, mitges de seda, barrets, peluques, guants, cortines, músics, gremis, retrat del rei pintat per Josep Francesc Regàs, etc.

El segle dinou

1802.- el rei havia de passar pel Maresme i el desembre es fan obres de reparació al: "Camino Real carretero (..) para el cómodo tránsito de SS.MM.Real Familia, y comitiva consecuente".

1812.- despeses pels actes de l'aniversari de "los que murieron en Madrid a 2 de mayo de 1808". En quant a la il·luminació per oli es paga les despeses de fer 12 *feroles*, i 24 *garruchas*.

1819.- el paleta Fèlix Cabot cobra "por derribar las casas de la plazuela del Beato Salvador", que l'Ajuntament havia comprat al regidor Vicenç Monner per engrandir-la. I el paleta Desideri Puig fa "la construcción de la nueva pescaduria".

1834.- l'arquitecte Josep Buxaré cobra pel dictamen sobre la construcció de les cases noves que es feien als carrers Amàlia, Sant Agustí i Mas Fogueras.

(Llibre de 1817-1849).

1817.- font de nova fàbrica a la Creu d'en Ramis

1820.- actes del jurament de la Constitució

1821.- festa dels màrtirs de la llibertat, i es beneeix la bandera de la Milícia Nacional. La tropa és en acció del febrer a l'agost. Davant el perill del còlera es forma un cordó sanitari d'agost a octubre.

1826.- enderroc d'una caseta al Camí dels Genovesos, i incendi a la secretaria de l'Ajuntament.

1828.- trasllat de la carnisseria pública al local de la Fleca.

1833.- el pintor Josep Gualdó cobra el retrat dels reis i la infanta Isabel.

1837.- construcció a l'edifici de l'Ajuntament d'una oficina de *Protección y Seguridad Pública*.

1843.- adquisició d'una bomba contra incendis.

Migliaresi (Octubre, 1990)

En Joan, l'assassí de Canyamars

Anem a fer un petit viatge per la pena capital tal com s'aplicava a Catalunya fa uns quants centenars d'anys. I com a colofó il·lustratiu explicarem el calvari particular d'un veí de Canyamars al qual li va tocar ballar la dansa més horrible de totes les que es fan i es desfan. Era fàcil morir de mala manera en aquells anys de cavallers, i et mataven de moltes formes si eres dolent. L'església catòlica tenia l'exclusiva de la foguera, a la qual hi anaven a parar els que per pensar massa, i equivocats en general, necessitaven la pedagogia exemplar de les flames. Però avui deixarem el clero tranquil, per fixar-nos en la mort civil, les víctimes de la qual eren els lladregots i criminals de tota mena, que rebien de mala manera el passaport al Paradís.

A vegades a la mateixa garjola eren liquidats sense manies amb un ganivet o una destral, però més sovint es feien execucions públiques pel detall moralitzador. I s'escollia un lloc de pas on es degollava i esquarterava els desgraciats. Del cadàver se'n feien trossos que es dipositaven als camins de més trànsit, perquè tothom veiés com s'anava podrint i ressecant la vianda. Les testes les posaven en gàbies o clavades d'un ganxo, també a la pública contemplació, fins que una persona d'autoritat donava permís per enterrar la menudalla. Però la manera més corrent de matar amb tots els ets i uts de la llei era amb les forques que hi havia a les portes de qualsevol ciutat important.

A Barcelona el segle setze coneixem diverses administracions de justícia a persones acusades de crims monstruosos. A un *bujarró* l'obliguen a ser *socarrat lo cul*, i a un altre que no sé què havia fet, el fan assotar amb un ganxo. Però això no era res,

perquè sovint es procedia a tallar orelles, nas i mans, i altres peces també útils de l'arquitectura humana, i a ser marcats amb ferro roent.

Tornem a les forques que té més interès. El futur cadàver hi era atansat amb una escala que després era retirada per la legislació vigent. Llavors el botxí s'arrepnjava de la víctima per ajudar-li a transitar l'angúnia més ràpidament. I allí quedava sense vida el cos per dies i dies, gronxant-se davant tota mena d'espectadors que hi acudien curiosos a presenciar l'espectacle del progressiu malbaratament del farcellet de carn i ossos. En temps molt reculats era prohibit d'enterrar els penjats, i de mica en mica hom veia caure a terra ara una tibia, la mà dreta, un ull, el peroné, etc., tot mig menjat pels corbs que envoltaven el tètric espectacle, i que gaudien d'una cuina mortuòria de primera categoria. Sor Sança, monja franciscana, va demanar i rebre autorització del rei per poder enterrar les despulles que anaven caient de les forques de Barcelona, abans que se les mengessin els gossos, tasca a la qual es va dedicar tota la vida, construint-se una petita cel·la en aquell lloc de mort.

Però ara hem de referir-nos a l'assassí de Canyamars, aquell veí del Maresme que amb molt mala intenció va atemptar contra la vida d'un rei, i que després se'n devia penedir, veient quina se n'hi acostava. Els detalls de l'acció són els següents: el dia 7 de desembre de 1492 el rei Ferran el Catòlic sortia de la capella de Santa Agueda quan, enmig de la gentada, a la plaça del Rei, un home se li va acostar i li va donar una enèrgica i decidida ganivetada entre cap i coll, que el va ferir sense gravetat.

L'atemptat va ser obra del pagès Joan, de Canyamars, del qual no se'n tenen massa notícies. De tota manera els cronistes de l'època l'han deixat com un drap brut, motejant-lo de bàrbar, traïdor, orat, malvat, d'ànim diabòlic, "muy mal hombre a natura, y de muy mal gesto y figura, y por eso halló el diablo en él morada". Resulta que Satanàs li havia promès que si matava el rei ell ocuparia el seu lloc, i el de Canyamars s'ho havia empassat. Get crèdula, la de pagès!

El darrer passeig del pobre infeliç és dels que fa posar els pèls de punta; seguirem la descripció que fa un testimoni ocular: "L'han portat tot nu sobre un castell de fusta que havien bastit, el tirava un carro, estant-hi bé lligat lo foll orat e insensat, en un arbre o pal, com si el deguessen cruxificar, e lo castell amb lo foll feren anar tirant lo carro per los llocs e carrers següents,

primerament per la plaça del Rei, on és estat fet lo dit castell, e allí de viu en viu per fer-lo bé penar li fo llevat un puny, e un tros de braç, après tirant-lo per los altres carrers on va la processó de Corpus, e aquí en un carrer feren aturar lo castell e llevaren-li un ull, y en l'altre carrer l'altre ull e l'altre puny, e anant en l'altre carrer llevaren-li l'altre braç, e après en los altres carrers així anant lo desmembraren llevarent-li adés un membre adés un altre, fins a treure-li lo cervell, així el feren morir penant que era cosa de pietat, y ell mai se mogué ne parlà, ni dehia res, ne es complanyia, com si donassen sobre una pedra (..) y escassement fo fora la ciutat lo lapidaren, e meteren foch al castell, lo qual ab los trossos de l'home sentenciat que en lo castell estava fou tornat prest a cendra".

Ja ho veieu, l'entenimentat Joan, per no ferir la susceptibilitat dels espectadors, no va gosar obrir la boca i queixar-se. Ara per una querella de no res es posen histèrics.

El Maresme (14, juny, 1984)

Notícia de les Santes

Des del punt de vista de la historiografia el tema de Les Santes presenta dos tipus de problemes: el de la seva relació amb Mataró, i, més decisiu, és clar, el de la seva pròpia existència. L'única font que vincula Juliana i Semproniana a Mataró són els escrits que el segle disset, més de mil anys després dels fets, va escriure Roig i Jalpí. Sobre la manca d'honestedat intel·lectual d'aquest personatge no hi ha cap mena de dubte per estudiosos com Coll i Alentorn, que ha posat de manifest com s'inventava tot el que escrivia d'història, i com la seva obra és una ficció documental de dalt a baix. Així la referència a la pertinença de Les Santes a Mataró té tan poca realitat com altres afirmacions fetes per ell. Però més important que aquest fet anecdòtic és el tema de la pròpia existència de Les Santes. Hem de tenir en compte el concepte de sant en el cristianisme primitiu: un heroi de frontera ideològica, que resumeix en si les virtuts del sistema d'idees que s'intenta imposar. En termes moderns podríem afirmar que és un element publicitari de primer ordre, un difusor

de doctrina i un exemple dogmàtic. Això a l'Edat Mitjana ho tenien en compte els escamots de frares que anaven als convents de més renom a robar les despulles miraculoses dels sants més celebrats per dur-los a les pròpies esglésies. Ara mateix la nòmina de sants és en revisió pels entesos, que separen allò que és tradició del que no és documentat amb rigor científic, deixant de banda la literatura apologetica. Així Les Santes i el seu mestre Sant Cugat, que són citats centenars d'anys després d'haver succeït els fets, cauen sota els mètodes de l'anàlisi històrica, que no tenen en compte el que hom nomena *veritats de la fe*. Mataró, però, venerava confiada des del segle disset Juliana i Semproniana, i el 1852 veia amb il·lusió el seu patronatge. En aquell any es va fer una votació entre tots els veïns per acceptar-lo, i el resultat de 1900 vots a favor contra 2 en contra ens obliga a tots els demòcrates de la ciutat, pels segles dels segles.

Llegit a Televisió de Mataró (Juliol, 1985)

Anys de mòmies i ossos sants

En un nou viatge als temps antics visitarem les deixalles humanes més estrictes: els cossos i els ossos. Es tracta de tocar carcasses incorruptibles de genteta escollida, en uns segles quan encara hi havia sants i que feien badar els mataronins d'aleshores.

D'ençà de l'edat mitjana era popular el tràfec de relíquies que hom suposava de sants i santes catòlics: costelles, cabells, túbies, ungles, prepucis, i plomes d'àngel rivalitzaven per la pietat dels clients, que s'embadalien davant aquella ossamenta, i sospiraven de fe. Però, oh! fragilitat de les creences!, de la mateixa manera que en aquest segle vint la senyora del tercer segona canvia a Lucil perquè la veïna López renta més blanc, doncs amb la mateixa facilitat es canviava de devoció, en aquells anys de fa molt de temps.

La ciutat de Mataró va donar una prova trista d'això, en canviar sense cap consideració Sant per Santes. La història explica la gran estima dels mataronins pel patró de la ciutat Sant Desideri d'ençà que el 1686 arriba el seu cos sencer procedent de Roma, centre proveïdor de mercaderia espiritual. El pobre va ser víctima

de mala jugada arran del trasllat, l'any 1772, d'una part dels ossos de Les Santes, veïnes del carrer d'en Pujol, des del monestir de Sant Cugat del Vallès, que liquiden en poc temps el patronatge de Sant Desideri a benefici propi.

Més ferralla: el gener de 1770 arriba per via marítima el cos de Sant Felicià que de seguida provocà adhesions devotes, de la mateixa manera que les desperten relíquies d'altres sants i santes: Columbus, Mansuet, Probi, Celestina, Jocundina, Deodata, fins un total d'uns quaranta que jeuen beatament a la parròquia, a disposició dels especialistes en el seu rés.

Un altre conjunt d'ossos notable ho és la *Mòmia de la Princesa*, que es conserva a la cripta de l'església de Sant Josep. Es tracta de la senyora Maria Josefa Salazar de Aguirre, que mor l'any 1730 i és enterrada junt a l'altar de Santa Teresa. Tres anys després el seu marit remou el cadàver per endur-se'l i el troba, sorprès, incorrupte i amb els membres flexibles. De seguida hi suposen -privilegi d'un temps d'arrelades conviccions-, un motiu de santedat, i armen un segon enterrament on enmig del temple es mostra el cadàver incorrupte a la visió pública, vestit amb hàbit carmelità.

A l'església de Santa Maria hi ha també una altra mòmia més o menys incorrupta, anomenada *Petrarca*, que s'associa a una tradició tràgica. Diu la llegenda, explicada per l'historiador carca senyor Pellicer, que la seva bellesa i virtuts no varen ser obstacle a la miserable fi que li preparen els de casa seva. Un dia el pare, atiat per la bruixa de la seva dona, i mare de la pobra criatura, fingeix que vol distreure la nena duent-la a passejar pel camp, i en arribar a un dels torrents que envolten la ciutat la degolla. Quan es troba el cadàver, al lloc que des d'aleshores s'anomena Torrent del Pecat, hom es meravella que al seu voltant estigui ple de floretes de bosc tenyides de sang. Fins aquí el relat tradicional, al qual la crítica moderna més intransigent hi troba a faltar motivacions: gelosia de la mare, desig del pare, una herència pel mig, i totes les categories exemplars del cinema d'ara mateix.

Acabem visitant un poble veí. El dia 11 d'abril de 1629 va a Argenton una comissió de tres metges de Barcelona i dos religiosos, amb encàrrec del bisbe d'analitzar el cos incorrupte d'Elionor Roqueta, morta feia vint-i-sis anys, prodigi que tenia admirats i devots als naturals. Els metges varen procedir a una sessió de necrofilia tal com manaven els cànons, analitzant cada part del cos. La mandíbula inferior, les dents i una part del nas

eren trencades, i separades del crani, per una causa externa de violència, mostrant com un objecte de ferro havia lacerat i romput aquestes parts, i també tenia ferides d'espasa al cor, que li havien produït la mort. L'anàlisi segueix amb els ulls, les orelles, i d'altres llocs com el tòrax on tot és normal, i en els pits on es fixen que *sinistra multo major dextra apparebat*. Després de la revisió, i de convocar la saviesa del docte Aristòtil, afirmen que només l'omnipotència i misericòrdia divina han pogut produir aquest privilegi en el cos de la noia, i que la seva integritat és per causes no naturals, ja que el fet excedeix els límits de la naturalesa humana: *et omnes naturae limites excedant*. S'ho creien tot!

Mataroescrit (Desembre, 1986)

Notícies de Dosrius

Es ben antic el poblet de Dosrius, que trobem documentat per primera vegada en una escriptura de l'any 963 que parla del lloc de *duos rios*. Ara ressenyarem un seguit de petites notícies històriques que recull Gaietà Viaplana, rector de Dosrius dels anys 1893-1897, que posa en ordre l'arxiu parroquial, i pren una gran quantitat de notes de l'arxiu municipal i dels pergamins de Can Batlle de la Torre. Deixa manuscrites unes notes històriques del poble, de les quals en farem una ressenya antològica. La bibliografia que té per objecte Dosrius és escassa, hi ha alguna obra d'Esteve Albert, i es pot consultar el periòdic mataroní *Pensament Marià*, del 29 d'agost de 1930.

Església

El 1532 comença l'obra de l'actual església, que fa el mestre constructor Tomàs Barça, el campanar l'havia fet l'any 1512 un francès, com additament d'una antiga esglesiola romànica, que ja tenia rector el segle tretze. Del 1626 és el retaule de Sant Sebastià, fet pel mestre de retaules Joan Fornés. El 1652 s'estrena un monument obra del conegut Antoni Riera, fuster de Mataró. El mes d'abril de 1823, anys del govern constitucional, el comandant d'armes de Mataró incauta una part de la plata de

l'església. L'any anterior, en la nit del 13 al 14 d'agost, havien robat les joies de l'església de Canyamars: una creu, dos candelers, plat i canadelles, la vera-creu, un calze, una copa, un salpasser, un copó, etc., tot de plata. El fossar al costat de l'església s'obra l'any 1558, i s'hi enterren els vilatans fins les darreries del segle dinou. El 19 de novembre de 1892 es posa la primera pedra del nou cementiri, lluny del nucli habitat, i l'antic es tanca el 26 de gener de 1895, dos anys després es fa el trasllat de cadàvers, i el 1901 s'enderroca el fossar vell.

Bruixes

Diu el rector: "Aquí com en altres pobles, ab més o menys afició, han recullit y guardat per tradició fets y narracions que no passen de faules, com lo de'n 'Pere Caçador', tan conegut per nostres montanyesos; 'la Roca del Diable', que s'troba torrent de Rials amunt, ahont dihuen apareixia baix la forma de una cabra; lo de'n 'Pere Polaina' que trobantse apurat per satisfer una contribució, rebé del dimoni a cambi de sa ànima la cantitat necessària per pagarla, la cual posada en lo calaix dels col·lectors es tornà carbó; lo de 'bruixots' y 'bruixas' sobre lo que'n diu alguna cosa D.Celso Gomis en sa obreta 'lo llamp y lo temporal' referintse a Dosrius, y que está continuat en la esmentada obra del senyor Pellicer. No falta tampoch qui fassi freqüents visitas a endevinayres, dormidoras, tiradores de cartes, saludadors; qui pagui a aquestos últims unas quantitats anualment o conducta y altres que detràs de certa classe de curanderos han gastat lo que molt'ls costà arreplegar".

Miscel·lània

1586.- Hi ha raons al voltant de l'administració de la carnisseria pública amb els de Canyamars, i s'arbitra una solució, aquest dret, junt amb el de la taverna i la fleca eren arrendats i servien per captar recursos per l'Ajuntament. El batlle prohibeix jugar a cartes. Hi havia un hostal a càrrec de Bartomeu Vinyamata i un a càrrec de Pau Tarau, que en aquesta data pateixen la prohibició de donar menjar, tal com havia manat el Rei.

1635.- A l'ermita de Sant Llop per la festa del sant s'hi cantaven completes, però es suspenen "per los avalots y balls que s'hi feyan".

1658.- En la visita pastoral el bisbe es queixa "de la facilitat de relacions entre minyons y minyonas per lo fàcil que és, dihuen,

que segueixi a ellas l'amancebament".

1708.- Festa del maig: "Era aquest un arbre, que segons tradició devia ésser robat, y que després de haverlo tingut plantat en'l carrer durant dit mes y fer balladas al voltant, l'entraban a l'església. Per considerar-ho una superstició l'any 1816 el rector prohibeix que el col·loquin dins l'església, enmig de la protesta popular, sobretot dels vells del poble. Durant uns anys el planten al cementiri, i després es perd la tradició.

1821.- Per informacions del delme, sabem que les collites es componien de raïm i cereals: blat, faves, ordi, mongetes, i poca cosa més. També es recollia cànem, i de bestiar, bous, porcs, i cabres.

1844.- Revolta dels veïns davant la lleva de quintos, han de venir soldats des de Mataró, que formen amb la baioneta calada davant la rectoria, i en la placeta de l'església té lloc el sorteig.

1850.- Es construeix adossat a l'església i el campanar un local destinat a escola pública.

1852.- Detenció d'un veí que fabricava moneda falsa.

1853.- S'aixeca el primer plànol del terme municipal, per l'agrimensor Daniel Sans. El 1860 n'aixeca un del poble el mestre d'obres de Mataró Jeroni Boada, però poc després s'extravia. El 1880 es fa un nou plànol de mans de Francesc Vallès.

1854.- Formació d'una societat d'aigües per explotar les mines.

1858.- Construcció d'un safareig públic.

1861.- Desapareix una fàbrica de teixits de cotó situada al carrer de baix, davant la plaça, que tenia vint telers manuals. En les mateixes dates desapareix el molí de Can Terrades ja que la riera queda eixuta en canalitzar l'aigua per abastir Barcelona.

1882.- Es fa la carretera i el pont, que s'inaugura l'any 1885, obra de l'enginyer Pere Garcia Faria.

1886.- Comença a funcionar el casino Azuzena Oriental, i dura pocs mesos. El 1895 obra la societat de recreo *Hemeteria* al local de la fàbrica de capsos, però funciona poc temps. Arran la politització que viu el poble neix l'any 1903 la societat *L'Unió*, i els contraris l'any 1905 obren *La Constància*.

1888.- El 26 de març en uns locals de Salvador Maurí es fan proves per muntar una fàbrica de caixes de cartró, al carrer de baix. Era d'Antoni Fàbregas de Mataró i el maig comença la producció sota la direcció del seu fill Angel. L'octubre de 1891 es posa un telèfon que comunica les dues fàbriques, el primer del poble. Però l'octubre de 1893 tanca l'establiment.

1895.- Obren algunes pedreres dedicades a fer doquins pels carrers de Barcelona, Mataró i altres localitats. Per treballar-hi s'aveïnen a Dosrius molts forasters, i amb els nouvinguts es produeixen alguns crims, desordres i robatoris.

Caseriu

L'any 1632 hi havia a Dosrius 68 cases de pagès, que reponien a les següents denominacions: Arenys, Bordoll, Batlle, Bruguera, Batlle de la Torre, Bruguera de Larich, Burgés, Bova, Casañas, Casadesús, Colomer, Codina, Castel, Cutzet, Duro, Estaper, Estaper, Font, Fortunya, Ferrer, Gemmir, Gipalo, Guinart, Guinart, Gel, Gavarra, Granja, Gibert, Guinardó, Lletjet, Llamósí, Molí, Martí, Monner, Massachs, Micolasa, Mir, Martorell, Mandri, Montanyà, Nogueras, Puig, Portas, Parera, Parés, Puigvert, Rigalt, Ramon, Roselló, Rameni, Ramon, Roger, Roig, Rovira, Sant Llop, Seriol, Saladriga, Selva, Terrades del Molí, Tarau, Tiana, Terrades, Terrades, Vinyamata, Vinyoles, Vinyamata, Vinyamata, i Vallmaj I a Canyamars n'hi havia 23: Arenes, Bartrès, Bruguera, Bruguera, Canyamars, Canyamars, Cot, Figueres, Figuor.eres, Gel, Galceran, Guitart, Homs, Llibre, Nogueres, Mola, Padró, Rimble, Rupit, Rius, Rogent, Saver, i Vellalta.

L'any 1896 les cases de pagès de Dosrius eren: Agustí (habitada per 3 persones), Arcis-Sala (2), Arenys (9), Boba (10), la Bomba (7), Bernat (5), Batlle de la Torre (5), Batlle de la Torre (masovers, 11), Bigas (3), Barraqué (6), Badó Bigas (4), Castell (desabitada), Carlos (2), Coix (5), Casilla de peons caminers (3), Pau Cot (5), Casa Nova (5), Cuní (4), Carreter (6), Canyameres, Estapé (7), Garriga (6), Grau (5), Gabarra (7), Guinardó (6), Gemmir (5), Gaitx (8), Japet del Castell (2), Josep d'en Feliu (5), Joan d'en Ros (2), Juvany (7), Martorell (4), Mosquit (2), Mateu (6), Mandri (5), Moreno, Margenat (6), Molí de baix (ruinosa), Noms de Manyans (6), Nogueras de Manyans (5), Pardal (2), Pau d'en Sala (5), Paset (4), Pinós (11), Pepas (7), Po Xich (3), Poch (1), Quim d'en Judas (5), Ros d'en Torras (5), Ribot (4), Rovira (11), Rafel (tancada), Rey (abandonada), Ramon o Morru-Negre (6), Rius (5), Sala (4), Sant Llop (6), Salvi (3), Selva (3), Tarau (3), Terrades de Larich (8), Terrades del Molí (4), Valls (6), Vallmajor (7), i Xicoy (3). A aquestes s'hi han de sumar 56 cases del poble, amb 219 persones. Les cases Mosquit, Pardal, Ros, i Josep, eren conegudes com veïnat de Can Torras, i les cases

Mateu, Joan i Paset, com veïnat de Cal San Pare. De les 64 cases de pagès n'hi havia d'arrendades 44.

El 1896 a Canyamars hi havia les següents cases de pagès: Bartrès, Josep Batlle, Bruguera (casa nova), Bruguera, Bellalta, Boatell, Casas, Caballé, Rosa Cot, Mateu Cot, Clara, Canyamars, Casti, Comas, Cot, Cuní, Cosme o Xarrac, Epifani, Escolà, Estebanet, Feliu de la Plana, Figueras, Figarolas, Guitart, Galceran, Gel, Galceran (caseta), Homs, Badó Joanet, Laye, Llibre, Llovet, Llaugé, Mateu de les burres, Mompert, Micaló, Martra, March de la Pujada, Maltas, Nogueras, Patel, Pegaire, Padró o Carinyo, Pau, Pona Rius, Miquel Roig, Marc Ros, Rius, Rupit, Rovira (caseta), Ranco, Rogent, Rosa, Rimble, Joan Rovira, Restoble, Rovira, Rectoria, Sus, Silvestre, Salandrieu, Sabé, Trixés, i dues de tancades, que fan un total de 66.

Migliaresi (Setembre, 1991)

Mataró, que no va descobrir Amèrica

Va ser l'any 1492 que neix Amèrica als ulls de la humanitat europea, i ara, com qui no vol la cosa, ja en fa 500 d'aquella data afortunada pels incivils personatges que encara no havien rebut els beneficis del progrés. Quan Amèrica tenia un parell d'hores i els homes del tal Colón començaven a rebregar els indis (i les índies), a Mataró ningú no s'enterava de res, que aquí només hi havia quatre cases i tot eren pagesos que ni anaven a l'hora.

No anaven a l'hora els de Mataró, que encara faltaven quaranta anys perquè la ciutat fes construir el primer rellotge. I la veritat és que el 1492 la vila tenia poc més de cinc-centes ànimes, o sia unes cent famílies, i quatre carrers mal comptats, el d'en Bellot, el d'en Soler, el de l'Escrivania, el del Pou de la Vila, la placeta de l'Església, i la plaça Gran. Des de 1480 era vila reial i havia deixat enrere l'etapa feudal quan un sol senyor feia i desfeia. I el març de 1485 havia patit un greu conflicte quan els remences l'assalten i els d'aquí esporuguits per la brivalla s'amaguen a l'església fins que es veuen en la necessitat de rendir-se al sindicat agrari.

La gent de Mataró en aquells temps de trasbalsos i incertesa

malvivía de la caça, de la pesca i dels conreus d'horta de les masies de Mata, de Valldeix i de l'entorn del poble, propietats ancestrals dels pagesos Palau, Pou, Torner, Soler, Vilardell, Feu, Amatller, Portell, i Flaquer, en les quals hi treballaven molts comparets. També hi havia un grapat d'artesans que proveïen de tot allò indispensable: el mestre de cases Arnau, el rajoler Sala, el vidrier Fontanils i el ferrer Valentí feien cases i tot el que fes falta; els sastres Tarascó i Corbera, el paraire Sala, i el teixidor Garau vestien la gent; el peroler Joan, el corder Pasqual i el gerrer Pons feien útils per la vida domèstica i el treball; i a la platja hi treballava el mestre d'aixa Ros, el mariner Tunyí, i el pescador Masgros.

Tota aquesta gent vivien en una economia d'autoabastiment però començaven a enginyar-se una primera activitat comercial amb la venda de la fusta que tallaven dels boscos que rodejaven el poble, que era utilitzada a Barcelona com a llenya, per treballs de fusteria i per fer barcos. I també anaven cap el mercat de la capital productes de recol·lecció com els pinyons, el roldor, i poca cosa més.

El cert és que aquell nucli primer de ciutat vivia d'una manera precària, en la pobresa d'uns temps molt difícils de fam i epidèmies. I en mig de tantes necessitats, del nou continent mai no en varen saber res aquells mataronins contemporanis de la descoberta colombina. Però amb el pas dels segles va començar a sonar la cançó d'Amèrica, i molts varen ser els que agafen el barco per anar als països del diner fàcil a enredar els indis crèduls.

Els 400 anys

De la feta de Colon no se'n va parlar ni l'any 1592, ni l'any 1692, ni l'any 1792, però tot canvia quan el 1892 Amèrica fa 400 anys i a Barcelona es celebren grans festes del 24 de setembre al 16 d'octubre com a record. La gresca va anar a base de moltes misses, un acte religiós a la muntanya de Montserrat, *corridas* de toros, cantades d'orfeons, cavalcades, inauguracions d'obres públiques, una batalla de flors, i carreres de *velocipedos* en les quals destaca el mataroní Ferran Klein. Però fet i comptat a ningú no va acabar d'agradar la cosa i tothom comenta que havia quedat una mica curta i no feia massa goig la manera com s'havia tractat el genial i segurament català Colon.

A Mataró la commemoració tampoc és res de l'altre món. El dia

11 d'octubre hi ha una missa amb Te-Deum a Santa Maria, la coral *Antigua Fraternidad* fa una cantada, i l'Ajuntament fa un tec pels regidors i gent de categoria, o sia pels tips, que ara es tornen a atipar a les costelles del pressupost municipal. I cap el vespre s'il·luminen els edificis públics, els casinos i les cases de bona nota, que era cosa de molta curiositat pels magres. Però ni la llum va encomanar l'alegria. Davant tant ensopiment la gent del Camí Ral s'espavila i organitza un ball amb piano en el patí d'una casa del carrer.

Però el més curiós és una iniciativa de caràcter monumental que no va ser possible. La té Jaume Ramon i Riera, que junt amb dos veïns de la Muralla de Sant Llorenç, projecten una torre de fusta en honor de Colon. Però com que a part de les bones intencions tenien la butxaca més aviat buida demanen als regidors una subvenció de 750 pessetes, i els de la Casa Gran, que ja s'havien gastat els diners en el tiberi, els hi diuen que d'això res. I es varen haver de quedar amb les ganes, i conformar-se amb el *busto de Colón, al helio-argentiforo bronceado, con peana negra brillante*, que tothom comprava i que feia molt de goig en rebedors de tota casa honesta, que deia el diari.

Mataroescrit (Octubre, 1992)

La Inquisició, que era santa

Lluitaven contra islamistes, protestants, jueus, maçons, la blasfèmia, la superstició, les bruixes, i els dimonis. Però el sexe els enfollia, i tot era bigàmia, fornicació, sodomia i bestialitat. Vet aquí alguns episodis de la catòlica Inquisició als paratges benignes i amables del Maresme, o de la Costa de Llevant, que deien abans. Notícies ben certes i inèdites que il·luminen el rastre de la intolerància.

Una de les coses mal vistes pels inquisidors eren les proposicions herètiques, a les quals es donava l'any 1816 l'argenter Rafael Ros, de Mataró, que va ser processat per afirmar que jueus, moriscos i luterans ho havien estat al llarg de més de tres segles, que la Verge no era verge, i que Deu "no era nada, que era un carajo marino, que no había infierno, que no había demonios

(i que) él pagaría una onza de oro por hallarse con un demonio en la cama". I ves per on que un nadiu de Calella que responia per Miquel Feliu es fa musulmà a Alger, i amb l'Alcorà sota l'aixella i sense manies, s'apunta de pirata, fins que un dia en una acció bandolera és capturat pels cristians i dut a Mallorca, on el jutgen pels seus errors ideològics. Però com que durant la seva estada a les terres del moro havia afavorit a molts presoners només li posen penes espirituals.

A Badalona, a les darreries del segle divuit, hi havia una mena d'exorcista aficionat, l'Andreu Casals, que es dedicava a fer reparacions de la seva especialitat. Vet aquí que una *posseïda* de la localitat el va a visitar i només tocar-la es posa a gemegar histèricament, la panxa se li infla, crida, es desmaia i expulsa sang. Per a procedir a fer miracles el senyor Andreu posava agulles en una paella al foc, manera ben segura d'ajudar a sortir els dimonis de les dones maleïdes, sempre amb l'ajut d'una bona oració. Els inquisidors no es preocupaven gens per aquests beneïts tocats de xaveta, i els processos acabaven com el rosari de l'aurora.

A Canet de Mar el 1591 es beneeix la nova parròquia, però com que hi havia més devoció a l'antiga, el rector trapassar en va fer una de bona. En aquell temps era ben viva la fama de Sor Lluïsa, l'enèrgica monge del convent de Santa Clara de Carrión, que duu una terrible vida de penitent en mig d'olor de santedat ja que es creia que el que tocava era sagrat, però els que manaven a l'Església la consideraven una beneïta. El rector de Canet, però, va aconseguir dos grans de la cara de la tal Sor, que donaven indulgència a qui els toques, i que conjuraven les tempestes. L'esclat d'èxit va ser immediat per la nova parròquia, i tothom va canviar gustós d'edifici, tan és així que hi va haver d'intervenir la Inquisició per acabar amb l'abús d'adorar una persona condemnada.

La bigàmia també era cosa dolenta i molt perseguida, i el que va estar de mala sort va ser en Joaquim Gonzalez de Zamora. Aquest personatge anava canviant d'identitat, de lloc i de dona, fins que arriba a Mataró i enamorat del clima, la mar i les llagostes, de tanta fama als hostals de la ciutat, s'hi estableix i es casa, pensant que lluny de Zamora ningú no el coneixeria, i que de la legítima ni pensar-hi. Però ves per on la dissort es va manifestar en un soldat antic amic seu, que el reconeix i el denuncia.

Que la simple fornicació era bona ho anava dient pels carrers el francès Pierre Lamosos, veí de Mataró. Era a començaments del segle disset que el tal gabatxo esvalotava la parròquia entenimentada d'aquí, explicant que fornicar amb soltera no era pecat, sempre que la noia fos consentidora i quedés contenta. Als inquisidors no els va agradar gens la idea, i va anar a parar a les fosques garjoles de l'ortodòxia, i encara hi és.

En la matèria de la carn també era mal vista la sol·licitació clerical de dona. En aquest greu error hi va caure el senzill carmelita fra Pau de Santa Gertrudis, mentre s'estava al convent de l'ordre a Mataró. Fra Pau, segons confirmen els inquisidors, i si ells ho diuen va a missa, es veu que es dedicava als *tocamientos* impúdics amb les seves penitents al confessional, i amb una d'elles com a mínim havia fet coses grosses abans de dir missa. Com un pau el de Santa Gertrudis, penedit, confessa davant el Sant Ofici i diu que no hi tornarà més.

I deixem pel final la notícia més saborosa, per tots els paladars que s'agraden dels menjars delicats i selectes de la morbositat. El protagonista de l'afer va ser el carmelita Miquel Carrascón, també del convent del carrer de Sant Josep, amb qui entra en escena un autèntic mestre en tot allò més recòndit del món del sexe dur, del qual era un especialista al Mataró del darrer terç del segle divuit. Fra Miquel dominava el que ara s'anomena la disciplina anglesa, i com que l'home s'ho agafava tant a consciència el va acabar denunciant Rosa Quintana, que era la seva flagel·lada predilecta. La noia es va enfadar perquè a més de les disciplines que li administrava amb rigor professional, li col·locava un cilici a la cuixa, i més amunt, moment quan en Carrascón l'acariciava i feia algunes porqueries. Vist el plaer que li proporcionava ho va fer amb altres parroquianes, fins que el Sant Ofici va dir que n'hi havia prou, i vet aquí que l'home acaba malament.

El convent de Sant Josep es veu que era cosa fina, ja que s'hi registre més activitat sexual que en qualsevol domicili de pecador pla i senzill, i és que l'estiu de l'any 1835 hi torna a haver sarau, aquest cop un frare de la casa, ell solet, "foté tres noys per lo cul". Es varen passar una mica els incendiàries que dies després deixen lliços estil zona verda alguns convents de Catalunya, i a Mataró, però vaja. Quins exemples, quina llició.

Mataroescrit (Desembre, 1993)

Quan el vi de Mataró era a la taula dels reis

Asseguren les cròniques que el marquès de Las Amarillas, Virrei de Mèxic a mitjan segle divuit, quan s'asseia a taula només volia vi de Mataró i no li'n poséssiu d'enlloc més. La fama dels nostres productes de la terra era tan alta que llavors parlar de vi era pensar en Mataró, d'això fa molt de temps i aquell vi afortunat i la seva memòria s'ha perdut i només en resta el record en la zona d'Alella, encara ben activa. La història del vi a Mataró és la mateixa història de la ciutat, que no s'entén sense aquesta activitat econòmica central al llarg de dos mil anys.

El vi a taula

Els primers bevedors de vi que detecta la història en aquestes latituds són els ibers, gent que vivien del que els donava la terra, i sobretot del blat. Però el raïm també era una activitat a la que es dedicaven per tal d'engrescar el pas dels anys i procurar-se alguns diners fent trafiques. Les feien amb els vaixells de diverses procedències que ancoraven a les nostres platges. De forasters n'hi havia d'itàlics, de púnics, de fenicis, i de grecs emporitans, que s'acostaven per tal de carregar els dipòsits de blat i les àmfores amb vi amb denominació d'origen laietà. El trànsit dels segles obra les cultures ibèriques al romans, que varen ocupar aquestes terres pacífiques i varen donar el seu aire a les coses. Com totes les ocupacions que fan els pobles poderosos dels agregats culturals insolvents, si aquests els imiten acaben fent un pas endavant en la història, com així varen fer els espavilats ibers, que varen oblidar el seus deus, el seu idioma i els seus poblats per seguir els fills de Roma.

El que no varen deixar enrere els nostres parroquians és la vinya i el seu fruit magnífic. Llavors el progrés de la nostra maresme va ser lluminós, que de Barcino a Iluro tot era camp treballat amb vil·les magnífiques que senyarien antics soldats llatins que rebien aquí un tros de terra per fer-se una vida decent. I que es dedicaven a treballar de manera enèrgica unes terres tan fruitoses que els donaven la benedicció de les collites de raïm. I és que l'explotació agrícola romana per excel·lència era la que tenia com a fi el conreu de la terra, al voltant de la producció de la vinya. I al celler de la vil·la era on el vi prenia cos i es

reservava segur dins les àmfores. D'aquí i gràcies als vaixells empenia llarg viatge fins i tot a Roma on regalava el paladar dels escollits.

De tristeses i alegries

Un altre pas en la història ens duu als segles foscos, ja que amb la caiguda de l'imperi romà aquí la cosa va quedar força desorganitzada i els assentaments humans varen patir un entorn de violència tan greu que va provocar la desaparició dels nuclis formats d'antic. Tot i així és segura la continuïtat del poblament, ja que d'alguna manera les vil·les romanes tiren endavant en petites explotacions, cases aïllades, masies, i petits poblets de poques famílies a tot el Maresme. Mataró quan arrenca el segle tretze ja tenia certa envergadura, llavors l'estructura agrària era la mini propietat, amb els conreus clàssics de vinya, oli i cereals, però la vida de les persones era de subsistència, o sia que treballaven només per poder menjar, enmig de la general escassetat, fam i epidèmies. A les darreries del segle tretze a l'entorn de la parròquia de Santa Maria de Mataró comença a enregistrar-se alguna activitat menestral i l'any 1284 el rei Jaume II dóna permís per celebrar un mercat cada dilluns, vet aquí l'origen de la nostra ciutat, un origen certament comercial. I pas a pas es reconstrueix l'antiga activitat, i la platja torna a viure el neguit de les trafiques.

Ja a mitjan segle quinze era el lloc més important de la costa catalana per a l'embarcament de productes forestals amb destinació a Barcelona. Però al darrera de tot ben aviat hi trobem el nostre amic el vi, tot i que als nostres veïns fills del profeta, senyors de gran part del territori d'influència comercial, no els agradés aquest benefici dels déus, l'activitat econòmica més important esdevé el conreu de la vinya i la producció de vi i del seu subproducte l'aiguarent, els excedents dels quals eren exportats per mar, des de la platja. Anaven a Itàlia, a França, i a tota la península, una xifra ben concreta, els excedents de vi venuts l'any 1616 son 500 botes, i el 1630 ja arriben a mil. I gràcies al fet de la derivació comercial d'aquesta activitat productiva arrela la ciutat enmig del territori. I els pagesos d'aquí varen fer molts diners, que amb el pas dels anys fonamenten molts patrimonis agraris en ésser invertits en l'adquisició de noves parcel·les, origen de les grans cases pairals pageses de la zona. Era el vi i l'aiguarent, l'única riquesa per molts poblets,

així un rector d'Alella, de finals del segle disset, escriu: *Si vinum tollis, restat Alella nihil*, tota una sentència.

El vi cap a Amèrica

Vet aquí que el vuit-cents aquella riquesa agrícola emergent explota tot d'una en el miracle del vi de la zona que de seguida preu un relleu internacional de primer ordre. Un viatger anglès que passa en tartana cap a Barcelona deixa escrit en les seves memòries que el millor vi roig era el que es feia a Mataró: "vino tinto muy bueno y de gran suavidad". Un altre foraster també explica que els vins negres produïts a la rodalia de Mataró eren molt exquisits i volguts com a vins de taula per la gent de posició. Com que tots els pobles d'aquest país tenien el mar a quatre passes doncs el comerç marítim hi va arrelar amb decisió, i a finals del set-cents, en trobar-se en connexió amb els trajectes marítims mediterranis i via Cadis amb el mercat americà, doncs la comercialització del vi i de l'aiguardent collit o elaborat tant a la mateixa població com a altres de la contrada, va rebre un impuls gran. Llavors l'exportació de vi a Mataró arriba a unes tres mil pipes l'any, i el seu subproducte l'aiguardent a unes 300 pipes, abastant els principals mercats del moment, a Amèrica n'hi anava una gran part, però també hi havia altres destinacions, entre elles sabem que l'any 1794 el negociant Francesc Milans exporta vi negre al port bàltic de Kronstadt.

Es el moment dolç del nostre vi, quan es barallaven per poder-lo consumir les persones refinades, i la ciutat creixia al seu redós. Si ens fixem en els treballs de la gent de l'època ens adonem que Mataró tenia una economia decantada cap els treballs de la terra, a la vinya i el comerç del vi i de l'aiguardent s'hi dedicava la meitat de la població: els pagesos i hisendats posseïen la terra, els brasers la treballaven, els boters feien les botes per emmagatzemar el vi, els traguers i els mariners el transportaven, els carreters i els calafats feien carros i barcos per a fer possible aquest comerç, i moltes indústries en depenien. Llavors les grans famílies de la ciutat tenien terres amb vinya i vivien d'aquest productiu negoci. Un senyor d'una peça, el barceloní Baró de Maldà, en les repetides estades que fa a la ciutat té especial interès en tot allò que es relaciona amb les arts culinàries, i és clar, el vi d'aquí no el deixa reposar ni un sol moment.

Final tràgic del vi

Segur que quan el rei Fernando VII passa per Mataró no va veure ni una gota de vi local, que d'altre manera hauria fet el camí que el va dur a la derogació de la constitució. La veritat és que la primera part del vuit-cents la collita del vi era decisiva per l'economia de totes les poblacions maresmenques però l'antic renom del vi dels cap-grossos anava derivant cap als vins d'Alella i de Teià, que a partir d'aquesta època esdevenen una marca de garantia per els bons paladars. El vi de Tiana era també tingut com a cosa exquisida i el de Vilassar de Dalt com de molt bona qualitat, mentre que el de Sant Vicenç de Llaveneres era considerat bo per dur-lo mar enllà, però menys per consumir a casa. Som al segle de la revolució industrial quan el Maresme es vesteix de fum de vapor i tantes fàbriques de cotó canvien la imatge agradosa del bucolisme pagesívol per la fabril insolència de la maquinària que feia calçotets i mitjons.

Llavors a mitjan segle al camp tot d'una la cosa comença a anar malament, i és que l'any 1852 la malaltia de l'oïdi ataca les vinyes i deixa la comarca gairebé sense producció vinícola durant una sèrie d'anys seguits. El primer cop de mort sembla començar a superar-se quan un nou assalt de malura serà ja definitiu. Es la plaga de la fil·loxera, que comença cap al 1888 i arruïna totes les vinyes de dalt a baix, la desfeta és terrible i les cròniques de l'època ho relaten prou. Llavors 'in extremis' es va optar per replantar les vinyes amb ceps americans, més resistents a les malures, però la superfície de ceps no tornaria a ocupar les grans extensions d'abans. Si l'any 1890 era de 10.800 hectàrees cap al 1906 la vinya només n'ocupava unes 400. Era el final d'una història mil·lenària, la del vi de Mataró, però hi havia esperança, en aquest mateix 1906 va ser fundada a Alella la cooperativa que havia d'elaborar i comercialitzar les collites de vi de la zona, i la qualitat del seu vi donaria lloc a la magnífica denominació d'origen *Alella*.

El Punt (Fira de Mataró, maig-juny, 1998)

Històries del dinou

Notícia d'un negrer

En els registres de professions de Mataró a inicis del segle dinou els mariners hi tenen un lloc rellevant. De fet la seva activitat tant lligada a l'àmbit comercial era una necessitat de primer ordre en una ciutat oberta als intercanvis atlàntics, i amb una economia típica d'exportació. Però entre aquests mariners n'hi havia que no es dedicaven a dur d'un lloc a l'altre teixits, vi, barrets, ferros, espelmes, estores, sucre o peix salat. No, de cap manera, ells al que es dedicaven era a vendre *chocolate*, i d'aquesta manera a fer-se molt rics.

Un d'aquests va ser Francesc Casalins i Hortal, un home de mar que va obtenir la patronia l'any 1784 i es va casar amb Vicenta Tarrats. La seva vida va ser molt intensa, sempre embarcat i fent negocis a Amèrica on tenia interessos comercials a Veracruz i a l'Havana. Casalins moria l'any 1816 "a bordo de la goleta Mataronina fondeada en la playa de Onim en la Costa de Africa". Què hi feia en un lloc tant llunyà? Doncs anar a la recerca i la captura de *chocolate*. Per dir-ho d'una manera plana, el seu interès comercial eren els negres africans als quals agafaven de mala manera per convertir-los en esclaus. I mentre era en una sessió de cacera humana va morir per aquells verals, de la mateixa manera que hi havia mort el seu germà, que també tenia la ma trencada en el mateix negoci. Els barcos que es dedicaven a aquest negoci feien la ruta de la costa occidental d'Àfrica fins el golf de Benín, a la zona que ara ocupen els països de Ghana, Togo, Benín i Nigèria, lloc conegut encara com a Costa dels Esclaus, pel ser el destí de càrrega de tants comerciants europeus. També anaven més avall cap a Guinea.

Casalins no era l'única persona de Mataró que vivia dels negres. El pintor Parés conserva una carta de navegació d'un d'aquests patrons, en Melcior Vidal i Vilardebò, en la qual hi ha traçada la ruta que feia a inicis de segle dinou per anar a la

captura de negres a l'Àfrica occidental. I en relació a esclaus hi ha notícia del que varen rebre la família Bofarull a conseqüència de la fallida d'una societat comercial que al cap-i-a-la-fi només tenia com actiu un pobre negre. Un acord del municipi ens informa l'any 1838 que el pagès Jaume Rodon tenia "bajo su dependencia dos moros", que no eren negres però també treballaven de franc. I el mateix fill gran del nostre personatge, Francesc Casalins i Tarrats (1798-1823), tal com documenten les cartes que editem, com el pare es dedicava al *chocolate*, així l'any 1820 la família era preocupada i: con mucha ansia del tercer viaje que está haciendo a Guinea (..) y como en estos viajes han perdido estos menores a su padre y tio".

Una de les filles de Francesc era Maria Rosa Casalins (1805) que es casa l'any 1816 amb Josep Calassanç Abadal, fet que en morir a Àfrica el nostre mariner duu al pare d'aquest darrer, l'impressor Joan Abadal, a fer-se càrrec dels fills que deixava a Mataró: Isabel (1803), que temps després, l'any 1824, es casaria amb Joaquim Abadal, un altre fill de Joan; Vicenta (1803-1824), que no tardaria en morir; i Salvador (1806), que seguint el traç del pare estudia a l'escola de pilots d'Arenys de Mar sota el mestratge de Josep Baralt i l'any 1823 obté el títol.

Vet aquí, doncs, unes cartes de l'impressor Joan Abadal dirigides a Jaume Vilardebò i Ferrer a l'Havana. En aquests papers hi ha alguna notícia de tràfecs colonials, però són fonamentalment l'expressió de la impotència d'Abadal davant la voluntat de liquidar de manera positiva els interessos ultramarins del mort, per tal de mantenir els fills orfes. Vet aquí aquests textos, certament menors, però no mancats d'interès.

A Don Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, 9 mayo 1817.

Muy Sr. mio: participo a V. como gracias a Dios ha llegado a salvamento el capitán Antonio Parera con su fragata nombrada la Concepción y San Joseph, y quedan en mi poder los 100 pesos fuertes que D. Francisco Casalins le entregó a mi disposición; quedan hechos los encargos que me hace dicho Sr. en la suya. Igualmente ha llegado D. Benito Calsada con su bergantín nombrado Santiago Apóstol con las catorse caxas de azucar quebrado, y quedo encargado de ellas, mas está tan baxo el precio que solo ofrecen a 18 pesos el quintal, ya ve V. la grande pérdida que tendríamos que sufrir; la guardaremos y esperaremos mejor

ocasión. Queda de V. su affecto servidor que B. S. M., Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò. Abana.

Mataró, 25 agosto 1817.

Muy Sr. mio: Recibí la estimada de V. con su copia fecha 2 de mayo del corriente año en la que me noticiá el hallarse detenidos en su poder los intereses del difunto D.Francisco Casalins por instancia de D.José Antonio Feliu; no nos ha sorprendido la noticia, pues ya de antemano lo habiamos entendido, y tenido alguna conferencia con dicho Feliu, mas como nosotros estamos enteramente faltos de nociones sobre el particular, y sabiendo por otra parte que Casalins estaba de ánimo de no haber de bolver nada a la Compañía es muy doloroso que los cuartos que ganó en este viage para poder alimentar a su estimada familia y le costó la vida hayan de servir ahora para pagar las desidias de Feliu, pues Casalins en la casa de Vera-Cruz adelantó 18.000 pesos y en la de esta dice Feliu ha habido tantas pérdidas resistiéndose en presentar las cuentas. Si solo insiste en que le entreguemos carta-orden para cobrar de V. los 6313 pesos que pide a Casalins cuya cuenta han hallado V. y el Sr.Campins muy ajustada. Dexo a su consideración el trastorno de una familia que despues de haber perdido su único amparo en su padre hayan de perder el fruto de sus sudores y quedar reducidos a una suma miseria, pues se compone la dicha familia (escepto el grande) de una madre de 82 años, de dos hijas de 12 y 14 años y de un niño imposibilitado para cualquier empleo por su constitución y poca salud. Si V. hallase algunos papeles en el baul del difunto relativos al asunto, estimaremos que a la primera ocasión nos los remita por si podíamos hacer frente a ese Sr.Feliu y a lo menos hacerle rebaxar algo de su pretención. Estamos con bastante inquietud de lo que se tarda en saber la llegada de D.Francisco Casalins y Tarrats, cual noticia esperamos no nos escaseará. Es cuanto ... Juan Abadal.

A. D.Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, 20 enero 1818.

Muy Sr. mio: Recibí la de V. su fecha 12 octubre del fenecido año, y con ella la fatal noticia de la muerte de Don Francisco Casalins. No hay expresiones para ponderar el sentimiento de su familia pues era amado de todos; esta ha quedado desamparada

enteramente, pues en 13 meses ha perdido padre y madre y como no hay nadie que pueda ganar un cuarto en muy poco tiempo se verá reducida a una deplorable situación, si el Padre de las Misericordias no les envía algún consuelo. Nadie mejor que V. sabe lo mucho que amaba a su familia el difunto, pues para poder darle lo necesario emprendió un viaje tan arriesgado que le costó la vida. Ya no tienen otra esperanza que ponerse baxo su protección; confían que si han perdido un padre hallarán en V. un protector que mire como propios sus intereses, y que acordándose de su amistad procurará los aumentos del que queda en su lugar su hermano Francisco Casalins. En este concepto envían a V. el poder, y yo por ellos como a tutor y curador para que V. recoja sus intereses, y los vaya remitiendo, procurando sean por conductos los mas seguros que se puedan pues en ellos estriva la subsistencia de esta afligida familia. Estimaré de V. encargue al joven D.Francisco Casalins que mire que ha quedado padre de esta familia y que les haga las veces de tal. Nos alegraremos de su salud y que sin reserva disponga de este su apasionado servidor. Q.B.S.M. Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, octubre 27 de 1818.

Muy Señor Nuestro. Sin ninguna de sus estimadas a que contestar, pasamos en decirle que no se ha podido terminar amistosamente el asunto de Feliu por sus impertinentes pretensiones, y como piensa lidiar con un muerto nos ha notificado letras del Real Consulado, como ya selo tiene escrito Juan Abadal con su anterior, a fin de ver si imposibilitandonos de seguir la causa en Barcelona nos aderíamos a su pretensión de darle carta-orden para cobrar su soñado crédito. Nosotros hemos rehusado el comparecer en dicho tribunal, si que habemos acudido al tribunal de Marina, quien ha movido competencia con el Consulado, sobre pertenecerle a él el conocimiento de esta causa. Esperábamos ver el resultado de esta competencia para escribirlo a V. mas como estos asuntos van despacio, nos ha parecido muy del caso ponerlo en su noticia a fin de que de lo sobrante que haya a la partida que baxo palabra de honor está detenida en su poder, le fuese remitiendo a esta por partidas, y como los riesgos son tantos que apenas viene buque que no cayga en manos de insurgentes, lo podrá verificar en algún correo o bien navio o fragata de Su Magestad sin asegurarlos,

remitiéndolos en Cádiz de 500 en 500 pesos a su correponsal y consignados a Juan Abadal en Mataró. Se han hallado los papeles que el difunto D.Francisco Casalins entregó a su hermano D.Pedro Martir Casalins cuando se hallaron juntos aquí en la Habana, los que nos servirán mucho y haremos ver los enredos de Feliu cuando venga el caso. Dios guarde... Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, 16 junio 1819.

M.S. mio. Recibí a su tiempo su estimada de 10 de febrero del corriente año junto con dos conocimientos uno de 100 pesos y otro de 40 pesos que V. se sirvió registrar con la fragata de guerra la Sabina decuanta y riesgo de los menores de D.Francisco Casalins y Hortal, consignados a los SS. D.Juan Buch e hijo de Cádiz, y a mi disposición; no le contesté su recibo por no duplicar cartas, hasta haber cobrado; y como queda verificado lo pongo en noticia de V. para su satisfacción. Recibí igualmente las cuentas del líquido resultado de los intereses del difunto D.Francisco Casalins y Hortal, y quedan todos los interesados enterados de todo. Estos menores le dan las gracias de lo mucho que V. se interesa por ellos y en especial por la protección que dispensa a su hermano D.Francisco Casalins y Tarrats de lo que le están muy agradecidos. Veo lo que me dice sobre el asunto de Feliu; en la actualidad nos hallamos como en el principio, pues por mas diligencias que se hacen, no es posible hallar el expediente en Madrid; no puede menos de creer que al Sr. Feliu le estará a cuenta por sus fines el que no se despache este asunto, pues ningún paso da para que se abrevie. La remisión de los intereses libres, que con carta de 27 de octubre del fenecido año le ordenamos fuese de 500 en 500 pesos en buque de S.M. no entendimos decir que precisamente fuese plata fuerte, pues ninguna vemos en esta, que como se ha de cobrar por letra, nos dan oro o plata menuda que la gruesa ya no se conoce. Por tanto si a V. le parece mejor lo podrá hacer por letra, que siempre será beneficioso a estos menores, pues pasa de 15 pesos el gasto hasta esta. Y no ofreciéndose... Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, 10 junio 1820.

Muy Señor mio con la feliz llegada de su primo D.Melchor Vidal recibí su estimada fecha 20 de marzo del corriente, y

juntamente las 8 onzas de oro para los alimentos de los menores y abuela de Casalins de cuya orden me los remite. En mi anterior le noticié como habíamos ganado la competencia, y que estábamos lidiando en el tribunal de Marina de esta ciudad con el Sr.Feliu, mas a pesar de esto nada se adelanta no queriendo el Sr.Feliu entrar en liquidación de ninguna manera. Con esto y con la mutación de gobierno todo está parado y se eternizan los asuntos. Los intereses del difunto Casalins (dicen los abogados y causídicos) que no se deben tener por embargados, pues lo hizo sin citación de la parte, y en todo el proceso no consta de tal diligencia, mas yo que se que tiene V. comprometida su palabra me rio de sus conceptos. Baxo de este supuesto desearía yo que V. me remitiese una carta en la que espresase su opinión en el particular y con ella acudir al tribunal, y prestando caución poderlos soltar. El Sr.José Roura el otro tutor me encarga le diga que a las primeras ocasiones que se le presentem se sirva remitir los sobrantes que hay de los intereses de los menores, de 500 en 500 pesos como se lo ordenamos en carta de 27 octubre de 1818 y si le parece mejor por letra lo podrá executar. Estamos con mucha ansia del tercer viage que está haciendo a Guinea D.Francisco Casalins y Tarrats, y como en estos viages han perdido estos menores a su padre y tio, y al mismo tiempo se han muerto su madre y tia, temen no suceda algun contratiempo igual, que seria la mayor desgracia. Celebrare... Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò y Ferrer. Habana.

Mataró, 12 julio 1821.

Muy Sr. mio: sin haber tenido contestación de mi última paso en decirle que los menores de Casalins estan muy ansiosos de saber noticias de su hermano D.Francisco Casalins, pues tanto tiempo hace que no han recibido noticias de él, y si alguna se ha sabido no muy favorable; por lo que suplican a V. que en el caso (lo que no creen) de no hallarse ya en esa dicho Sr. su hermano, se sirva decirles lo que sepa de su interesante salud. Igualmente me interesa, para mi gobierno, me diga si tiene alguna dificultad en remitir los caudales que existen en su poder del difunto Casalins (no embargados por Feliu) pues veo que ni en buque de guerra, ni en correo, y ni ahora por el comboy se ha dignado hacer ninguna remesa. En cuanto al pleyto de Feliu habíamos convenido en firmar un compromiso para salir de una vez de un asunto tan dilatado poniendo un comerciante por parte, y un

abogado por tercero en caso de discordia, mas a la hora de firmar el compromiso nos piden poderes del hijo mayor D.Francisco Casalins y Tarrats; y como estos no se tienen y esperando que con el favor de Diós se hallará en esa estimaremos de V. se sirva entregarles la adjunta a fin de que nos remita poder para firmar el compromiso y salir de apuros. Dios guarde. Juan Abadal.

Sr. Don Jayme Vilardebò. Habana.

Mataró, 25 agost 1822.

Muy Sr. mio: llegó por fin el dia de la transacción de este dilatado pleyto, que por desgracia no ha salido como esperábamos, pues nuestras esperanzas del buen éxito estaban fundadas en que lo socios Feliu y March tardaron cerca dos años en furnir la caja de la cantidad de 4000 pesos que según el capitulo 1º de la contrata debian haber puesto a su tiempo, mas estas esperanzas se frustraron, sacando una carta del difunto Casalins en que al parecer se conformaba diciendo que nadie podia hacer imposibles, con esto y con los 600 pesos que sacó Casalins de la Compañía para gastos de D.Francisco su hijo, nos tasaron en 2000 pesos por los hijos, quedando los demás para partirse entre los dos socios Feliu y March, como todo es de ver de la simple copia que remito. Este ha sido el resultado de este tan largo pleyto que a poco mas acaba con los caudales de los menores y con mi salud, que como poco acostumbrado en pleytos (pues no he tenido jamás ninguno) me han incomodado mucho tantos escribas y fariseos que no hacen mas que chupar la sangre de los infelices que caen a sus manos. En este concepto, y segun la de V. de 14 enero del corriente año ya no habrá dificultad en remitir lo que pertenesca a cada uno de los hijos del difunto Casalins para terminar un asunto que deseo ver concluido. Dios guarde.. Juan Abadal.

A Don Jayme Vilardebò. Habana.

Mataró. [1822]

Muy Sr nuestro. Con fecha 25 agosto del corriente año notició a V. el Sr.Juan Abadal haberse transado el pleyto que seguian los hijos del difunto Casalins contra Feliu y Compañía enviándole una copia simple de la sentencia arbitraria que hicieron los señores compromisarios, adjudicando a favor de los hijos de Casalins 2000 pesos de la cantidad que tenian embargada y la restante a José Antonio Feliu y Compañía, lo que es regular lo

supiese antes por los Srs. Buch e hijo de Cádiz. Y como los hijos de Casalins hayan entendido que su hermano mayor D.Francisco Casalins ha ya cobrado su contingente, no han podido menos que acudir al dicho Sr. Juan Abadal, culpándole de omiso por no haber cobrado cada uno lo que con tanta razón les corresponde y el dicho S.Abadal ha respondido, que en 27 octubre 1818 escribimos a V. remitiese los caudales libres de 500 en 500 pesos en buque de guerra o correo de S.M. En carta de 10 de junio 1820 le rehiteramos lo mismo, y mas que si le parecía mejor en letra de cambio podía ejecutarlo. En carta 12 de julio 1821 le instó diga si tiene alguna dificultad en remitir los caudales de los hijos de Casalins, pues ni en buque de guerra, ni en correo, ni por el comboy (entonces llegado) se había dignado hacer ninguna remesa. Y por la de 25 de agosto último le dice si habrá mas dificultades para remitir los caudales. Esta es la respuesta que nos ha hecho, y como hagan mucha falta estos caudales estimaremos de V. que al primer buque de guerra que salga nos remita los espresados caudales, no de 500 en 500 pesos como se lo habíamos ordenado, sino todos juntos, pues así conviene al bien estar de estos menores, ocasionándoles su falta un grande perjuicio. Es cuanto tenemos que exponer y mande a sus afectos servidores, Q.B.S. Manos. Juan Abadal. José Roura. Maria Rosa Abadal y Casalins. Vicenta Casalins.

Dia 23 novembre de 1823.

Tinch rebut dels Señors Martorell Pla y Compañia del comers de Barcelona la quantitat de mil quatre cents sexanta tres pesos y tres rals de velló, per saldo y conclusió de tots los intereses que estaban en poder de D.Jaume Vilardebò y Ferrer de la Habana, de Francisco Casalins i Hortal.

XI Sessió d'Estudis Mataronins (Novembre, 1994)

Registre de títols oficials (1814-1913)

El llibre del *Registre de Títols* que conté el lligall 103 de l'Arxiu Municipal de Mataró comença l'any 1814 i acaba el 1913. En aquests cent anys hi trobem inscrits, per tal de tenir-ne constància

municipal, molts dels professionals de Mataró, que havien aconseguit la titulació universitària, o algun tipus d'ofici públic. Però no és un registre sistemàtic perquè a la ciutat hi havia d'altres titulats que no consten en aquesta relació. Tot i així es tracta d'un volum interessant, pel relleu d'algunes de les persones que hi són citades, i les informacions que hi podem localitzar.

Després de la guerra d'Independència hi ha nombrosos títols d'honors militars per mèrits de batalla, i sol·licituds d'exempció del servei. Un exemple, l'any 1818 Joaquín Pérez Jordi rep llicència absoluta per retirar-se amb el privilegi del fur militar, vet aquí el seu historial: entró a servir de soldado voluntario durante la guerra en el primer tercio de migaletes de Gerona el día veinte y dos de junio de mil ochocientos ocho, se halló con su cuerpo en el sitio y defensa de la plaza de Gerona hasta que en su rendición el día 11 de diciembre de 1809 quedó prisionero de guerra, conducido a Francia permaneció prisionero en los depósitos hasta que en el de Dancic fue rescatado por los aliados y conducido a Cronstad, se incorporó en el depósito establecido en ella de militares españoles rescatados de prisioneros el día 19 de octubre de 1813. "Regresó a España por mar el 4 de noviembre de mil ochocientos quince por lo que el mismo día fue destinado a este Regimiento de Navarra (..) habiéndose purificado de la conducta del tiempo que estuvo prisionero".

L'any 1816 hi ha un cas de titulació com a familiar de la Inquisició, segurament el darrer de les seves característiques a la ciutat: "Nos los Ynquisidores Apostólicos contra la Herética Pravedad y apostasía en este principado de Cataluña (..). Por quanto para los negocios que puedan ocurrir al Santo Oficio de la Ynquisición en la Ciudad de Mataró Obispado de Barcelona, conviene que tengamos personas a quienes cometerlos y encomendarnos, por tanto confiando de vos Don Josef Viladesau y Carbonell del comercio de dicha ciudad en que residís, por concurrir en vos las calidades de limpieza de sangre y demás que se requieren (..) os nombramos y creamos Familiar del número de esta Ynquisición en la referida Ciudad de Mataró, y declaramos que en virtud de este título y privilegio podeis tener en la casa de vuestra habitación armas así ofensivas como defensivas, y usar de ellas de día y de noche, pública y secretamente".

Una nova anotació d'interès: Fernando VII atorga a Josep Boet i Caralt, l'any 1816, el títol de Ciudadà Honrat de Catalunya a causa dels seus nombrosos mèrits: "Que desde los principios de

la pasada insurrección os decidisteis por la justa causa, procurando la destrucción de los enemigos, por cuantos medios han estado a vuestro alcance. Que en cuatro de noviembre de mil ochocientos nueve fuisteis nombrado tesorero del partido de dicha ciudad de Mataró y después Colector del Catastro, en cuyo oficio recaudasteis muchas cantidades, dando por finiquito veinte y cuatro mil quinientos ochenta y un reales vellón, a pesar de los grandes inconvenientes que mediaban. Que sacasteis de varios apuros en que se hallaba la Dirección de Provisiones de Cataluña mereciendo que el jefe de ellas os diese gracias por este servicio. Que en virtud de oficio del Comisario de Guerra Don Miguel Alsina hicisteis el préstamo de diez mil duros para atender a cierta comisión en que se trataba de la entrega de Barcelona por los franceses. Que habiendo estos descubierto dicho proyecto os persiguieron para prenderos, os formaron causa, y os condenaron a pena capital, y confiscación de todos vuestros bienes. Que con este motivo os visteis precisado a andar errante con vuestra familia, con notable abandono de vuestros intereses, y pérdida de vuestras casas, que fueron saquedas y destruidas. Que por vuestro decidido patriotismo os habeis grangeado la estimación de los gefes militares, que defendieron la justa causa en el mismo Principado. (..) Que sois sugeto de honradez, y que procedeis de casa solar antigua, y finalmente, que poseeis un buen patrimonio, capaz de mantener con la debida decencia y decoro el lustre familiar". El títol suposa posseir "las honras, gracias, mercedes, franquezas, libertades, esenciones, preeminencias, prerogativas, e inmunidades que gozan y desean gozar los otros Ciudadanos Honrados de Cataluña". També rep certificat dels escuts d'armes que li corresponen pels seus cognoms de Boet, Caralt, Cabanyes i Daviu, i el text en detalla la forma i sentit dels mateixos.

Passat el Trienni Liberal, en uns anys d'obscurantisme i repressió, als documents hi ha clàusules del tipus de la que transcribim, apareguda en el títol de metge i cirurgia atorgat a Ignasi Boet i Carbonell l'any 1830. Habia de jurar "defender el Misterio de la Purísima Concepción de la Virgen Maria Nuestra Señora, defender la soberanía del Rey Nuestro Señor y los derechos de su Corona, no haber pertenecido ni haber de pertenecer a las sociedades secretas reprobadas por las leyes, ni reconocer el absurdo principio de que el pueblo es árbitro de variar la forma de los Gobiernos establecidos, sostener con arreglo a la sesión décima quinta del Concilio de Constanza, que

a ningún súbdito le es permitido el Regicidio o el Tiranicidio (..) aconsejar a los enfermos que estén el peligro de morir el arreglo de sus negocios espirituales y temporales, no aconsejar ni cooperar al aborto ni al infanticidio".

Un text de l'any 1834 és relatiu al desig del cavaller Genís Bruguera, que "deseando perpetuar la buena memoria de sus ilustres ascendientes", demana que especialistes de la Cort li interpretin *el blasón de armas* de la seva casa, i que li donin notícia de la relevància de les persones nobles que han dut el seu mateix cognom. El text conté tota aquesta història des de la perspectiva dels genealogistes més il·lustres de l'època, i també parla dels Bruguera de Mataró, referint-se a Joan, germà de Genís, que era regidor, "habiendo llegado a tal grado su industria que mantiene dos mil y mas mugeres, que emplea diariamente en la elaboración del rico ramo de blondas y encajes, que es uno de los artículos que mas consume, y que por las ideas y conocimientos del referido D.Ginés Bruguera (..) ha llegado a la mayor perfección la Real fábrica, que a no dudarlo el mejoramiento de sus tintes y finura de sus hilados de seda, en tal utilísimo ramo, es desconocido en las demás fábricas de aquél Principado; y su aplicación e inclinación a fomentar y perfeccionar dicho ramo mereció el que la Junta de Inspección pública le premiara con la medalla de oro, y que se le agraciara con el uso de armas reales".

Els darrers anys la documentació que apareix al volum és de molt poc interès, i es tracta del registre de peons caminers, funcionaris del municipi, i empleats de diversa categoria, deixant de ser utilitzat per anotar-hi titulats.

Migliaresi (Octubre, 1989)

Ateneu Mataronès (1854-1890)

L'Ateneu Mataronès va ser fundat el setembre de l'any 1854 sota la denominació de *Sociedad de Amigos de la Instrucción*, i tenia com a centre d'interès l'activitat cultural i l'extensió del saber a les capes de la societat més desfavorides: els treballadors. L'objectiu declarat era "la ilustración y enseñanza mútua de todos

sus socios, y el procurar difundir en todas las clases de la sociedad, las nociones útiles de ciencias y artes, despertando el amor a las mismas".

El local es situa al carrer Nou 13, al costat del Teatre Principal, i aviat l'entitat s'anomena *Ateneu Mataronès*. Segons el reglament en podien ser socis totes les persones majors de setze anys que abonessin la quota, mai superior als cinc rals al mes.

L'impulsor i fundador va ser el fabricant Josep Garcia i Oliver, junt amb Narcís Carbó, Josep M. Arnaiz, el constructor Jeroni Boada, Josep Ferrer, el mestre Joan B. Viza, el constructor Miquel Collet, l'arquitecte Ignasi Caballol, Miquel Valls i Josep Riba. Garcia i Oliver va actuar de secretari i en algun temps com a president d'aquesta institució que, com li agradava de dir, va ser "el primer Ateneo que dedicara Catalunya a las clases proletarias".

L'activitat de l'Ateneu tenia dos eixos, per una banda les classes públiques, i per l'altre les sessions literàries que cada diumenge reunia als associats en una mena de trobada acadèmica, Les classes les donaven els membres de l'Ateneu especialment qualificats per a fer-ho, i tenien lloc de 7 a 9 de la nit. El desig del fundador era que s'acollís els treballadors per a possibilitar la seva instrucció. I així, explica Joan Amich: "han sido arrancados del caos de la ignorancia una porción de jóvenes que jamás habían saludado las letras y que quizás no las saludaran nunca sino se hubiese creado ese elemento de vida intelectual que fomenta la afición al saber".

Però la realitat no va ser tant afalagadora, ja que els obrers que treballaven en llargues jornades de tretze hores no tenien temps de dedicar-se a la cultura. I els alumnes eren membres de la petita burgesia, menestrals, comerciants, etc. Les assignatures que s'hi donaven l'any 1869 eren: lectura, escriptura, aritmètica, francès, anglès, dibuix i gramàtica castellana. En altres èpoques també hi havia lliçons de comptabilitat, religió, moral, taquigrafia i declamació.

L'Ateneu estava organitzat en seccions: la de ciències, literatura i arts; la de ciències exactes; la de ciències polítiques i morals; i la d'agricultura, indústria i comerç. L'any 1869 hi havia 105 socis, que gaudien d'un gabinet de lectura, i de les sessions literàries dominicals, en les quals els membres de l'Ateneu i d'altres convidats exposaven els seus coneixements sobre tota mena de matèries, principalment les d'actualitat en el món de la ciència, els costums i les idees.

Hem de destacar que segons els estatuts de l'associació un dels temes era la literatura *lemosina*, fet que indica que aquest primer projecte cultural amb què va comptar Mataró, ja tenia un interès específic per la llengua i la cultura catalana, en període de revifament. Als actes del diumenge, i acompanyant la conferència principal, hi havia un apartat literari on es llegien poemes i proses a càrrec d'autors locals.

El mes d'abril de 1856 es va produir un fet notable en la vida de l'Ateneu. Un discurs que havia de ser llegit en una de les sessions del diumenge va ser censurat per la junta directiva. En aquest parlament s'atacava el dogmatisme religiós i es feia un recorregut pels autors renovadors de la història de la cultura, tot defensant la labor crítica de Voltaire, Cabet, Proudhon, Fourier i Blanc. D'alguna manera l'autor reivindica el pensament socialista acomodant-lo a la religió cristiana, cosa que no va caure massa bé als dirigents de la casa.

Amb més o menys èxit, i amb força períodes d'inactivitat, l'Ateneu va anar realitzant la seva tasca educativa i literària fins el gener de l'any 1890, quan es va dissoldre. Un estudi d'aquesta institució seria de gran interès per la història de les idees, però es conserva molt poca cosa de la seva activitat.

Migliaresi (Setembre, 1991)

Notícies dels anys 1869 i 1871

A l'Arxiu Municipal de Mataró es conserven quatre volums corresponents al registre de documents enviats per l'Ajuntament, els anys 1869-1872, a institucions oficials de diversa índole. Hi ha textos de moltes pàgines, i respostes mínimes a qüestions molt concretes. Farem una petita ressenya dels més interessants:

Any 1869

Document adreçat a les Corts Constituents el 8 de març afirmant que la ciutat no pot pagar els 49.052 escuts de l'impost especial de capitació, a causa de la crisi fabril.

Document adreçat al Govern Civil el 15 de març informant de la manifestació que el dia abans s'havia celebrat per demanar

l'abolició de les quintes. L'havien organitzat els republicans i hi pren part molta gent de la ciutat i dels pobles veïns, en un nombre de set mil. Tot i que va ser un dia de pluja porten 32 penons, i es fan diversos parlaments a la multitud. Els regidors afirmen al seu informe que "la necesidad de la abolición es una idea generalmente arraigada, con toda justicia adoptada por la Nación en masa".

Document adreçat a la Diputació Provincial el 7 de maig sobre els motius que duen a l'Ajuntament a treure l'assignació que rebia Jaume Isern per ensenyar música als nens mancats de recursos.

A les darreries de setembre hi ha diversos documents sobre la insurrecció republicana a Catalunya. El dia 25 passa per Mataró, venint de Girona, un esquadró de cavalleria que es dirigeix a Barcelona, on els republicans havien fet barricades i es combatia durament. El 29 es reb un ban del Governador sobre la situació militar, i el mateix dia entra a la ciutat una columna de l'exèrcit que ve de Barcelona, eren 400 homes del regiment de Navarra, comanats pel tinent coronel Odon Macias. A aquest personatge els regidors li fan saber que a Mataró només hi ha un batalló de milícia compost per 414 homes sense armament, i que no tenien notícies "de que se hayan manifestado hostiles al Gobierno". Els grups de gent que s'havien format a la Riera en saber-se la repressió de la revolta de Barcelona es dissolen de manera pacífica.

El 3 d'octubre l'Ajuntament notifica al Governador que la nit del dia 2 al 3, una "porción de individuos" de la ciutat, sense que es sabés la quantitat, varen marxar de la ciutat a ajuntar-se amb les partides republicanes. També informen de la interrupció de la línia telegràfica amb Arenys. A les deu de la nit ve de Barcelona una columna de l'exèrcit amb mil homes de l'exèrcit, i s'envà en direcció a Girona. El 4 d'octubre els regidors diuen al tinent coronel Macias que després de la seva marxa no ha passat res a la ciutat, només que els vespres es nota més gent pels carrers, i que els que varen sortir de la ciutat eren de trenta a cinquanta persones, i que els sembla no tenien armes. El 9 d'octubre notifiquen al Capità General que el dia abans havien publicat a Mataró el ban d'estat de guerra a Catalunya. El 19 d'octubre diversos individus forans s'acullen a l'indult, i consten alguns detinguts a la presó. El Regiment de Navarra havia estat substituït pel Batalló de Caçadors de Catalunya. El 21 d'octubre el coronel de la tropa demana que l'Ajuntament li digui quins eren els

mataronins que havien participat a la revolta, però els regidors afirmen no saber-ho. El mateix dia es dissol l'Ajuntament republicà *manu militari*. El 30 d'octubre es suspèn per l'autoritat el periòdic republicà *El Eco de la Costa*, i el dia 13 de novembre *El Radical*, que havia sortit al seu lloc.

Any 1871

Document de 30 de setembre establint les bases per les quals s'ha de regir l'escola de Nàutica que s'anava a obrir. Era agregada a l'escola pública, i la dirigia el tinent de vaixell Josep Espín.

Document de 8 de maig relatiu als problemes al voltant de l'enfrontament entre la família Gualba i el municipi per l'enderroc d'una tanca en una propietat agrícola seva, que dificultava l'ampliació d'una carretera. L'alcalde relata al jutge de Mataró que l'advocat Josep Gualba i Fontanils el visita el dia abans: "quien, al marcarle la necesidad de que fuera su padre el que se presentase, profirió las expresiones de que si era el secretario el que me dirigia, debia decir que era un asno. Ynvitele a moderar su voz y a medir sus palabras, pero a mi amonestación contestó con gritos, ademanes descompuestos y palabras insultantes como 'yot fot', que es una expresión de desacato a la autoridad, y que reforzó con la injuriosa palabra de que hacia el alcalde lo que le daba la gana. Ynvitele de nuevo a que midiera sus palabras y guardase el respeto debido al local en que estaba y a la autoridad que ejerzo, y entonces en vez de retirar expresión tan insolente, se ratificó a ella exclamando, 'si señor, yot fot, yot refot, hace lo que le da la gana' nuevamente con asombro general de los oficiales de este municipio y de mis dependientes. Ante tamaño escándalo reforzado con amenazas, pues indudablemente las constituyen las expresiones de que 'habia aprendido gimnástica y tenia los puños fuertes', le mandé retirar a otra sala, y cuando le creí calmado, le llamé nuevamente para encargarle digese a su señor padre que se apersonase conmigo, añadiéndole que podia retirarse. Otra vez renovó entonces sus primeros gritos, y al prevenirle que hiciese el favor de marcharse, me contestó que si se lo pedia por favor lo verificaria, y habiéndole replicado que no solamente se lo pedia sino que se lo mandaba entonces en vez de obedecer como debia tomó una silla y se sentó en ella mostrando claramente que para nada acataba los preceptos de la autoridad, hasta que al ver que me dirigia yo a mis dependientes, para hacerme obedecer, se marchó espresando empero 'que lo

verificaba para no llegar a un extremo desagradable".

Document de 14 de juny relatiu a les quatre escoles lliures (públiques) de Mataró: una de pàrvuls situada al carrer Ravalet 2, que regentava Mateu Ferran, amb 60 alumnes; una d'elemental al carrer Sant Benet 43, amb 59 nens dirigits per Josep Manyoses; una d'elemental nova a la Baixada d'en Feliu que regentava el mestre Miquel Blanc, i encara no era oberta; i la situada al carrer Palau 19, era d'ensenyament superior, se'n cuidava provisionalment el mestre Josep Dasquens, i tenia 44 alumnes, gairebé tots d'elemental. Aquesta darrera escola s'havia obert amb urgència per acollir els nens provinents de l'escola pública que fins aleshores regentaven els escolapis, i que se'ls havia tret en no voler jurar la Constitució.

Migliaresi (Setembre, 1991)

Fets d'en Josep Matheu i Ribera

Diversos papers de mitjan segle dinou, de l'arxiu de Salvador Julià, que formen part dels documents lliurats al Museu-Arxiu de Santa Maria pel senyor Antonio Pineda ens relaten aspectes de la vida de Josep Matheu i Ribera, net de Pau Matheu i Ros, i fill de Francesc Matheu i Xicola, que està molt temps fent de comerciant a Amèrica, i torna l'any 1822 a Mataró, passant a residir al Camí Ral. Francesc ve amb el seu fill Josep, la muller d'aquest i la neta Maria del Carme Matheu i Jaques, nascuda a Nueva Guatemala, que l'any 1834 es casa amb l'advocat Josep de Caralt i d'Argila.

El nostre personatge és advocat, i té una activa vida política. És regidor constitucional l'any 1823 i comandant de la Milícia Nacional la mateixa època, i com que era de tendència liberal és detingut pel Compte d'Espanya el 21 de juny de 1830, i s'està tres mesos pres, i a punt de morir. Els papers de Salvador Julià, el seu administrador, indiquen que d'ell va ser la iniciativa de "liberar a D.José Matheu del cadahalso que le esperaba (..) en aquella horrorosa y fatal época de despotismo". Amb la desamortització Matheu passa a dirigir la delegació a Mataró de l'Administració Subalterna de Béns Nacionals, que cobrava les rendes expropia-

des al clergat (censos, censals, lloguers, etc), fins l'any 1848. Com a membre del Partit Progressista participa en l'agitat període que va de 1837 a 1843. Assenyalem que per les seves idees avançades és detingut per l'alcalde Borràs l'any 1844, en una època de repressió després de la revolta centralista.

Vet aquí alguns textos segurament del mateix Salvador Julià sobre la detenció de Matheu, escrits en tercera persona després de trencar de forma traumàtica, i per interessos d'herència, ja que els unia certa relació familiar, amb Matheu: "Las pasiones de los hombres son de tal naturaleza que, si no se les opone la virtud, todo lo atropellan y arruinan y formando un mal corazón toman asiento todos los vicios y maldades, y si se añade el equivocado concepto de ser mas sabio que los demás y creer que estos no conocen sus faltas, se precipita a delitos enormes e imperdonables. De esta verdad presenta el cuadro mas feo la conducta de D.José Metheu y Ribera contra D.Salvador Juliá víctima este de su liberalidad, fidelidad y amor, al paso que Matheu se luce en la dilapidación, maldad y traición. Vamos a la prueba.

El dia 21 junio de 1830 prendieron a D.José Matheu por orden del ex-conde de España, eran las 11 de la noche que D.Mercedes fué a casa D.Salvador Juliá a manifestárselo suplicándole la acompañase a Barcelona al objeto de hacer diligencias por su esposo. Juliá accedió y viendo en Barcelona que los parientes y amigos de Matheu (D.Juan Roig y Jacas, D.Ignacio Flaquer, D.José Plandolit, D.Joaquin Ybañez, D.Juan Cascante) se retrahian de hacer nada a su favor por lo temible de la época y el compromiso en que se ponía cualquiera.

Movido Juliá de un patriotismo puro y desinteresado atendiendo a las relaciones de familia y parentesco no titubeó en prodigarle sus favores tomando a su cargo todas las gestiones para su defensa y acordandose de los ofrecimientos de D.Ciríaco Garcia (secretario de dicho general) le tenía hechos porque le cuidaba de su hijo colegial en las Escuelas Pias de Mataró, fué el dia 23 a Caldas donde con su señora tomaba los baños y esta agradecida por dicho motivo de cuidar de su hijo se interesó también con su marido que prometió salvarle. Ruegos, regalos, ofrecimientos, todo lo puso en juego Juliá para lograr el alivio de Matheu. Esto y el estar tres meses la esposa y familia de Juliá en Barcelona tomando un piso para si gastó como 150 duros sin que Matheu le haya dado ni un maravedís, ni gracias, tanto de lo

gastado como de lo trabajado pues todas las semanas iba Juliá a Barcelona por su causa y algunas dos veces segun la causa ecsijía, con cuyos pasos, gastos, trabajos, regalos y sacrificios pudo sacarle del pie del cadahalso como no ignora Matheu".

Els documents de Julià relaten altres fets que protagonitza un Matheu que ell descriu com a lladre gairebé professional, vanitós, tirànic i sense cap mena d'escrúpol. Es tracta de robatoris a la caixa de l'hospital, que ell administrava, a diversos socis amb els quals compartia negocis comercials, etc. Entre els papers hom hi pot descobrir un seguit de petites notícies curioses però sense massa interès, però n'hi ha una de gran rellevància. Es del mes de març de l'any 1836 quan enmig d'una descripció de tipus econòmic s'afirma d'un fet preocupant a la ciutat: "el aumento progresivo que han tenido las casas en sus alquileres". Es una dada a tenir en compte, ja que indica un desequilibri entre la demanda i l'oferta de vivendes a Mataró, en un temps que malgrat la crisi que feia temps que es patia, ja començava l'activitat industrial a despuntar, i molts forasters es radicaven a la ciutat de les fàbriques.

Migliaresi (Març, 1993)

Els voluntaris d'Ysabel 2^a a Vic

A l'Arxiu Municipal de Mataró es conserven dos petits volums manuscrits que corresponen als llibres d'ordres de les companyies primera i quarta dels Voluntaris d'Isabel 2^a, de la ciutat de Vic, que abasten els anys 1834-1835. Com varen arribar aquests llibres a Mataró ho desconeixem, però segurament els va dur al seu equipatge el coronel José Montero Vigodet, comandant de la tropa miliciana de Vic, i, anys després, comandant militar de la ciutat de Mataró.

El primer volum s'inicia el 26 de juny de 1834, i detalla la vida quotidiana dels *Tiradores de Ysabel II* també nomenats *Voluntarios*, força comanada pel coronel i primer comandant José Montero Vigodet, que residia a la casa dels marquesos de Vallgornera. Montero, que havia pres possessió del càrrec el desembre de 1833, comana la tropa fins el dia 29 de gener de

1835, quan el nomenen governador militar de la Seu d'Urgell. El segon volum és gairebé una repetició del primer.

La caserna era vora la porta de Sant Joan, a la Rambla, i els soldats feien els exercicis militars al Prat de Gallines, els matins de 5 a 7 i les tardes de 6 a 7. Al text hi surten un seguit de noms de lloc que ens han servit per a saber que es tracta de la ciutat de Vic, ja que en cap moment és citada amb el seu nom: l'església dels Trinitaris Descalços, la plaça dels Màrtirs amb la seva font, la plaça de la Catedral, la porta del Vigros i la de Sant Joan, el carrer Sant Pau, la Rambla, la plaça Real, la casa de la Parra, etc.

Hi ha força notes de tipus reglamentari sobre les malifetes dels milicians: fan destroces en sortir per la porta de Sant Joan "con notable daño de los labradores, que tienen campos en aquellas inmediaciones", i cal vigilar el lloc fins la casa de La Parra, zona en la qual hi treballaven corders; també hi ha referències al seu mal aspecte, i es que duïen el pel llarg, tacada la roba, les mans molt brutes, etc. Tot i així, a la missa de diumenge hi anava la tropa vestida amb pantaló blanc i jaqueta gris.

En quant a l'alimentació en la festa de la Reina, que es celebra amb ball i parada militar, hi ha dos ranxos amb carn, a les sis de la tarde. El menjar habitual era l'arròs, les mongetes, les patates i els cigrons, però en aquesta diada especial es mana servir "la mayor cantidad de carne que sea posible o tosino, siendo de buena calidad". Hi havia gana entre la gent, i calia vigilar que els necessitats no entressin a la caserna a menjar les engrunes del ranxo, per la qual cosa se'ls organitzava de tal manera que s'esperaven a la Rambla, i no a les portes de la caserna, on rebien les deixalles del magre menjar de la soldadesca.

La tropa era més aviat poc pacífica i sovint radical, així a més de les paraules indecents que es denunciïen, hi ha el fet més greu i significatiu d'haver "quitado cruces por los caminos por donde han pasado los tiradores", enèrgica manifestació anticlerical produïda dies abans de la crema de convents del 1835. Al text es recullen mesures disciplinàries extremes, com l'afusellament d'alguns milicians: el 15 de novembre de 1834 es posa en capella a Antonio Martí, condemnat per *infidencia*, i l'executen el dia 16 a les dotze del migdia a la plaça dels Estudis; el mes de setembre s'afusella el milicià Borrull per *un crimen atroz*; però es reproduïxen les faltes *escandalosas* dels voluntaris, i el 29 de setembre s'afusella Domingo Armengol i Pau Borràs. El dia 7 de desembre afusellen Jaume Juró, i el dia 8 al carlista Miquel Badia.

Es nota al text la preocupació per la revolta carlina, que duu sovint a posar destacaments a Caserres, Berga, Pont de Gurri i a Torelló. L'octubre de 1834 hi ha alguns enfrontaments poc importants als boscos veïns, però el 4 de gener de 1835 hi ha una important batalla contra els carlins al districte de Berga, que guanyen els isabelins. Davant les necessitats de defensa sovint arriben tropes de reforç, així el novembre de 1834 ve a Vic la companyia d'Urbans de Mataró.

Les condicions sanitàries eren una mica precària, sovint hi ha soldats amb sarna a l'Hospital, i s'ha de duu els malalts de *venéreo* a Barcelona a intentar curar-se a l'Hospital. Potser per aquest motiu aviat es prohibeix als milicians que vagin a la taverna de *La Chacona*. Més greu varen ser els fets d'octubre de 1834, quan s'estableix un cinturó de seguretat ben enèrgic per tal d'aïllar la ciutat de l'epidèmia que es vivia a Barcelona: piquets armats extramurs davant el convent del Remei; vigies a les portes del Vigros, caputxins, Santa Teresa i Sant Pere; patrulles de nit i escamots al camí Ral de Barcelona i la carretera del Remei; i, és clar, l'obertura d'un llatzaret.

Migliaresi (Setembre, 1991)

Les illes Falkland són de Mataró

En el tema d'Argentina els de Mataró no podem tirar la primera pedra, perquè la responsabilitat que aquell país tan llunyà sigui una nació amb majúscules i devaluació diària, no correspon sinó als mataronins. La història és coneguda però convé tocar-la de nou per a donar-la a conèixer a aquells que no la saben. I si sembla increïble, doncs no ho és, i ningú no ha d'estranyar-se de les proeses d'uns quants cap-grossos, quatre exactament, dutes a terme els anys que l'Argentina va aconseguir la seva independència. Va ser tan decisiva la seva intervenció que els fills d'en Peron encara serien súbdits de la corona espanyola si no es presenta l'avinentsa providencial dels nostres homes d'aventura. De la qual cosa en resulta que les illes Falkland són de Mataró. Passem a relatar la lletra menuda dels fets.

Un que va manar molt

Quan el dia 25 de maig de l'any 1810 és elegida a l'Argentina la primera "Junta Provisional Revolucionaria", amb el fi de coordinar els esforços de la lluita contra els espanyols, aquesta responsabilitat cau en set patriotes distingits. D'aquest grup cinc són argentins i els altres dos de Mataró. Un d'aquests va ser Domènec Matheu (1765-1831) que havia nascut i s'havia educat a Mataró

En Matheu, quan va ser nomenat, ja duia a la seva esquena un enèrgic passat revolucionari, ja que havia lluitat contra els anglesos que varen invadir Argentina l'any 1806 i 1807, on va demostrar el seu coratge. Aquest home, molt ben considerat per tothom, una vegada que el cap de la junta va haver de fer un viatge a l'interior del país, va ser qui el substituï. Governant el país un home de Mataró, cas insòlit, diuen. S'ha de destacar la seva actuació a favor dels drets dels indis. També les àrdues tasques en la governació del país, i les feines diverses que li varen oferir com a cònsol en deixar el seu important càrrec: director general de la fàbrica de fusells, i, a la vegada, interventor de la loteria nacional, un cas de sobre-treball, o d'incompatibilitat, que es diu ara. Més tard el trobem a la comissió de duanes i en altres activitats del mateix ordre.

Però en Matheu no va fer massa duros i en els darrers anys de la seva vida va haver de dedicar-se a refer la fortuna malmesa. De la seva honradesa i de l'esperit revolucionari dels seus companys de causa independentista és una bona mostra la següent consideració del seu biògraf Ramon Oneto: "fué, prácticamente, el único hombre de actuación preponderante en los sucesos de la Revolución, que no sufrió ningún proceso administrativo ni judicial". Per tots aquests motius té un monument a Buenos Aires.

Un que va fer massa coses

En Joan Larrea (1782-1847), que va ser l'altre membre de la Junta Revolucionària, havia marxat de Mataró per fer diners. Tothom s'espavila com pot i aquest conciutadà va anar a Buenos Aires a vendre cuiro, sucre, aiguardent i vi. I com que se les sabia totes va trobar allò que buscava: la fortuna. Negociava amb Paraguai, Xile i Perú, i, a Argentina, el varen anomenar capità del vaixell que vigilava el contraban, a ell que era del gremi de fer els ulls grossos. Més tard va ser cònsol i síndic del real consolat a les ordres de Sa Majestat Catòlica de les Espanyes.

Quan es va produir la invasió anglesa més amunt citada va ser un dels que va crear el batalló de voluntaris de Catalunya, una mena de brigada internacional que lluitava per la defensa de Buenos Aires. Després de diverses aventures revolucionàries es va afegir a la conxorxa que pretenia engegar a fer punyetes els espanyols, i va figurar en aquell organisme tan important que ja hem citat, al costat de l'altre mataroní. Quines converses devien tenir aquests senyors asseguts en una cadira encoixinada recordant aquell Mataró escàs i provincià que havien deixat per sempre més. Potser els abellia recordar antigues passejades per la Rambla, o d'incògnites visites als locals de la vida alegre.

Com a governant s'ho va passar més aviat malament, perquè la història argentina d'aquells anys posteriors a la independència és un seguit de cops d'estat fulminants, i de guerres civils de capvespre. I així, quan manaven els dels gremi contrari, doncs, ja tenim en Larrea a la garjola, a causa de les fúries que despertava entre els conservadors que, just independent el país, ja tenien coses per conservar. I ell, que era liberal, va haver d'esperar temps més harmònics per a dur a terme els seus postulats avançats. L'any 1812 va ser diputat a l'Assemblea Constituent i la va presidir al llarg d'un mes. Porten la seva firma diverses lleis, entre les quals cal destacar la que aboleix la tortura com a mitjà d'investigació judicial, i la que va sancionar l'himne nacional. Però això de l'himne ja sortirà més endavant que també porta cua.

Més aventures: va formar part del triumvirat que va manar l'Argentina durant un curt espai de temps, després el varen fer ministre de Finances i és ell qui va fundar, més o menys, la marina de guerra argentina, aquesta que ara enfonsen els anglesos amb tanta facilitat. Després va anar sortint i entrant a la presó a mesura que el torn no pacífic transformava la realitat política de la república inexperta. I, és clar, va acabar perdent la paciència i dedicant-se al negoci una altra vegada: gestiona importants edificacions, estableix una línia de vaixells postals amb Europa, el tornen a fer cònsol, cap a la presó, s'inventa la indústria saladora, viatja a Bordeus i es suïcida. El dia 20 de juny de l'any 1847 va decidir, en Joan Larrea, que ja n'hi havia prou i es va matar d'un tret. D'altres versions asseguruen que la mort se la produí degollant-se amb una navalla d'afaitar. També té a Buenos Aires un monument.

Un de valent

En Ramon Larrea (1787-1836) va seguir les mateixes aventures revolucionàries del seu germà Joan. Però això de la política no li devia agradar i es va dedicar a la cosa militar. Va servir a les ordres de San Martín al regiment de granaders a cavall. Més tard va ser tinent coronel del regiment d'husars de la guàrdia, i, també, comandant del *Batallón del Orden*, al servei d'una de les faccions que es disputaven el mànec de la paella. A diferència del seu germà quan les va veure venir magres es va retirar a la vida civil i es va establir en una *estancia* de Paysandú, lloc que no tinc ni la més lleugera idea d'on deu caure, però de segur que s'hi està bé, ja que d'aquest jove no se'n torna a saber res de res. I, és clar, no té monument.

El del violí

Hi ha qui diu que no va a missa això que sigui de Mataró, però sembla clar que les Escoles Pies varen acollir els primers somnis d'infant d'en Blai Parera (1773-1840). També és cert que la inspiració li va venir a mitja plaça de Santa Anna i que a l'edat de vint anys va anar a fe l'Amèrica a base de classes de violí, piano i llaüt. Les rebien, les classes, les nenes de les famílies més distingides de Buenos Aires. La seva carrera de músic va tenir un èxit lent que qualla en ésser nomenat per a diverses direccions de teatres de prestigi. El moment estel·lar d'en Parera, allò que justifica una vida, si t'hi conformes, va ser l'encàrrec de compondre la música de l'himne nacional argentí amb lletra del poeta Cayetano Rodríguez. Per aquesta feina va cobrar 167 pesos, una misèria. Com hem vist presidia un altre mataroní l'Assemblea que va fer acordar que aquest himne fos l'Himne, i això fa pudor de cremat, de jocs de mans, vull dir. També és distret pensar que Xile va fer servir durant tres anys la mateixa música com a himne nacional, mentre no trobaren un compositor de casa. De monument res.

De mataronins a Argentina n'hi va haver molts més, però aquests quatre varen ser els més gloriosos, i ara, anys després, els recordem amb motiu d'una guerra increïble.

El Maresme (28, maig, 1982)

El Parc de Mataró és centenari

Ara fa cent anys que obria les portes el parc de Mataró, com a iniciativa i negoci privat d'una colla de persones que volien fer possible el lloc de distracció i esport que mancava a la ciutat. Aviat la idea va encallar per manca de socis, però l'Ajuntament en veure l'interès ciutadà del parc ja establert, el va comprar per obrir-lo a tothom. El parc d'ara, tot i que és pàl·lida ombra d'aquell magnífic recinte centenari, amb les noves urbanitzacions que eixamplen la ciutat cap a la muntanya, és més que mai al cor de la ciutat. Però un cor una mica deixat de la mà de Déu, que quan tiri endavant el seu eixampla al llarg de la Geganta, es convertirà en el pulmó verd de l'urbs del segle vint-i-u.

Del Parc privat al Parc públic

Es el dia 28 de juliol de 1893 en plena festa de Les Santes quan s'inaugura el *Parque-Velódromo* amb una carrera de bicicletes de caràcter internacional. Els trenta mil m2 del recinte que obria les portes eren ocupats per la pista del velòdrom voltada de llotges a la part central, i uns amplis jardins al seu entorn, decorats amb estanys, una caseta de venda de refrescos, gàbies amb diversos animals exòtics, una pista de patinatge, un lloc on practicar el tir a coloms vius amb escopeta, un xalet d'estil colonial que servia d'habitatge al guarda, i una plaça de toros. Però el que donava caràcter al parc era l'amplària dels jardins, la frondositat de la boscúria, plena d'eucaliptus, palmeres i altres arbres.

L'obertura del recinte era una agosarada operació comercial duta endavant per la societat *Parque de Mataró*, que el dia 23 de juny de l'any 1894, un cop el parc ja era obert, es formalitza davant notari sota la presidència de l'industrial Francesc Fonrodona. Els socis, tots ells gent de renom, tenien la intenció de dedicar el parc a l'explotació comercial de diversos esports, i com a lloc d'esbarjo de les famílies. Per la qual cosa es proposen aplegar un capital de 45.000 pts., en accions de 750 pts. cada una, quaranta de les quals havien subscrit els propis fundadors. I les restants les havien d'adquirir els ciutadans interessants en el nou servei que els oferien.

Aquest és el parc que ens explica Ramon Salas al seu llibre de memòries, quan recorda la seva infantesa: "Sota l'ombra dels

plàtans i dels altíssims eucaliptus que aromatitzaven l'ambient, cridaven molt l'atenció les casetes de fusta construïdes de forma artística, que servien de gàbia a gallines i pollastres de variades races, a coloms i als 'pavons reals' (...). Durant alguns anys també hi hagué una gàbia entrant a mà dreta amb una mona que feia les delícies de la quitxalla. A la part alta hi havia un petit estany en el que les oques i alguns ànecs es passejaven rumbosos per l'aigua i engolien les molles de pa que algun menut els tirava".

Tot i ser estrictament privat, aviat s'obra el parc a les criatures, que hi van a passar l'estona amb les escoles cada dijous, i també als avis, que tenien el diumenge per estar-s'hi. La premsa assenyala que "reúnen en éstos jardines para pasear, muchas familias, y son punto de esparcimiento para la gente menuda". En certa ocasió s'hi fa la revetlla de Sant Joan amb molt d'èxit de públic, i també consten espectacles diversos, com sessions de ball de Gitanes, ball d'en Serrallonga, i d'altres.

Els promotors, en fer el parc comptaven que molta gent s'apuntaria com a soci per poder utilitzar els nous serveis que els oferien, però la cosa no va funcionar. En definitiva, no hi anava prou gent al parc, ja que era molt lluny, a les afores de la ciutat, i d'accés difícil a causa del camí que passava per la riera de Cirera, ple de sorra i atzavares, i incòmode de caminar. La plaça de toros, en la qual havien posat tantes esperances comercials, tampoc no va ser mai negoci. I la quantitat de socis no va arribar a ser la necessària ni per a poder pagar les despeses de manteniment. Així que la cosa va acabar malament quan Antoni Coll i Regàs, el propietari dels terrenys, que els havia escriturat, l'abril de 1895, en establiment perpetu, es va cansar de no cobrar. I és que la societat no pagava els drets des de mitjan 1899, tot i que els hi havia rebaixat, així que denuncia *Parque de Mataró* als tribunals. El juliol de 1902 surt a subhasta la finca per 64.516 pts., i l'any següent se la queden Antoni Coll i Gasau i Rafael Carreras i Arbonès per 43.920 pts.

Un nou pas en la situació legal del parc es produeix l'any 1905, quan l'Ajuntament signa el compromís de compra amb els propietaris per la quantitat de 34.000 pts., que es materialitza el 1909. Però els regidors de seguida es fan càrrec de la gestió del que a partir d'aleshores és Parc Municipal, i esdevé lloc d'esplai popular. El mateix 1905 els dos xalets els lloga el pastisser Narcís Isern, en un d'ells, que tenia davant un pati que els estius era dedicat a cafè, hi manté la venda de begudes amb la limitació

dels regidors que vengui a preus populars, o sia que ha de cobrar de 5 a 20 cèntims; i a l'altre xalet s'hi servien berenars i àpats de primera categoria.

La vida del parc va anar transcorreguent de manera plàcida, amb algun esclai com l'impressionant aiguat de l'any 1914 que enderroca la paret de tanca que separava els jardins de la riera de Cirera, enduent-se molts dels animals de les gàbies. El desembre de l'any 1921 hi tornen a posar la col·lecció d'animals que havien mort: gallines del Japó, faisans, paons reals, ànecs muts, padues daurades, etc. Com a curiositat, sembla que durant la guerra civil els internacionals es varen menjar els paons reals, les notícies no aclareixen si és que tenien el paladar fi, o, més segur, que tenien gana.

El mes de març de l'any 1917 el periòdic local *El Nuevo Ideal* publica un reportatge sobre el parc, que ressalta com estava d'abandonat. L'autor visita el monument a Clavé regalat per les masses corals de la ciutat, i explica: "la dejadez en que dicho monumento hállase entregado, pues el busto está descuidadísimo y desfigurado, y el jardín o meseta que lo rodea, tan crítico en plantaciones y abandonado", i que la làpida havia estat malmesa. L'antic velòdrom era en estat d'abandó: "sin frondosidad estética en floricultura y lleno de hierbas silvestres en cantidad para mantener un rebaño". Las gàbies d'ocells: "convertidas en un criadero particular de aves para el negocio de la cazuela. Solo de la ciudad hay dos pavos reales y unos ejemplares de gallinas". El xalet era convertit en una barraca, despintat, amb els vidres trencats, i ple d'herbes a l'entorn, i la bassa plena de brutícia i insectes. Els jardins de la part alta no hi havia flors, només "tubérculos y hortalizas destinados al sostenimiento del criadero avicultor". El motor de l'aigua era espatllat i tot el jardí assedegat, i el colomar era destrossat i inútil.

Tot passejant el nostre crític escolta: "un atroz vocerío que partía de un grupo de aspirantes a diputado que cada día se reunen en congreso para encaminar Europa", al lloc que era conegut com el Senat. Certament, vora el xalet petit a la part alta de la pista abandonada s'hi va fer una mena de sot on els avis s'hi trobaven a discutir de política, i allà hom arreglava Espanya. Notem que els dies d'hivern assolellats era molta la gent que hi anava a passar una estona, llavors el parc, tot i el seu lamentable estat, era molt popular i si feien moltes activitats recreatives, com, per Les Santes, el repartiment de premis als alumnes de les

escoles públiques. Però encara era més visitat per la jovenalla enamoradissa, i els racons boscosos els vespres eres plens de mirades furtives i s'hi produïen el que un rector en diria *roces*.

Assenyalem que a la placeta *dels enamorats* s'hi instal·la el bust en bronze d'en Clavé l'octubre de 1912, i el novembre de 1925 s'inaugura el bust de Pep Ventura que havien donat les societats corals de la comarca i les de la ciutat: *Germanó*, *Harmonia*, i *La Perla*. Tot i les petites modificacions dels anys vint: el colomar, l'umbracle, i el dipòsit per aprofitar l'aigua de la mina de Canaletes, ben aviat es planteja la reforma general, que s'encarrega a l'arquitecte barceloní i tècnic en jardins Nicolau Mª Rubió i Tudurí.

Els jardins abans del Parc

Entre les formes de relació de la burgesia vuitcentista el jardí hi té un lloc de relleu. Quan els sectors socials enriquits en el nou procés capitalista conformen una cultura privativa, neixen els jardins com una mena de club social d'esbarjo als quals, a diferència dels casinos aptes només per homes, hi poden accedir les dones a lluir la roba i les joies, i a conversar amb els iguals. El jardí com esplai burgès es objecte de dues iniciatives comercials al Mataró de 1868, ja que en aquest any es produeix l'obertura de dos jardins d'estiu. El dia 29 de maig s'inaugura el *Prado Mataronès*, local situat en un descampat a l'actual carrer d'Isern, llavors sense cap mena d'edificació en la seva part alta. L'edifici, bastit en fusta, i rodejat d'uns amples jardins, intenta convertir-se en lloc d'esbarjo dels ciutadans de posició, per la qual cosa compta amb un teatre, servei de restaurant i de cafè. I l'estiu del mateix any hi actua una companyia de sarsuela i una d'òpera italiana que interpreta obres de Rossini i de Verdi. Activitats que es combinen amb el ball, sempre esperat per la joventut, i espectacles de màgia i funambulisme.

Ben a la vora del *Prado*, a la finca del lloc conegut com *molí de vent*, el dia 7 de juny del mateix any obra un gran jardí d'accés reservat als socis, sota el nom de *Camp de Diana*. Les poques notícies que tenim expliquen que el jardí era format per diversos passeig amb belles glorietses on asseure's i entretenir-se tot prenent els refrescos que s'hi servien, mentre es gaudia de la bona vista d'un mirador sobre la ciutat. Com a complement els senyors podien practicar el tir amb escopeta sobre conills vius, i les senyores conversar amb les amigues.

La plaça de toros

Dins el projecte inicial de parc recreatiu la plaça de toros és un dels elements més característics. Tenia una zona de palcos amb cinc-centes cadires, *chiqueros*, quadres, corrals, l'enfermeria i fins i tot una capella on preparar-se espiritualment abans de la feina suprema. Per Les Santes del 1894 és quan obra la plaça de toros, situada al costat del Parc, i el dia 27 de juliol a les quatre i mitja de la tarde té lloc la *Gran Corrida de Toros de Muerte*, en la que s'havien d'enllestir sis animals sevillanos de la ganaderia de José Maria de la Cámara. El *diestro* executor va ser el cordovès Rafael Guerra alies *Guerrita*, de gran renom. L'entrada costava de 3 a 10 pts., i una banda de músics donava el to a la festa. Coneixem el nom d'altres toreros que hi actuen en temporades successives són: *Minuto*, *Faico*, *Gallo*, *Nene* i *Colón*, i en una ocasió també surten unes *señoritas toreras*.

Ramon Salas a les seves memòries de joventut explica: "Tinc memòria, una mica borrosa, que el meu pare va endur-se'm un dia a veure una 'corrida de toros', en la qual actuaven el 'Gallo' i el 'Minuto'. La gent comentava la valentia d'aquest últim, que va veure's obligat a matar més braus dels que li pertocaven, per haver rebut l'altre un varetazo. (..) Hi va haver una ocasió que per motius que ignoro va produir-se a la plaça un gran aldarull, i una bona part del públic va envair el 'ruedo' i va treure un 'toro' fora del torín, arrossegant-lo pels carrers fins a deixar-lo a l'Hospital. (..) Finalment el torín va convertir-se en lloc apropiat per a representar-hi algunes moixigangues, com una paròdia de la guerra de l'Àfrica, que recordo perfectament, en la qual s'havia disposat que el 'ruedo' aparegués sembrat de 'chumberas' i amb tendes de campanya per a tropa espanyola, que sostenia un combat amb els moros (..). També vaig tenir ocasió de presenciar en el nostre torín algun espectacle de circ, on els corresponents exercicis gimnàstics i eqüestres tenien gran visualitat".

De fet les corridas no varen arrelar, els darrers temps hi anava poca gent i la qualitat de l'espectacle era mínima. I amb la fallida de la societat que ho regentava la plaça va tancar, i el mes de maig de 1905 l'enderroquen. Això dels toros a Mataró mai no ha tingut massa públic, i quan els anys seixanta del segle dinou hi ha intents de fer *corridas*, la gent protesta i la premsa local felicita la ciutat de Castelló de la Plana per haver derruït la plaça de toros i construït cases al seu lloc. Sabem, però, que l'any 1833 amb motiu de les festes del jurament d'Isabel II, una empresa

particular fa algunes *corridas* en un toril de fusta traslladat per mar des de Tortosa.

De bicicletes al velòdrom

Des dels anys setanta del segle passat les bicicletes comencen a admirar als nostres avantpassats, que no es sabien avenir dels progressos que sovint els feien canviar la seva imatge de les coses. I a Mataró de seguida hi ha afició al nou esport, entre una colla de joves benestants. De pràctica privada aviat esdevé espectacle popular quan per Les Santes de l'any 1880 els sectaris del nou esport realitzen concursos de carreres a Sant Simó. Però haurem d'esperar els anys noranta per a veure la gran eclosió del biciclisme.

El mes de novembre de 1890 visiten la ciutat una colla barcelonina de *velocipedistes*, que després de dues hores de viatge arriben a Mataró enmig de l'admiració de la gent. L'afició que anava covant duu a que l'any 1891 es formi el *Club Mataronés de Velocipedistas*, l'ànima del qual era la família Klein.

El dirigia Antoni Viada, i del club n'eren moltes famílies de la bona societat local, els Fonrodona, Camín, Esquerra, Bofarull, i d'altres, que a més d'anar sobre rodes aprofiten per reunir-se en actes de societat, balls i concerts.

La figura principal del ciclisme mataroní, en aquells anys de precursors, és Ferran Klein, fill de l'alemany August Klein, apoderat de la tintoreria *Marchal, Falck i Companyia*, i autèntic promotor d'aquest esport a Catalunya, ja que havia estat un dels principals accionistes del velòdrom de Barcelona. Ferran era un primer espasa de la bicicleta, que guanya carreres a Olot, Sevilla, Barcelona, etc., i més d'un cop és proclamat campió de Catalunya. Tenia sis bicicletes d'estils i categories diverses, el seu pare també era molt afeccionat a l'esport de les dues rodes, i fins i tot la mare, segons explica la premsa, compra un tricicle per anar darrera els fills.

L'afició al pedal entre els mataronins es desvetlla amb tanta força que al carrer d'Ibran en Francesc Peiró obra una botiga de lloguer amb més de quaranta tricicles i bicicletes, aptes pel *moderno ejercicio ambulatorio*, cobrant una pesseta cada hora. L'any 1893 neix l'associació *El Pedal Mataronés*, de caràcter més popular que la que hi havia, una mostra més de la gran afició que de seguida té la bicicleta, però les dues entitats que competien per

endur-se el client decideixen el mes de setembre del mateix any fusionar-se en el *Sport Mataronés*.

En aquell temps els espectacles de carreres de ciclistes són cosa habitual i engrescadora, i es fan a la platja, al Callao, tant és així que de seguida la necessitat d'un velòdrom amb cara i ulls es fa present. I el 1893 com a centre del parc recreatiu es construeix el velòdrom amb llotges i cinc-centes cadires i amb una pista de 333'33 metres. I d'ençà d'aleshores la carrera de bicicletes els dies de la festa major esdevé tradicional. El velòdrom desapareix cap a l'any 1905 quan en passar a mans municipals el circuit queda convertit en jardins, i la ciutat no tindrà un altre velòdrom fins l'any 1948.

Veniu al Parc

Hi trobareu tota mena de distracció amable i un recinte d'allò més adequat a l'esplai dels vostres sentits. Enmig d'una boscúria immensa amb arbres de tota mena en el quals ocells de colors canten les cançons de l'amistat. Al bell mig hi ha un velòdrom on les bicicletes hi fan carreres els dies de festa, una pista de patinatge, també una zona de tir amb escopeta, i una xalet de begudes refrescants on passar l'estona sota els eucaliptus. Així que, veniu al parc! Vet aquí un bell racó, la caseta d'estil colonial, envoltada d'arbres i el *negrito* presidint el petit estany curull de peixos.

El camí de pujada et durà a l'estany més gros, on tothom s'atura a resseguir amb la mirada el sortidor juganer, i els animals llisos que neden dins l'aigua. A l'entrada un rètol demana a tothom de tenir cura del recinte, i els camins s'endinsen en la boscúria plena d'una ombra que l'estiu no té preu. Tot just entrar, a ma dreta, descobriràs aquest agradable racó, una placeta amb sortidor i l'aviari on els paons reials llueixen les plomes, quan estan de bon humor.

Els senyors tenen un lloc d'elegant esplai en la pista de patinatge. Mireu-los anar amunt i avall, tots amb el cap ben tapat amb barrets i *canotier*. Les noies que es volen casar passen pels viaranyes a la recerca d'un xicot, que de segur trobaran entre gladiols i roses, potser a la placeta dita *dels enamorats*.

Mataroescrit (Juny, 1993)

Carnestoltes de l'any 1900

Història mil·lenària, la del Carnestoltes. D'origen popular, els que manaven han fet caps i mànegues per tal d'amansir els seus efectes revulsius. Així, aquell projecte d'oposar a la serietat i religiositat de la cultura oficial les formes del joc i de la rialla, ha deixat pas a una pràctica festiva innòcua, que conserva com a record la teatralització i les pràctiques lúdiques de la versió original.

A Mataró tenim notícia de la celebració del Carnestoltes al segle dinou, conjuntament amb la revifalla barcelonina. Un Carnestoltes passat per aigua i molt acomodaticí amb la moral ortodoxa. De tota manera la carcúndia dels estaments conservadors -els de *tota la vida*- és tan ampla que es fa ressò esverat de l'esdeveniment festiu. Impressió que també fa la premsa de l'època, que acostuma a parlar dels aspectes distingits de la celebració i deixar-ne de banda les manifestacions populars.

El Carnestoltes s'organitzava com una mostra de lluïment social amb premis per les disfresses més occurrents. L'any 1901 es premiava sota els lemes de: "primer: com a modernista, segon: capritxo, tercer: original". Pel que sabem, les indumentàries de més èxit ho foren les de: "pelegrí, manolas, esmolets, sepultureros i bebés". Una nota exòtica fou la de dues noies: "les que cridaven més l'atenció foren dues cassadores molt ben uniformades portant cada una penjat en lo sarró a un conill: però sembla que més aviat anavan a casa d'algun cor". Vaja, que en aquella època ja es practicava a Mataró allò de l'interès desinteressat. Però ara el cronista s'enfada a causa d'unes persones que: "demostraren molt poc gust, puig lo trajo que portaven semblava que l'hagesin llogat a un drapaire". I afirma amb encongiment de cor que no es va produir cap incident.

L'any 1900 es va celebrar a Mataró un Carnestoltes de molta anomenada. Això d'estrenar centenari no passa sovint i els mataronins es varen decidir a festejar el Carnestoltes en justa correspondència. La notícia diu que va ser: "una de les organitzacions més ben dirigides y ordenades que s'han vist en nostra ciutat d'uns quants anys a n'aquesta part". Però els tècnics varen exagerar una mica massa la pompositat de la cosa, i la mostra va resultar més aviat encarcerada. Vet aquí: "Lo que va fer

ressaltar més l'acte, va ser que donat lo caràcter de broma que revestia l'aytal festa, resultà tan sèria, que més aviat semblava l'arribada d'un prohóm de la política madrilenya, que no pas l'arribada del bullici i l'alegria". En aquest país això de Madrid és una espina clavada.

La celebració del Carnestoltes era animada per: "l'orquestra que dirigeix lo senyor Mora, que obria la marxa seguint tres haralts ab lo penó de la Nova Constància (els que pagaven); sis cavallers feien escolta a la carrossa de S.M. (sa magestat) riallera y seguidament venian quinze carruatges de luxó ahont hi anaven comissions", de diferents entitats. "La orquestra que dirigeix lo senyor Constans tancaba la rua que anà a rebre al estrambòtich personatge de universal coneixensa". El rigor formal fa que això semblí més aviat la professó de Setmana Santa.

I per acabar-ho d'adobar, els papers ens parlen del senyor Ramon, una mena de Martín Villa de l'època. La comesa d'aquest personatge era la d'organitzador i "tingué d'emplear molta energia per ferse creure de una munió de xicots que ab atxas de vent devian il·luminar la comitiva". L'única nota frívola de la jornada fou "una tronada de petardos y cohetes". Conjuntament amb una generosa distribució de "moltes lliuras de carametlos tirats per els manifestants, que la quitxalla, s'esbatussaven per arreplegar".

Arribat als locals de l'entitat organitzadora, en Carnestoltes va dirigir un missatge festiu als seus feligresos del balcó estant: "Los que ab penes y fatichs, volen viure com bestioles y fugen de les carotes, aquests són mos enemichs. (..) Y si ballant y dant voltes, ne pot créixer Mataró, haurà complert sa missió vostre Rey en Carnestoltes". Y la festa es va cloure amb un ball de societat d'aquells que no hi va qui vol.

El cronista que hem anat seguint s'acomiaada alegrant-se "perquè no va haverhi cap nota que fos alussiu ni ofensiu en assumptos de rel.ligió, associacions recreatives (sic) ni políticas". I tranquil·lament acaba amb aquesta rucada: "En resumen una festa de broma feta ab molta serietat". O sia, que s'hi varen avorrir tots.

El Maresme (22, febrer, 1980)

La plaça de Cuba de Mataró

La plaça de Cuba no té un origen gaire llunyà. El creixement d'una ciutat industrial com Mataró, a mitjan segle XIX, va fer que es comencés a pensar en la necessitat de tenir una plaça com aquesta. Cal situar-se a l'any 1843. En aquells anys quaranta del segle passat, quan la ciutat creixia sota l'impuls de les fàbriques de filats, que començaven a assolir la primera etapa de la industrialització. Les fàbriques necessitaven molta mà d'obra, i sota l'escalf de la feina la població anava creixent a un ritme sostingut. I, com a lògica conseqüència d'aquesta onada expansiva, la fesomia urbanística d'una ciutat amb empena i força com Mataró, s'anava transformant amb rapidesa. S'inauguren nous carrers i els propietaris agrícoles destinen a l'edificació terrenys de conreu, a fi de treure'n més rendibilitat llogant-los a la nombrosa classe obrera que trobava feina en aquesta ciutat creixent. Dues d'aquestes persones són Antoni Viada i l'hisendat barceloní Ramon Matas, ambdós posseïen trossos de l'horta del Lleó que varen cedir a l'Ajunta-ment per a fer-hi una plaça. A canvi obtingueren el permís per a la continuació i obertura de nous carrers; així en diverses tongades en el termini d'un any hi són batejats els carrers de Cuba, Molí, Sant Cugat i Unió. I es perllonga el del Beat Oriol, s'edifica la part de ponent del de Montserrat i la part de baix del carrer de Sant Benet. La plaça que hi havia al centre de tots aquests carrers va rebre el nom de Nova, i no va ser fins un temps després, quan ja tenia entitat física que el nom de plaça de Cuba es va fer popular. Quan els anys cinquanta Caballol va fer el plànol geomètric de la ciutat, la plaça ja tenia edificada la major part del seu perímetre, però les hortes encara eren utilitzades. Aquesta plaça era molt concorreguda i cap a finals del segle XIX era lloc d'esbarjo de les classes populars, i en aquell espai s'hi mostraven tota mena de firaires i atraccions de les més insòlites. Va ser aquí on es varen mostrar als mataronins sorpresos les primeres pel·lícules amb moviment. Hi ha altres curiositats, com, per exemple, espectacles de caràcter indecent, en una barraca es mostraven quadres i vistes que, com informa la premsa de l'època amb escàndol, atacaven la moral amb exhibicions repugnants.

El Maresme (30, juny, 1983)

La Plaça Gran, cent anys d'un mercat

La Plaça Gran és Mataró. Mataró neix a la Plaça. Es una lliçó de manual d'economia. El mercat crea la societat, perquè va ser la possibilitat de comercialitzar excedents agraris el que duu l'any 1294 a obrir el primer mercat. Ara no fa encara set-cents anys d'aquest fet, però en fa cent de la construcció del conjunt de parades que, situades al bell mig de la plaça, tenen com a primer us la venda de carn. Fixem-nos, doncs, en la història d'aquest transitat indret. En els testimonis i les pedres velles de l'època romana i medieval, ben amagades al subsol.

En les cases de la plaça, tota una antologia del pas del temps pels edificis. Però també en les botigues i la gent que hi treballa, i la vida de la ciutat descoberta en el ressò llunyà de la veu de les xafarderes, l'escombriaire, les campanes de Santa Maria, uns nens que juguen a pilota, la pagesa de l'enciam, o l'home magre que estalvia. Fa cent anys, fa set-cents anys.

Un espai i un nom

El primer plànol que tenim de Mataró és de l'any 1716 i la imatge de la plaça que hi surt és ben precisa, i el més segur és que sigui la que tenia ja de temps medievals. Les seves dimensions són de 26X26 metres, molt més petita que l'actual, ja que el carrer de Don Magí de Vilallonga no donava a la plaça i hi havia un cos de cases que el feia continu de la plaça del Beat Salvador al carrer de Sant Simó. Va ser la necessitat de fer un mercat més gros el que duu a l'ampliació que la deixa tal com és, en enderrocar l'any 1773 les cases que tancava el dit carrer.

Ara en diem la Plaça Gran, però no sempre ha estat batejada amb aquest nom, ja que d'antic el lloc era conegut com la Plaça Major. Canvia de nom pel de Plaça Real l'any 1814 en honor al rei Fernando VII, que visita la ciutat. L'any 1820, temps de reformes liberals, el nom esdevé Plaça de la Constitució i es col·loca una placa de marbre per commemorar-ho. L'any 1823 hi torna a haver canvi, ja que el rei esbandeix el règim avançat i la plaça torna a ser Real. Però, coses de la política, l'any 1842 torna a dir-se de la Constitució. El cert és que va anar arrelant el nom popular de Plaça Gran, i així anem.

Del mercat a la plaça

En l'horitzó de l'Alta Edat Mitjana aquest tros del Maresme ara travessat per autopistes i atapeït de cases de segona residència era molt diferent. No hi havia ciutats i el territori es repartia en diverses àrees d'influència de les masies agrícoles que d'alguna manera resistien des de l'època dels romans. Durant molts segles practiquen una economia de subsistència, o sia que tot el que cultivaven donava escassament per menjar i poca cosa més. Però arriba un moment que per diverses raons es comencen a produir excedents en els conreus, i què en farem? doncs a la plaça.

Però no hi havia plaça! I els veïns de la contrada demanen a les autoritats que els permetin vendre i comprar. El mercat que comença dret a llei l'any 1294, i que el rei Jaume Segon autoritza fer cada dilluns, segurament ja es produïa temps abans, que les sancions reials sempre eren fetes un cop la realitat les exigia, i com a manera de recaptar contribucions. Amb el mercat regulat i periòdic, la història fa un pas endavant, i els pagesos, els pescadors, i els artesans, que s'intercanviaven els productes d'una manera informal, ja saben on anar.

Aleshores comença a haver-hi persones que produeixen per el circuit comercial, i si en un primer moment són els excedents de les activitats primàries el que surt a la plaça, aviat artesans espavilats fabriquen per les necessitats col·lectives que al mercat es manifesten. Un dels exponents més espectaculars de la nova realitat d'intercanvis és el naixement de la ciutat de Mataró. En un primer moment el mercat no té una realitat física important, i era la resultant d'aplegar-se les persones amb ganes de vendre i comprar a la sagrera de l'església de Santa Maria, situada dalt d'un petit turó davant la costa, i envoltada a mitja distància per tres o quatre masies. Però amb els anys i la prosperitat, es va edificant vora l'església, i les cases donen forma a la plaça i el primer nucli urbà d'un poblet que llavors no sabia el seu futur de ciutat. On abans només hi ha camps i una església, comença a aparèixer una forma d'ocupació del sòl més complexa, que si l'any 1300 només són cinquanta cases amb el devanir s'anirà afirmant el nucli de població i el 1500 ja són dues-centes.

De fet Mataró va fent la viu-viu i és ben poca cosa fins les darreries del segle disset quan l'economia es revifa, aquest cop gràcies a l'activitat mercantil, que fins i tot desplaça part del comerç barceloní. I és que el mercat de Mataró ja era una cosa sèrie, i els impostos més baixos estimulaven el negoci dels

mercaders, que compraven i venia de tot i feien tractes amb països ben allunyats.

Es d'ençà de mitjan segle divuit que la cosa comença a rutllar a l'engròs. I el comerç de productes de qualitat com les teles, i el vi que s'embarcava cap Amèrica, són les activitats a través de les quals es formen els primers nuclis de la burgesia de la ciutat. I la Plaça Gran? Doncs al mercat de la ciutat hi tenien botiga parada els Caralt, Mandri, Simon, Anglada, Andreu, i d'altres., tots ells mercaders, paraires, botiguers, que no paren de comprar i vendre.

El despatx de queviures a la plaça el controlava el motassà, funcionari municipal que vigilava per tal d'evitar els frau en les mesures i l'especulació de la revenda. Les *ordinacions* del segle divuit són ben il·lustratives de com anava el negoci. Pel bon regiment de la cosa pública es mana que els carnicers "deban dar el debido peso de la carne que venderán; que las personas que vendieren leche no puedan venderla agria, ni aguada; que els xocolaters se abstengan de mesclar ingrediente alguno con el chocolate, debiendo unicamente ser este compuesto de cacao, azucar y canela, y nada mas"; i fins i tot normes d'higiene com és "que ningún comprador de carne pueda arrojar hueso alguno (..) hasta que esté dentro de su casa".

El neguit comercial que comença a mitjan segle dinou és una conseqüència del creixement industrial seguit d'una notable concentració de gent que necessitaven ser alimentada i vestida. El negoci dels botiguers depenia d'aquest mercat amb les seves necessitats i les seves possibilitats econòmiques, i comptava amb dos branques, els especuladors i majoristes, i els botiguers. Al llarg del segle es passa d'un sector marcat per un consum mínim a causa de l'economia precària de les primeres dècades, a l'arrelament progressiu darrera l'èxit de les activitats agrícoles i industrials.

En aquest procés és clau la llei de llibertat de comerç de 1834, que desregularitza l'economia i permet la intervenció dels factors de mercat. A partir d'aleshores notem un increment de botigues de totes menes, i en primer lloc de les de venda de panyos, teles i tota mena de productes tèxtils. Però el creixement incideix en tot el comerç al detall que diversifica l'oferta cap a productes que no eren de primera necessitat: paper, vidre, joguines, pisa, etc. També es diversifiquen les botigues de queviures, i de les *abaceries* on es venia de tot, es passa a una major especialització.

A la Plaça Gran la primera meitat del segle dinou hi tenen

botiga el forner Junqueras, el corder Marquès, el teixidor Sala, el sastre Pons, el sabater Camps, l'adroguer Ferrer, l'agulleter Paradell, l'espardenyer Anglada, entre d'altres que compartien el negoci amb els pagesos i carnisers que muntaven paredes al mig del recinte. Els anys vuitanta les botigues les regentaven l'adroguer Guanyabens, el taverner Cisa, el carnisser Puig, el tocinaire Sagol, el barber Domènech, i el sabater Junyer. La plaça canvia de fesomia quan a mitjan segle els Vilallonga edifiquen el bonic edifici neoclàssic que la presideix, i que el l'any 1882 comença a ser utilitzat com a jutjat municipal.

El mercat al darrera del creixement de la ciutat, però alguns espavilats s'aprofiten de pràctiques monopolistes. L'any 1821 el govern declara lliure la venda de carn i aviat l'Ajuntament es queixa que hi ha molts fraus en la qualitat, i que els comerciants acorden fer pujar els preus. Un carnicer argumenta que actua seguint: "el mejor de sus derechos, o sea la facultad de buscar legitimamente la subsistencia. El hombre para ser tal, es preciso que tenga un derecho imprescriptible al goce de todo cuanto pueda contribuir a su felicidad sin dañar la agena". El liberalisme havia arribat, però la debilitat del mercat feia que la lògica de l'oferta i la demanda no actués, i les pràctiques monopolistes es repeteixen sovint.

Les taules de la carn ja tenen cent anys

La venda de carn per a usos domèstics de ben antic la controla el municipi a causa de la important recaptació que es feia en gravar el seu consum amb un impost. El *cobert* dels carnisers el segle disset era situat a la plaça de Sant Cristòfol, al costat d'on ara és la ferreteria Damià. Però era una instal·lació més aviat precària i sovint s'hi han de fer obres de reparació. Abans que el sostre no els caigués al cap l'any 1828 els carnisers es traslladen a l'edifici de la Fleca, darrera l'Ajuntament. Va ser l'any 1842 quan es construeix un nou edifici sota projecte de Miquel Garriga i Roca a l'antic emplaçament de la plaça Sant Cristòfol, que després de servir quaranta anys és enderrocat el 1883. El creixement de la ciutat i les exigències del consum duen als regidors a situar taules de venda de carn a la Plaça Gran, però ben aviat hom es planteja bastir un edifici amb condicions per hostatjar els carnisers.

Així el dia 28 d'abril de l'any 1891 s'aprova tirar endavant la nova "instalación de mesas y puestos de venta en la plaza de la Constitución". S'havien de construir trenta llocs de venda de carn

seguint el plànol de l'arquitecte municipal Emili Cabanyes, i amb un pressupost de 9771 pts. En la subhasta de juny no hi ha cap constructor interessat, i s'augmenta la quantia a deu mil pts., però en la nova subhasta de juliol tampoc ningú no s'hi interessa. Nou augment a 10.500 pts i aquest cop el mes de setembre l'obra se l'adjudica l'empresari Rafael Carreras. El mes de gener de 1892 comença la construcció del nou edifici, i les obres es varen allargar cinc mesos segurament per causes econòmiques, doncs en la mateixa època es feia l'adoquinat d'alguns carrers, l'edifici de l'Escola d'Arts i Oficis, i tot anava poc a poc i sovint hi havia aturades, com denuncia la premsa. A començament de maig la construcció era pràcticament acabada.

L'Ajuntament va cancel·lar els permisos de les antigues taules de vendre carn que hi havia a la plaça Gran, la Xica i la de la Peixateria, amb la protesta d'alguns carnisers que s'hi volien quedar, i el dia 1 de juny s'adjudiquen les noves taules pel preu de 150 pts cada una. Poc després, el 5 de juny del 1892, dia de Pasqua, "abrióse al público el servicio de expendición de carnes en las nuevas mesas de la plaza de la Constitución, las cuales han venido a mejorar notablemente el aspecto de nuestra gran plaza mercado, tan afeado por las antiguas mesas suprimidas". Per acabar de fer bonica la plaça, s'hi planten divuit arbres i s'enllosa segons projecte -fins ara desconegut- de Puig i Cadafalch.

El misteri de l'obra d'en Puig i Cadafalch que no va fer en Puig i Cadafalch i que va fer en Puig i Cadafalch

Certament, un embolic. El que hem trobat per esbrinar qui dimonis havia fet el mercat de la Plaça Gran. Sempre s'ha considerat com la primera obra pública de Josep Puig i Cadafalch, però és una atribució incerta. El projecte és obra de l'arquitecte municipal Emili Cabanyes, i quan el mes de març del 1892 deixa el càrrec i és nomenat com interí Puig i Cadafalch, aquest segueix l'obra, ja molt avançada, potser introduint algun element en l'acabat. Així que el mercat que entra en funcionament el dia 5 de juny de 1892 és obra d'Emili Cabanyes. I ja tenim resolt el primer enigma, sobre l'obra d'en Puig i Cadafalch que no va fer en Puig i Cadafalch.

I ara cal resoldre el segon enigma, que es refereix a l'obra que no va fer en Puig i Cadafalch però que va fer en Puig i Cadafalch. Som-hi. Resulta que cinc mesos després de l'obertura del mercat, la Comissió de Governació encarrega a en Puig la reforma de la

coberta. Presenta el projecte el dia 3 de novembre amb un pressupost de 469 pts., i al ple municipal de l'endemà es decideix tirar endavant la fàbrica d'una coberta semicilíndrica decorada amb ceràmica. L'obra s'executa el mes de febrer del 1893, i s'utilitzen 1250 rajoles de Garrot, 400 de Costa, i 2000 de València. El motiu del canvi de sostre el desconeixem, i potser va ser a causa de ser malmès pels aiguats que hi ha les darreries de setembre, i que tantes destroces fan en edificis de la ciutat. O pel neguit de reforma que s'apodera del municipi com explica la premsa, que denuncia moltes reformes com mancades de sentit. Així que el nostre gran arquitecte és responsable de la teulada de la casa, molt més vistosa que la que havia fet Cabanyes, i que anuncia el seu estil. Però teulada i prou.

Mataroescrit (Juny, 1992)

Es bonica, oi?, la Plaça de Cuba

Vet aquí que la plaça de Cuba té una bella història feta de treballs i dies, a partir de mitjan segle dinou quan el lloc comença a tenir cara, ulls, carrers i tavernes, després de segles d'orts, tomàquets i enciam. Seguiu-nos en aquest màgic recorregut pels segles dels segles.

Deixem enrere la prehistòria, els líber, els romans, i generacions sense nombre que si vols no vols passaven per l'indret anònim que un dia deixaria de ser-ho, i fixem-nos en el segle divuit. En aquell temps, els terrenys ara amb llambordes i amb fum de cotxes formaven part de la Sínia del Lleó, on es cultivaven productes característics de l'horta: cebes, pebrots, api, etc. Però de seguida s'enamora d'aquella petita plana el comerciant Francesc Xicola, que hi estableix una fàbrica d'indianes o sia de teixits de cotó estampats, indústria que necessitava grans extensions pel prat d'assecar les peces acabades, des d'aleshores el lloc és conegut també com Horta de les Indianes.

A mitjan segle dinou a Mataró tot és neguit, per la instal·lació de moltes indústries de filar i teixir cotó, fet que duu al creixement humà i urbà de la ciutat, sobretot en el sector de

ponent. Els constructors no paren i s'obren nous carrers per acollir les famílies obreres, els propietaris dels terrenys de la futura plaça s'adonen del negoci i arriben a un conveni amb l'Ajuntament, pel qual cedeixen el solar de la plaça a canvi que se'ls deixi edificar als entorns i obrir els nous carrers que s'hi dirigeixin. En un primer moment la plaça rep el nom de Nova, i no és fins un temps després que se la designa com Plaça de Cuba, prenent la denominació d'un dels carrers que hi donaven.

És en les darreres dècades del segle quan la plaça rep la seva forma definitiva, en acabar-se les construccions al seu perímetre. Al bell mig, s'hi estaven un grup arrencat de parades de vendre, hi havia una font pública, i s'hi realitzava una activa vida econòmica. L'any 1882 a les cases de l'entorn hi trobem alguns artesans: dos fusters, un sabater, un gal·ledaire, un carboner, un cadiraire, un sabater; i petits comerços: una botiga de palla i civada, un forn de pa, una merceria, dues tavernes, i un establiment de billar; com a professionals hi trobem un mestre d'obres i un aparellador. Quant a indústries, hi ha un teixidor treballant en un negoci mínim, amb dos telers moguts a ma, i l'important edifici de la fàbrica de teixits d'Aleix Baulenas, cantonada carrer Unió, aixecat l'any 1850 i que una dècada després era de la C^o Sala, Baladia i Coll, fent també filats.

Un bell edifici d'arquitectura modernista era el Casino de la Unión fundat el 1898, la façana del qual, obra de Puig i Cadafalch, s'edifica un any després. Aquesta era una societat recreativa per a esbarjo d'artesans, petits comerciants, i membres de les classes mitjanes, formada per 300 homes i comptava amb sala de ball, cafè i quatre taules de billar. Va tenir una curta durada i el 1902 ja han de donar les claus als creditors.

En els anys darrers del segle la plaça canvia la denominació per la de Pi i Margall, que duu fins el 1939. El fet de la seva ubicació en un barri obrer, li dona un caràcter de classe, ja que era lloc d'esbarjo de les famílies treballadores. La política també hi tenia un lloc, al cafè de Francesc Oller i Estaper -el meu besavi-, antic teixidor de la cooperativa Obrera Mataronense, on es reunien grups de federals a discutir la jugada.

El gran espai lliure de la plaça era adient per a espectacles i concentracions de tota mena, des d'envelats, fires de bestiar, espais infantils, i atraccions diverses. Vet aquí un petit anecdotari noucentista: l'any 1869 el francès Alexander Herault hi presenta en una caseta la "Galería de Figuras de Cera, civil, militar y

religiosa, compuesta de 70 personajes del tamaño natural de los más notables del siglo". El cinema fa la seva primera aparició a la ciutat precisament en aquesta plaça, l'any 1898 quan en una gran barraca, s'hi exhibeixen "diferents cuadros de moviment".

També en aquests anys es presenta una exposició de vistes que va indignar els parroquians de l'escàndol i la ma al pit. De què anava la cosa ens ho imaginem, segurament retrats de senyores lleugeres de roba, que sembren d'inquietuds les llars dels paus, genteta que als seus periòdics es queixa d'un "espectacle tan repugnant i indecent, ja que fins fa asco a les persones poc escrupoloses". No ho sabem del cert, però després d'aquesta nota airada hi devia d'haver cua per deixar-se corrompre.

El segle vint la plaça pateix la transformació més decisiva, quan s'hi inaugura l'any 1932 el mercat públic que li dóna el seu aspecte característic fins ara. Esdevenint a partir d'aleshores lloc de mercat permanent i setmanal, quan cada dissabte s'apleguen pagesos de les rodalies a vendre els seus productes d'horta. Aquesta especialització s'ha encomanat a les botigues de l'entorn, moltes d'elles subministradores de materials per la panxa: formatges, pastissos, pernil, bacallà, cafè, ous, olives, ametlles, xarel·lo, pa, bistecs, macarrons... Quin tip!

Mataroescrit (Febrer, 1987)

Fernando Séptimo es va morir fa 150 anys

Commemorarem dijous vinent dia 29 de setembre, amb una copa de xampany a la mà, els 150 anys de la mort d'un espavilat que va fer de Rei d'Espanya. Responia al nom de Fernando Séptimo, i que era dolent i malcarat ho saben fins i tot els nens de BUP que l'han vist a la televisió no fa gaire. No sé si per a fer les coses bé caldria un d'aquells articles avorrits que ens expliquen les estructures econòmiques, els problemes d'hisenda, la revolució burgesa o algun altre tema de la més alta importància. No el farem. Ens recrearem, en canvi, en les pedagògiques interioritats del règim absolut d'un Rei que se la sabia molt llarga.

De segur que a vostès estimats lectors els interessaran més històries de sang i fetge i afers de faldilles d'aquell Borbó narigut,

que no pas els viaranys que duen a la formació del mercat nacional.

Matar liberals

El senyor Rei va morir el dia 29 de setembre de 1833 al llit de casa seva, com acostumen a fer les persones d'aquesta categoria. I de morts haurem de parlar, dels que va enviar a l'escorxador pels més alts motius de la Raó d'Estat. Un monarca que va tancar totes les universitats del país i va obrir una escola de toreros, per a manifestar el seu amor a la cultura. I és que introduir un llibre estranger a Espanya podia ser castigat amb la pena de mort. Però et mataben tan sovint, llavors, quan la cuina borbònica era regida per inquisidors, jutges corruptes i Sa Majestat.

Això ho varen saber en la seva carn els liberals que varen pagar sàdicament el seu desig de monarquia constitucional. Els diputats de Cadiz varen patir les penes que va considerar justes Sa Real Persona, condemnats a mort només per haver fet discursos. I a un d'aquests homes errats, declarat innocent pel jutge, el mateix monarca li va canviar la sentència. Vet la història exemplar: la del *Cojo de Málaga*. Que era un sastre andalús que va ser condemnat a mort per haver-se manifestat a favor de la Constitució, però en el judici ni aquest punt no va ser demostrat. El Rei que estava interessat personalment en el cas va buscar un jutge que el condemnés a mort, i el va trobar. Sempre en troben aquesta gent. La cosa va ser tan escandalosa que diverses cancelleries europees varen intervenir-hi, aconseguint la commutació de la pena. Tot i així el Rei catòlic va manar que no li fos comunicat que salvava la vida fins al mateix peu de la forca. Una cosa més bèstia li va passar al *Empecinado*, que després de jugar-se-la per la monarquia borbònica va ser penjat per liberal. Abans, però, i a major glòria de l'absolutisme i escarment dels dolents, el varen tancar en una gàbia de ferro i l'exhibien a la befa pública a les places dels pobles on era conegut.

Un altre heroi sacrificat va ser l'immortal Riego, que també va patir l'odi personal del Séptimo. Aquest va morir a la forca i la sentència aclaria: "que del cadáver se desmembre su cabeza y cuartos, colocándose aquella en las Cabezas de San Juan, y el uno de sus cuartos en la ciudad de Sevilla, otro en la Isla de León, otro en la ciudad de Málaga, y el otro en esta corte en los parages acostumbrados". També van morir de mala manera un grapat d'agraviats que es varen acollir a la promesa real que no es

vessaria més sang si s'entregaven. Una vegada en les mans del Rei els varen matar a Saragossa, això si, sense vessar sang: penjant-los.

Però res no ens hauria d'estranyar ja que visitem uns anys en què els històrics feien estralls a totes les professions del poder. Per exemple el governador eclesiàstic de la diòcesi de Barcelona, un subjecte que responia per Joan Avellà, va dur per pròpia mà una acció típicament paranoica, però que va ser molt aplaudida el seu temps: va pintar de blanc la cara de la Verge de Montserrat. Això que sembla una bogeria singular té una explicació molt clara, ja que el negre era el color que identificava el partit liberal, i Avellà, catòlic com Déu mana, no volia saber res d'aquell color tan desgraciat, i li va fer una cara nova a la patrona de Catalunya, blanca de la serra.

També d'aquests anys són els darrers assassinats de la Inquisició, l'últim que va patir el calvari dogmàtic va ser un mestre valencià de nom Gaietà Ripoll. Els inquisidors varen fer tot el possible per reconciliar-lo amb l'Església, ja que era teista i no anava a missa. Però ell mai no va voler saber res amb aquella gent, com explica amb escàndol un teòleg: "la ignorancia del Ripoll en materias religiosas era crassísima y acompañada de gran soberbia de entendimiento y apego al propio dictámen". Això li va costar la vida el mes de juliol de 1826.

El rei al llit

La cosa eròtica també té una història de si senyor, que ja la voldrien al seu cabàs els professionals de l'amor sedentari. Va començar el 1802 als divuit anys en casar-se amb la seva cosina de la mateixa edat, Maria Antònia de Nàpols. Però aquella fama d'Hèrcules que anys a venir tindria entre les femelles de vida contenta, a les quals dedicava els seus esforços no pròpiament executius, aquella fama, doncs, encara no era sedimentada, i la pobreta Maria Antònia llanguia, ressentint-se del fet. La mare de la desgraciada s'escandalitzava ja que al cap d'un any de les noces del Príncep no havia fet demostració de la seva virilitat. I escrivia: "Es un tonto, que ni caza ni pesca, no se mueve del cuarto de su infeliz mujer, no se ocupa de nada, ni es siquiera animalmente su marido". Tot i així la cosa es va arreglar, i la noieta va patir dos avortaments i unes febres que la varen enviar a l'altre barri l'any 1806.

La segona muller va ser una neboda de 19 anys, Isabel de

Braganza, amb qui es va casar l'any 1816. La donzella no va caure gairebé a les classes populars perquè era lletja a cor que vols. I un dia una ma anònima i molt maliciosa va penjar a la porta de Palau aquesta sentència: *Fea, pobre y portuguesa. ¡Chupate esa!*. La cosa havia d'acabar malament, i així va ser, la Reina va traspasar l'any 1818 víctima de febres cruels, diuen que el Rei ho va sentir molt.

Anem per la tercera, i hem d'advertir que la cosa va pel pedregal perquè el Séptimo s'adonava que la Corona no tenia successió i s'havia d'arreglar com fos. Per això l'any següent dels funerals de la segona ja inaugurava nou himeneu. I va ser sortir del foc per caure a les brases. L'escollida era Maria Josefa Amàlia de Saxònia, que era una criatura de setze anys, i la nit de noces es va espantar en contemplar l'Hèrcules en tot el seu esplendor. El Rei no va poder fer la seva voluntat, i els criats el varen veure pels passadissos de la Real Casa, "en paños menores, echando pestes y apestando a demonios". La cànida Amàlia es divertia fent bonics poemes i regant el jardí, però el Rei la va fer anar a prendre les aigües de Sacedón, de virtuts genèsiques miraculoses. El viatge va ser tan dur, passant per viaranys en mal estat i d'accés difícil, que el Rei comentava: "De este viaje salimos todos preñados menos la Reina". També va morir d'una mala cosa, i era l'any 1829. La Corona continuava sense hereu! Què fer? Un nou matrimoni, que, per fi, va arreglar la situació. Abans d'explicar-ho un interludi de carrer.

El Rei, a part de la cosa oficial i obligatòria del tàlem casolà, remenava l'escudella a altres latituds. Es sabut que sortia de nit, i disfressat, a recórrer els tuguris de mala mort de Madrid per acontentar la seva naturalesa capriciosa. El seu biògraf Vila-Urrútia opina així sobre la companyia femenina que el bressolava: "siendo las hembras con quienes el amanolado monarca gustaba de platicar y de juntarse mozas de rompe y rasga, de mucho trapío y poco señorío, que en los barrios bajos gozaban de renombre, sin excluir alguna que otra doncella menesterosa". Li agradava estalviar, a ell.

Eren els seus companys d'alegria gent de volada. El principal Paquito Córdova, Duc d'Alagó, que ho va fer tan bé, això de les conxorxes de llit, que va ser condecorat amb el Toisó d'Or, nomenat Gran d'Espanya, i elevat a la dignitat de Capità General. I és que com ens indica Ciceró: *Verae amicitiae sempiternae sunt*. L'altre company era un venedor d'aigua nomenat Pedro

Collado (a) Chamorro. No hem d'oblidar el preceptor real, mossèn Juan d'Escoiquiz, canonge de Saragossa, que vivia en estreta amistat amb una dama que dirigia la seva casa. Es veu que dirigia també alguna altra cosa perquè varen tenir un parell de criatures, i els tribunals eclesiàstics es varen assabentar de l'embolic. Quin exemple per Sa Magestat!

Tornem a les reïnes, que anàvem per la quarta i darrera, ja que aquesta el va enterrar a ell. Era Maria Cristina de Borbó de 23 anys. Fernando s'hi va casar l'any 1829 quan ell en tenia 45 i estava fet una desgràcia i molt atropellat de salut. Tot i així va treure forces de no se sap on per a fer dues nenes a la seva senyora: Isabel (10, octubre, 1830) i Lluïsa Fernanda (30, gener, 1832). Els darrers anys els va passar al llit morint-se diverses vegades i ple de maldecaps per les qüestions de la successió, tan disputada. Són d'antologia les escenes de titelles al voltant de l'il·lustre malalt perquè restablís o derogués la Llei Sàlica, més apropiadament nomenada Fàlica, que prohibia la successió per línia femenina. Però això és història d'un altre dia.

Acabem informant que la vídua Maria Cristina es va fer passar el dol enmig de llençols, tractant de les seves coses amb un agraciat jovenet que ha passat a la història com Fernando Muñoz, de qui va tenir diversos fills. Tothom ho va trobar horrorós i els xarraires no paraven de criticar. Ella dóna-me'n, dóna-me'n, que deïa.

El Maresme (24, setembre, 1983)

El telègraf òptic

A l'Espanya dels primers decennis del segle dinou l'estancament econòmic tenia en la xarxa de comunicacions, escassa i lenta, una de les circumstàncies que hi contribuïa decisivament. Anar d'un lloc a l'altre, comerciar, informar, donar ordres, etc., era difícil, i sovint arriscat, ja que es depenia de la sort d'un missatger, o de la ventura de la climatologia. Quan el tren va començar a substituir les tartanes, diligències, galeres, i tot un grapat d'invents, per fer més ràpida la comunicació, el segle donava un tombant decisiu. Però tot i així les notícies arribaven tard, i sovint esdeveniments

clau eren coneguts per les persones interessades un temps després. Així l'Ajuntament de Mataró es va assabentar de la mort de Ferran VII cinc dies després d'haver-se produït, i pel fet d'haver-ho llegit a la premsa barcelonina.

Això era un greu inconvenient a la formació d'un Estat amb cap i peus, on el govern abasta ràpidament fins el darrer racó, i per aquest motiu l'arribada del telègraf elèctric l'any 1852 va suposar una revolució en tot l'aparell informatiu del país. Però uns anys abans s'havia introduït un sistema de comunicacions no massa conegut que inicia la independència de la transmissió de notícies dels mitjans de transport: el telègraf òptic.

L'any 1846 es va establir a Espanya la primera línia d'aquest innovador sistema, que anava a Madrid a Irun. I només podia ésser utilitzada per les autoritats, que la dedicaven als comunicats oficials, ordres, i d'altres. L'any 1850 se'n va establir una altra de Madrid a Cadis, i poc després una altre que sortia de Barcelona, passava pel Maresme, i arribava a França.

L'Ajuntament de Mataró s'encarregava del pressupost de les torres telegràfiques que hi havia a Vilassar i a Caldes d'Estrac (en aquest lloc s'utilitzava a tal fi la torre dels Encantats), i havia de subministrar als *torreros*: aigua, llenya, menjar i tot el que els calgués per no haver-se de separar del servei. Els *torreros* havien de vigilar les senyals de l'encarregat de la torre anterior, que les emetia per mitjans òptics (miralls, foc, palanques, etc.), i enviar-les al seu torn al següent *torrero*. L'Ajuntament es queixava de l'obligació de subministres que era molt carregosa per a la ciutat, ja que importava 8000 rals a l'any. I va demanar l'any 1853 de substituir els dos *torreros* per dues persones encarregades de missatgeria.

De la línia que passava pel Maresme coneixem les torres de Vilassar, Caldes d'Estrach, Calella, Palafolls, i, més enllà, Blanes, on s'utilitzava la torre de l'homenatge del castell de Sant Joan. Tot plegat foc d'ecenalls, ja que quan era bastida una mínima xarxa, i es projectava la seva ampliació, va haver de ser abandonada l'empresa, i les torres, a causa de la implantació del telègraf elèctric, sense cap mena de comparació amb l'òptic que era lent i problemàtic. Queda encara avui el record d'aquell sistema de comunicar notícies en forma de torres a diversos llocs de la nostra geografia.

El Maresme (12, octubre, 1983)

Isabel, festa i dol

El Rei ha mort, visca la Reina, varen cridar els de Mataró quan aquella mena de guineu que va ser en Fernando Séptimo va deixar les penes d'aquest mon a la seva filla Isabel. I per a celebrar l'esdeveniment, el de la mort o el de a vida, qui ho sap?, varen organitzar un sarau d'allò més bonic. Les festes del dia 24 i 25 de juliol de 1833 ja no les recorda ningú, però quina emoció va suposar als habitants d'aquella emmurallada, petita, i definitivament, tèxtil ciutat.

Llegim el programa de l'alegría: "Primer dia: empiezan las fiestas: a las nueve de la mañana el repique de campanas, tocando las músicas la marcha granadera y colocado el M.Y. Ayuntamiento y Junta de Obsequios frente las casas consistoriales, se descubrirá el retrato de SS. MM. y Princesa. Yda a la parroquia. Reunidos los convidados se pasará a la parroquia por la calle Nueva. Precedrá a la comitiva el bayle de niños con su música, Junta de Obsequios, ayuntamiento y convidados. Quedará otra música tocando en la casa de la Trinidad. Colocación en la yglesia. El ayuntamiento en su lugar acostumbrado. La Junta de Obsequios a su frente en el mismo presbiterio, y los convidados en el cerco que se compondrá al efecto en el centro de la yglesia. Entrada por la puerta principal y salida por la pequeña o sea portal xich. Regreso del Ayuntamiento, Junta y convidados. Puerta principal, calle de Santa Maria, plazuela de Sant Cristóbal, calle de Barcelona, y Riera. Llegada a las casas consistoriales. A la puerta se despiden los convidados, y el Ayuntamiento y Junta de Obsequios suben a dichas casas. En este intermedio iran las músicas para los panes de las limosnas, y llegados, bajará el Ayuntamiento y Junta de Obsequios a repartir aquella, colocándose en las tarimas que se habrán preparado. La distribución del pan empezará el M.Y. Sr.gobernador, y seguirán los Sres. concejales e individuos de la Junta, entregando el real los dos señores síndicos, entregándose antes las papeletas al secretario. Tarde: a las cuatro se empezará el baile en la plaza Real, y en la misma hora el juego de la cucaña en la parte exterior de la derecha de la puerta de Barcelona. Se jugarán dos suertes, una de ocho duros, y otra de cuatro. A las siete función teatral. A las diez cohetes de cuerda en la Riera y luego comparsa de

bailarines, tocando desde las nueve una música frente la casa de la ciudad.

Segundo dia: empezará con la dotación por suerte de cuatro doncellas pobres naturales y vecinas de esta ciudad desde la edad de doce años cumplidos a vente y cinco inclusive. Se realizará este acto al frente de las casas consitoriales a las diez de la mañana. Como otras suertes deben sacarlas cuatro niñas, a las nueve irán a buscarlas una música y comparsas. Las niñas sacarán una bola cada una que presentarán al Sr. presidente, de vista la pasarán al secretario, este buscará el nombre de la agraciada en la lista general, se identificará con los libros de bautismo, y verificado se publicará por el Sr. presidente a las voces de viva el Rey, viva la Reyna, y viva la princesa. En los intermedios tocará la música (...). La comisión irá con una música, y las niñas se volverán con la otra. Por la tarde: a las cuatro bayle en la plaza Real. A las siete el globo en la plazuela de Sta. Ana. A las nueve de la noche fuegos artificiales en la playa frente la calle de S. Antonio. A las diez la comparsa y a las once bayle público en el teatro". I tots divertits varen tornar a casa, a seguir teixint, sembrant, venent i comprant de tot. Els rics fent diners i els altres fent-els-hi.

Girem la fulla, i com qui no vol la cosa som vint anys endavant, el febrer de 1852. En aquell mes la reina Isabel II va patir un atemptat contra la seva persona el qual no li va suposar cap desperfecte definitiu, però els de Mataró indignats varen córrer a fer-li saber el neguit que havien passat. L'Ajuntament explicava: "el embargado acento que comprimiera en su pecho el inaudito atentado que tiene consternados a todos los españoles, atentado increíble que ha hecho conmover en sus sepulcros las cenizas de nuestros abuelos, atentado cuya sola idea debía parecer el mas fabuloso absurdo a los ojos de esta nación magnánima y leal, de esta nación idólatra siempre de sus Reyes, de esta nación que es imposible que haya visto nacer al execrable monstruo que en tan intenso dolor la ha sumido, de esta nación en fin que vertiera gota a gota toda su sangre para borrar con ella el impuro baldón que va ha manchar sus límpios anales.

¿Como el puñal regicida pudo alcanzar hasta la augusta persona que tiene un firme escudo en el pecho de cada español? ¿Como pudo una sola gota de sangre salpicar las gradas de ese solio excelso que solo se han visto regadas con las lágrimas de los infelicies que V.M. se apresura incesantemente enjugar con

mano piadosa? !Ah! Inescrutables son los designios de la Providencia. Si el Dios de justicia permite que el malvado en su desenfreno se precipite mas rápidamente en el abismo de su condenación, el padre de las misericordias detiene a la vez el impulso de su brazo sacrílego, y en bien corto período ese Dios bondadoso ha dado una doble prueba de la predilección que dispensa al Católico Trono de S.Fernando. El hará pues que la interesante salud de V.M. se halle pronto restablecida, concediéndole largos años de próspero reinado". I tots contents que no ha estat res. I les cendres dels avis a reposar.

El Maresme (26, juny, 1984)

Els acords municipals del Trienni Liberal

Els interessats en la història de Mataró del segle XIX sempre han lamentat que a l'Arxiu Municipal no es conservin les actes d'acords d'un període tan important en l'aspecte polític com ho és el Trienni Liberal 1820-1823. Per a conèixer els esdeveniments d'aquell temps s'havia de recórrer a fonts secundàries, escasses i fragmentàries, que feien notar més aquell manquement.

La inexistència d'aquests documents plantejava el fet de la seva desaparició. En un primer moment semblava solucionat el problema adjudicant la responsabilitat a Domènec de Caralt, el fanàtic absolutista que va tenir un paper tan rellevant en la caiguda i repressió del constitucionalisme al Maresme. Ell va ordenar a Calella fer cremar públicament els llibres d'acords d'aquell poble, per a escarment de liberals. I semblava lògic que hagués obrat de la mateixa manera a Mataró, tot i que no hi havia la confirmació del fet.

Altres dades ens indicaven que en els primers mesos de la tornada de l'absolutisme, i en els anys posteriors, les autoritats judicials demanen a l'Ajuntament que enviïn les actes del Trienni junt amb d'altre documentació de tipus econòmic i polític per a depurar les responsabilitats de l'anterior règim. El Consistori sempre complia els encàrrecs amb diligència, però en el tema dels llibres d'acords no hi ha mai cap referència a la seva tramesa a l'Audiència, i al cap d'un temps i nombroses peticions, en

perdem el rastre. Així sembla que per algun motiu aquella sol·licitud no es va poder complimentar.

Una hipòtesi possible ens feia pensar que tal vegada els regidors constitucionals, en anar a refugiar-se a Barcelona quan va caure Mataró en mans dels francesos l'any 1823, s'havien endut aquells papers, de la mateixa manera que ens consta que ho varen fer amb els pressupostos i alguna documentació de tipus econòmic, però cap prova era conclusiva i les actes es podien considerar desaparegudes per sempre més.

Ara, però, d'una forma inesperada, mentre fèiem una investigació sistemàtica dels fons relatius a Mataró que es conserven a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, hem localitzat en un estat excel·lent, al lligall 84, les actes del Trienni Liberal de la ciutat de Mataró, que ens permetran conèixer de primera ma els fets cabdals del primer constitucionalisme local. De quina manera varen anar a aquest lloc no es pot saber, però el fet de conservar-se junt amb les d'altres pobles fa pensar que potser es va tractar d'una incautació, segurament de material dut a Barcelona perquè no caigués en mans absolutistes, i que una vegada ocupada varen anar als magatzems del govern de la província, amb el desconeixement d'altres autoritats, com les judicials, que durant molt de temps les reclamaran a l'Ajuntament de Mataró.

Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria (Abril, 1985)

Mataró des del mar: panorama vuitcentista

Al Museu Comarcal de Mataró hi ha un quadre a l'oli, catalogat amb el nº5242, que mostra una panoràmica de la ciutat vista des del mar. Aquest quadre té un especial interès ja que és una obra única per veure com era el Mataró vuitcentista, realitzada pel pintor Laureà Espluga. L'any 1954 en va parlar Jaume Castellví, aleshores arxiver municipal, que el situa cronològicament en els primers anys de la segona meitat del segle dinou, en una felicitació de Nadal que en reproduïa la imatge. En aquells moments l'oli era a la Beneficència de Sant Josep, i cal suposar que havia estat propietat d'alguna persona sense hereus que va

acabar els seus dies en aquella llar.

Un seguit d'averiguacions ens ha permès datar amb tota precisió la pintura i conèixer alguna cosa del seu autor. De Laureà Espluga dóna el diccionari Ràfols d'artistes una mínima informació: "Pintor de la segunda mitad del siglo XIX, residente en Barcelona. Se le deben útiles procedimientos que han modificado la fotografía. Pintó un excelente retrato del general Arsenio Martínez Campos". Espluga va residir un temps a Mataró al nº72 de la Riera, potser convivint ocasionalment amb Josep Robreño i Segalès, que s'estava a la mateixa casa, i era un conegut pintor i mestre de dibuix, que el 1852 havia fixat la seva residència a la ciutat, i de qui sabem que va realitzar el 1855 un retrat d'Espartero, que regalava a la ciutat.

Espluga, pintor de segona fila, sembla que es guanyava la vida aplicant imaginació comercial al seu art, la venda del quadre que comentem ho demostra prou. La premsa de l'època ens informa, l'octubre de 1872, que a la Riera, a la pastisseria de Pere Barbosa s'exposava: "un cuadro al óleo representando la vista de nuestra ciudad tomada desde el mar en el punto, según nos ha parecido, donde acostumbra fondear los buques que surten de carbón a nuestras fábricas. A juicio de personas peritas dicho cuadro es de mucha verdad topografica y de notable mérito (...). Su autor lo rifa debiendo verificarse el sorteo en el casino Filarmónico, el último día del mes que cursa, vendiéndose los billetes al precio de cuatro reales cada uno". Dies després ens assabentem que guanya el nº124, i que l'autor en persona li farà lliurament de l'obra, al seu domicili. La identificació del quadre queda fora de tot dubte a través d'aquestes notícies, podent afirmar que l'obra va ser realitzada l'any 1872.

En una anàlisi de l'oli ressalta de seguida que la *mucha verdad topográfica*, no és massa certa. La perspectiva general, que pren com a base l'església de Santa Maria enfilada al bell mig de la ciutat, i el detall de carrers, i alguns llocs, és força inversemblant. Així, per exemple, el conjunt d'edificis fabrils del carrer de Sant Agustí semblen lluny de la ciutat, i la perspectiva dels carrers de Sant Antoni i de Sant Joan també és falsa. Pel que fa a les muntanyes tot és pura invenció de Segalès, que ho devia de pintar per l'acreditat sistema del cop d'ull. També hi ha, però, molts detalls que duen a pensar que l'autor va fer algun viatge en barca per prendre apunts, tot i la desmesura imaginativa ambiental, greu inconvenient en un quadre realista, tot i que tampoc no s'hi

ha de buscar la precisió extrema.

En resseguir el quadre d'esquerra a dreta ensopeguem primer amb el grup de cases i edificis del carrer de Sant Agustí, que tancava la ciutat pel cantó de ponent: hi ha l'estació del tren amb la via que es detura a Mataró, quan feia gairebé vint anys que arribava a Arenys. Entre les fàbriques es reconeix l'antiga C^o Dalmau i Gordils, també la de Baladia i Sala, i hi ha d'haver la filatura d'Esquerra, i alguna altra. El grup de cases de planta baixa i pis en línia paral·lela a l'estació encara són al mateix lloc. Llindant amb la part on comença la ciutat hi ha les drassanes. Des de l'estació i fins al carrer de Sant Antoni hi notem el fil del telègraf, que feia poc temps que era instal·lat.

En la part interior de la ciutat hom hi reconeix l'església de Santa Maria, la de Sant Josep i el col·legi de Santa Anna. En el sector que va del carrer de Sant Pere a l'Havana hi trobem ben detallat l'edifici de l'Hospital, el gasòmetre, i un altre conjunt de fàbriques de vapor, que configuren junt amb les del carrer de Sant Agustí els dos nuclis de la indústria tèxtil del Mataró vuitcentista. Hi ha en l'extrem dret del quadre l'ermita de Sant Simó. Darrera la ciutat, en la part muntanyosa, hi podem localitzar el cementiri, el col·legi de Valldemia, les Esmandies, can Boada i el salt d'aigua.

Si en aquells moments Mataró era una ciutat eminentment industrial, les tretze xemeneies de vapor del quadre -una part de les existents- ens ho fan saber, la platja plena de barques ens mostra la vessant marinera de tan antiga tradició. Un darrer detall és la presència en el perímetre de la ciutat d'algunes torres llargues i primes que, en general, i deixant de banda les que corresponen al subministrament d'aigua, són de defensa, per a evitar l'entrada d'enemics, en una època que les tropes carlines eren sublevades i recorrien el Maresme escamots facciosos.

Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria (Abril, 1986)

Mataró de cara al mar

Els mataronins després de parlar malament dels veïns, envejar a tothom i recordar-nos de l'ascendència dels regidors, acabem

parlant avorrits del port. Sempre d'aquest port que fa tres segles que ens fa guarar. Ara ens fixarem en les tres activitats econòmiques relacionades amb el mar: la pesca, el transport de mercaderies, i la construcció de vaixells.

La història marítima de Mataró deu començar en aquells anys dels romans quan ningú no sap prou bé com anaven les coses, així que no insistim i passem a temps menys remots. Consta ja en el segle XIV que els de Mataró es dedicaven a la pesca, i que, el peix, el venien a la plaça. Cent anys després el comerç marítim comença a despuntar, centrant-se en la venda de fusta.

Però és al segle setze quan els intercanvis es fan més intensos, i molts vaixells arriben amb bestiar de Mallorca, llana, pells, cera i blat, i s'enduen taronges cap a França, robes d'artesanía, i alguns productes del Vallès que embarcaven aquí. En aquests anys és quan es forma el primer reglament de venda de peix a la plaça, i es funden la confraria de Sant Pere, de pescadors, i de Sant Telm, de mariners, un exponent de la importància creixent de la seva activitat, i es fabriquen a les drassanes algunes naus de gran tonatge, com galeres.

Girem full en el llibre de la història fins al segle divuit, que és el moment de màxima esplendor dels oficis de la mar. Veiem els pescadors anar a pescar a les costes de França, d'Andalusia, i fins i tot a Galícia, patint sempre perquè els corsaris moros no els facin esclaus. I la drassana treballa sense parar a partir de la prosperitat econòmica de la segona meitat de segle, construint sageties, pollancres, i d'altres naus.

Però l'activitat fonamental és la del comerç per via marítima, arran l'extraordinari creixement dels intercanvis amb Amèrica. A aquella terra s'hi envia vi, aiguardent, mitges, roba estampada, etc., i de diferents països es rep a Mataró els productes que aquí no es produïen: ferro, seda, oli, pells, cotó, i fonamentalment blat, element clau de la dieta popular.

Les mercaderies entren a la ciutat pel port habilitat, el segon de Catalunya en les primeres dècades del segle en l'aspecte comercial. De fet, la construcció d'un port d'obra és una de les necessitats més sentides per la ciutat que ho sol·licita constantment al llarg del segle. Al 1702 es rep privilegi per fer-lo però no es materialitza.

Tampoc els projectes de l'any 1773 al 1793, i el del 1802, un dels quals és obra de Fèlix Puig. A manca de port, els vaixells fondegien davant la ciutat i petites barques traslladen les

mercaderies a la platja. Allà els traginers les duen a la Duana, i després els *macips de ribera* als magatzems dels comerciants.

En les primeres dècades del nou-cents el comerç amb Amèrica és constant, però el de cabotatge pateix arran la creació del tren l'any 1848, que el fa inútil. A mitjan segle hi ha una revifalla de la construcció de naus, i la pesca es manté viva.

Diversos temporals davant la ciutat, com el de l'any 1882 amb set morts, fan present sempre la necessitat d'aquell port que mai no arriba. Però la progressiva decadència del comerç marítim, en anar els vaixells a desembarcar a Barcelona, on tenien més facilitats per a fer-ho, transportant després els productes amb el tren, fan que el port passi en un segon terme en la preocupació ciutadana.

A començaments del segle vint les fàbriques de Mataró s'electrifiquen, abandonant els vapors, això fa que els desembarcaments de carbó, el producte de més demanda, s'aturin, cosa que representa una nova dificultat en la rendibilitat del port. De tota manera, en les pàgines de la premsa local aquesta obra es continua reclamant, i l'any 1908 es fa una proposta a les Corts perquè n'aprovin la construcció, però després d'alguns tràmits no s'arriba enlloc.

Més important, sobre el paper, resulten les gestions dutes a terme de 1913 a 1918, quan s'aconsegueix l'aprovació del projecte i l'assignació d'una partida pressupostària, però el desencís dels mataronins es produeix quan les diverses subhastes per a la construcció queden desertes, en no voler cap industrial assumir l'obra per considerar el pressupost massa baix.

Noves gestions l'any 1942 duen a l'aprovació d'un petit port pesquer, que es comença a construir l'any 1950, però després d'unes primeres obres s'abandona. Hauran de passar uns quants anys perquè les aigües tornin a moure's, aquesta vegada amb l'interès de la navegació esportiva al darrera. I aquí hem arribat, ara sí que no ens el treu ningú, el nostre port. Ens manquen drassanes, els comerciants marítims ja no el necessiten, els pescadors tampoc, i serà refugi lúdic d'algunes famílies amb calerons. Tan bonic, però!

Mataroescrit (Juny, 1987)

Els gavatxos i la fulana d'en Godoy

De l'abril de 1793 al juliol de 1795 hi va haver l'anomenada Guerra Gran que va enfrontar espanyols i francesos, quan en la primera d'aquestes dates les tropes d'Espanya envaeixen el Rosselló. Passava que les idees dissolvents dels revolucionaris del país veí, que havien dut el seu rei a la guillotina, tenien esparverat a tothom, el clamor popular fou unànim, i el sentiment anti-francès general.

Mataró de seguida féu costat als qui tenien la raó. I això era tan sentit pel comú de la gent que fins i tot varen pagar contents en un repartiment obligatori que el 1794 es va dur a terme per un total de 2370 lliures. D'aquesta manera ens consta l'amor a la causa dels principals hisendats i rendistes locals que de seguida col·laboren amb diners per acabar amb girondins, termidorians i altra canalla. Però el seu amor no era tan arborat com per a durlos a arriscar la seva vida per la causa, sabem que Melcior de Belloch paga dos reclutes perquè morin per ell, i Llorenç de Lentisclà i Joan de Palau, un entre tots dos, i així fins a un total de 40 persones que varen pagar bones lliures per fer-se substituir. Els menestrals també es varen sentir atrets per una tan justa causa i varen pagar com el primer el gremi de mariners, els pescadors, els fusters de ribera i els calafats, i els patrons que feien les rutes d'Amèrica i Europa.

D'aquesta manera sortia de Mataró el 19 d'agost de 1794 un sometent format per 60 homes, comanats per Josep de Palau, que va lluitar contra els francesos un curt temps.

Quan la guerra va malament, els espanyols són expulsats de França i les tropes gavatxes entren al país, es formen els Tercos de Catalunya per aturar-los.

El gener de 1795 s'organitza el *Tercio del Corregimiento de Mataró*, a càrrec del Comandant Militar José de Zembrano, força de "paysanos auxiliares armados" que va arribar a aplegar tretze companyies amb un total d'unes dues mil persones voluntàries pel temps de guerra, que eren gratificades amb l'exempció de l'impost del personal, i altres diners que es recaptaven a través d'un impost que pagava la ciutat. Les dades que tenim de la Primera Companyia, comanada per Desideri Torras i Golorons, ens informen que gairebé un 60% dels 121 voluntaris tenien de

15 a 19 anys, i n'hi havia nou de més de 35 anys, gairebé tots analfabets. D'aquests, 25 varen desertar, alguns passant-se a l'enemic.

La guerra va anar fent la viu-viu cap a la banda dels Pirineus, o sia que els de Mataró la varen passar tranquil·la, tot i que el Terç local va donar molta feina als francesos, sobretot en la batalla de Pontós, que els va deixar escorreguts, i en la del 15 de maig quan participen en l'acció de cremar: "el campamento enemigo del lugar de Cistella, portándose estos valerosos catalanes con el mayor ardor", caient algun mataroní en mans de l'enemic. De tota manera el conflicte era a les acaballes tenint final el juliol de 1795.

Algunes dades informen d'una mena de quinta columna afrancesada que treballava dins el país per desmoralitzar l'energia contrarevolucionària dels patriotes. Un exemple, a les parets de Mataró, hi va aparèixer el 13 de març de 1793, poc abans de la guerra, un pasquí que afirmava: "Los gabatxos de Mataró los abona el Gobernadó. No volem semblant gent perquè no coneixen a Déu Omnipotent. Si dintre 8 dies no an marxat gabatxos y Pons Pilat, sens falta seran degollats. El públich".

S'acusava de complicitat amb els revolucionaris el governador de la ciutat, i es prometia una fi miserable a tots aquells que manifestessin simpaties amb els fets que passaven al país veí. D'aquesta manera *El públich* ens fa veure que els principis inspiradors de la guerra no eren assumits per tothom, que hi havia un reducte mínim, és cert, d'opositors. I que hi havia, també, un grup d'exaltats disposats a degollar per les seves idees.

Si ho eren de radicals aquesta gent que el gener de 1795, quan el conflicte era encès, tornaven a dir-hi la seva en el nou pasquí, que aquesta vegada apuntava a altes autoritats del regne. En aquell dia a la porta de Barcelona i a la casa de l'alcalde hom hi va poder llegir el següent pamflet:

"Catalans, ja és la ocasió de no poder aguantar més; és precis que nos lebantem contra el traïdor de Godoy y de la seva Puta. Nos mirem, palpablement com nos venen, no volén dar-nos las armas, fer-nos pagar tans grans tributs y fer destrosar nostras pàtrias; ab los lladres que nos enbian. No dich més sinó que luego la lebanació y fer una bona feina: y qui de nosaltres no voldria seguir matar-lo. Mir die 14 de Janer de 95 Cataluña sens consol".

Per aquest greuge a la reialesa: la puta era la dona del Rei, que en hores de lleure feia el dòmino amb Godoy, es va acusar a un

francès anomenat Francesc Roger, criat d'un metge de la ciutat, i se'l va condemnar sense proves ni indicis a vuit anys a galeres. No li devia agradar.

Mataroescrit (Setembre, 1986)

Els francesos, a sang i fetge

Vet aquí la història dels francesos que varen venir a Mataró de molt mala manera l'any 1808. Es veu que estaven molt enfadats de la resistència que els feien els naturals, que no ho trobaven massa natural, això de parlar francès pel sistema automàtic militar.

Les tropes gavatxes que envaeixen Espanya arriben a Mataró el dia 11 de febrer de 1808, en trànsit cap a Barcelona. A partir d'aquell moment, sovint els trobem anant amunt i avall deixant arreu angoixats els veïns. Els mesos d'abril a maig fan una llarga estada a la ciutat, però quan marxen, els de Mataró s'aixequen contra el francès, en la notable data del 9 de juny de 1808, notícia que arreu de Catalunya va ser saludada pels resistents. De seguida es forma una línia de defensa cap a Montgat, que els francesos intentaran acabar. Així el 16 de juny es produeix una gran batalla en aquell lloc contra més de 7.000 fills de París, que acaba amb la derrota dels de casa. En un segon front, cap a la Riera d'Argentona i davant Mataró els francesos tornen a guanyar incendiant les cases de pagès properes a la ciutat i disposant-se a l'assalt.

Vet aquí la crònica dels fets escrits per Fèlix Campllonch, que els va patir. El general francès era Lechi que anava "vomitando inesplicables furibundas amenazas de venganza por haberse hecho armas a sus tropas, habiéndose principiado el incendio de algunas casas al ingreso de la ciudad, y de los barcos de la carrera de América que estaban en el astillero para botarse al mar en breves días". Lechi volia tractar "la ciudad a fuego y sangre, executando un general saqueo", però aquelles intencions es varen aturar després de moltes súpliques. Així es posa fi als incendis i a les execucions, tot a canvi de diners i queviures. Se'ls havia de donar tres mil quintars de farina, mil cinc-cents de carn salada, i

12.000 lliures. Lechi anava a atacar Girona i torna a passar per Mataró el dia 23, en aquella ocasió s'endú blat, civada, sal, carn i vi, per valor de 360.000 lliures, i "no desplegó la furia que amenazaba".

A partir d'aleshores, les incursions de soldats provinents de Barcelona són contínues, amb el propòsit de recaptar diners, robar blat i queviures. Aquestes ràtzies eren força violentes i sovint mataven a persones, ja que els enfurismava la resistència de les guerrilles de miquelets que voltaven la comarca, causant moltes baixes als seus rengles. Els de Mataró, tot seguit, coneguda la notícia que s'acostaven francesos, marxaven a dormir a les muntanyes, cap a Òrrius i Dosrius, estant-s'hi alguns dies, fins que el perill havia passat.

Una de les ràtzies més importants té lloc el 29 de novembre de 1810, quan per sorpresa s'apoderen de Mataró, i s'enduen els diners de la Duana, de l'Església, roben les cases particulars i maten algunes persones. El caixer del municipi, Salvador Serra, "se vio preso y condenado a palos, susto que no pasó hasta acabar con su vida". Per a fer-se amb més diners s'enduen hostatges a Barcelona demanant per la seva vida 100.000 duros.

Les operacions de robatori de diners i menjar continuen al llarg dels anys, però sovint tenien baixes davant l'actitud indomable dels naturals. Així passa el 9 de gener de 1812 a Argentona. Aquell dia tres soldats francesos van a la casa de pagès d'en Josep Roqueta, al veïnat del Lladó, a endur-se la palla per alimentar els cavalls de la tropa, però un cop dins la casa fueron asesinados por una partida de gente armada. Malauradament un dels soldats escapà malferit, i donà l'alerta als seus companys a Mataró. Aquests, indignats per l'agosament dels *repicatruges*, envien una columna armada que s'acosta a Can Roqueta incendiant la casa fins a deixar-ne només les cendres.

Les contínues pèrdues que tenien i la necessitat d'assegurar la rereguarda i les fonts d'independència, duen a la instal·lació permanent dels francesos a Mataró el febrer de 1812, en un fort bastit i pagat per la ciutat al lloc dels frares caputxins, a l'actual cementiri. La guerra aleshores per als de Mataró continua més aviat pacífica. Només havien de pagar i callar, i aguantar els bombardeigs de vaixells anglesos que tiraven bombes contra els gavatxos, amb tan mala punteria que mataven molts dels habitants. I va venir la pau, que per als d'aquí es concreta exactament el 2 de febrer de 1814, data de la marxa de les tropes

franceses, que abandonen el Principat.

Per cert, els Roqueta, aquells heroics pagesos d'Argenton que varen veure incendiada la casa pels francesos, havien perdut en aquella acció més de 3.000 lliures —tots els seus béns— per la qual cosa, després de la guerra, demanen indemnització al Govern. Com que el reintegrament no arribava al cap de quaranta anys, el 1856, tornen a reclamar la quantitat. A mi, em sembla que a hores d'ara ja deuen haver perdut la paciència.

Mataroescrit (Juliol, 1987)

La presó de Mataró fa 125 anys

El febrer de l'any 1863 s'inaugura la presó a Mataró, la més moderna del país, aleshores. D'estil panòptic i projectada per Elies Rogent, es va convertir en un exemple de l'estètica avançada aplicada al reformisme carcelari. L'edifici venia a omplir un buit secular, i a humanitzar les condicions de vida dels condemnats a passar-hi un tros de la seva existència.

La història d'una presó és la del delictes, i en aquest sentit la veritat és que a partir de crear-se el districte judicial de Mataró, el 1834, i durant tot el segle, la delinqüència no torba les relacions socials, i si a vegades la gent es commou per algun desori sonat, el més corrent és la pacífica convivència. Tant és així que quan es produeix algun crim de primera pàgina la premsa local ressalta l'excepcionalitat del fet. El delictes que duu més gent a la presó al llarg del segle dinou és el robatori, però també hi ha tancats algun assassí, desertors de l'exèrcit, falsificadors de moneda, gent amb càrrecs polítics, adúlter.

L'obra d'Elies Rogent venia a humanitzar la vida dels presos, que fins aquell moment eren reclosos en condicions poc humanes al mateix edifici de l'Ajuntament, on d'antic s'havia solucionat el problema dels detinguts habilitant uns estatges a la planta baixa i al pis superior, la provisionalitat i males condicions dels quals duia sovint els regidors a demanar al Govern l'habilitació d'un edifici digne per a fer aquelles funcions, tan necessari en una ciutat cap de partit judicial.

De l'antiga garjola municipal, en tenim una descripció de l'any

1832 que fa escriuixir. En un dictamen dos metges afirmen que: "presenta ya a la vista un espectáculo de horror, hay dos piezas (..) obscuras por la escasa luz (..) húmedo el pavimento donde han de acostarse personas sanas y enfermas muchas veces amontonadas (..) poniéndose al cabo de poco tiempo descoloridos e hinchados, y el mal olor que escalan dichas carceles (..) ocasionando una picazón incómoda en los ojos y lagrimeo involuntario". El dictamen acaba explicant que les cel·les són: "unos manantiales de infección, lugar de podredumbre, sepulcro de vivos, morada de horror y triste descanso en el camino del suplicio". A més, hem de tenir en compte que, als presos, sovint no els donaven menjar per manca de pressupost. Però el que més molestava els regidors era una altra cosa. Resulta que la presó del segon pis era sobre la sala de sessions, i quan els pares del municipi decidien la sort dels seus administrats sentien tant de soroll que no hi havia manera d'entendre's. La situació era més greu si tenim en compte que les fèrides exhalacions de la presó de la planta baixa també eren percebudes pels nassos corporatius, que entre el soroll i la pudor no podien treballar de cap manera.

La presó que no va ser

Així que fer una presó amb cara i ulls era una necessitat urgent del municipi, per la qual cosa i després de molt demanar es va aconseguir que l'any 1840 el Govern destinés a aquest fi una part de l'expropiat convent de carmelites, a la muralla de Sant Llorenç. El 3 de desembre de 1842 es va procedir solemnement a col·locar la primera pedra de l'edifici, dins la qual una botella amb un pergamí donava fe de l'acte.

El projecte arquitectònic era de Miquel Garriga, i l'obra la pagava l'Ajuntament amb diners propis i amb una subscripció feta entre els mataronins residents a Cuba, un d'ells Miquel Biada. Però la construcció, un cop iniciada, va patir de manca de diners per tirar endavant, i sovint s'interrompia perquè el mestre d'obres no cobrava, essent abandonada el 1850 quan ja s'hi havien gastat 5.000 ptes.

L'obra d'en Rogent

La necessitat de la presó era tan evident que les pressions davant el Govern per a solucionar el problema varen reeixir quan aquest decideix finançar l'obra a càrrec del pressupost estatal. El nou

projecte d'edifici és d'Elies Rogent que per la seva labor cobra 900 ptes., la construcció s'adjudica en subhasta, el març de 1853, a Domènec Vidal, industrial barceloní, per 76.975 ptes. La primera pedra es col·loca amb gran cerimònia el 31 de desembre de 1853 i la construcció comença l'abril de l'any següent. De tota manera l'endèmica manca de diners duu el mestre d'obres a aturar els treballs en moltes ocasions, esperant cobrar. Per aquest motiu l'edifici va tardar deu llargs anys en bastir-se, però a la fi va arribar el dia de la inauguració.

El 8 de febrer de 1863 va ser un dia gran per als mataronins, ja que es varen acostar a la ciutat una corrua de senadors, diputats, periodistes, i gent d'empresa, que formaven el seguici del governador civil Ignacio Llasera Esteve, protagonista de dos esdeveniments de cabdal importància. En primer lloc, inaugura la presó, que era a punt per a començar a rebre clients, i després d'una visita al col·legi Valldemia, inaugura la Caixa d'Estalvis que els esforços de Garcia Oliver havien fet possible.

Entremès de presó

A partir d'aleshores, la història de la presó és la de la marginalitat social, i si poguéssim fer un inventari de la gent que hi ha estat reclosa, ens trobaríem amb un retaule en negatiu de la societat de cada època. De totes les persones que hi varen fer estada, en ressaltarem una, Rosa Boix, la dona que va enverinar el seu marit, i que, després de ser jutjada i condemnada a mort per l'Audiència l'any 1896, la duen a Mataró per acomplir el seu destí fatal. En aquell recinte de pedra viu les darreres hores, fins que reb garrot al costat mateix de la presó, en la darrera execució pública realitzada a la ciutat.

Acabarem matèria tan tèrbola amb una mica de diversió. Resulta que tot i la modernitat de l'edifici i les garanties contra fugues, se'n produïen sovint. A finals de segle no hi havia manera de tenir tancada una persona dos dies seguits, i la premsa en feia broma. En una ocasió després d'una fuga per la teulada aviat se'n produeix una de nova: "aquesta vegada no han fugit per la teulada, sinó que ho han fet per sota terra. Havent-ne fugit per dalt y per baix, ara no més falta que en fugin pel mitx".

Mataroescrit (Març 1988)

Quan varen deixar d'anar a peu

Vet aquí que el mes de juny de 1869 tots els mataronins varen quedar amb la boca oberta en veure passar per la Riera dos estrambòtics enginys que la premsa local s'apressa a descriure com a *velocípedos*, instrument diabòlic que feia possible d'obtenir velocitats impensades als vianants. Però la veritat és que la sorpresa va ser cosa d'un moment, perquè als d'aquí d'ençà de la inauguració del tren res els semblava prou avançat, i tothom s'ho va agafar bé. Tothom menys els carques, que en les innovacions sempre hi veien la ma de Satanàs, així la premsa catòlica de la ciutat aviat denuncia els excessos de l'esport del pedal, assegurant que duia la corrupció a l'ànima de l'obrer i efeminava el comportament dels usuaris. Però aquesta batalla també la varen perdre.

Per Les Santes del 1880 afeccionats al nou esport realitzen concursos de carreres a Sant Simó. Però haurem d'esperar els anys noranta per a veure l'eclosió del ciclisme. El mes de novembre de 1890 visiten la ciutat una colla de *velocipedistas*, en el llenguatge de l'època, d'un club barceloní, que després de dues hores de viatge arriben a la ciutat. El mateix mes, esperonat per l'ampla difusió del nou esport, obra l'establiment de Francesc Peyró, al carrer d'Ibran 3, que lloga tricicles i bicicletes, aptes pel *moderno ejercicio ambulatorio*, cobrant una pesseta l'hora.

Cap a 1891 es constitueix el *Club Mataronés de Velocipedistas*, que dos anys després té la seu a la Plaça de Cuba 10, dirigit per Antoni Viada. Al club hi conflueixen moltes famílies de l'alta societat local, els Fonrodona, Esquerra, Bofarull, Camín, etc., que sovint fan actes de societat, balls i concerts. De caràcter més popular és l'entitat *Pedal Mataronés*, fundada el 1893, i amb estatge davant l'estació, al local de l'antic *Restaurant de França*. A partir del 1892 la cursa de bicicletes de Les Santes esdevé un dels actes més celebrats, que en els primers moments té lloc al Callao. Però aviat es veu la necessitat de construir al parc un velòdrom, que és inaugurat el 28 de juliol de 1893, en una carrera amb 500 pts de premi, que donava l'Ajuntament. El seu propietari, Rafael Carreras, l'any 1905 venia el recinte a l'Ajuntament per 34.000 pts.

La figura principal del ciclisme mataroní, en aquells anys de

precursors, és Ferran Klein, fill de l'alemany August Klein, apoderat de la tintoreria *Marchal, Falck i Cia*. El setembre de 1892 guanya diverses carreres: a Olot, l'abril de 1893 a Sevilla, i d'altres contrades, i més d'un cop és proclamat campió de Catalunya. Klein tenia sis bicicletes de totes categories i estils, i el seu pare també era molt afeccionat a l'esport de les dues rodes, i fins i tot la mare, segons explica la premsa el gener de 1893, compra un tricicle per anar darrera els fills.

Fixem-nos ara amb el revolucionari sistema de transport del cotxe, que a diferència de la bicicleta no es va fer tant popular, ja que una andròmina d'aquestes a començaments de segle valia un dineral, i només se'n podien comprar quatre escollits de bossa ben plena. Però els mataronins s'ho varen prendre d'una manera tan engrescadora que aviat hi ha un bon conjunt de cotxes circulant, i per a atendre les necessitats mecàniques de nou tipus obra l'any 1906 el *Garatge Klein i Fills*, a la part alta de la Riera. En aquest moment August venia màquines d'importació, i s'introdueix en el món del motor a través d'aquest establiment que a més de reparar cotxes representava la marca alemanya de cotxes Protos. Poc després dos fills d'August, ben situat entre la gent de diners, Raoul i Marcel, casen amb dues noies riques: Rosita de Pineda, filla d'hisendats, i Esperança Aranyó, filla de l'alcalde.

L'any 1907 s'instaura la Copa Catalunya de *voiturettes*, amb caràcter anual, i Mataró és el centre d'aquesta festa el maig de 1910, gràcies a la iniciativa de l'afeccionat local Narcís Ricart. En aquella ocasió la carrera havia de recórrer el circuit Mataró, Argentona, Vilassar, Mataró. L'èxit de públic va ser colossal, i tothom va quedar meravellat d'aquells enginyers tan ràpids que responien al nom d'Hispano Suïza, Fiat, Elizalde, i que eren eren conduïts per uns braus personatges que la premsa denominava *chauffers*.

El mateix any 1910 davant l'amplada de l'afecció a l'establiment de Martí Fité comencen a vendre benzina per cotxes. Cap a 1920 es funda l'*Associació de Chauffers*, formada per gent rica de la ciutat, els Arañó, Guañabens, Martí Pascual, Gnauck, etc. I el 30 d'abril de 1921 s'inaugura el *Auto-Garage Mataró*, al xamfrà de la Ronda Barceló i el Camí Ral, propietat de Josep Pujol i Poch, lloc de reparació d'automòbils, en un solemne acte religiós en el qual hi participen les primeres autoritats. El maig de 1923 s'inaugura el servei de quatre cotxes

taxi que tenien la parada a l'estació del tren, que per 50 cèntims et duien a casa, i les tartanes que hi havia al mateix lloc passen pel tràngol de la reconversió.

Però la modernitat duu aviat la mort, amb els primers accidents de cotxe. A Agell el maig de 1912 mort un conductor. El mateix mes el cotxe matrícula de Barcelona 982 mata un nen d'onze anys al carrer de Clavé. I a la carretera d'Argentona i Barcelona sovint hi ha accidents i morts. La premsa aviat qualifica el cotxe com la: "nova plaga social (..) pel mas us que d'ell fan molts dels que'n posseïxen (..). Moltes són les persones sacrificades, sense solta, a la desaprensió, per no dir bogeria, d'alguns que menen aquets vehicles. (..) Si als duenyos dels automòbils no'ls agrada anar ab pas moderat y volen corre sense aturadó, els hi queda un recurs senzill. Que fassin construir carreteres per lo seu us particular y, allí, que corrin tant com vulguin; y fins si tant els agrada, poden estrellarse. Nosaltres res tindriem que dirhi". Un nou pas endavant en aquest camí de progrés motoritzat té lloc l'any 1920 a Barcelona, en produir-se el primer robó amb cotxe de la història de Catalunya. Ara fa gairebé setanta anys d'aquesta efemèride amb la qual es posen els fonaments de la societat catalana moderna, i que les institucions haurien de celebrar tal com es mereix.

Migliaresi (Octubre, 1989)

De la Plaça del Rei a la Plaça del Poble

A Mataró els noms de carrer n'han vistes de totes. I és que la cosa política els ha rebregat a conveniència dels herois del moments. Monarquies, repúbliques, dictadures i democràcies, han estat els factors dels cops de ma contra els rètols tranquils. La política comença a fer de les seves l'any 1820, quan la plaça Gran passa a dir-se de la Constitució, en homenatge a les llibertats conquerides a la monarquia absoluta. Però quan tres anys després Fernando VII torna a manar de valent, tanca a la calaixera els desitjos constitucionals, i la plaça torna al nom tradicional.

Vet aquí que l'any 1854 hi ha una revolució encapçalada pel partit progressista, que aparta els moderats del govern. Els

regidors aviat designen el carrer principal de la ciutat com Riera del Duc de la Victòria, títol nobiliari del general Espartero, heroi del moment. La plaça del Rei es transforma en plaça Madoz, nom del governador civil de Barcelona, a qui tant devia la ciutat per la seva presència i ajut en motiu de l'epidèmia de còlera del mateix any. I el carrer de Cristina, anomenat així en honor de la muller de Fernando VII, passa a dir-se de Zurbano, el militar progressista. Tots aquests canvis, al cap i a la fi, són només flor d'un dia, ja que amb la caiguda del govern Espartero l'any 1856 tornen els noms antics al seu lloc.

Una revolució de més envergadura, la de setembre de 1868, que suposa la caiguda de la monarquia borbònica, torna a manifestar-se als rètols dels carrers. Són modificats el del Camí Real, que passa a dir-se Camí Nacional; el d'Amàlia que obté el nom del general Milans del Bosch; el de Cristina torna que a dir-se Zurbano; la plaça del Rei esdevé plaça del Poble; i l'esplanada davant el convent de caputxines pren el nom de Riego, l'heroi liberal. I nous carrers són batejats amb noms adients: de Torrijos, i de la Llibertat.

La restauració borbònica suposa el retorn dels antics noms, fins que l'any 1901, els regidors republicans i liberals duen endavant la iniciativa de canviar la plaça de Cuba per plaça de Pi i Margall, el líder històric del federalisme. L'acord és un fet el maig de 1902, en una inauguració al so dels acords de la Marsellesa, himne oficial de l'esquerra.

De seguida els sectors avançats del Consistori comencen a pensar de fer més canvis, i el desembre de 1908 proposen noms de carrer de persones "de idees progressives o de cultura". Així la Rambla esdevé Rambla de Castelar, en homenatge a l'il·lustre polític republicà. La Riera canvia a Rambla de Mendizábal, com a record al cap del Consell de Ministres que va encetar el període liberal. La Riera de Cirera pren el nom de Rambla del Duc de la Victòria, una vegada més en record a Espartero. La plaça de Santa Anna es transforma en plaça de la Llibertat, per haver-hi al bell mig el monument en homenatge a tots els mataronins que havien mort lluitant contra les tropes carlistes. I la baixada de Santa Anna s'anomena d'Estanislau Figueras, un dels presidents de la Primera República.

Davant l'allau de canvis un regidor demana que s'hi afegeixi el carrer de La Coma, que hauria de dir-se de Jacint Verdaguer "poeta catalán de imperecedera fama". Totes les modificacions

són aprovades, però els regidors de dreta, encapçalats per Angel Fàbregas i Jaume Recoder, fan un recurs davant el Govern Civil perquè s'anul·li l'acord, explicant que temien "el resurgimiento de sangrientas diferencias", però no varen aconseguir els seus propòsits. El dia 10 de gener de 1909, data en què cada any es feia un homenatge als morts locals en les guerres carlistes, els regidors inauguren els nous rètols.

L'auge del catalanisme polític és a l'origen del canvi que pateix l'any 1917 el passeig de Puerto Rico, que esdevé Prat de la Riba, com a record a la figura senyera del catalanisme de dreta. A partir d'aleshores s'han produït més canvis de noms de carrer, sempre al pas dels esdeveniments polítics: la dictadura del general Primo de Rivera, la República, la guerra civil, la dictadura del general Franco, i l'adveniment de la democràcia. Però són prou coneguts.

Mataroescrit (Novembre, 1989)

Passejant pel carrer de Sant Josep

El vianant sovint no aixeca el cap més enllà de les espatlles, i es perd els rastres de la vida als carrers. Per l'home modern només existeix el ritme dels aparadors lluent i plens d'objectes seductors. Però si camines amb la curiositat als ulls el carrer de Sant Josep et sorprendrà. Hi veuràs les restes de l'ahir, presents en dues façanes del segle XVIII que expliquen a la llinda la data de la seva edificació, curiosament totes són de 1772, potser un any de bons negocis. També hi ha algunes portalades senyoriales del segle passat, que denoten com la burgesia es va anar establint en aquell lloc tan cèntric de la ciutat.

Una casa notable, tot i que avui ja només n'existeix la meitat, és la que es va fer construir per al seu ús personal Miquel Moler, d'un estil neo-clàssic una mica aigualit, conserva aquella força de les coses que ens ensenyen el pas dels anys. De la mateixa manera és interessant adonar-se d'aquelles decoracions pintades en les façanes que resisteixen encara, deixant un rastre de color trist, o aquelles finestres cegues que, dissimulant la seva inexistència, mostren traços de decoració de fusta i vidres pintats que creaven la il·lusió.

Hi ha botigues tancades: un estanc, la pastisseria Barbosa, la sabateria Abril i d'altres, que són un record permanent als negocis que viuen confiats. Un racó de filosofia pràctica que l'emperador Marc Aureli apreciaria.

Es digne de notar-se la decoració molt curiosa d'una façana que duu la data de 1917, any de la vaga general, i que es conserva en un estat immillorable, de la mateixa manera que lluu l'obra tan coneguda de Puig i Cadafalch, o la magnífica botiga modernista de Can Bonet, que fa patir per aquell blau horrible amb què ha estat pintada no fa massa. Un rastre d'història molt curiós, i és que els edificis del passat posen en evidència els d'ara, sense personalitat, i que combinen el mal gust, i la imperícia d'algun arquitecte, amb les estrictes econo-mies d'estalvi dels menestrals gens aficionats a l'estètica. Els d'abans s'ho miraven diferent.

Al carrer de Sant Josep no hi ha hagut sempre cotxes aparcats i tantes botigues que són un goig de nenes laminereres, senyors que busquen un abric, músics orfes d'instrument, malalts a la recerca d'aspirina, i gent cansada que amb una cadira i un matalàs en tenen prou. De cap manera, això del comerç i la circulació és un irremissible avanç de la nostra societat, i el monòxid ens l'hem de fer passar amb alegria.

Ara anem a fer un petit viatge tot passejant pel carrer en èpoques llunyanes, per a descobrir uns varals molt diversos. Som a l'any 1842 i no sabríem reconèixer aquest indret vertebral de la ciutat. Les voreres no són de massa confiança i el fang s'acumula ja que fa poc que ha plogut. El fet més notable és que el camí és mig partit per la muralla de la ciutat, que divideix el carrer en la part de dins i la de fora.

La muralla era un edifici inexcusable en aquells temps de revoltes civils de sang-i-fetge, que cada grapat d'anys enfrontava els ciutadans. El que és cert és que a la nostra ciutat es va fer poc ús d'aquella defensa, però va tenir un paper notable l'any 1843 quan els mataronins, revoltats contra el govern central, en el moviment que s'ha designat com la Jamància, varen resistir l'atac de Prim durant un bon grapat d'hores, fins a ser vençuts.

En aquells temps, doncs, el carrer de Sant Josep era tota una altra cosa, perquè de botigues no n'hi havia massa, i només hi passava algun carro de tant en tant. Era fonamentalment un lloc d'activitat artesanal on es treballaven diferents matèries. Hi havia un sabater, quatre terrissaires, un manescal, un espadenyer, un paleta, un metge, un xocolater, tres fusters, tres adroguers, dos

torner, un sastre, un semoler, tres tavernes, el forner Josep Simon, un fabricant de teixits, un carreter, un farmacèutic, un llauner, i dues fondes, la més coneguda de les quals era Can Fatxenda. Això ens dona el pols d'un carrer fabril de primer ordre.

Però també s'hi comerciava, és cert que, s'hi ho comparàvem amb els nostres temps, aquelles botigues eren molt migrades. Hi havia tres revenedors de grans, una botiga de seda i tres comerciants de ferro. Fixem-nos en un d'aquests venedors de ferro, es tracta de Pau Agustí que amb el seu comerç alimentava indústries i treballs molt lligats al creixement de la ciutat, com constructors de cases, fàbriques, etc. Agustí havia estat, i encara ho era, un dels burgesos més rics de la ciutat, i havia participat com a regidor en algun ajuntament de l'època.

Ara viatjarem una mica més enrere, a l'any 1835. Exactament el dia 26 de juliol quan un grapat d'exaltats varen intentar de calar foc al convent dels carmelites que hi havia al carrer, dins aquell moviment contra els frares que es va aixecar a Catalunya, i que a Mataró es va concretar en l'incendi del convent dels caputxins, que era aixecat el terreny que ara ocupa el cementiri. En aquell matí de juliol el pare Joan Bautista estava predicant quan va haver de marxar davant els moviments de gent que hi havia contra el convent, de la mateixa manera que varen haver de fugir tots els altres frares davant el perill d'assassinat que patien.

Un dels homes que va col·laborar decisivament a salvar el convent va ser Fèlix Vidal, que vivia davant d'aquell establiment, i era molt conegut ja que havia estat un dels mariners mercants més notables de la ciutat, que viatjant havia recorregut mig món fent negocis, singularment amb les colònies d'ultramar, i en aquells moments era retirat i vivia especulant amb tota mena de mercaderies.

Vidal va fer tapiar les portes del convent per impedir l'incendi, però els paletes encarregats de l'obra varen calar foc al cor de l'església. Diu l'anecdota que Vidal en veure el fum va córrer a apagar el foc amb el primer líquid que li va venir a la mà que era el que tenia dipositat en l'orinal. Així m'ho han fet saber. També diuen altres coses, però ja n'hem explicades unes quantes.

El Maresme (10, desembre, 1983)

La caritat ben entesa

De pobres n'hi havia tants, el segle passat, que la caritat pública era ben present en la vida quotidiana de les persones. I a més era camí dret i segur al Cel per els seguidors de tan excel·lent pràctica. I és que el nivell econòmic de les classes populars, en el límit de la misèria i la subsistència, duia sovint a la necessitat de fer-se amb diners i menjar pidolant pels carrers. Aleshores les institucions públiques no tenien massa cura dels oblidats de la fortuna, tot i així, generós i humà, l'Ajuntament de Mataró pagava l'assistència mèdica als qui no tenien recursos, i repartia carn, i altres queviures.

Però ara ens fixarem en alguns casos d'aquella mena de caritat entesa com la manera d'estalviar justícia, que practicaven, amb tota mena de formulismes, els religiosos i els burgesos benpensants. Fixem-nos en el seu admirable comportament, sota el mestratge de la *Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País*, que donava anualment els *Premios a los jornaleros por acciones virtuosas o meritorias*, una mena de caritat civil.

Els diners per a tant justa labor provenien de donatius econòmics d'industrials i hisendats catalans. En el pressupost de l'any 1857 hi havia entre ells alguns mataronins: la companyia de filats i teixits dels germans Biada, que donen 1500 rals; el col·legi de Catalunya, o de Valldemia, que dóna 500 rals; el fabricant de teixits Aleix Baulenas, que dóna 200 rals; i la fàbrica de filats de la vídua Mataró, amb 400 rals.

El premi tenia cinc guardons, i vet aquí què s'havia de patir per a fer-se amb un d'ells. El primer es donava a qui hagués mantingut durant més anys a parents amb impediments físics per treballar; el segon a qui comptant només amb un jornal hagués fet estalvis sense desatendre les seves obligacions *naturals*; el tercer a qui hagués exposat la seva vida per salvar alguna persona; el quart a qui hagués educat com a fill algun orfe; i el cinquè a la criada que guanyant pocs diners hagués estat molts anys en la mateixa casa.

En aquest any de 1857 alguns dels guanyadors són del Maresme, terra amable i amb tendència al despeniment. Un premi es per Maria Xicola, de Tiana: "que siendo madre de seis hijos todos en la infancia, y viendo a su esposo postrado en cama de una enfermedad mortal, no contando con mas recursos que el

reducido jornal que podian proporcionarle las labores del campo, tomó la heroica resolución de prohiarse a cuatro sobrinos que la muerte de su hermana dejaba en la mas completa orfandad. Resolución que ha llevado a cabo, criando y educando como a hijos a diez criaturas, a cuyo sustento ha tenido que acudir por espacio de muchos años. (..) Cuando debia esperar descanso, porque sus hijos llegaban a la edad en que podian alimentarla, caen sucesivamente soldado el uno y provincial el otro, y tienen que ausentarse de su lado, quedándole solo un hijo de poca salud y casi inútil para el trabajo".

Un altre premi és per Esteve Cassella, sereno del barri primer de Mataró: "que recogió a una niña de dos meses, abandonada en invierno en la riera de Argentona, la hizo amamantar por su esposa recién parida, escatimando el alimento de su propio hijo, la tomó después una ama por espacio de dos años, y la ha mantenido, educado e instruido hasta ahora que cuenta ya 12 años".

Vet aquí dues accions exemplars de gent molt necessitada. Però qualsevol entenimentat notará la gran lliçó moral de la cinquena categoria de patiments, el de la criada "*que guanyant pocs diners hagués estat molts anys en la mateixa casa*". I com que ja se sab que la caritat ben entesa comença per un mateix, els senyors promotors d'actituds tant excel·lents, de seguida varen rebaixar encara més els salaris de misèria de les minyones, pobretes, no perdessin el guardó.

Reis i visitants generosos

Mataró, ciutat endreçada però més aviat lletja, no ha estat mai al centre de la política del país, ni hi han passat excel·lències d'aquelles que tothom recorda. I si no fos pel tren d'en Biada mai no sortiríem als llibres de la història gran. Però tot i així hem rebut la visita de gent de primera fila.

De Reis amb majúscules pocs han estat els que han vingut: el segle divuit ni un s'acosta a la ciutat a deixar-se veure de súbdits tant conformats. Però el segle dinou ja és una altre cosa, ens visita Fernando VII, i el seu germà Don Carlos, que quan tornen

del seu confortable captiveri francès passen per Mataró, el dia 29 de març de l'any 1814, i els de la Casa Gran els hi paguen el dinar i fan posar una làpida a la porta de Barcelona. La muller de l'autòcrata, ja vídua, la regent Maria Cristina, ens visita el 2 de març de 1844, també de retorn de passar les vacances a França, i s'hi està dos dies, rebén les demandes de perdó dels parents dels presos de la revolta centralista del setembre de l'any anterior. Tot i aquesta estada de la seva mare la reina Isabel II no es va acostar mai a la ciutat, però és que no li calia ja que un dels seus nombrosos amants era d'aquí, i de segur que entre dòmino i dòmino li deuria de parlar de la Rambla i de l'aigua del Pericó.

L'italià Amadeu I, un bon home que es va deixar enredar com un xino per en Prim, si que ens visita, però l'estada va ser en mala hora. El camí que havia de fer la comitiva, de l'estació fins l'Ajuntament, era engalanat amb flors i arcs de triomf de fusta muntats per l'ocasió. I al que hi havia a l'inici de la Riera s'hi amagaven unes gàbies amb coloms que havien d'obrir-se en passar el Rei. Però el monarca arriba tard i aquell matí feia un sol que estabornia, i els coloms varen quedar mig morts. Llavors, quan Amadeu dalt del cotxe de cavalls passa per l'arc, i l'encarregat obre les gàbies, li cau a sobre un allau d'ocellots que no tenien esma ni de volar ni de viure. I vet aquí la riota de la gentada que veu el ridícul trànsit, i el Rei, que es pensa que la monarquia era atacada, ordena al cotxer de fer mitja volta i cap al tren. I el dinar que era a punt el varen haver de menjar els regidors al republicà estil.

Dels borbons repetits, els Alfonsos, el primer, distret per la Mercedes i les aventures tavernàries tampoc no va trobar el moment de visitar-nos, tot i que és segur que ja ho tenia decidit. En canvi el seu fill pòstum, el XIII, aquest si que arribaria a conèixer-nos de primera ma, i amb excés, ja que visita la ciutat dues vegades. El primer cop passa per Mataró amb tren un dia d'abril de l'any 1904 a les nou del matí. La pel·lícula va anar així: s'atura el tren, el rei treu el cap, entusiasme en la gent que omplia l'andana, pugen les autoritats i el saluden i li fan obsequis, i després de cinc minuts adéu a tothom, i centenars de cors trencats saluden el tren que ja treu fum, i les autoritats religioses el beneeixen, i les autoritats polítiques li donen les gràcies. Adéu. El novembre del 1908 torna a venir amb tren i la història dels cinc minuts es repeteix.

Dels quatre presidents de la Primera República tres visiten la

ciutat en algun moment de la seva vida. El català Francesc Pi i Margall fa una conferència al teatre Euterpe el dia 1 de juny de l'any 1881, i en un local ple d'obriers explica els principis federals sobre la qüestió catalana. El seu col·lega Emilio Castelar també visita els republicans de Mataró, però aquest ho fa l'any 1863, en una època de repressió pel moviment. I ja grandet també va passejar per la Rambla don Estanislau Figueras, l'any 1907.

Hoste indesitjat va ser el general Joan Prim, que visita Mataró amb el seu exèrcit el 26 de setembre de l'any 1843, i deixa un record de sang i dotzenes de morts, quan torna el 7 de setembre de l'any 1860, en so de pau i a fer propaganda, molts mataronins li recorden el fet i ell es fa l'orni. Un dels polítics principals de la Restauració, Práxedes Mateo Sagasta, president del Consell de Ministres, passa amb tren el mes de novembre de 1890, i encara no deu saber que aquell atapeïment de cases amb xemeneies que treien fum era casa nostre. Els que si ho sabien, i en feien ofici, d'això de les fàbriques, eren els polítics socialistes. El mateix Pablo Iglesias ve tres cops, els anys 1886, 1896 i 1910, el primer dels quals és per assistir amb un debat amb el metge i cap dels federals Antonio Franquesa, ambdós tractaven de captar la voluntat de la classe obrera pels respectius projectes polítics. També ve un amic seu, el polític i escriptor Fernando Garrido, i ho fa el mes d'octubre de l'any 1879. En canvi va ser impossible l'estada del socialista francès Jean Jaurés, que tenia apunt un *lunch* ofert pels partidaris de Mataró el dia 17 d'octubre de 1908, però el mal ambient que hi havia arran dels morts del diumenge 11 en la batalla als carrers entre els carlins i els radicals, fa que el viatge no es produeixi..

Hi ha un polític d'aquells més pintorescos que no és que vingui, és que sembla que no vulgui marxar, és tracta del gran Alejandro Lerroux, aquell sonat que volia fer allò a les monges. El trobarem fent propaganda política cinc vegades, el març de 1903, l'abril de 1904, el febrer de 1910, el febrer de 1911, i el març de 1917. Engage la seva cridòria i gesticulació mascle i revolucionària al Clavé i a l'Euterpe, en mítings plens d'emocions fortes pels del gremi, que sempre sortien contents i disposats a trencar la cara a tothom.

Seguim la nòmina amb dos literats i un falsari, que venen a passejar per aquí. La senyora Pardo Bazan, que tenia tant bones relacions amb Galdós, visita les fàbriques més modernes i queda meravellada. El poeta José Zorrilla s'està a Mataró cinc dies de

gorra el mes de maig de 1881. El falsari és el pare Claret, una mena d'afaitapagesos amb sotana que junt amb Patrocinio, la monja de les llagues, organitzen saraus metafísics a benefici de la clientela més tronada. Ell ve a la ciutat a vendre el producte, i sembla que ens va trobar més aviat pecadors, ella, però ni s'acosta a veure'ns.

Recordem la visita que l'any 1708 fa Elisabet de Brunswick, tant devota que al convent de carmelites ho regira tot i troba unes disciplines de filferro i un cilici que s'endú com a record, les monges li volen canviar les eines de penitència que eren molt usades, per altres de noves, i se les queda totes.

Volia acabar amb la imatge d'aquesta senyorassa, per no haver de passar la vergonya que s'acosta, un autèntic moment Mr.Marshall que varen patir els locals vuitcentistes. I és que el mes d'octubre de l'any 1802 Carles IV, el rei d'Espanya, surt de Barcelona i passa pel camí real de Marina perquè té interès en anar a visitar el castell de Figueres, que li han dit que és molt bonic. Els de Mataró l'esperaven en candeletes i tenien preparada la llista de beneficis per demanar-li. I es varen gastar uns quants calerons per reparar el: "Camino Real carretero (..) para el cómodo tránsito de SS.MM.Real Familia, y comitiva consecuen-te". Però no va anar així la cosa. Ens ho explica el baró de Maldà.

Viatge d'anada: "Segons ha dit un subjecte que ha vingut de Mataró, los senyors mataronins, que esperaven ab prou ànsia veure a Ss. Rs. Ms. per fer-los festes al passar per Mataró, los senyors regidors se quedaren encantats ab sa espasa nua i la reverent comunicat ab creu alta, és dir, fumuts tots, per no haver-se fet ningún cabal d'ells Ss. Ms. i real família, per lo que continuaren a la posta son camí fins a Arenys. I han serrat de campinya los mataronins, com que, enfadats d'això, han dit que al tornar a passar los reis los girarien l'esquena. Y sens dupte no s'hi aturaran com ho han fet a l'anada a son viatge a Figueras, si que a nostra afortunada Barcelona. Enfadats dits mataronins que estan de que hàgian Ss. Rs. Ms. preferit la Vila de Arenys per sa ciutat de Mataró y se'ls està a compte aquest cas, que no es pensaban, ho podran arxivar el que lo faran omís ab lo xasco fort que se'n han dut... Vaya, que sempre se tingan de contar cosas dels de Mataró".

Viatge de tornada: "Los Srs. Mataronins, ab tot que han tret sos domassos als balcons del carrers y casas de Mataró, y fet músicas de gaitas gallegas, se són quedats ab sas gaitas gallegas, segona

vegada ben estomacats, no havent-s'hi tampoc detinguts gens ni mica en Mataró las Magestats, Prínceps y Altesas. Y com murmuraran tots per lo xasco que'ls ha tomat a succeir, així com no als Srs. de Arenys havent-hi passat dos nits y part de dos dias... Era gentío inmens de tots los pobles que es desterraba de ells per veurer passar a tan amables personatges y així també a las voras dels camins arreglats los Batlles y Regidors dels pobles, per fer-lus degut acatament, rendint-se tots a las Soberanas Plantas. Lo que no pogueren fer així, ab pausa, los Srs. Regidors de Mataró y demás Srs., per haver-lus escapats prompts els Srs. Reys. Y penso que sent de bon humor lo Rey, se riuria dels de Mataró, després de haver-lus dexat fets uns fabets tras dels Reys, ofès ab tota sa Ciutat. Brava bigotada se n'han dut los caps de bou de Mataró; y se recordaran per molt temps de lo que'ls ha succehit. Perdònian a ma pluma los mataronins".

Robaven al Robafaves: horrors capitalistes

Ara que la lluita de classes s'ha acabat, i s'acosta el regne de l'abundància, ens fixarem en alguns drames quotidians d'aquells temps de capitalistes i obrers, quan la misèria s'ensenyoria de la gent de fàbrica, i els amos rics vivien de la suor proletària. Ningú no sap com l'actual botiga de llibres Robafaves, que s'està en un reformat local del carrer Nou nº9, fa cent anys era un horrorós centre d'opressió capitalista. Vet aquí el passat d'aquest local, que era la forneria de Carme Ginestà i Mauri, fins que l'any 1885 obra la fàbrica de gènere de punt de Salvador Julià i Ginestà, que uns anys respon a la raó social de *Companyia Ramis i Julià*. L'abril de 1897 el periòdic socialista *La República Social* denuncia que: "En la fábrica de Don Salvador Juliá hay dos señores encargados, cuñados ellos, a quienes ni el rey les es buen mozo. Cuando a buenas no pueden salirse con la suya, que suele ser lo injusto, apelan a inventar cuentos y chismes impropios de hombres, y a veces hasta historias calumniosas e injuriosas". Anys després el govern despòtic del negoci continuava, com denuncia el periòdic radical *Juventud* del dia 24 de novembre de

1916: "¿Está enterado don Salvador Julià de la forma en que trata la Magdalena, su encargada, a muchos de los trabajadores que acuden a ella? Por si lo ignora, se lo diremos en pocas palabras. Parece que dicha señora 'reviscolada', debe ser una perfección en todo lo que no sea trabajar, como las pobres que tienen la desgracia de caer en las secciones de los presidios manufactureros. Nada lo encuentra bien confeccionado, nada es de su gusto y nada le satisface, pero siempre se queda con la labor hecha con la sangre de las explotadas. Su trato es el espejo de su educación. Sus mejores palabras: gorroneas, sucias, pueras, chafarderas, y otras, que saborea con una gracia y salero que ¡vaya! (..) Sr.Juliá, esperamos que sabrá poner un bozal a esa Magdalena".

Article no publicat (Desembre, 1987)

La neu i altres desastres

Vet aquí la història certa dels temps de malura a la ciutat de Mataró, quan tots els raigs malèfics, la pluja d'abril, o la neu simpàtica, assaltaven vandàlics el benestar de les persones, la salut de les vinyes, i l'harmonia de places i carrers. Si passem pels camins dels segles i donem una ullada als fets més tràgics que la meteorologia ha provocat en el bell indret costaner que ens serveix de refugi, ens adonarem que la naturalesa, sempre amable i més aviat ensopida, algunes vegades s'ha estremit per a regalar-nos angúnia i desolació. És el moment quan els elements han proclamat la seva energia, exigint l'impòst definitiu de vides i hisendes.

Els aiguats que ara trasbalsen els carrers i no et deixen caminar tranquil, en temps passats eren tota una tragèdia, quan en les vies urbanes s'utilitzava només la terra i cada pluja ho deixava tot fet un fangar. Llavors l'Ajuntament havia de pagar de la seva butxaca la reparació del Camí Ral que comunicava els poblets de la costa. Les proeses dels que intentaven circular enmig del desori que es produïa eren memorables, i hom acabava inevitablement fet un fàstic. Però la cosa tenia la seva banda útil, ja que gràcies a la pluja els pagesos veien florir els seus cultius,

els arbres ho agraïen, els molins de blat de la ciutat, que anaven amb l'aigua com a força motriu, treballaven més descansats, i totes les fonts que la subministraven per als usos domèstics rajaven a cor que vols.

Com a contrapunt del temporal de pluja hi ha les sequeres, un dels problemes endèmics en totes les èpoques, ja que malmetien les collites de vinya i d'horta, de les quals tant necessitava la ciutat. Per a evitar-ho s'intentava el recurs definitiu de l'oració al *Divino Ser*, que a vegades tenien un resultat curiós. L'any 1734 era tan greu la sequera que es varen fer esplèndids oficis religiosos, per demanar que ploqués d'una vegada, l'èxit de tan piadosa demanda es va veure un temps després, quan cau *la tan nunca vista, ni experimentada abundancia de piedras y granisso*, que destrossa totes les collites.

Un altre abús de la naturalesa són els terratrèmols, dels quals afortunadament la ciutat era víctima en escassos moments. Un que varen recordar els veïns durant molts anys es va produir el desembre de 1751, no va provocar víctimes, però va ser de tanta intensitat que el Col·legi de Santa Anna, que era en construcció, va quedar mig enrunat. L'abril de 1761 també se'n va produir un que va durar deu minuts, sense danys significatius. Vet aquí un fenomen meteorològic curiós que va deixar amb la boca oberta els mataronins, cap al novembre del 1769, en una nit d'aquelles, tothom va veure al firmament una estrella de gran lluminària que va brillar sense interrupció, de dia i nit, al llarg de quinze dies, i el mes següent es presenta al cel un globus de foc de grans dimensions que evoluciona durant mitja hora, fenomen que es reproduïx dies després. Els d'aquí es de-vien pensar que era la fi del món.

I parlem de la neu. Doncs resulta que nevar-nevar a Mataró deu haver nevat moltes vegades, sovint poc i a cops una mica més, i regirant els fulls de la història hem trobat l'any 1830 i el 1871 com a protagonistes de tempestes de neu que varen deixar el cor glaçat als veïns, però sempre es tracta d'esdeveniments mínims al costat del que va passar l'any 1962. Sembla com si durant moltes generacions s'hagués anat acumulant neu sobre el sostre de Mataró per a descarregar en aquell nadal únic, que als ulls dels infants era la imatge en blanc i negre de les meravelles de la imaginació. I tot un món.

Mataroescrit (Gener, 1988)

Mataró, ciutat mil·lenària

L'any 1848 per primera vegada a la península entrava en servei un tren, el que enllaçava la ciutat de Barcelona i la de Mataró, obra impulsada amb entusiasme pel mataroní Miquel Biada. S'aferma d'aquella manera el progrés industrial en una ciutat que comptava amb una indústria tèxtil d'avançada, que havia començat a incorporar el vapor a les fàbriques de filar i teixir, d'ençà que l'any 1839 Joan Gordils obra la primera moguda amb aquesta revolucionària energia. Però la ciutat de Mataró és molt més antiga, i les investigacions dels arqueòlegs i els historiadors ens han mostrat la importància d'aquest indret al llarg del pas dels segles, i les circumstàncies històriques de la més diversa índole. Ja en els anys de l'imperi romà hisendats d'aquella procedència es feren bastir magnífiques viles en aquest recés vora la muntanya i el mar, on els esclaus els hi treballaven la terra, que donava com a fruit cabdal el vi. Degut a un cert èxit econòmic es va bastir el primer nucli en forma de ciutat, envoltant el temple que presidia el lloc que ells anomenaven Iluro.

Amb la caiguda de l'imperi romà, i els desastres produïts pels salvatges del nord i les posteriors ràtzies dels àrabs d'Al Andalus, els nuclis habitats es varen reduir, i molts foren destruïts. Hem d'esperar a l'edat mitjana, el temps dels castells i els senyors, perquè l'antiga Iluro mig derruïda, prengui nova volada. La documentació d'aleshores ens parla de Civitas Fracta, la ciutat partida, que va consolidant nuclis habitats al redós de l'església de Santa Maria, i les zones de muntanya de Mata i Valldèix. I malgrat els greus problemes econòmics d'aquells segles, la manca d'aliments, les epidèmies de pesta, i altres desastres, va arrelant una comunitat que es manifesta sempre mes puixant, i dona pas a la ciutat de Mataró.

Passen els anys i arribem al segle disset, temps de crisis social i guerres amb França, que es clouen amb el tractat dels Pirineus, i tenen el punt àlgid dels fets del Corpus de Sang. En aquesta revolta Mataró manté l'obediència al Rei, i tot que els ciutadans no eren unànimes l'oligarquia local aconsegueix frenar el moviment. Els anys que segueixen, amb el Principat en guerra, sovint hi ha alarmes i por, i quan el 1651 els regidors fan homenatge a Felip IV, l'exèrcit català que defensava la

incorporació a la corona francesa assalta la ciutat amb 4000 homes, i executa represàlies contra la fracció filipista. Una nova batalla, en la qual la ciutat és bombardejada, el 19 de setembre de 1652, torna a donar el control de Mataró als seguidors del monarca.

Un problema endèmic del segle és el temut bandolerisme, ja que sovint lladres de camí ral assalten la gent pels viarany del Maresme. Però si els bandolers se'ls pot aturar més difícil és fer ho amb els pirates que venien del nord d'Àfrica per mar, i que ataquen les poblacions costaneres per endur-se persones esclaves i robar les propietats. El conflicte dels *gorretes* repercuteix a Mataró quan el 1687 els pagesos revoltats al Vallès, per negar-se a donar allotjament als militars i pagar les contribucions de guerra, ocupen la ciutat el 6 d'abril, al crit de *Visca la terra*, i el poble menut, compost en la seva major part de jornalers del camp, recolza el moviment.

Les darreres dècades del segle la ciutat entra d'una manera decidida en la història gran, en introduir-s'hi el comerç a gran escala, i la crisi que es viu a Catalunya no es produeix a Mataró, que de la insignificança econòmica passa a ser una de les poblacions de primer ordre al Principat. Èxit econòmic que es fonamenta en l'exportació del vi i l'aiguardent, i en una mena de port franc en què s'havia convertit la ciutat, competint amb Barcelona. Progrés que es reafirma el segle divuit, quan el comerç es comença a generalitzar com activitat de la qual s'en poden treure importants rendes, i la mentalitat del benefici penetra als estrats superiors de la societat, els sectors de la petita noblesa local, i l'emergent burgesia. Aleshores comença el període de la manufactura tèxtil, amb la creació de fàbriques d'estampats d'indiana, i una ampla expansió de tots els oficis i augment dels habitants, degut a què la prosperitat atreïa molta gent dels pobles veïns i d'altres indrets menys afavorits. Les guerres de fi de segle contra França i Anglaterra estronquen l'activitat econòmica, que tenia en els intercanvis amb Amèrica el vehicle clau, i que feia difícil el bloqueig marítim realitzat per l'armada anglesa.

El segle dinou s'inaugura amb la Guerra del Francès, que tant afecta la ciutat de Mataró, que haurà de partir l'assalt i la destrucció parcial en mans dels francesos. No és fins els anys trenta quan es produeix el renaixement econòmic i vital de la ciutat, al redós del canvi polític que suposa la caiguda de

l'absolutisme borbònic i la instauració de l'Estat constitucional. A partir d'aleshores el progrés de la indústria tèxtil és constant, i les fàbriques de filar i les de teixir cotó progressen i incorporen al seu utilatge les màquines més modernes. Tot i les crisis circumstancials que hi ha sovint, per la debilitat del mercat, i altres problemes de l'època, el creixement és positiu, i no es produiran entrebancs significatius fins la pèrdua de les colònies americanes, a fi de segle. Aquest fet produeix una reconversió en el sector tèxtil, la columna vertebral de l'economia mataronina, que passa de ser fonamentat en la filatura i el tissatge, a ser-ho en el gènere de punt. La ciutat s'incorpora a la modernitat tècnica en incorporar els avenços que es van produint al llarg del segle: el gas per a il·luminació i fer anar motors, l'electricitat, el telègraf, el telèfon, l'automòbil, el cinema, el fonògraf, i la fotografia.

La vida política del segle dinou és molt dinàmica, i a Mataró es participa en els esdeveniments més decisius de l'època. La primera guerra carlina duu el dol a moltes famílies de milicians nacionals que moren lluitant contra els que defensaven la tornada de l'absolutisme i l'integrisme religiós. Hi ha diverses revolucions que repercuteixen a la ciutat: es crema el convent dels caputxins l'any 1835, hi ha revoltes dels milicians amb el suport del proletariat cotoner els anys 1840, 1842 i 1843, aquesta darrera acaba el mes de setembre d'aquell any quan el general Joan Prim assalta la ciutat a sang i foc produint una gran mortaldat. La revolució de 1868 de seguida reb el suport dels ciutadans, i durant els anys que segueixen, fins la fi de la Primera República, els republicans federals es fan amb el control del municipi a través de les eleccions.

En la Restauració la dialèctica de liberals, conservadors i republicans és al centre de la vida municipal, plena d'enfrontaments entre els partits, amb expulsions de regidors, i d'altres conflictes. També va prenen força el sindicat de les Tres Classes del Vapor, que planteja sovint les reivindicacions de millores salarials i socials pels obrers, i el 1886 es funda l'organització local del PSOE. Varen ser els socialistes mataronins els que l'any 1888 prenen la iniciativa de fundar l'UGT, que tan bona acollida va tenir en Pablo Iglesias. Les primeres dècades del segle vint, la vida política veu el floriment del catalanisme polític: el de dreta, representat per la Lliga Regionalista, que neix incorporant a carlins, conservadors i l'integrisme catòlic, i el d'esquerra, sempre

dèbil i representat pel Centre Autonomista Republicà. En les primeres dècades els problemes en l'economia són constants, degut a la pèrdua del monopoli comercial de les colònies, i a la crisi general del país, cosa que duu als fabricants a mantenir els establiments amb produccions curtes. Fins la guerra mundial no s'aconsegueix un cert revifament en les comandes, que s'aprofita per electrificar les fàbriques, però és seguit d'una nova crisi els anys vint.

Tornen a ser anys de grans moviments sindicals, amb continus enfrontaments, a l'escalf de la crisi, i la voluntat revolucionària de les ideologies obreres. A Mataró tenen gran repercussió els fets de la Setmana Tràgica, la vaga del 1917, i els anys del pistolisme. La violència es manifesta en assassinats de patrons i encarregats de fàbrica a mans dels anarquistes, d'algun obrer pels membres del sindicat lliure, d'un militant de l'esquerra catalanista i d'un carlí pels republicans radicals. El cicle de crisi política i social s'accentua amb la Dictadura de Primo de Rivera, continua amb la Segona República, i esclata en la Guerra Civil, que marcarà al llarg de cinquanta anys la vida de Mataró. Així del moment de màxima concurrència ideològica que suposa l'experiència republicana, es passa, després del sagnant interludi de tres anys de guerra, a la dictadura del general Franco, règim que es va caracteritzar per la brutal repressió de la dissidència política i, a Catalunya, per l'intent de borrar la cultura del país.

En l'àmbit econòmic hi ha un ressorgiment de la petita indústria a la fi de la dècada dels quaranta, i els anys seixanta s'entra en un àlgid període de desenvolupament, que afecten directament Mataró, pels grans canvis que suposen en l'estructura social i en la població activa. Es el temps de la immigració de ma d'obra provinent de Múrcia i Andalusia, que al redós d'un gran creixement dels negocis, ve en massa cap a les poblacions catalanes mes dinàmiques.

A Mataró la puixança del tèxtil és el motor del canvi, que arrossega el sector de la construcció i el dels serveis. En pocs anys la ciutat té un augment important d'habitants, de carrers, de cases, i l'activitat comercial arrela amb força. A partir d'aleshores, i malgrat els períodes de crisi, a vegades importants, com l'encariment dels combustibles els anys setanta, la vida de la ciutat ha anat endavant, arribant fa poc als cent mil habitants. Creixement que arrela en la indústria tèxtil amb una forta component de treball clandestí, i que en la darrera dècada ha anat

derivant cap al sector de serveis, que els experts afirmen serà el predominant en l'horitzó de l'any dos mil.

Catàleg de l'exposició Mataró-Dürnau Art 1888-1988 (Maig, 1988)

Els gegants de fa cent anys

Vet aquí que la història dels gegants de Mataró té tots els colors, i que la galana colla ha lluit les disfresses mes curioses al llarg de les dècades d'exercir el seu ofici divertit. I si ara fa poc viatjaven a la capital de l'imperi, aviat els veurem embolcallats amb plàstic, i evolucionar sota el control savi d'un ordinador.

El motiu d'aquestes ratlles és donar a conèixer una curiosa descripció dels vestits que duïen els gegants del segle passat. La crònica els situa en la sortida que van fer el dia de les Santes de 1870. Vet aquí com ho explica l'arxiver Josep Manén:

"A las 2 de la tarde un repich general de campanas ha anunciado als habitantes de Mataró la festa de las Santas. Los bronzos de todas las iglesias han entonado lo tocho d'alegría, primer signe del culto de las invictas y gloriosas patricias de l'antiga Yluro. Aquesta tarde han sortit a pasejar per los carrers de la ciutat los tres gegants, acompañats de gaita, fluyiol y tambor!. Los trajos son lo següents:

Lo Gegant: túnica de llana verda ab flors grogas, guarnidas de pells grissadas baix lo vestit y dalt, així com en las mánigas perdudas del mateix vestit. Lo escut de Mataró en lo pit, un cinturón de bellut negre ab galons y estrellas d'or, y una tanca en lo centro daurada ab pedras imitadas a rubís y esmeraldas. Un sable de bellut carmesí ab adornos daurats, un casquet baix també de bellut negre així com los paños que surten del mateix casquet, tot ab galons y estrellas daurades. En la ma porta un pergami arrotllat ab lo sello de plom y a l'altre un ram de flors naturals.

La Geganta: vestit adamascat ab pell grisada en son estrem una casaca de bellut negre guarnida de pells, ab manega perduda, y lo escut de Mataró al pit, una corona daurada ab rubís y esmeraldas (imitació) de la que penja un vel blanch que li arriba a cintura. La casaca está ceñida per un cinturón de estrellas de bellut carmesí y

daurades, joyas al cap, collaret de perlas y pedras imitació, etc., en la ma porta un ram de flors.

La Geganeta: un vestit de color de rosa, ab farbalans, abollats y altres guarnits ab glassa blanca, ab la mànega abollada, deixantli lo bras nu. Una rosa en lo pit, y altres flors en lo pentinat de rissos. Collarets de perlas, manillas, etc., en la ma un bano y en l'altre un ram de flors".

Mataroescrit (Agost, 1988)

Les santes tacades de sang

Som a mitjan segle dinou, en aquells anys que a Catalunya es va patir l'anomenada guerra dels Matiners, una mena de revolta que va unir carlistes i republicans, a l'escalf de la greu crisi econòmica, el rebuig popular de les quintes, i l'oposició al govern moderat d'Isabel II. El mes de juliol de 1847 un escamot dels revoltats va assaltar la caserna de la Guàrdia Civil a la població de Vidreres, i després d'una dura batalla van haver d'abandonar l'empresa, però són detinguts alguns d'ells. Varen caure en mans de les forces governamentals el comandant Manuel Herrero, de 33 anys, l'estudiant de 17 anys Angel Pairó, Antoni Puig, Antoni Franco i Jaume Vila.

Els presos, els van tancar a la presó que a Mataró hi havia dins la caserna militar, a la part alta de la Riera. I a finals de mes corrien rumors que aviat serien afusellats. Davant la possibilitat que aquella execució coincidís amb les festes de les Santes, l'Ajuntament es va dirigir al capítol general demanant que "el teatro de esta sangrienta espiación" no fos la ciutat. Tot i així els van posar en capella el dia 27 per ajusticiar-los l'endemà. Aquella mateixa nit una comissió de prohoms mataronins, composta pels regidors Joan Gordils i Miquel Torner, el diputat a Corts Joaquim Martí, el diputat provincial Bru Martí, el marquès de Navamorguende, resident a Mataró, i el vicari general de la diòcesi Joan de Palau, van anar a Barcelona, on els va rebre el capítol general Manuel Pavia. Aquest, després de canviar impressions, es va comprometre a indultar els presos en nom de la Reina.

Amb aquesta tranquil·litat els comissionats tornen a la ciutat la

matinada del dia 28, i es suspèn l'execució quan la tropa ja era formada. Però tres dies després, quan ningú no s'ho esperava, foren executats tot i l'indult, acció que va commocionar la ciutat. Havia passat que el dia 30 forces militars isabelines havien caigut en un parany a la Creu del Coll de Manresa, i després de fer presoners setze soldats els carlins els van afusellar. Enfurismat, Pavia va ordenar aquella acció com a venjança.

Mataroescrit (Agost, 1988)

L'any del referèndum

El mes de març de l'any 1852, les autoritats religioses i civils de la ciutat varen creure que era el moment per a institucionalitzar el que feia dècades era una realitat espiritual. Es tractava que la ciutadania decidís sobre el patronatge de les santes Juliana i Semproniana, per passar a gaudir de la jurisdicció plena sobre les ovelles del districte. Dit i fet. De seguida es posa a punt un referèndum per a decidir tan àlgida qüestió, consulta democràtica en la qual havien de participar tots els homes caps de família. Als curiosos, els hem de dir que aquest és el primer referèndum de la història de la ciutat, tan gran era la importància de l'afer a decidir.

Per a la democràtica ocasió es va manufacturar un procediment curiós, una colla de peixos grossos del municipi s'encarregaven d'anar casa per casa preguntant si s'estava d'acord o no amb el patronatge. Eren, els de la requisitòria, l'alcalde Desideri Recoder, el rector Gabriel Batllell, tres regidors, cinc capellans, i set membres de l'Administració de les Santes, que eren les persones mes riques de la ciutat: Spà, Bofarull, Pineda, Simon, Carbonell, Burgués i Agustí. Davant d'aquest comitè inquisitorial, 1893 veïns varen estar d'acord amb la proposta.

I en aquells dies tristos d'obscurantisme, la llibertat de pensament, la varen defensar només dues persones, una del Camí Ral i una del Camí Fondo, les úniques a votar contra la proposta. Autèntics herois del civisme, que quatre anys després, enmig de l'epidèmia de còlera que va matar més de mil mataronins, deuriem pensar que la fe mou muntanyes, i que després d'un dia dolent en ve un de bo.

Mataroescrit (Agost, 1988)

Detalls de Sant Simó

L'ermita dedicada a Sant Simó és del segle setze, i la seva història recull un seguit de curiositats: d'antic va ser centre de recolliment espiritual de mariners i oficis de la mar; al segle divuit hi havia un cementiri d'animals, al costat hi treballava un fabricant de cordes de *bihuela*, hi havia veïns dos forns de rajoles; etc., n'hi ha tantes notícies! Però ens interessa l'aplec que anualment s'hi celebra, l'origen del qual queda enfosquit per la manca de documents. El que és cert és que l'administració de l'ermita va patir algunes dècades de descurança el segle dinou, fins que l'any 1881 s'organitza d'una manera eficaç. Però, tot i aquest tipus de problemes, l'aplec festiu del dia 28 d'octubre es realitzava cada any amb renovat èxit.

Notícies de l'any 1870, de la mà de l'arxiver municipal Josep Manén, expliquen que: "Abuy en la hermita de S. Simon, situada a algunas passas de Mataro se han dit missas y a la tarde predicat en celebritat de tal diada. Es costum posarse algunas paradas de panallets y demes dulces devant de la hermita, ahont van las criaturas y altres a comprar torrat. Es un dols aplech". En aquells anys, la festa llaminera de Sant Simó era associada als panallets i la rebosteria, i Manén no fa cap referència al sabre de brioix que ara els mataronins hi anem a comprar. L'origen del sabre, típic de Mataró, ja que en cap altra ciutat no n'hi ha, deu ser d'origen modern. I vés a saber si no va néixer com una mena d'iniciativa dels pastissers de la ciutat, que se les saben totes per fer-nos gastar.

Mataroescrit (Octubre, 1988)

Don Joan enamora els de Mataró

Vet aquí que un bell dia del segle dinou, el literat de les monges enamoradisses i els galans imprudents, l'inefable Zorrilla, va passar per la més aviat ensopida ciutat de Mataró. La poètica visita té una data concreta, la darrera setmana del mes de febrer de 1881, quan en un dimecres de mala mort a l'estació del tren

arriba José Zorrilla que és rebut per molt poques persones, fet que, li asseguruen els entesos, no ha de preocupar l'hoste ja que els de la ciutat són una mica curts de cervell: "Si se tratase de una misión, de la llegada de jesuitas, o de la visita de algún príncipe de la iglesia, ¡oh! entonces las calles hubieran sido invadidas, los balcones ostentarán colgaduras, y una procesión no dudosa de ciertas gentes 'ilustradas', acudieran a la estación para darle su bienvenida".

De tota manera l'home es va refer del disgust quan poc després, mentre estava a la casa que l'hostatjava, li fa una brillant rebuda la societat coral *Clavé*, que acompanyada per l'orquestra *Els Eudals*, canta en el seu honor diverses peces del repertori habitual. Després de la cordialitat arriba un petit xeflis amb intercanvi de sentits agraïments, paraules amables, i tot allò que acompanya l'admiració pels homes savis. L'endemà, dijous, és el moment dels actes públics, de l'exposició de l'il·lustre a la xafarderia, en una magna vetllada al Teatre Principal, que els de Mataró omplen de gom a gom, per a veure un tant celebrat personatge. Com a amanida es posa en escena el drama *Sancho García*, i en acabar el primer acte, Zorrilla és reclamat a l'escenari on recita diversos poemes, un d'ells dedicat a Mataró. Després del prohom llegeixen poemes, a ell dedicats, tres autors locals, en Golart, en Llanas i en Llargués, que aprofiten l'avinentesa per engegar sonets, dècimes i tirallongues artístiques. El divendres és el dia d'un rellevant acte literari a l'Ateneu Mataronés, on s'hi reuneix "cuanto selecto y notable cuenta nuestra sociedad". La presidència de l'acte és a càrrec de l'ex-alcalde i diputat a Corts Josep Garcia Oliver, i fan encesos parlaments en Llanas, en Marià Andreu, en Llargués, l'arxiver Manen, en Therenci Thos, i d'altres. Cada parlament o lectura de poemes era subratllada per Zorrilla amb la lectura d'alguna petita obra. I acaba l'acte quan en Saborit, secretari de l'Ateneu, li regala: "una escribania de plata cincelada, con pie de mármol". El dia s'acaba amb un tec a l'Hostal Montserrat, d'aquells que no ve d'aquí.

L'endemà hi ha una vetllada al Casino Mataronés, on l'aristocràcia local es disposa a festejar l'insòlit hoste, ja que eren poques les persones de rellevància nacional que es fixaven en Mataró. I varen tirar la casa per la finestra, hom veia meravellat: "Los ricos tapices, los magníficos cortinajes, los valiosos lienzos", i tot tenia un aire de conte de les mil i una nits, com

afirma el cronista. Aquest, però, critica que en un lloc tan selecte s'hagi convidat tantes persones, i que es vegi el contrast entre: "alguna que otra chaqueta o 'americana' -con la pulcra y distinguida 'levita', de muy mal efecto por cierto". Demana que en una altra ocasió s'exigeixi la levita, ja que: "choca y no poco ver en salones tan lujosos como los del aristocrático Casino, confundidas las clases sociales".

Però res no va enterbolir la festa a Zorrilla, feta enmig de discursos i lectura de poemes de Thos i Codina, Josep de Palau, el germà de Melcior, el Sr. Viladevall, i al cap i a la fi li va tocar a l'atabalat pare de Don Juan treure's uns fulls de la butxaca i enlluernar els oients, que estaven disposats a tot. I després: "todo el mundo se sorprendió agradablemente de la presencia de una mesa provista de unos pocos dulces, unos cuantos fiambres y algunos vinos". Però en Zorrilla no estava per brocs i va tocar el pirandó, llavors els del Casino li ofereixen un ram de flors que aquest s'apressa a donar a la mare de Garcia Oliver, i bona nit. Això del ram de flors, la premsa ho criticarà per ridícul: "valia la pena de abrir una suscripción que arrojara, sin duda alguna, algunos miles de reales, con que comprar un objeto de arte, obsequio insignificante siempre, para un hombre de la talla de Zorrilla, pero más digno al fin que un ramo vulgar de flores de dos a tres pesetas". Però és que, com s'apressa a comentar el periodista: "toda obra humana es defectuosa".

Mataroescrit (Novembre, 1988)

El vi de l'esperit

Vet aquí que als de Mataró sempre els ha agradat l'alegria que encomanen els productes de la vinya després de ser manipulats amb saviesa. Vi, aiguardent i anís, han estat les begudes predilectes per als paladars entesos, i per a molts forasters que han fet via a tastar-los. El conreu de la vinya al litoral maresmenc data del temps que els déus de l'olimp es feien l'amor i la guerra, i s'engrescaven amb els regalims dels ceps de Mataró, com constata Herodot. Però no ens allunyem tant i fixem-nos en èpoques més properes. Així és sabut que la vinya és al llarg del

segle divuit la riquesa principal de la ciutat i que el vi s'exportava als països americans, entre els quals el renom dels productes del Maresme creixia dia a dia, i també era apreciat l'aiguardent que s'hi destil·lava. El vuit-cents és una altra cosa, a partir de mitjan segle, quan la indústria tèxtil floreix i els negocis prosperen. Al redós del creixement de la ciutat, les fàbriques d'aiguardent i licors prenen volada, i desapareixen els tallers artesanals dels Sunyol, Rabell, Recoder, Mora i Guanyabens, per donar pas a establiments de més envergadura.

Els darrers vint anys del segle hi ha diverses fàbriques de licors, les més importants de les quals són les de Martínez i Gualba. També hi ha *La Mataronesa* de Salvador Font, al Camí Ral 29, que feia sífó, aigua carbònica, gasosa, el licor *Castelar*, i el licor *Dimoniet de Nàpols*; la de Pau Subirà, al Camí Ral 76; i la de Josep Canoni, que rep la medalla d'or a l'exposició de Suez pel seu licor *Marubita*. L'any 1886 Joan Rimbau rep privilegi per fabricar en règim d'exclusivitat el licor higiènic *El Correo de Mataró*, una mena de cura-ho-tot. El 1907 consten la de Martínez i la de Pere Tarafa, al carrer Hospital, que produïen 5.000 litres de licors a l'any, tenien un consum de 20.000 litres de vi, i donaven feina a 6 obrers.

La fabrica Martínez era una antiga indústria fundada l'any 1808, que passa als Martínez els vuitanta. El 1893 els propietaris eren *Vda. Martínez, Ravell y Jolis*, el 1901 funciona sota la raó comercial *Martínez Hermanos y Ravell*, i l'any 1906 passa a ser de Joan Martínez i Regàs. La producció a fi de segle era de misteles, licors fins, vins generosos, i l'*Anís Colon*, el seu producte més conegut, que exportaven arreu. Temps després produeixen aiguanaf, anís d'herbes, l'anís *Carabanchel*, xarops i aiguardents, el més popular dels quals és l'*Anís Aranya*. La indústria estava situada al Camí Ral, vora les Escaletes, en un edifici que encara es conserva.

Antoni Gualba funda *La Industrial Catalana* el 1840 per a la fabricació d'aiguardents i anisats, i els anys vuitanta dirigeix la fabrica, situada al carrer de Santa Teresa, el seu fill Eduard Gualba i Labori, que serà succeït per Antoni Gualba i Subirà. En una important millora de la indústria, el maig de 1891, obren la fàbrica a vapor *Destileria Catalana* a tres quilòmetres de Mataró, a la carretera d'Argentona. Els Gualba feien tota mena de licors, aigua de tarongina, rom, cacau, taronja, rosa, curaçao, piperment, anisats, marrasquí, jamaica, raspall, chartreuse, aiguanaf, crema

de moka, i les marques *Licor de los Frailes* i *Anís Catalán*. En honor d'aquest darrer, el març de 1890, a la botiga del carrer Santa Teresa, fan una festa on es toca la polka *Al Anís Catalán*, de l'autor local Antoni Casabella.

L'any 1891, Antoni Gualba realitza una curiosa operació polític-comercial. El mes de març posa a la venda la marca *Anís 1 de Mayo*, sota l'emblema de *Salud-Unión* i la reivindicació de les vuit hores de treball, producte orientat a la clientela obrera i republicana, que de seguida té molt d'èxit i exporten a Madrid i Andalusia. Però el desembre del mateix any, com a contrapès a l'anterior oferta, treu al mercat dues noves marques amb la intenció d'afalagar el paladar dels carlins, que eren l'extrema dreta del moment, l'anís *Don Carlos de Borbón*, i el licor *Don Jaime de Borbón*. I és que les begudes esperitoses eren una cosa ben polititzada.

Els mateixos anys neix a Barcelona la marca *Anís del Mono*, que provoca un debat de primera pàgina en els periòdics perquè en l'etiqueta es veia un mono de trets humanoides, caricaturitzant l'evolucionista Darwin, heretge capital per a l'església catòlica. Segur que a en Gualba la gosadia també li va costar enemistats, però s'ho devia fer passar amb els calerons del negoci.

Mataroescrit (Desembre, 1988)

Notícies a la carta

La ciutat de Mataró no ha estat mai una illa, ja que de sempre ha disposat dels mitjans més moderns per a fer saber què hi passava, i conèixer l'estat del món. Correus, telègraf i telèfon, han estat els mitjans que ho han fet possible.

A l'edat mitjana, a Catalunya hi havia ben organitzat un servei de correus que rep ordenances el segle quinze, època quan a tota la península s'estableix el sistema d'oficines postals en les ciutats principals. I així fins que l'any 1716 s'ordena el servei amb l'estructura que té ara, i que el 1840 incorpora el segell. Mataró viu dins d'aquest àmbit, que tenia l'inconvenient de la lentitud, ja que el transport de les missives es feia a cavall, i les notícies i cartes es rebien tard. Com a curiositat, sabem que, de la mort del

rei Ferran VII, la ciutat se n'assabenta cinc dies després.

La creixent importància de Mataró va fer que s'hi establís una estafeta regular, que a inicis del segle dinou era al carrer de la Mercè, i el 1885 passa al Carreró 31, des d'on cada setmana es feien quatre viatges a la capital. Correus el 1894 es trasllada al carrer Sant Antoni 20, el 1904 al 16 del mateix carrer, i l'any 1932 al Camí Ral, cantonada Sant Antoni, en el mateix edifici de regust modernista que hi ha encara, on hi havia una bústia que era el cap d'un lleó, en la boca del qual s'introduïa la carta. Noves necessitats de la ciutat duen a ampliar el servei, bastint-se l'edifici del carrer Lepanto, on des d'aleshores hi ha el servei postal i de telègrafs. També cal ressenyar l'obertura, al costat de la font del Pericó, de la primera bústia rural d'Espanya.

Un invent que revoluciona els sistemes de comunicació és el telègraf. Els anys cinquanta del segle dinou es basteixen línies del telègraf òptic, que eren una serie de torretes que es comunicaven entre elles per senyals lluminoses.

Pel Maresme passava una d'aquestes línies que aviat son abandonades a favor del telègraf elèctric, servei que s'inaugura a Mataró els anys seixanta, i que és abandonat per la seva manca de rendibilitat. L'agost de 1872 torna a funcionar al carrer de la Mercè 3, primer per a usos oficials i temps després per a tothom. El 1894 el servei es fusiona amb correus i es trasllada al Carreró, però el 1904 es tornen a separar i pren estatge al carrer Sant Antoni 20, anys després passa al Camí Ral 397.

Un nou mitjà de transmissió de notícies és el telèfon, que s'introdueix a Barcelona l'any 1877, però que fins la primera dècada del segle vint només és instal·lat de manera esporàdica. A Mataró s'inaugura el servei el juliol de 1895, per la *Cia. Peninsular Telefónica*, amb central al Carreró 7. Temps després, passa a la Rambla 32, fins que es basteix un gran edifici a la baixada de Santa Anna. La companyia de telèfons va tenir un paper bel·ligerant contra el català, i l'any 1917 les entitats nacionalistes de la ciutat protesten perquè no deixaven fer conferències en català.

Mataroescrit (Desembre, 1988)

L'aigua de Mataró i la font del Camí Fondo

Fa molts anys, una cosa tan senzilla com és obrir l'aixeta per rentar-se les mans, o omplir la cassola per fer bullir l'aigua, no era tan fàcil de fer com ho és ara. Les cases particulars no tenien aigua corrent, ja que a Mataró no es comptava amb cap mena de canalització per a usos privats. Així varen néixer les fonts dins la ciutat, com a eina imprescindible per al subministrament públic.

De fonts se'n varen anar bastint a mesura que les necessitats de la gent ho reclamaven, en obrir-se nous carrers. Del segle disset coneixem les de la plaça Major, que així s'anomenava l'actual plaça Gran, lloc de reunió principal dels vilatans, ja que s'hi feia el comerç alimentari quotidià. També sabem d'una altra font situada al Camí Ral. El més segur és que n'hi haguessin d'altres al voltant de l'església de Santa Maria i la Riera, però no hem sabut trobar cap notícia.

Del segle divuit, un moment de gran activitat econòmica, coneixem altres fonts, d'algunes de les quals sabem l'any de construcció. Dins muralles hi havia la de la carnisseria pública, al carrer de Santa Maria, situada al costat de l'actual ferreteria Damià; la de la plaça d'en Tarau, actual del Peix; la del cementiri, aleshores situat a l'entorn de l'església de Santa Maria; la de la caserna militar, a la illa de cases on ara hi ha l'edifici de l'antic Ateneu Obrer; la del carrer d'en Palau, construïda l'any 1785; i la de l'Ajuntament, a la mateixa façana de l'edifici.

El set-cents hi havia un bell conjunt de fonts en els carrers exteriors a la muralla: la del carrer del Pou d'Avall, davant l'Hospital i en l'arrencada de les Espenyas; una al Camí Ral, bastida l'any 1768; l'anomenada font del Migdia, a l'Havana; la de la plaça de Sant Joan, de l'any 1784; la del carrer de Massevà; la del carrer Nou, situada al mateix xamfrà amb la Riera, que va ser enderrocada el 1885; les de Sant Domènec, construïdes l'any 1782, primer situades a la muralla fora el portal d'Argentona i després de ser enderrocada, al carrer de la muralla de la Presó; la del convent de les Carmelites, a la part exterior del mateix edifici i davant del carrer de Santa Teresa, construïda el 1780; la dels carmelites, a l'interior del convent i dedicada a Sant Albert; la de les caputxines, a l'Esplanada; i la del Sant Crist d'en Fogueres al Camí Fondo, de l'any 1789. A les darreries del segle s'edificà al

camí del Mig un molí de farina propietat de la família Llauder, que anava amb la força motriu que li proporcionava l'aigua, i comptava també amb unes fonts que eren molt visitades pels mataronins els diumenges, que s'hi acostaven tot passejant per l'ample camí ple d'arbres que hi menava.

El segle dinou se'n fabriquen de noves arran del creixement urbà; així sabem que el 1849, en tota la ciutat n'hi havia 16. Les de nova factura en aquesta centúria són la de la Creu d'en Ramis, situada a la Rambla, de l'any 1817, i que tenia al cim del dipòsit la Creu de Terme; la del carrer de Sant Felicià, vora la platja, feta el 1844, i una altra a la platja el 1867; la de la plaça Real, de l'any 1840, que va projectar l'arquitecte Manuel Garriga i Roca; la situada en la cruïlla Havana-Ravalet, de l'any 1878; la del Primer de Maig, construïda el 1890 en l'antic emplaçament d'un dels tres molins fariners de la ciutat; la de la plaça de Cuba, de 1871; la del Carreró, que venia a substituir l'antiga de l'Ajuntament; la del carrer d'Altafulla, de l'any 1884; i la de la cruïlla del camí Ral amb el d'Iluro.

A més de les fonts hi havia mines d'aigua particulars en els convents, en les cases de la gent rica, i en les cases de pagès. Algunes d'aquestes mines eren tan abundoses que varen dur els seus propietaris a vendre part de l'aigua a les persones interessades, establint-se petites xarxes de distribució. De tota manera, la deu principal d'aigua al municipi i dipòsit general eren les mines de Valldeix que utilitzaven els tres molins fariners de la ciutat, situats a l'entorn de l'actual emplaçament de la font del Primer de Maig. Les aigües dels molins també servien per a usos particulars, per a les fàbriques d'indianes, les indústries de la pell, i d'altres. Assenyalem, també, les nombroses fonts boscanes a l'entorn de la ciutat, la més coneguda de les quals és la del Pericó.

La font del Sant Crist d'en Fogueras ara fa dos-cents anys que va ser bastida, degut a la necessitat de subministrar aigua als veïns d'aquells paratges, ja que la ciutat s'havia anat estenent a causa de la gran activitat econòmica que es vivia, i nous carrers i cases allargaven l'antic recinte emmurallat. En aquella zona de la vila, al llarg del segle divuit, s'hi construïren força cases per a donar sostre als comparets, pagesos assalariats que vivien de la recollida de la vinya, i que s'assentaven seguint el camí de Valldeix, a la sortida de la porta de la muralla de Mataró que duia aquest mateix nom, i en els terrenys a l'entorn del Mas Fogueras, antiga masia de pagès que encara es conserva a la baixada

Massot.

Com que la construcció de la font era un afer de la més alta importància, l'Ajuntament va voler que quedés record notarial de les condicions exigides per a fer-la. I així, en document previ a la subhasta de l'obra, s'hi feren constar les característiques que havia de reunir la nova font que s'havia de fer "fora lo portal de Vatlleix, y en lo paratge nomenat lo St. Christo d'en Fogueras", aclarint que el constructor interessat hauria també de "fer los conductos y rech que se necessitian per a conduir las aguas, y encaminar-las a ella de las que discorren als molins".

Aspectes de la fàbrica de la font, dels quals es dóna notícia al contracte són els següents: els fonaments havien de ser de dos i quatre pams; també s'exigia forrar de rajola la paret de la casa d'en Gasau, on reposaria la font; s'hi havia de fer una sobreeixida en direcció a "la pica dels animals" o abeurador; i la font pròpiament dita havia de tenir tres cares amb quatre aixetes de coure i tres piques. Com a coronament de l'edificació s'hi havia de fer una "capella del St. Cristo" forrada de rajola, en record a l'antiga advocació que donava nom al lloc, i que venia a ser una mena de creu de terme d'aquells paratges forans al nord de la ciutat.

Per a garantir l'estricta observança, els regidors manaren de fer un plànol de l'obra que desitjaven i oferien a l'interessat el pagament de 300 lliures catalanes. La subhasta la guanyà el paleta Jaume Simon, que havia de fer la font en un plaç de tres mesos, termini que va complir a gust de tothom, i així consta al llibre del credencer del municipi, que a la fi del terme pactat li pagà el preu convingut. Ja tenim els veïns del Camí Fondo i dels carrers de la vora contents d'estalviar-se la caminada, amb les galledes plenes, de fonts més remotes, i assaborint els avantatges del progrés. Per cert, que d'aquesta font en coneixem la forma antiga gràcies a un gravat que el pintor mataroní Santiago Vinardell va publicar l'any 1893 a la revista *La Il·lustració Catalana*, on, dins un interessant conjunt de dibuixos de llocs de Mataró, ressalta aquesta font.

Però la font construïda el 1789 llunyà, quan a França feien la revolució, no és exactament la que ara mateix reposa al lloc centenari, ja que en aquest període de temps ha patit una transformació de socarrel. L'any 1936, enmig de la foguerada revolucionària d'aquells dies, que va dur a la destrucció de nombrosos símbols religiosos, imatges, capelles de carrer, i

esglésies, li va tocar el torn a la font del Camí Fondo, per tenir al seu cim la capella amb el Sant Crist. Els anys posteriors a la guerra es va refer donant-li la forma que té ara mateix.

Opuscle "La font del Camí Fondo" (Juny, 1989)

L'aventura d'un edifici

S'hi han sentit les insinuacions de la Bella Dorita, i els crits virils d'en Lerroux. S'hi ha fet màgia, s'hi ha ballat, s'hi han escrit periòdics revolucionaris. Amants del cinema, bicicletes, i socialistes, han trepitjat les lloses que fa molts anys vestien façana modernista.

L'abril de 1892 anava a bon ritme l'obra d'un magnífic edifici de dos cossos i baix a la plaça de Cuba, sota la mirada atenta del jove arquitecte Josep Puig i Cadafalch, que realitzava un dels seus primers treballs. La iniciativa era dels 25 músics de l'orquestra *La Popular*, que volien dedicar el local a sessions de ball, inaugurant-lo el mes de juny amb el nom de *La Cubana*: "El edificio, completamente aislado, ocupa una extensa superficie rodeada por anchos corredores al aire libre, que permiten apreciar por fuera la esbeltez y al mismo tiempo grandiosidad", i a l'interior produce muy buen efecto la elevación extraordinaria del techo y el sinnúmero de grandes aberturas, artísticamente combinadas, para la ventilación e iluminación del local", que de nit comptava amb llums de gas. L'aïllament de l'edifici desapareix en construir-s'hi al costat, prenent els números 9 i 10 de la Plaça de i Cuba. La sala d'actes també tenia entrada pel carrer Sant Joaquim.

Els bons propòsits de la colla de músics varen naufragar ben aviat, i el 1893 deixen el local al *Club Mataronés de Velocípedos*, fundat l'any abans. Poc després, hi passa a residir el Partit Socialista, que l'utilitza de seu, i en el període 1896-1898 s'hi redactava el periòdic *La República Social*. L'agost de 1898 al local, desocupat, hi fan ball un grup de socis de l'entitat recreativa *La Nueva Constancia*, que l'havien deixat en desacord amb la direcció. El mateix mes formen el casino *La Unión*, i l'any següent l'edifici és modificat i decorat per l'arquitecte Emili

Cabañes, que hi aixeca un pis i refà la façana, la sala de ball i el cafè, enderrocant la labor de Puig i Cadafalch.

La Union era una entitat formada per 300 socis d'origen menestral i obrer, que tenien en aquell local el centre de reunió i esplai. L'any 1901 és de gran activitat, hi ha moltes sessions de ball, espectacles d'hipnotisme, prestidigitació, màgia, recitals de música, i l'actuació senyera de la *Bella Dorita*. Per Pasqua aixequen un envelat a la plaça per poder reunir un nombre més gran de persones. I amb motiu dels aiguats del Llobregat fan una sessió benèfica, en la que es recapten 203 ptes. Pels afectats. L'any 1904 l'entitat presidida per Josep Bassa, pateix una aguda crisi econòmica que duu a la dissolució el mes d'abril. El maig, alguns socis obren *La Mataronense*, a la Riera 60, al pis del Cafè Peninsular.

Un nou gir en la història de *La Cubana* té lloc el gener de 1905, quan obre el cine *La Maravilla*, que aviat es transforma en el *Palacio de La Unión*, i l'any següent en el *Modelo*, i *El Ideal*, tots de curta durada. La sala continuava servint per fer balls d'ocasió, quan la llogaven entitats i persones interessades. El març de 1907 obre el *Café España*, regentat per Francesc Oller - el meu besavi-, i al pis s'hi aplega el centre recreatiu *La Armonia Mataronesa*, amb membres de l'antiga *La Unión* i joves del dissolt *Casino Fénix*, que continuen amb les sessions de ball i espectacles d'esbarjo.

A començaments de segle la sala era utilitzada sovint com a lloc de reunions polítiques de partits d'esquerra, i s'hi feien conferències d'interès social. El juliol de 1906 la *Juventud Democrática Republicana*, hi fa un míting presidit pel diputat radical Alejandro Lerroux. El setembre de 1907 s'hi instal·la el *Centre Autonomista Republicà*, l'esquerra nacionalista de l'època. I el desembre de 1909 els radicals passen a regentar l'edifici, que, convertit en Casa del Poble, és el centre de l'activitat política i associativa del partit: hi tenen cafè, escola racionalista, cooperativa de consum, cor musical, grup de teatre, etc., i els actes recreatius i polítics són continus. L'anticlericalisme dels radicals els duu a organitzar un ball a la sala durant la Quaresma de l'any 1910, amb gran èxit de públic.

L'any 1931 l'Ajuntament compra l'edifici a la Caixa de Pensions per 100.000 ptes. amb el propòsit de dedicar-lo a institut de segon ensenyament. Aleshores l'edifici torna a ser reformat, sota la direcció de l'arquitecte Lluís Gallifa. Després de

la guerra hi resideix l'*Academia Cultural Femenina*, i en els anys seixanta l'Institut de Segon Ensenyament, dirigit per l'Alexandre Satorras i l'Angeleta Ferrer, que varen tenir de despistat client a qui escriu aquest paper.

Mataroescrit (Agost, 1989)

Coses de l'habitació secreta

Si la necessitat que té la persona de fer allò que de manera fina anomenem deposicions intestinals no té història, vull dir que sempre ha existit, el que sí té un aspecte curiós és el tema dels procediments d'evacuació d'aquests productes fisiològics inexcusables. En els anys medievals, tothom ho feia on podia, i els veïns de Mataró anaven als afores a deixar anar el paquet, però és que tot quedava fet un fàstic. Les ordinacions de bon veïnatge de fa tres-cents anys manen tenir cura quant a les latrines, i que no s'evacuessin al mig del carrer, cosa que es veu que era corrent. En els acurats inventaris notariais d'aleshores no es cita una habitació tan important en la casa, perquè no existia, fins que en els del segle divuit ja hi trobem orinals de pisa i vidre, i en les mansions dels rics es disposa de la *secreta*, *necessària*, o *comuna*. El segle dinou l'invent es generalitza com una aportació més de la revolució industrial i el liberalisme.

Un avanç revolucionari és l'aplicació del pou sec, un recinte excavat al subsol, a vegades d'obra, d'un volum al voltant dels 4/6 m³, una capacitat de 4000/6000 litres. En els pocs carrers on hi havia claveguera, el pou comptava amb una eixida que evacuava una part dels líquids a la xarxa general, que, fins que es comença a bastir el clavegueram l'any 1894, era formada pels carrers de la Riera, Barcelona, i les places. Quan el dipòsit del pou sec era tan ple de fems que els actuant s'esquitxaven, era el moment de fer venir els especialistes a buidar-lo, que ho havien de fer obligadament de nit, menys en Quaresma, que es podien treure tot el dia.

El procediment: "consiste en llenar mediante un cazo, de exigua capacidad, unos barriles, cuya abertura, casi siempre circular, de quinze a veinte centímetros de diámetro, se cierra luego con un manojo de paja, aplicado como si fuera un tapón.

Una vez llenos, son llevados a fuerza de brazos a un carro, en el cual generalmente caben seis, y trasladados a las huertas donde se utilizan las materias para abono de la tierra". Aquesta operació l'any 1788 havia encuriósit l'anglès Arthur Young al seu pas per Mataró, que no ho havia vist fer enlloc.

L'any 1895 s'implanta el sistema d'extracció inodor, a través d'un motor de vapor o gas, i una mànega que connectava la *secreta* amb un dipòsit fora la casa, invent que aplica comercialment Jaume Novell, del carrer de Sant Benet, 43. I l'octubre del mateix any neix la *Sociedad Anónima de Latrinas*, formada per gent rica de la ciutat, a qui no importava fer diners d'una manera tan bruta. Però es veu que el procediment no acabava de funcionar bé, i els regidors es queixen: "del insoportable hedor que despiden las cubas para la extracción de letrinas por el sistema llamado inodoro". A més de la pudor, contaminava per la seva poca netedat, i en casos de perill d'infecció hom tractava els pous amb creolina i sulfat de ferro. En un d'aquests buidats, el juny del 1911, es va produir una tragèdia a la Sènia d'en Simon Sastre: un dels mossos mentre s'ocupava de buidar el pou sec va caure dins, en sentir els crits de socors s'hi tira un company, i després el masover, i tots tres varen morir.

Mataroescrit (Agost, 1989)

Les bruixes de Dosrius

Si visquessis als segles foscos de la història, i en algun poble també fosc de la muntanya, enmig de boscos feréstecs i la basarda de la nit, veuries com se t'encomanen contes de por, i les aventures de bruixes prop de la llar de foc prenen increïbles tonalitats. A Dosrius, ara fa cent anys, les deixebles de Satanàs eren a l'aguait. Moltes d'aquestes fetes les coneixem gràcies al neguit investigador de Cels Gomis (1841-1915), que va aplegar tradicions i notícies orals a *La bruixa catalana*, volum ara editat per *Altafulla*. En aquestes pàgines hi ha força notícies relatives al Maresme, però sobretot de Dosrius, nucli de gent d'aquesta mena.

De la comarca hi ha un conjunt curiós de notícies al voltant de tradicions vuitcentistes: a Premià, el migdia de Sant Cristòfol

posaven les criatures nues dins el mar perquè el sant les guardés de patir dolor; a Llanvaneres, quan un nen estava trencat es reunien dues persones de nom Pere i Joan que agafaven la criatura i la passaven per l'interior d'un arbre al qual prèviament s'havia fet un forat, i així sanava; a Mataró, feien servir pedres de l'ermita de Belulla que curaven la vista, i la tornaven als invidents; a Badalona, tenien la sort de ser un dels pobles catalans amb més bruixes, perquè segons la tradició totes les dones en naixien; i, a Arenys de Munt, hi havia en Blanquillo, mestre de cases, i un dels grans bruixots de la comarca, del qual es conta que en una ocasió que rondava per l'església, el so de les campanes, que tan atemoria a aquells desencaminats, el va precipitar a l'altra banda del Corredor.

Però, com dèiem, és a Dosrius on hi havia més activitat. N'explicarem algunes narracions recollides de viva veu per Gomis l'any 1882. I és que, d'històries de bruixes, n'hi havia moltes, pensem que aquesta genteta fins i tot tenia al municipi un lloc de trobada, on se'ls apareixia l'ésser suprem del mal sota forma de cabra, era la Roca del Diable, al torrent de Rials en el camí de Llinars. La presència del més enllà era ben viva a Dosrius, i històries com les què resseguirem les coneixia tothom.

Es conta que una bruixa molt dolenta en una ocasió va clavar un clau al cap d'un nen per turmentar-lo, i va ser necessari de treure-li i untar-li la ferida amb sagí. Un dia en Pau Fonseca des de dins d'una barraca del camp va veure com l'àvia Guinarda es convertia en guineu. En amenaçar-la de contar-ho a tothom, la vella li va dir que si no ho feia li donaria molt bones collites mentre ella fos viva, i així va ser.

El bestiar d'en Ramon Batlle i Juvany tenia una malaltia molt estranya, i totes les ovelles se li anaven morint. Era perquè l'àvia Guinarda, en forma de rata, les emmetzinava. Aquestes transformacions en animals eren molt corrents, i un pagès del poble, convertit contra la seva voluntat en bruixot durant tres anys, va patir molt per aquest motiu, fins que es va desfer del malefici.

Una nit, el rector va sentir, enmig d'un temporal d'aigua i de vent, unes veus davant la porta de l'església que el convidaven a anar-hi. Però resolt, les escridassà, i llençà la sabata per espantar-les. L'endemà la trobaven a l'altra banda de la riera dins un pou de glaç. En una ocasió tots els bruixots i les bruixes de la contrada es varen reunir i provoquen un temporal de mil dimonis,

que dura quinze dies. Però fins que la campana Juliana no va deixar de tocar no els va ser possible de descarregar una pedregada que va deixar tots els conreus fets malbé. Un dels bruixots era en Ramon Polaina, de Canyamars, que es va dedicar a perjudicar en Ramon Batlle, perquè no l'havia volgut de rabassaire. Aquest va perdre la collita set anys seguits, fins que en Polaina renuncia a la seva vida equivocada i es penedeix.

La tardor del 1882 va morir una de les bruixes més conegudes del poble. El dia del funeral cau tres vegades el batall de la campana mentre sonava, i a la tarda hi ha un gran temporal i pedregada, d'aquesta manera s'acomiadava del món. En unes notes manuscrites per un rector del poble de finals del segle dinou es documenta que eren ben vives les tradicions d'en Pere Caçador, i la d'en Pere Polaina, que va vendre la seva ànima al diable per poder pagar les contribucions. També s'explica que entre els vilatans hi havia força endevinadors, *dormidores*, dones que llegien les cartes, *saludadors*, i *curanderos*.

Del munt de tradicions populars en citarem dues de curioses: a les criatures que tenien el fel sobreixit els de Dosrius els donaven polls vius barrejats amb la sopa o amb xocolata. El remei per a no pixar-se al llit també era força eficaç, es tractava de donar als petits brou de rates. Quina gent la de Dosrius!

Mataroescrit (Setembre, 1989)

La revolució a mig camí

En les diverses revolucions i conflictes que ha viscut la ciutat de Mataró, sempre hi ha hagut un grup d'al·lucinat pel combat redemptor, que han decidit d'organitzar-se en brigada de xoc per anar a lluitar als carrers de Barcelona, que és on s'han decidit les grans batalles socials. Però és curiós veure com sovint l'empenta revolucionària s'acaba a mig camí. A vegades a Vilassar o a Premià, o al mateix Mataró, i d'altres, els més agosarats arribaven al Masnou o a Badalona, però mai, s'acabaven de decidir a fer-ho ben fet. Vet aquí la història d'aquesta gent.

Això passa en el conflicte de l'any 1842, quan es revolten una part dels membres de la Milícia Nacional i el proletariat cotoner.

En grups cantaven pels carrers "Ja és arribat lo dia que el poble tan volia", i criden a la revolució social. Diversos escamots volen ocupar el campanar de Santa Maria i tocar a somatent per anar a Barcelona, "a ayudar a sus hermanos", però l'alcalde els reuneix i els fa patricular tota la nit, fins que cansats van a dormir. Aquesta vegada va ser la son que va acabar amb la revolta.

En canvi, la revolta de 1856 acaba amb borratxera. Vet aquí que en caure el govern Espartero, cap dels progressistes, els seus seguidors baixen a les trinxeres a defensar-lo i hi ha batalles a les principals capitals del país. Els de Mataró no varen voler ser menys, i un escamot de progressistes armats marxa cap a Barcelona a lluitar a les barricades contra l'exèrcit dels moderats. Com que havien sortit tard de la ciutat fan nit a la Cisa, i les autoritats municipals de Premià de Dalt, que se les sabien totes, els envien *tan de vi com bulgueran*. El pet revolucionari que varen agafar va ser del tal dimensió que la varen dormir ben larga. L'endemà, amb mal de cap i tocant campanes, tornen a Mataró, i aquí no ha passat res.

Un altre fet poc gloriós. El gener de 1874 els mataronins s'assabenten que el general Pavía havia dissolt el Parlament a cops de sabre, i una colla de radicals, republicanament indignats, s'aixequen en armes el dia 10, junt amb el batalló d'infanteria de guarnició. Eren els federals intransigents comanats pel diputat provincial Joaquim Rabella, i els internacionalistes encapçalats per Manuel Vilà, que proclamen la independència del Cantó de Mataró, dins la república Federal Ibèrica. Agafen el Comandant Militar, l'Alcalde, i controlen l'estació telegràfica. A les dotze del migdia, marxa a peu a Barcelona, on es coïa la revolta, un escamot de 150 homes decidits a tot. A Premià de Mar uns quants es fan el distret i lliuren les armes a l'Alcalde que els dona sopar de franc, i els paga el tren de retorn. Una altra colla fa l'orni a Alella, però el gros de l'escamot arriba a Montalegre on després de greus converses decideixen abandonar les armes i els canons que duïen en carros. Fallida l'expedició, els revolucionaris s'acullen a l'indult que l'endemà promulga el Govern.

Els fets d'octubre de 1934 i la proclamació de l'Estat Català són un altre moment àlgid. Una vegada se sap el que està passant a Barcelona, una colla de 150 catalanistes locals agafen les armes per anar a lluitar a la capital. L'empenta els duu a fer la ruta a peu, i pel camí recullen 150 persones més. Però un cop arribats a Premià de Mar, en sentir-se les canonades de Barcelona,

comencen les desercions. Al Masnou, cansats, hi fan nit, i l'endemà en dos autobusos emprenen la ruta de la glòria, però a Badalona s'assabenten que Companys s'havia rendit. Llavors tothom torna a casa, menys tres o quatre dels més fervorosos que van a la muntanya de San Mateu, a organitzar un escamot. La història s'acaba dos dies després, quan mig d'amagat fan via als seus domicilis, i a esperar dies més gloriosos.

Mataroescrit (Abril, 1990)

Les Figueretes

Vet aquí algunes dades sobre la zona de Mataró coneguda com Les Figueretes. A mitjan segle setze, el lloc era ben separat del nucli urbà, i els pescadors Antoni i Bartomeu Marquès, pare i fill, hi tenien una quintana i una casa, que venen el 4 d'octubre de 1546 al carnisser Antic Pedró. Successors de Pedró són la nissaga de mercaders Jofre, que ja trobem documentada al segle setze. Joan Jofre té una gran activitat comercial a les darreries del segle disset, i obté l'honor de ciutadà honrat de Barcelona. Als terrenys que li pertanyien dels Marquès hi guarda bestiar, per això la zona és coneguda aleshores com *lo corral d'en Joffre* en els protocols notariais. La seva vídua, Joana, l'any 1695 estableix en emfiteusi al treballador Salvador Crusell el tros de terra on tenien els corrals, i en el document se'l situa sota les muralles i vora el camí *qui va del portal den Faliu al Pou de vall*. Les obligacions de Crusell eren construir-hi una casa i pagar un cens cada any. Segons l'*Apeo* de 1716 encara hi vivia en Crusell, que aleshores era jornalero, i el lloc consta en aquest registre com situat al carrer Pou d'Avall, així conegut perquè ja al segle quinze a la part de baix de les Espenyas hi ha les cases dels pagesos Pou.

L'any 1866 Llorenç de Migliaresi, era propietari de les cases 2, 4, 6, i 8, que eren construïdes a l'antic terreny dels Marquès, i en aquesta època, eren en molt mal estat: "Descuidada la conservación de las plantas e higueras que en lo antiguo contenia su huerto o patio exterior y que de esos arboles tomó el nombre ese punto, que es ahora un rincón". Llorenç vol tancar la part de terreny de davant les cases, que les escriptures antigues

consideraven part de la propietat, però l'Ajuntament no li dóna el permís, per considerar que l'us l'havia convertit en camí públic. Aquest text ens informa de les figueres que adornaven el lloc i que, degut a la seva magnífica presència, acabarien donant-li nom, fet que es devia produir cap a mitjan segle divuit.

Una fita important en la configuració de la zona és la construcció l'any 1781 de la fàbrica d'indianes de la societat Riera, Bausili i Cia, que s'edifica a llevant de les Figueretes en tres parcel·les que eren del pescador Salvador Vila (venda 4/12/1780, escriptura notari A.Torras), del mariner Jaume Crosas (15/4/1781), i de l'hortolà Salvador Gual (22/12/1784). La fàbrica tanca el 1816, i liquiden el patrimoni, que va a mans d'Eulàlia Riera, Bonaventura Enrich, Gaspar Simon, i Josep Casamitjana. Anys després tornaria a ser utilitzat l'edifici per diferents societats, la més coneguda de les quals és la companyia de gènere de punt Marfà, i ara mateix ha esdevingut escola municipal.

Migliaresi (Juny, 1990)

Els pets d'en Pujol

Vet aquí la història d'un personatge conegut arreu del món i que, com acostuma a passar amb la gent de més virtuts, els seus veïns desconeixen. Però és que en Josep Pujol i Mauri es va fer famós treballant amb el cul. Nascut a Marsella l'any 1857, de pares mataronins, va ser conegut arreu amb el renom de *Le Petómane*, que hauríem de traduir com *El Petaner*, perquè aquesta era la professió a la qual dedicava els seus esforços. Tirava pets, però no ho feia com qualsevol dels mortals, sinó d'una manera artística. Resulta que en Pujol tenia una configuració intestinal força peculiar, que li permetia xuclar i expulsar aire o aigua - gairebé un litre - a voluntat, i a una distància de sis metres. Prodigis tant desacostumat va tenir entretinguts una colla de metges fent anàlisi i no acabant-s'ho de creure, i fins i tot li varen mirar el cul a la Facultat de Medicina de París.

En Pujol es va adonar de les seves peculiaritats anals un dia que es banyava, i va veure que la cosa anava amunt i avall. Però no es va professionalitzar fins que l'any 1887, en una de les seves

estades a Mataró, va fer una petita actuació en un cafè, i es va adonar que en podia treure pessetes. L'any 1892 l'empresari català Antoni Oller el contracte per anar a actuar al *music-hall* més famós del moment, el mític *Moulin Rouge* de París. I ja tenim en Pujol entretenint a la gent, meravellada amb el repertori escollit de didàctiques ventositats que engegava cada vespre. Es tractava d'un recital filharmònic que amania amb unes quantes melodies conegudes, i que s'acabava en una gran apoteosi tot fent sonar pet amunt per avall l'himne de *La Marsellesa*, i apagant una espelma situada a dos metres de distància.

Va ser d'ençà de l'any 1900 que la fama es va convertir en la seva amiga, i es va cansar de passejar l'espectacle a tot arreu d'Europa, i pel nord d'Àfrica. Quan actuava a Catalunya, l'home tocat dels aires de la terra, i amb general aprovació, acabava petarrellejant *El cant de la senyera*. I a Lleida va fer tanta gràcia que a partir d'aleshores quan algú deixava anar vents profunds hom exclamava: *Ves, que sembles lo Pujol*. Cansat i amb la bossa ben plena l'any 1914 es va retirar del món de l'espectacle, anant a viure a Toló (Provença), on mort l'any 1945 als 88 anys, abans però va gravar un disc amb diverses interpretacions, per a record de les generacions futures.

A tant curiós personatge, d'una manera o altre, l'hauríem de considerar un mataroní il·lustre, encara que no havia nascut a la ciutat. Resulta que en Josep Pujol i Maurí, neix a Marsella l'any 1857, degut, segons les cròniques oficials de la seva vida, a que els seus pares havien emigrat de Mataró a aquella ciutat. Fins aquí les notícies conegudes, ara explicarem tot el que hem esbrinat, després d'haver fet policíiques investigacions als magatzems de la història local. Però tot i així la cosa ha quedat una mica misteriosa.

El pare del nostre heroi era Antoni Pujol i Ros (Llavaneres, 1829-Mataró, 1896), que practicava l'ofici de teixidor, i era fill de Josep un ferrer mataroní que havia anat a viure a Llavaneres amb motiu de casar-se amb una veïna d'aquell poblet. Antoni Pujol va desfer el camí que havia fet el seu pare pels mateixos motius, ja que es casa a Mataró l'any 1854 amb Maria Mauri (Mataró, 1835-1912), filla de Felicià, un braser d'Argentona. I com que varen fer la Pasqua abans de Rams, bategen la seva primera filla, Francesca, cinc mesos després de la cerimònia. D'altres fills nascuts a Mataró varen beneir la seva llar: Dolors (1856), Teresa (1859), Antònia (1861), M.Àngels (1865), Llorenç (1871) i Olegari

(1875), però llevat de les tres primeres noies, cap va arribar a gran. Els Pujol vivien al Camí Fondo, i socialment eren situats dins el sector de treballadors modestos de fàbrica, que a finals del segle passat eren la majoria de la població local.

Però tornem al nostre personatge. L'emigració a França dels pares que relaten les biografies, hi ha prou dades per afirmar que es devia de tractar d'un viatge de circumstància l'any 1857, quan neix Josep, o una emigració molt curta, ja que vivien a Mataró l'any 1856 quan bateixen la seva filla Dolors, i hi tornen a ser el 1859 quan bateixen a Teresa, per no deixar més la ciutat. I vet aquí el misteri, en cap documentació local relacionada amb la família apareix el fill Josep. En els padrons no forma mai part del nucli familiar, i en els testaments de la pare i la mare no hi és anomenat. La qual cosa fa pensar que la criatura es va quedar a França després de néixer amb algun parent. De gran, però, els lligams familiars els mantenia vius, i molts cops venia a Mataró a veure els pares. A Anglaterra han fet uns sèrie de televisió explicant la seva vida i obres. I Mataró hauria d'estar a l'altura i nomenar-lo alguna cosa, donar el seu nom a un carrer, o endegar un homenatge. De tota manera m'inclino per fer-li una estàtua ben grossa a l'entrada de la ciutat, en la positura amable de la fotografia del cartell que anunciava les seves actuacions, amb la part de darrera del frac aixecada per facilitar les emissions. Quin monument!

Mataroescrit (Agost, 1990)

Un sant bo i un de dolent

La flaire de la santedat no ha afavorit massa els de Mataró, ciutat que al llarg dels segles només ha donat escarrassats obrers i amos llestos, als quals, però, ni els camins de la saviesa ni els del paradís, han fet perdre l'estona.

Vet aquí un home que hauria d'haver estat sant: en Josep Vilar, nascut a Mataró l'any 1657. És el primer missioner franciscà que passa a residir al nou seminari d'Escornalbou, on arriba l'any 1686. Que era sant, ho indica que malgrat la poca salut fos: "muy dado a la mortificación y penitencia de cilicios, y disciplinas de

sangre. En el comer y beber era muy parco, en la obediencia y humildad era sin igual entre los demás, y del trato secular era enemiguísimo". I és que l'home ho vigilava tot, que el dimoni és molt llest, i: "en virtud de la castidad fue tan delicado que siempre procuró evitar todo peligro y ocasión de mancharla. Baxáronle en los brazos dos religiosos un día a la enfermería, y cautelandolo no se le viessen los pieles y piernas dixo: Cuidado hermanos con la huestidad. Las muchas obras devotas (...) que hacia en la celda las executava de rodillas, y como eran tantas, havia abierto con las rodillas dos agujeros sobre el hiesso del pavimento de su celda (...). Fue tan amante de la pobreza, que hasta la última vejez, jamás tomó vestuario nuevo, sino que vestía de la ropa que dexa"van los otros religiosos.

Va morir a Escornalbou l'any 1731, i aleshores els germans "desnudaron su cuerpo para componerlo, y le vieron hecho un espectáculo sangriento de pies a cabeza, y sufrió los dolores de tantas llagas, con tanta paciencia, que no se le oyó jamás una voz de quexa, ni un ay para desahogo de la pena". En les estones de lleure va escriure una monumental *Summa Moral*, de gran profit. Per cert, al seminari també hi havia un altre mataroní, no tan sant, però, en Francesc Vilapura (Mataró, 1664), que hi entra l'any 1696, i s'hi està fins a la mort, el 1746. Temps que aprofita per fer missions d'apostolat per Catalunya, i escriure diversos llibres de Cor, de Resar i de Cant Pla.

Ara explicarem la història d'un home veí de santedats, i altres premis metafísics. Es tracta d'un curiós personatge que habitava per Mataró, fent de profeta i escandalitzant les consciències impol·lutes. Era un home de posat estrafolari, vestit amb la roba que exigia el seu ofici, que arriba a la ciutat l'abril de 1883, i es dedica a predicar l'amor universal i atacar la burocràcia religiosa establerta. I en afany iconoclasta maldiu de l'adoració dels ídols.

El cert és que els missaires, a través de la premsa carca, li varen fer la vida impossible, aconseguint que l'hostaler de l'Havana, que és on residia, el fes fora. L'acusaven de ser protestant luterà, i de tota mena de crims, el més horrible dels quals era haver fet desmaiar una dona en sentir les seves blasfèmies, per la qual cosa el varen denunciar. Detingut per la justícia, va estar tres dies a la presó, però el jutge que era més caritatiu que els acusadors, el va deixar anar sense càrrecs, afirmant que si a la dona en qüestió no li agradava el que deia, que no ho escoltés. Va tenir el suport de la premsa d'esquerra i

liberal, que s'apuntava a tot el que feia flaire heterodoxa. Sants petits i sants grossos, hi ha hagut a Mataró, de dretes i esquerres, de missa i anticlericals. Tenim de tot!

Mataroescrit (Setembre, 1990)

Itàlia flash back

La varen trobar, la sort que buscaven, tota la gent d'Itàlia que de fa anys sovint ha trepitjat les platges, d'antic esponeroses, de la Maresme gentil. I a Mataró hi han comprat, hi han venut, hi han estimat, hi han fet riure, hi han cantat, hi han fet pecats, i fins i tot hi han manat. Resseguirem, en una mena de film sense imatges, algunes de les fetes d'aquesta gent sabia, que, enyorats d'Itàlia, han ajudat a crear la consciència de la nostra cultura.

Primera seqüència

Vet aquí que si els de Mataró som alguna cosa això ho devem als sagaços romans de fa molts segles, aquells que amb llances i espases varen fer seu tot l'entorn del *mare nostrum*, i que es varen fixar en aquesta zona de maresmes, poblada per alguns ibers ordenats i treballadors. Com que això era terra de conquesta, i seguint el costum romà, un bon grapat de soldats de l'imperi varen rebre peces de terra com a regal a la seva tasca bèl·lica, i aquí es varen quedar. Fan cases, sembren, estimen, i moren, i deixen a la memòria dels segles, un record de pedres i noms, com Lucius Marcius, Baetulo, Azari, Premiliano, i tants d'altres, que són de pobles maresmenecs, i abans de llatins rics que varen assaborir la tranquil·litat de la comarca. I també es varen aprofitar del treball esclau d'uns altres habitants de les mateixes platges amb menys fortuna, però d'això se'n diu els camins de la història. I la ciutat d'Iluro va ser la seva creació més acabada, gentil i poderosa, mirant al mar des del raser d'una petita alçada, ara fa més de dos mil anys.

Segona seqüència

Som a l'edat mitjana, i altre cop gent de la península allargada venen a fer-nos companyia. Ara s'acosten en so de pau, però amb

les caixes plenes de coses per a vendre. Seran els genovesos una gent mig catalana que sabien molt de fer negocis, i que estableixen una petita comunitat que fins ara mateix ha donat nom a una zona de la ciutat. Al lloc que després s'anomenaria plaça dels bous hi tenien un casal vistós que era una indústria de primera fila que al llarg de dos segles es dedica als treballs de terrissa cuïta, i sota el nom de *La Genovesa* els seus productes abastaven un ample mercat, degut a la seva bona qualitat i factura. Però resseguint els papers llòbrecs d'aquells temps hom s'adona com hi havia altres italians, que fan de Mataró el centre dels seus negocis i arts. Fixem-nos com el segle divuit el genovès Corsanego duu en el seu vaixell homes per a llogar-los aquí com a soldats, i l'artesà saboiard Muller treballa a la ciutat, de la mateixa manera com els genovesos Baraile i Cortino fabriquen llosa. Les relacions amb alguns dels regnes en què llavors es dividia Itàlia era tant engrescadora, que fins i tot hi havia algun cònsol encarregat dels afers, com el de Sardenya.

Tercera seqüència

Vet aquí els Migliaresi, una família italiana que emigra a Mataró les darreries del segle disset, i en unes quantes dècades arriba a la màxima categoria social. Als Migliaresi els trobarem fent negocis, de regidors, de militars al costat del Rei, i a la guerra de les Filipines, i la seva història vital barreja l'amor, l'odi i la violència. Originaris de Nàpols, arriben a la ciutat mig arruïnats, tot i el títol de cavaller que duïen a la butxaca, però, llestos ells, utilitzen el sistema més còmode per aixecar el nom, la casa i el patrimoni. El matrimoni amb una vídua arreglada, va ser la solució més ràpida per mantenir la categoria social, ells hi posaven el nom i ella els beneficis. I així varen anar prosperant fent trafiques i conxorxes, i un d'ells, en Josep Antoni Migliaresi i Rius, esdevé un personatge principal el segle divuit, era advocat i té el títol de regidor, i era el que manava més a la casa gran, sovint enfadat amb els altres regidors, i provocant picabaralles, de geniüt que era. Els seus fills, però, deixen la ciutat per dedicar-se a la carrera militar, en la qual arribaran a estar al costat del Rei, amb càrrecs a Palau.

Quarta seqüència

I és que la música, de sempre ha estat una alegria per els de Mataró, i Itàlia al darrera dels bemolls. Perquè els entesos d'aquí

s'han emmirallat en les partitures que venien de Roma, i els músics que brillaven en italià, de seguida han estat devorats per els seus fills mataronins. El segle dinou el gust musical té el nom d'Itàlia t'ho miris com t'ho miris, d'ençà que l'obra de Rossini es va conèixer i assaborir a Barcelona. I els espectadors de la ciutat no els donéssiu altres espectacles que no duessin el nom de Donizzetti, Bellini, Rossini, i Verdi. Llavors com que a tot arreu es cantava en italià, i agradava l'estil importat, els autors d'aquí, fixem-nos amb mossèn Blanch, componien a la italiana gràcia, i barreja que no passa res. Misses, tedeums, operes, rosaris, cançons, i totes les notes que sortien d'autor local, tenien aquell regust de caramel propi d'aquella caterva d'autors de nom acabat amb la lletra i. D'Itàlia venien les partitures i a Mataró es quedava la música.

Cinquena seqüència

Resulta, doncs, que a Mataró sense els italians no seríem res de res. Perquè si no ens funden Iluro potser el Mataró que s'aixeca damunt les runes no existiria. I si no ens hagués manat gent com els Migliaresi, encara seríem més provincians. I què me'n dieu sense el suport artístic de l'opera italiana, i de persones de nom foraster que han treballat a la ciutat: els Frediani, els Rossetti, els Denegri, i tants d'altres. En fi, que hauríem de demanar la incorporació a la República Italiana, que en tenim prou mèrits. Però abans de tancar el viatge, una anècdota mínima que ens mostra prou bé els indissolubles llaços d'amistat, i la unitat de destí, com es deia abans, que mouen als fills de Roma i als d'aquí. Es tracta de les aventures del famós Angelo Capone Polverini. Que vostès no saben qui és? Resulta que l'espavilat en qüestió, fa un grapat d'any, va venir a actuar al cafè-concert *Alhambra* durant la festa major, perquè vivia de l'espectacle fent d'home-foca. No se sap ben be de què va la cosa, però es veu que va agradar. I l'home, que se les donava de primera figura, s'hostatja, sense pensar-ho dos cops, a l'hotel Suís, que era cosa fina i residència de selectes. De fet la jugada la tenia ben muntada, i dies després es fa escàpol sense pagar les dues-centes pessetes de la factura. Es un trànsit, la glòria del món.

Opuscle 12ª Mostra de Cinema de Mataró (Octubre, 1990)

Regidors de sempre

Vet aquí que ara estrenem un nou i enllustrat consistori, que, de segur, farà les alegries dels mataronins, amb idees mai vistes, prodigis organitzatius, pressupostos generosos, places dures, taxes europees, i carreteres de peatge. Però fixem-nos què passava fa cent anys, que també és divertit.

Alguns regidors no eren cosa neta, i n'hi havia que allargaven la mà. Així, vet aquí, que pel benefici d'un senyor fabricant amb amics a la Casa de Tots, neix un carrer tort, que encara ho és. Es tracta del que duu el nom il·lustrat de Fray Luís de León, víctima de la conxorxa d'uns muníceps sapastres. Però és que hi havia regidors que no feien cas ni de les ordenances municipals, no és que aparquessin on no es podia, que en aquells anys de fa temps, no hi havia cotxes.

Resulta que al regidor Ignasi Astort el gener de l'any 1896 el va enganxar la policia municipal enmig d'una timba de cartes en una taverna de mala mort. Mig viciat pel joc, l'home no es podia estar de temptar la fortuna, però com que era dels qui manava havia de donar exemple, i la cosa es va convertir en la riota municipal. Per cert que l'Ajuntament va convocar ple en sessió secreta per tal de discutir l'afer, i com sempre la discòrdia es va produir entre els del partit del pecador i els del partit contrari. Uns l'excusen amb l'argument que es tracta d'una falta que socialment no té cap importància, ja que tothom jugava, però els altres s'esveren de mala manera.

De muníceps, n'hi havia de més aviat ganduls, que no assistien als plens, i que quan podien desapareixien, singularment els mesos d'estiu. Llavors es feien el malalt per deixar la ciutat i anar de vacances a prendre les aigües a Caldes. L'any 1900, el mes d'agost, demanen permís per marxar "al objeto de restablecer su salud" els regidors Moret, Guanyabens i Matas. Aquests marxaven pel seu plaer, però d'altres no ho feien amb la cara contenta. Vet aquí que en aquells temps quan el municipi canviava d'orientació política es produïa la cessantia d'un bon grapat de funcionaris, que tenien la plaça a la ventura i gràcia dels manaires, i fins i tot els serenos es veien afectats per la mesura.

Una de les activitats municipals més desagrades, era la de

cobrar l'impost de consums. A les entrades de la ciutat hi havia unes casetes anomenades burots que és on es feia la recapta, imposant diverses taxes als queviures que entraven per ser venuts a la plaça i les botigues. Però un cop hi va haver un llest que va fer bona administració per les seves butxaques. L'any 1895 una comissió informa que després de rigorós escorcoll han trobat a faltar gairebé deu mil pessetes en la caixa de consums, una autèntica fortuna llavors. Del desfalc, el responsable de l'administració diu que no en sap res, i els regidors es barallen per donar les culpes cada partit al contrari. Però el fet més curiós que passa al departament de consums té lloc l'octubre de l'any 1884, quan es descobreix amb astorament que a l'arxiu hi havia fet niu i hi criava una colobra. La ironia entre els ciutadans comparant els paràsits rèptils i els paràsits impositius va fer història.

S'enfadaven per poca cosa, i les relacions amb l'església eren ben conflictives. Els conservadors fan que l'any 1880 torni el Sant Crist a presidir les sessions plenàries, i l'any següent es mana que els serenos tornin a donar el crit tradicional de *Alabado sea Dios*. Aquestes demostracions de pietat municipal havien estat prohibides per un consistori republicà anys abans. Però aviat tornen a la batalla, els descreguts, ja que els ajuntaments liberals, per les festes de Les Santes, i amb l'argument de l'estalvi, es negaven a subvencionar els actes religiosos, i la premsa de missa posava el crit al cel, que és on posa el crit la premsa de missa.

Després d'aquesta ràpida visió municipal, sembla que no hi hagi un pam de net al rebost de la història de la casa gran de la Riera. I això sí que no és veritat, perquè també podríem fer l'inventari de funcionaris generosos, alcaldes amb iniciativa, obres d'èxit com l'eixample, i fins i tot, el sacrifici de la vida d'un regidor, que la va deixar al despatx de l'alcalde quan anava a assistir a un ple. Tot un exemple!

Mataroescrit (Juny, 1991)

El mas Gener, la casa d'estiu del pintor Cusachs

Vet aquí algunes de les imatges que configuren l'existència d'una de les masies de Valldeix, l'àlbum de records recollit en un

centenar de plaques de vidre amb nitrat de plata. Hi ha fotos del Mas Gener i de les cases veïnes, en les quals es mostra la vida dels estadants, com en la magnífica instantània de la matança del porc. En d'altres hi surt el pintor Cusachs i la seva família. Però també hi ha un seguit de belles fotografies de persones que ens són desconegudes, però que reflexen, amb el seu abillament i el seu posat, tota una època: la noia del ram de flors, el cotxe lluent, l'interior amb parella, els quatre retrats de mig cos fets el segle dinou, un d'ells obra del gran fotògraf Antoni Napoleon. A més de les publicades a *Mataroescrit*, l'àlbum recull fotos de les inevitables reunions familiars, viatges a l'estranger, i alguns interiors de cases barcelonines de primera categoria. Tota una lliçó d'història en imatges.

El Mas Gener

Del Mas Gener en coneixem pocs antecedents, però el més probable és que hagi estat construït el segle divuit. La documentació antiga el cita com a Mas Gener o Mas Rius, aquest darrer nom correspon al propietari de finals del segle divuit, el barceloní Pere Nolasca Rius. Posteriorment és de Francesc Rius i els administradors dels béns d'aquest, que mort l'any 1818, el venen molt de temps després, l'any 1860 a Francesc Recoder i Dorda, aquest en ven la meitat, l'any 1885, als Cusachs (Baldomer i Modest Casimiro Cusachs i Sabadell, i els germans Vero i Rafael Vidal i Cusachs).

A partir d'aleshores manté la dualitat de casa de pagès que fan anar els arrendataris Gibert, i casa d'esbarjo dels Cusachs i parents de la família, que hi passaven els estius. Els que l'havien visitat en els bons temps descriuen la masia plena de quadres i pintures al fresc de Cusachs, i és que el pintor hi va realitzar moltes de les seves obres, treballant sovint a l'aire lliure, a l'aulet de Can Gener. De fet la masia era coneguda popularment com la Casa dels Lladres, perquè després d'un robatori, l'artista, amb bon humor, va dibuixar en la façana les imatges dels lladres pujant per la finestra. Ara aquest esgrafiament ha desaparegut, però el podem conèixer gràcies a aquestes fotos que publiquem.

El pintor Cusach

Josep Cusachs i Cusachs neix, a l'Hospital de la Vila de la ciutat francesa de Montpeller, el 19 de juliol de 1851, on s'havien traslladat per diversos motius els seus pares. Encara que no neix a

Mataró, i estableix la residència a Barcelona, hi va estar lligat tota la vida, ja que d'aquí era la seva família, i hi feia llargues estades. Cusachs, Pepe pels amics, era un personatge simpàtic amb un gran do de gents, que mantenia unes trifurques de primera divisió amb la seva muller, ja que es veu qu'a mai havien filat massa bé.

Els seus primers passos en la vida el duen a l'exèrcit, però el neguit artístic que covava el va fer retirar-se el 1882, quan tenia trenta anys i el grau de comandant. D'ençà d'aleshores es va dedicar a la pintura, fent-se conèixer pels quadres amb escenes militars amb cavalls, tan apreciats ara mateix. Una altre de les seves vessants artístiques va ser la de retratista, i molts grans personatges li varen encarregar que els immortalitzés. Va tenir clients entre els burgesos, militars, polítics i, fins i tot, monarques. Com que passava llargues temporades a Mataró va vendre moltes obres a gent de la ciutat, i així no és gens estrany de trobar obra seva en les cases de moltes famílies antigues. Va morir a Barcelona el dia de Tots Sants del 1908.

Tot i que ens referim al Mas Gener, la seva casa d'estiu, assenyallem que la casa de la nissaga era al carrer Pujol 51, i l'havia fet construir, les darreries del segle divuit, el seu besavi Gaspar Cusachs i Planas (1759-1829), casat amb Teresa Costa. La persona més notable de la família va ser el seu avi, el ric comerciant Gaspar Cusachs i Costa (Mataró, ? -1871). El seu pare és Celestí Cusachs i Aleix (Mataró, ? -1903), metge establert a Barcelona, que en primeres noces casa amb Carolina Cusachs i Sabadell.

Mataroescrit (Agost, 1991)

Al mort, cremar-lo

Potser algú ho trobarà estrany però el cert és que, tot i el clima benigne i la calma mediterrània que tants ens envegen, aquí també es mort la gent. I com que els cadàvers fan nosa doncs els enterrem al cementiri, lloc ben a propòsit per a reposar-hi, i si algú prefereix la incineració, cap a Barcelona. Però fa més de cent anys que ens vàrem voler avançar instal·lant crematoris, per

primera vegada a Espanya.

La lluita entre els que aspiraven a una societat laica i els defensors de les tenebres inquisitorials ha tingut a Mataró molts episodis. Vet aquí la batalla contra la banda clerical a causa dels dels morts, escomesa que es planteja per la intransigència dels religiosos en acceptar la llibertat de cultes i el cerimonial laic.

A la sessió de l'Ajuntament de 15 de setembre de 1876 es llegeix una instància de diversos veïns demanant l'ampliació del cementiri amb un recinte on "dar sepultura a los cadáveres de los que mueran perteneciendo a religión distinta de la católica". Els regidors ho aproven i dediquen a tal fi un terreny veí al cementiri, on "ya es costumbre inhumar los abortos y los cuerpos de los suicidas y disidentes", només hi faltava que hi enterressin els gossos.

El conflicte, però, es produeix l'any 1881, arran el dictamen de la Junta de Sanitat signat pels regidors Josep Barba, Ventura Marlet, Josep Ricart, Didac Arenas, i Manuel Guanyabens. El llegeixen el dia 16 de desembre i l'Ajuntament aprova instal·lar "los crematorios necesarios según los últimos adelantos de la ciencia", amb el vot en contra del regidor Nunell.

El dictamen és una interessant excursió al tema de la mort en la societat cristiana, així s'explica com la cremació va precedir l'enterrament, fins que l'any 789 Carlemany per imposició papal la va prohibir sota pena de mort. Llavors, en enterrar dins els edificis de culte, l'església tenia "no ya dominio sobre las ánimas, sinó también sobre los cuerpos muertos". Situació que acaba el rei Carles III quan ordena que, per qüestions de sanitat, els cadàvers s'enterrin en cementiris fora els pobles, oposant-s'hi amb energia l'Església, però el Rei no va aflluixar.

La Junta proposa la cremació, "pulverizar los cadáveres por medio del fuego", amb aparells especials per evitar epidèmies i contagis, com ja es feia en diverses ciutats europees, i a París ho assajaven amb electricitat. Es refereixen a la història de "los contratiempos y dificultades que la cremación de los cadáveres ha levantado en el campo del fanatismo y de la intransigencia; porque el M.Y. Ayuntamiento la sintetizará en su buen criterio, con solo saber que la cremación tiene por enemigo capital a la Yglesia Católica siempre atenta a conservar los privilegios por ella alcanzados".

A la palestra contra els innovadors hi va sortir, des de les pàgnes de *El Mataronés*, l'advocat i membre del Partit

Conservador Josep Pasqual de Llentisclà, que diu que el cementiri de la ciutat té prou condicions higièniques per haver d'establir qualsevol novetat. També es queixa de la classe metge que "tiene el triste privilegio de ser un firme baluarte del escepticismo donde la rebelde ignorancia de la impiedad presume venderse por ciencia ante el vulgo".

Ell però, assenyat, es proposa de tractar sense prejudicis de "los quemaderos, mirados com horror y asco en las pocas localidades de Europa donde los hay establecidos", que només s'havia propagat "entre los impios que ven en ello un ataque al Catolicismo". Explica que el primer crematori es va inaugurar a Milà l'any 1876, ciutat centre de la masoneria, a Alemanà l'any 1878, i el 1881 a Anglaterra, però que només havien actuat en cent persones. El periòdic *El Ideal Moderno* dels republicans, ironitza que segurament els conservadors acceptarien la cremació si l'assaig "se verificase en liberales y libre-pensadores vivos".

Hi va haver massa entrebancs i el crematori no es va construir, però la idea va quedar com una reivindicació laica. El setembre de 1886 *El Semanario de Mataró* ressalta la recent decisió eclesiàstica que "no es permitido a los católicos ordenar la cremación de los cadáveres de sus deudos o amigos", ja que es tractava d'un procediment dels masons, que volien "reducir a cenizas los cuerpos de sus padres, de sus hermanos, parientes, bienhechores y amigos (i) acabar con todo orden político, social y religioso, per a reestablir el trono de Satanás".

Terrible afer el de la mort, i com a comiat vet aquí una dona ben espantada. L'any 1860 Joaquina Torras, filla del notari Desideri, que vivia al carrer de Sant Roc, fa un testament molt poc corrent, ja que en un apartat diu el següent: "encargo, y suplico muy encarecidamente a mis albaceas, dispongan sea custodiado mi cadaver por personas de su confianza, en el parage que tengan por conveniente, todos los dias necesarios y el tiempo posible hasta que haya señales inequívocas de que no corro peligro de ser enterrada viva, como a tantos otros ha sucedido". I deixa trenta lliures al cementiri de Mataró "con destino al primer sepulturero que con su diligencia y cuidado logre descubrir alguna persona enterrada viva". Mort i vius, cremats i sepults, la vida un teatre. (Notari Formica, f.21 any 1860)

Mataroescrit (Novembre, 1991)

En Palmerola i l'Ibran contra els carlins

Al segle dinou la lluita dels liberals contra els carlins, fanàtics absolutistes que tenien com a divisa ideològica el fonamentalisme religiós més extrem, és un moment clau de la batalla per la llibertat. Mataró, ciutat avançada, hi va contribuir amb la vida d'un centenar d'homes. El record de les violències carlines es va escriure al nom de tres carrers, en un panteó funerari, i en un monument a la Rambla.

El milicià Palmarola

Un dels carrers duu, des del 1880, el nom de Salvador Palmarola, persona de gran relleu en la vida política d'aleshores, sempre als rengles del republicanisme. Quan l'any 1865, en temps de repressió moderada, es constitueix el primer Comitè Democràtic de Mataró, acta de naixement dels defensors de la República a la ciutat, Palmarola n'és el president. Ben aviat tindrà ocasió de mostrar la seva rellevància política, i en la revolució de setembre de l'any 1868, que posa fi al regnat d'Isabel II, ell és un dels membres de la Junta Revolucionària de Mataró, que dirigeix la ciutat en aquelles hores de trasbals. D'ençà d'aleshores és un dels puntals del federalisme local, sempre des de llocs de direcció. Assenyalem, també, que era un dels dirigents del moviment obrer, i l'any 1872 presidia el sindicat tèxtil *Les Tres Classes del Vapor*.

Vet aquí els fets que duen a la seva mort, que hem de situar dins la follia fratricida que engeguen l'any 1872 per tercer cop els carlins. Com a capità de les forces milicianes voluntàries a Palmarola li és encomanat de guardar l'estació de tren de l'Empalme, amb un escamot de 44 homes. Es resguardaven en un edifici mínim poc fortificat i la seva feina era la de vigilar el pas dels trens, no fos cas que els revoltats els ataquessin. Però el dia 23 de novembre de l'any 1873 són cercats per dos batallons de carlins armats amb dos canons i comanats pel capitost Puigvert, de renom *Soques*. En no fer cas els milicians als crics de rendició, els carlins destrocen a canonades l'edifici, fet que duu als homes d'en Palmarola a sortir i començar la lluita cos a cos, que es va convertir en una carnisseria. Ben aviat el combat es decideix a favor dels carlins, que maten una dotzena de milicians, entre ells

el capità Palmarola que és ferit i rematat a terra. Es salven, fent-se escàpols, una trentena de voluntaris, i alguns cauen presoners, entre ells el tinent Llorenç Masoller, quan l'anaven a matar el salva el sergent carlí Isidre Pagès, que era de Mataró.

A en Palmarola l'enterren a Sant Pere de Martorell de la Selva, fins que el dia 10 de gener de 1893, vint anys després de mort, traslladen la seves restes a Mataró, al panteó dedicat als morts en les guerres civils.

El cafeter Ibran

El carrer *Ibran* correspon a Jaume Ibran i Massó, nascut l'any 1818, i conegut amb el renom de *Piu*, que era fill de Feliu, un bracer de Vilassar de Dalt. El pare s'havia traslladat a Mataró i els anys seixanta feia de cafeter. Jaume segueix el negoci familiar i regenta el Cafè Nou a la Riera 35. Es casa cap a 1850 amb la barcelonina Marta de Pasos, i en segones núpcies amb una senyora de nom Vergés, amb qui té una filla, Consol.

La seva activitat política comença al redós de les revoltes dels inicis del període liberal, quan forma part dels escamots de mataronins radicals. En el rebombori contra el bombardeig d'Espartero del 1842 és un dels que encapçala els membres de la milícia revoltats. I també forma part dels centralistes que el setembre de 1843 es fan amb el control de Mataró i perden la batalla contra les tropes de Joan Prim.

Ferm militant de la causa republicana, en esclatar la tercera guerra carlina aviat s'apunta als rengles dels que lluitaven contra els reaccionaris. A instàncies del capità general de Catalunya, el juliol de 1872 recluta i comana una petita força voluntària, els *Guies del General*, també nomenada *Ronda d'Ibran*. L'escamot armat té una gran activitat perseguint petits grups de carlins que assaltaven pagesos i els petits poblets de la comarca.

Amb motiu del canvi de règim el 1873 és nomenat capità de *Voluntaris de la República*, i continua la tasca de vigilància. Moments de glòria per Ibran varen ser la defensa de Vilassar de Dalt de l'assalt que pretenien els carlins el dia 10 de setembre de 1874, i la de Mataró el 10 de gener de 1875. En aquell dia milers de carlins intenten prendre la ciutat, que és defensada amb gran energia pels ciutadans armats, i en lloc capdavanter per les forces d'Ibran, que amb pocs efectius derroten l'enemic. Després de la victòria, el 29 de març, reb un sabre com homenatge de la ciutat.

Poc després és nomenat comandant d'una columna composta

per quatre rondes i 25 cavalls, encarregada de vigilar per la Marina i el Vallès. Però el nostre heroi tenia els dies comptats. A Breda, formant part de la columna de *El Rayo*, participa en la gran batalla del 24 d'abril del 1875 contra l'exèrcit comanat per Savalls i Tristany, i deixa la vida en combat. A Mataró aviat es coneix la notícia de la seva mort, el cadàver arriba el dia 29, i per l'autòpsia hom descobreix que tenia tres ferides de sabre al cap, una a la ma, i un forat de bala prop d'un ull. L'endemà hi ha l'enterrament, i enmig del dol general i d'una gran manifestació ciutadana, el taüt és exposat a l'Ajuntament, i el passegen per la ciutat. Escriu la seva filla:

*Modelo fuistes de constancia y valor
genio sin ejemplo para batallar,
y fue por la Libertad tan grande tu amor,
que con tu sangre lograste alcanzar
el glorioso nombre de Batallador,
pereciendo por fin a fuerza de pelear
en el Sagrado Campo del Honor.*

El dia 10 de gener

Els carlins, com dèiem, intenten l'assalt de la ciutat el dia 10 de gener de l'any 1875, amb una tropa de gairebé tres mil homes, morint algunes persones en la defensa. Dos anys abans, el 13 de maig de 1873, havien fet una ràpida entrada per sorpresa i s'havien endut hostatges, matant els republicans Francesc Oliver i Bertomeu Teixidor. A aquestes víctimes hom hi ha de comptar les que es varen produir la primera guerra carlina.

Així, com homenatge a Ibran, Palmarola i els mataronins morts, l'any 1880 la ciutat organitza una manifestació cívica de record, i es dona el nom de *10 de Gener* a un carrer. L'acte esdevé una demostració contra els carlins i l'integrisme religiós, i hi participen els partits republicans, els liberals, els sindicats, els lliurepensadors, i diverses entitats avançades.

Els primers temps va tenir una gran resposta ciutadana, però amb els anys va anar decaient, així el 1888 només hi participen unes cent persones. L'any següent l'Ajuntament no organitza l'acte, però es fa el mes de maig, amb gran assistència popular, i convocat pels tres partits republicans (federals, històrics i progressistes), les entitats cooperatives, l'Ateneu Obrer, la lògia maçònica *Faro de Iluro*, i hi participa el recent fundat PSOE que

per primer cop passeja la bandera vermella pels carrers de Mataró. L'any 1895 s'acorda traslladar l'acte al mes de maig, però es fa amb molta irregularitat, i quan els carlins entren a la coalició de *Solidaritat* esdevé incòmode als partits que formaven el pacte. Llavors els radicals ressusciten la manifestació l'any 1908 dins la seva estratègia anti-solidària, però no es torna a fer més, tot i que la premsa republicana durant anys manté viva la memòria dels fets.

Els monuments

L'any 1880 l'Ajuntament decideix construir un obelisc en memòria dels morts, amb el desacord dels regidors conservadors. La realització es va aplaçant fins que el 1887 es mana d'erigir-lo a la plaça Santa Anna, i el dia 10 de gener de l'any següent es posa la primera pedra. Però mesos després es revoca l'acord i es mana que, com alternativa, es faci un mausoleu al cementiri. Enmig de tantes conteses polítiques el monument s'acorda per fi el març de 1890, l'obra la fa el constructor Josep Junoy que cobra deu mil pessetes, i s'inaugura el 1890 a la plaça de la Llibertat, com es bateja aleshores la plaça de Santa Anna. Diverses làpides assenyalaven el motiu del monument: "A los que murieron defendiendo esta Ciudad en la última Guerra Civil. 13 de mayo de 1873. 10 de enero de 1875, i A los mataroneses muertos en defensa de la Patria y de la libertad. 16 de junio de 1809. Báscara 10 de julio de 1836. Torelló 12 de febrero de 1837. Erigido por el Excmo. Ayuntamiento en 1892".

En quant al mausoleu funerari, decidit el 1888, que havia de recollir les restes dels mataronins morts en guerra, després de tots els tràmits i de comprar un terreny a l'esplanada del cementiri a Emili de Sisternes, s'erigeix pel mestre d'obres Salvador López amb un cost de quatre mil pessetes. S'inaugura junt amb l'obelisc el gener de 1890, de línia clàssics i bella factura encara es manté al seu lloc, després de cent anys.

I com a colofó d'aquesta història, la indignitat. El mes d'abril de 1939 els regidors franquistes acorden i executen el desmantellament del monument de la plaça Santa Anna, per tal de posar-n'hi al seu lloc un que recordés els caiguts per Déu i la Pàtria, i al Gloriós Exèrcit Salvador d'Espanya, encimbellat per un bust del Gran Cabdill el Generalíssim i Excel·lentíssim Don Francisco Franco Bahamonde. Adjectius a càrrec dels regidors, que argumenten l'enderroc per ser el: "obelisco erigido en memoria

de unos ideales que fueron engendradores y sus adeptos precursores de la ruina moral y devastación material de España". La neteja va continuar amb els rètols dels carrers el 10 de Gener passa a dir-se 27 de Enero, data de l'entrada dels franquistes a Mataró; el de *Palmarola* esdevé *División Litorio*, i el d'*Ibran* canvia per *Legión Cóndor*, a la memòria de les tropes feixistes i nazis que junt amb els homes de Franco esdevenen els hereus dels carlistes que dècades abans assolaven el país.

Mataroescrit (Febrer, 1992)

Guia del genealogista (fragments)

Un dia t'aixeques pensant que l'avi del teu avi també va tenir un avi, i que el seu avi i el seu besavi també varen existir, i que de tota aquesta gent no en tens cap notícia. I tot d'una vols saber coses de les arrels de la teva nissaga. Quina gent eren? De què treballaven? On vivien? Varen tenir molts fills? Els va ser favorable la deessa Fortuna? Hi ha alguna herència que algú s'ha oblidat de cobrar? Eren nobles i jo sóc marquès? Motius grans o petits, et duen a voler saber, i amb els fils del passat teixir la història de la teva gent. I vet aquí que entres en el món de la genealogia. Un món savi i amable que s'ofereix al descobriment agraït a tots aquells entenimentats que de l'escorcoll d'arxius i llibres rosegats pels corcs en fan un delicat ofici íntim.

Però per a iniciar la cursa cap els segles on arrenen les generacions múltiples dels nostres, hi ha una logística que cal aprendre, un seguit de recomanacions i tècniques a través de les quals assolir l'èxit en els viarany del passat que el paper ens fa present. D'aquesta tècnica que en diem genealogia alguns, amb poques manies, n'han fet una lucrativa professió, i venen per molts cèntims invents a gust de l'incaut, heràldica d'artifici, i apariències de rellevància que només existeixen en la ment del que paga. Però la veritat és que fer un arbre genealògic de la manera més estricte és molt fàcil i econòmic, només us cal paciència, temps, i no defallir. Per a que tingueu èxit en un propòsit tal, s'ha escrit aquesta guia que us durà amb encert a través del subtil laberint dels arxius parroquials, els dipòsits de la

paperassa dels municipis, dels gruixuts volums dels senyors notaris, dels registres civils, i de totes les institucions que guarden els documents que us poden servir per a saber coses de l'avi Josep, de la cosina Maria, del besavi Bernat, o d'un tal senyor *Alberto* que era alguna cosa de la tieta. (...)

La puresa de la sang, ser cristià vell, és indispensable per a molts usos i activitats, així es duen a terme autèntiques investigacions genealògiques al voltant dels antecedents de les persones. Vet aquí un interrogatori fet el novembre del 1792 a diversos testimonis per aclarir diversos punts: "Primeramente si saben que dicho mi principal Dn.Vicente Sisternes y Feliu de la Peña sea hijo legítimo y natural de Dn.Manuel Sisternes y Feliu, del Consejo de S.M., y Fiscal del Rl. y Supremo Consejo y Camara de Castilla, y que lo fue de la Rl. Audiència de Cataluña, natural de esta villa, y de Dª Maria Montserrat Feliu de la Peña, natural de la ciudad de Mataró, en el principado de Cataluña, consortes difuntos. Que dicho Dn. Manuel Sisternes padre de dicho mi Pral, natural de esta villa, era hijo legítimo y natural de Dn. Felix Sisternes y de Dª Josefa Feliu, natural de la villa de Alcora, consortes difuntos. Que el dicho Dn. Felix Sisternes abuelo paterno del dicho mi pral. hera hijo legítimo y natural de otro Dn.Felix Sisternes, y de Dª Fulgencia Bou, consortes difuntos, naturales de esta villa de Castellón de la Plana. Que la referida Dª Josefa Feliu abuela paterna del mencionado miu pral. hera hija legítima y natural de los dichos Dn Vicente Feliu natural de esta misma villa, y de Dª Josefa Sanchiz, natural del lugar de Pujol, consortes difuntos, bisabuelos del dicho mi pral. Especificando los testigos al mismo tiempo si conocieron a los espresados, de donde heran vecinos y naturales, como y porque saben que fueron sus padres, abuelos y bisabuelos de dicho mi pral, los mencionados en este interrogatorio. Otrosi: si saben que el dicho padre del referido mi principal Dn. Manuel Sisternes y Feliu, su abuelo, y abuela paternos (..), y sus bisabuelos (..), han sido, y son tenidos, y comunmente reputados, por personas de hijos dalgo, de sangre, segun costumbre y fuero de España, sin raza, ni mezcla de villanos. Otrosi: si saben que dicho mi principal, su padre, abuelos, y bisabuelos paternos, han sido, y son habidos, tenidos, y comunmente reputados por limpios christianos viejos, sin raza mi mezcla de judios, moros, o converso en ningun grado por remoto que sea. Otrosi: Si saben que el dicho mi principal, sus padres, abuelos y bisabuelos

paternos hayan sido hereges, condenados, o penitenciados por el Santo Oficio de la Inquisición, o sospechosos en la fe. Otrosi: Si saben que el expresado mi principal, sus padres, abuelos y bisabuelos paternos hayan exercido por si mismos oficios viles y mecanicos. Otrosi: Y finalmente si saben que el referido mi pral. sea de vida arreglada y loables costumbres, y que no esta infamado en caso grave".

Expedient de l'any 1794 de Gertrudis Pou i Torné que es vol casar amb Manuel Rodriguez y Lozada "oficial supernumerario del Ministerio de Marina, y subalterno del de esta provincia" [Barcelona]. I per a complir amb l'ordenança de 23 de març de 1776 "deve justificar la limpieza de sangre y oficios", per la qual cosa presenta l'exhaustiva documentació exigida, en la qual demostra que ella i els avantpassats ha seguit els "ritos y ceremonias de Nra. Santa Madre la Yglesia". S'analitza tres generacions abans per a concloure que "son gentes honradas, y limpios sus linages, y sin que alguno de dichos sus padres y abuelos hayan exercido empleos o profesiones mecanicas, o populares, artistas y mercaderes de tienda abierta, ni descendientes de moros, judios, ni otra mala raza (..) ni condenados, o penitenciados por el Santo Tribunal de la Inquisición, ni Justicia Real, antes sí mui observantes de la Religión Cathólica, y órdenes de su Magestad". Tot això perquè l'autoritat decretés que la noia "no es de las prohibidas de contratar matrimonio con oficiales del Exercito y Armada por lo que respeta a limpieza de sangre".

Projecte no realitzat (Desembre, 1992)

Dos delegats de Mataró a les Bases de Manresa

Terenci Thos i Codina (Mataró 1/9/1841- 27/4/1903).

Advocat, catedràtic i escriptor. Fill d'advocat i net de notari. Estudia a l'escola dels pares escolapis a Mataró. Obté el doctorat en Filosofia i Lletres (1860), i el doctorat en Dret Civil i Canònic (1862). Es bibliotecari de l'Ateneu Mataronès (1862), i membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres (1863). Als Jocs Florals de 1864 obté l'englantina d'or amb el poema *Lo castell de*

Mataplana; el mateix any és un dels gestors de la restauració del monestir de Ripoll; i comença a escriure al *Diario de Barcelona* sobre economia, actualitat, temes jurídics, i crítica literària. Entra al col·legi d'advocats de Barcelona (1865) i comença a exercir. Als Jocs Florals de 1866 obté l'englantina d'or pel poema *Visca la ganiveta*, i el mateix any edita a Barcelona *Lo Llibre de la infantesa. Rondallari Català*. A Mataró col·labora a la *Revista Mataronesa* i el *Semanario de Mataró*, és director literari del Col·legi de Valldemia (1868-1888), i redacta el *Boletín del Colegio de Valldemia*, primera publicació escolar del país. Es catedràtic de l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona (1876), on al llarg de 27 anys explica economia política. Diputat provincial conservador (1877-1880). Participa al Congrés Català de Jurisconsults (1881). A Mataró presideix l'*Associació Artística y Arqueològica* (1883); organitza els primers Jocs Florals (1883); i participa en la creació de l'Escola d'Arts i Oficis (1886). L'any 1887 obté el títol de Mestre de Gay Saber amb viola d'or i argent pel poema *Més enllà*, i tradueix al català l'obra de Tomàs de Kempis *Tractat de la Imitació de Christ* (1894). A Mataró funda la *Fulla Catalanista* del *Diario de Mataró* (1895), presideix la Junta de Govern de la Caixa d'Estalvis (1899-1903), i és degà del Col·legi d'Advocats (1902-1903). A la seva mort l'Ajuntament de Mataró edita *Poesies amb les que guanyà el títol de Mestre de Gay Saber* (Mataró, 1903). I entre els seus manuscrits consta, inacabada, una *obra doctrinal d'economia política*.

Claudi Planas i Font (Barcelona 24/2/1869-1931).

Advocat i escriptor. Exerceix d'advocat, secretari de l'Ajuntament de Barcelona, i altres càrrecs de caràcter administratiu. Com escriptor escriu poesia i prosa poètica realista amb moltes descripcions rurals. El 1894 edita *Entre muntanyes*, i l'any següent és premiat als Jocs Florals de Barcelona amb la flor natural per el poema *La Tísica*. L'any 1897 obté un premi al poema *Per la vida*. Fa de secretari dels Jocs l'any 1899 i de mantenidor el 1900. Reuneix la seva prosa en el llibre *Proses* (1903), publicat per la *Revista de Catalunya*, i col·labora a *Lectura Popular*, *La Renaixensa*, *La veu de Catalunya*, i d'altres periòdics. La darrera obra que edita és *En Pere i altres contes* (1919).

Llibre "Centenari de les Bases de Manresa" (Febrer, 1993)

La Setmana Tràgica i altres notícies de Mataró

Presento una antologia de les *Notas históricas / y / apuntes curiosos / para uso y gobierno / de / Jose Viladevall / 1868*. Es tracta de dos manuscrits d'un centenar de pàgines que en la seva major són formats per dades genealògiques de la família Viladevall i branques col·laterals des de mitjan segle dinou fins l'any 1923, i acaba amb una sentència fulminant contra Primo de Rivera, poc abans de morir un dels seus dos autors. En general la informació que subministra és d'escàs interès més enllà de l'àmbit familiar, però aquí i allà hem espigolat algunes notícies curioses que transcrivim.

El primer autor del manuscrit és Josep Viladevall i Pruna (Mataró, 1822-1896), metge titulat l'any 1846, i que havia obtingut matrícula d'honor en totes les assignatures durant els set anys de carrera. Vivia a Barcelona i les pràctiques de farmàcia les havia fet amb Pere Ravell al carrer de l'Hospital. S'estableix a Mataró el juliol de 1847 "ocupando la plaza y encargándome de la clientela de D.Juan Desumvila por fallecimiento del mismo". Es casa l'any 1849 amb Carolina Malgà i Moler (Mataró, 1825-1906) i tenen tres fills Carme (1850-?), Lluís (1855-1926) i Antoni (1859-1947).

El segueix com a cronista el seu fill Lluís Viladevall i Malgà (Mataró, 1855-1926) que casa el 1878 amb Mercè Matheu i Mora (?-1924) i que el 1879 reb el grau de doctor. L'estiu de 1873 s'allista als rengles carlistes i participa el mes d'octubre en la gran peregrinació espanyola a Roma encapçalada per Ramon Nocedal. El matrimoni te deu fills: Josep (1879), Lluís (1881), Maria del Carme (1883), Concepció (1885), Antoni (1887), Dolors (1889-1912), Manuel (1892), Joaquim (1894), Carles (1896) i Encarnació (1897). El 4 de setembre de l'any 1903 celebren les noces de plata amb un dinar compost per "El menu ha sigut: tapioca ab flam, badella ab champiñons, croquetas, corbay bollit y llenguados a la grathin, pollastres rostits. Postres: biscuit glacé, meló, moscatell y dolsos. Champagne Mercier. Vins: priorat sech y dols, jerez amontillado y Lachrima Christi, chartreuse, café y puros habanos".

Cotó d'Amèrica.- Antònio Malgà i Montaner, de Balaguer i

metge, es casa a Mataró amb Antònia Moler i Nonell, filla de Miquel cirurgia de Mataró. El seu fill Víctor: "cursó brillantemente la carrera de piloto en Lloret de Mar. El año 1855 casó con Francisca Ribot natural de Matanzas. Cuando la guerra de los Estados Unidos capitaneó el primer barco que logrando forzar el bloqueo de Charlestown pudo traer algodón, aquí tan deseado. Este arrojó le valió una entusiasta recepción cual pocas veces se haya visto igual en Barcelona. Esperábanle en el puerto multitud escogida de todas las clases sociales por traer con su entonces preciosa carga algun alivio a la aflictiva situación en que se hallaba la industria y el comercio por la carencia absoluta de algodón desde algunos meses hacía. En un segundo viaje que probó de hacer fué apresado por los enemigos perdiendo el vapor y cargamento, quedando prisionero junto con su primo Emilio Puig que le acompañaba. Por espacio de seis meses, que fueron interminables para toda su familia".

Piano nou.- "Piano de Lerch, comprado en Barcelona por 150 duros el 17 marzo de 1866".

Mort i fortuna.- "Juan Duran estimado servidor de la familia Malgà, falleció en la propia casa el día 14 febrero 1867. Su perdida fue llorada por toda la familia. Reunia inapreciables cualidades de fidelidad y estremado cariño a toda la familia. Mientras vivió solo se supo de él, que muy pequeño habia venido de Francia con su padre que se llamaba Pedro y otra hermanita llamada Luisa, instalándose en S.Vicente de Llavaneras, donde murió el padre poco después sin que se supiese mas de la restante familia. Quedó el niño en San Vicente hasta la edad de catorce años que entró al servicio de D.Miguel Moler padre de Da.Antonia Malgá. Permaneció en la casa unos sesenta años. Algunos años después de su fallecimiento vinieron unos Sres. pidiendo por él y diciendo que era el heredero de una familia noble estinguida en Francia con la revolución de 1793, y que el gobierno devolvía a sus antiguos dueños parte de los bienes que en aquella terrible época les habían arrebatado. Llegaban tarde, solo pudieron llevarse la partida de su defunción".

Obres a l'Ajuntament.- Any 1868: "A primeros de enero queda concluida la fachada y van siguiendo las obras interiores. Paseo de la playa del mar: empieza a primeros de mayo".

Mort el músic Isern.- Any 1880: "18 de juliol a les 7½ del matí mor D.Jaume Ysern y Colomer (el cego de Mataró) als 91 anys. Feya molt temps que feya llit per efecte de paràlisi y fractura del coll del fèmur".

Sant Vicenç de Paül.- Any 1881: "30 de janer: restabliment de la Conferència de S.Vicens de Paul estingida quan la revolució del setembre de 1868. Formaren la primera junta D.Pelegrin Ferrer, president; D.Juan de Bofarull y D.Joaquim Pineda vise-presidents; D.Ramon Monforte, secretari y D.Llorens Andreu, tresorer".

Fallida econòmica.- Any 1882: "Comença l'any iniciantse una llarga y ruïnosa depreciació de valors en que sortim perjudicats la nostra família en uns 25.000 duros".

Círcol catòlic.- Any 1885: "5 de maig: inauguració oficial del Círcol Catòlic d'Obrers, instalat poques setmanes avans. Han assistit el Sr. Bisbe de la Diòcesis y les autoritats ab molta y lluida concurrència".

Màquina de cosir.- Any 1887: "*Compra d'una màquina de cosir*".

Nevada.- "Nevada extraordinaria, fue en la madrugada del 12 febrero de 1887. Amanecemos con una espesa capa de nieve que en nuestro jardín llegó a borrar los cuatro peldaños de la escalera central".

Cotxe nou.- "Coche se puso en mayo de 1895 tomando por cochero Joaquín Castells. El 26 abril 1914 falleció después de brevísima enfermedad que solo le permitió recibir la Sta.Unción. Su pérdida fue sentida por toda la familia que apreciaba cual merecia su fidelidad y buen comportamiento. Con el terminó el carruaje propio".

Setmana Tràgica.- Any 1909: "26 juliol: a las dues de la tarde se sospenen las feynes, s'inicia la huelga general en protesta de la guerra del Marroch, paren els trens y se treuen els adornos para la festa de les Santes. El dia següent segueix la vaga y la

incomunicació. Alguns grupos creman les casetes dels consums, intentan registrar el col·legi dels salesians, quines portes anaven a cremar, dispersant-se al arribar uns quants guàrdia civils (1), altres axecan riols del carril y la majoria corren pels carrers y s'estacionan per la Rambla y plassa de Santa Ana. A primera hora de la tarde intenta reunir-se el somatent a la casa de la ciutat però la Riera s'omple de masses en actitud hostil, alguns individus son atropellats y després de molts parlaments en què intervé el capità de la Guàrdia Civil són desarmats els dels somatent y les armes quedan inutilisades. A la nit se presenta un grup frente a les oficines de la zona militar a demanar armes no retirant-se a la intimidació que els dirigeixen els militars y carrabiners tancats dintre se'ls hi fa una descarga qu'en fereig a dos un dels en el ventre, quin cau presoner fugint els demés.

El dia 28 moltes colles van pels aforas recullint les escopetes de les masies. Com la vaga porta misèria, per no complicar las cosas y apagar els ànims, l'Ajuntament comensa repartir bonos de pa, carn y monjetas fent-se públicament la distribució. El dia 29 tot segueix igual, a la nit se disparan alguns trets en la platxa per a impedir el desembarc d'uns saposats frares que tripulavan una barca. El dia següent passa amb la mateixa ansietat e incomunicació, al matí arriba de Barcelona l'escampavias 'El Temerario' a enterarse de la situació y rebre la correpondència oficial. El dia 31 continua la vaga pacífica y la angúnia. Rebem a la tarde una carta escrita el matí per Manuel Matheu en qu'ens diu que Barcelona segueix la revolta. El dia 1 segueix tot en el mateix estat. La paròdia de Junta Revolucionària que aquí supleix la falta d'autoritat no ha consentit que s'obrissin les iglesias de manera que tot hi ser diumenge casi ningú ha pogut oir misa. En un vapor que surtit de Barcelona ha recabat a Vilasar han arribat en Manuel Matheu y Paco Boter que explican horrors de la bullanga de Barcelona que ja és acabada però que ha destruït moltes yglesias y convents y ocasionat moltes víctimes. El dia dos s'agost a la tarde arriben de Barcelona guàrdia civil y se normalisa la situació. Durant aquestos dias de tan gran agobio hem tingut aposentats a casa dos padres escolapis y un hermano marista figitius; en Pepe y la Teresita ab la dida. Seria llarch explicar el garbuix y l'afollament del públich y tots els incidents continuos sobresalts d'aquestos dias. Per fortuna la gent de casa en tots moments ha conservat la serenitat y presència d'esperit (2)".

1.- En una segona redacció més curta dels fets de la setmana tràgica s'anota que: "Habiendo corrido la voz de que en el convento de los padres salesianos se ocultaban los frailes que habían huido de Montealegre, las turbas fueron allá y como no lograron entrar empezaron a incendiar las puertas de dicho convento dispersandose a la llegada de cuatro guardia civiles".

2.- També de la segona versió: "Eran muchísimas las familias que habían abandonado la ciudad".

Cometa.- Any 1910: "Cometa Halley, que aparece cada 72 años, fué visible en mayo".

Beneficència.- "La Beneficencia de S.José estrena la nueva casa el 29 julio, de 1912".

Gran nevada.- "Nevada extraordinaria que se prolonga por tres dias, empieza en la madrugada del 15 enero de 1914".

Accident de tren.- Any 1916: "3 agost, descarrilament a l'estació de Mataró per incúria o borrarxera d'un guarda agullas del tren que arriba a la una de Barcelona. En resultant dos morts i bastants ferits".

Comença la Dictadura.- Any 1923 "13 de setembre: cop de ma o pronunciament del exèrcit qu'enderroca el govern i entronitza una dictadura militar que presideix el general Primo de Rivera, borrarxo, viciós i tonto".

Migliaresi (Març, 1993)

Les revistes també moren

Ni ha que pleguen per incompetència, d'altres perquè no les llegeix ningú. Hi ha dissensions polítiques, eleccions perdudes, censura d'un general, la guerra civil. També la debacle pot ser causa de l'economia precària, l'avorriment, o la decadència dels

col·lectius que mantenen el periòdic. I ni n'ha que no pleguen quan toca i arrossegueu una vida desmaiada. Això si, gairebé mai no queden bé amb la parròquia, ni avisen del drama que s'acosta, i deixen els clients de cop sense l'aliment de lletres. A Mataró en general tenen vida curta, i les que la tenen llarga no s'entén la causa. El que podem afirmar, és que no n'hem trobat cap que mori d'èxit.

Fixem-nos com els de la *Revista Mataronesa* l'any 1866 pleguen de manera ben poc decorosa, ja que s'enfaden de dalt a baix, i el seu ànim "se siente abatido al ver el poco éxito que alcanzan los esfuerzos que se hacen en favor del público". I és que a Mataró "todo vegeta en el marasmo corruptor y disolvente y en el que el espíritu público, a fuerza de inacción, languidece, un elemento de acción, como lo es un periódico, viene a ser un contrasentido". I la sentència final, no hi ha més remei: "O la inacción o la muerte; o el silencio o la expatriación". Molt a pit s'ho prenien llavors.

En canvi els del *Clamor de la Marina* l'any 1883 s'acomiaada perquè ja ha fet la feina que els havia dut al quiosc. Era un periòdic polític dels amics d'en Sagasta, que es dediquen a dir fàstics dels amics d'en Cánovas del Castillo. Però quan el del seu equip formen govern a Madrid doncs se'ls hi obra el cel i tot és gloria i benestar: "destruidas por la mano de nuestros hábiles gobernantes, casi todas las causas del profundo malestar que en aquellos tiempos se sentía, nuestro periódico carece ya del objetivo que sus redactores se proponían alcanzar". Ara sorprèn aquesta cànvida alegria, però en aquells temps anava així.

Els socialistes de *La República Social* eren quatre mal comptats i com que ningú no feia cas al seu paper exagerat i apocalíptic, poc abans de deixar-ho córrer, l'any 1898, diuen que només imprimiran els exemplars que venen, però com que es veu que no en venien ni un, doncs prou. Segur que en varen tenir la culpa els amos, que eren sempre els responsables de tot.

Més dramàtica va ser la caiguda de *El Cronista*, que era dels d'en Cánovas. Abandona la palestra quan un terrorista mata el seu líder, i ho fa de manera molt exagerada, com si s'anés a acabar el món: "Parece que va a cerrarse el glorioso paréntesis de tranquilidad y restauración nacional abierto por el Rey Pacificador en nuestra turbulenta historia". Desancertats no hi anaven, però com deia aquell hi ha un temps per la tranquil·litat i un temps per les baralles.

I ara s'envà *Mataroescrit* amb l'alegria de la feina feta, i compromentent les noves generacions a espavilar-se i renovar la premsa amb el seu esforç. Milers de llicenciats a les fàbriques barcelonines de periodistes no ens poden fallar. Escriuran, informaran, faran meravelles.

Mataroescrit (Desembre, 1993)

Can Baladia, la fonda d'Argentona

Els camins que et duen a Argentona són diversos, però trobaràs la vila al recer de la muntanya de Burriac. D'ençà que s'hi varen descobrir les aigües medicinals a mitjans segle dinou, els catalans i gent de més lluny es varen enamorar de la contrada, i és que en aquells temps Argentona la coneixia tothom com una promesa de salut. I amb les aigües es varen acollir a aquest veïnat amable una gernació de persones benestants que no volien deixar perdre's tants beneficis. Llavors va néixer la colònia, un conjunt il·lustrat de cases d'estil avançat que es varen alçar a mig camí de la font. Un dels que va passar a residir en tan afortunat lloc va ser el senyor Jaume Baladia un industrial tèxtil que es va fer aixecar una majestuosa residència davant mateix de la deu d'aigua. Han passat cent anys i aquell elegant edifici s'ha convertit en un restaurant que ha mantingut el nom del lloc. Can Baladia, la fonda d'Argentona, és una realitat ben viva. Ara farem un petit viatge per la nostra comarca, per la vila i per la família que dona nom al recinte.

Pel Camí Real que duu de els viatgers de Barcelona, i després de quatre hores de sots i pols, la tartana del Baró de Maldà arriba a Mataró. Som a l'any 1789, i el nostre amfitrió és un bon amant de la cuina que es feia en les poblacions costeres de la marina. Per aquest motiu sempre que tenia una estona s'acostava per delir-se dels preparats excel·lent de les anomenades fondes, la de Montserrat, era la millor de totes, però també la de la Creu, la dels Tres Reis, la del Pilar, la de la Font, la del Pardal, la de la Coloma, la de la Sirena i la de l'Alba. En aquells temps i encara que no semblí possible el plat predilecte dels forasters i també de la gent d'aquí era la llagosta que es pescava davant mateix dels

poblets costers. Si hi havia moltes llagostes i d'arreu venien els entesos per assaborir un menjar de primer ordre com aquest.

No tenim massa notícies de com anava això de la cuina però el nostre Baró ens explica tot el que a ell li posaven a taula. Un dinar tranquil era format per un plat de sopa, després escudella d'arròs, unes mongetes, ous i peix amb suc. Una altre dinar, aquesta vegada més aviat pantagruèlic s'iniciava amb una sopa amb cervell, després venia la carn d'olla, després la verdura, seguia una bona cansalada, les especialitats de la mar començaven amb una llissa amb suc groc i talls de tomàquet, que era seguida per una magnífica llagosta amanida amb oli, vinagre i sal, després venia un pollastre rostit, i de postres una pera, un préssec i ametlles torrades. Contents devien quedar el que seien a taula. Per esmorzar, berenar o en les visites que efectua a la gent li ofereixen xocolata amb pa torrat o amb secalls. Un sopar lleuger el fa a base de peixos i verdura, i un sopar notable el componia escudella de brou, ous per beure, carn rostida i tot això regat amb vi de la casa. Un altre dia sopa més enèrgicament, s'inicia l'operació amb un plat de carbassó amanit amb oli, vinagre i sal, després uns rogers fregits, i també un congre amb suc guisat a la marinera, pa, vi de la casa, i aigua amb neu. Sempre, però, amb una pera de postres. (...)

Jaume Baladia i Font (1800-1859). Fill del torner Pau Baladia i Codolà, es va dedicar al treball tèxtil seguint l'empenta que en les dècades inicials del segle tenia tot el que es relacionava amb les feines del cotó. L'any 1836 es casa amb Teresa Marfà i Baladia, cosina seva, i el mateix any es decideix a obrir una petita fàbrica al carrer de Sant Simó de Mataró. Com que el negoci tira endavant el 1840 l'amplia bastint un nou edifici al carrer del Prat i l'operació li va sortir molt be. Així que el patrimoni acumulat i la seva experiència industrial el van dur, l'any 1844, a integrar-se com accionista dins la indústria més important de Mataró dedicada a la producció de fil de cotó i de roba, la companyia Busqueta i Sala del carrer de Sant Agustí, que a partir d'aquell moment passa a dir-se Baladia i Sala, i en la qual Jaume exerceix de gerent i de comptable. Degut a la seva rellevància al sector és vocal de la comissió del districte industrial de Mataró dins la Junta de Fàbriques en diverses ocasions. L'any 1852 és un dels mataronins que aixeca la veu contra la prolongació de la via del tren, a causa de la por que tenia una part de la ciutadania que el negoci que havia afavorit el tren es radiqués a Arenys. Va exercir

de regidor dins els rengles dels grups d'opinió moderada l'any 1841 i el període 1848-1853. Va morir de bronquitis als 58 anys en ocasió d'un viatge comercial a Londres, concretament al districte de Sant Pancraç a Middelsex. El matrimoni va tenir diversos fills: Jaume Baladia i Marfà (1838-1876), Llorenç Baladia i Marfà (1840-1897) que era casat amb Isabel Sala i Cambra, i Ramon Baladia i Marfà, que rep el títol d'enginyer l'any 1864.

Jaume Baladia i Marfà (1838-1876). Si el seu pare era un emprenedor autodidacta en el món tèxtil Jaume es va preparar a consciència per fer el seu treball, així va obtenir el títol d'enginyer industrial l'any 1860. Com que el pare havia mort quan ell tenia uns 20 anys aviat es va integrar a la direcció de la fàbrica. De la seva vida en tenim algunes notícies: l'any 1864 publica un article a la Revista Mataronesa sobre la història del cotó; es va casar l'any 1866 amb Rafaela Soler i Ausió; i el dia 21 d'octubre del 1872, a 2/4 de deu de la nit, segons que expliquen cròniques del moment, "ha sigut víctima d'un atentat d'homicidi en lo carrer de la Riera, havent-li la bala foradat els pantalons, no poguent tirar més l'assassí per veurer's abressat per lo Sr.Baladia y despullat de la pistola que pogué prendre-li". Aquest va ser el primer atemptat contra un industrial a la ciutat, en uns moments en què a la fàbrica es vivia una situació tensa amb els obrers, una part dels quals el desembre intenten incendiar-la. Va ser regidor l'any 1875 en el primer ajuntament de la Restauració, i va morir molt jove, als 38 anys, "víctima d'una violenta malaltia. En morir s'estava construint al present una gran fàbrica baix la seva direcció al estrem del carrer de Sant Benet" que s'inauguraria dos anys després, el 1878, sota la raó social de *Sala, Baladia i Coll*, i que l'any 1900 passaria a ser *Sala, Baladia i Cia* sota la gerència de Francesc Sala i Cambra, cunyat del seu germà Llorenç. A l'establiment feien teixits i va ser dels primers en tenir bateries de vapor pel gènere de punt. La fàbrica principal, la del carrer Sant Agustí, el 1877 implanta dos vapors de 100 cv cada un d'ells per ampliar la producció i la seva activitat es va allargar fins l'any 1901 quan tanquen la porta de manera definitiva deixant sense feina un miler de persones.

Jaume Baladia i Soler (1868-1953). Va néixer a Mataró i, com el seu pare, també va estudiar per enginyer industrial, obtenint el títol l'any 1892. Aquell mateix any es casa amb Teresa Mestres i Climent, germana de la muller de Pompeu Fabra. La seva vida va

ser un trànsit entre diversos domicilis: el seu fill Jaume neix el 1894 a Mataró, la filla Teresa el 1898 a Argentona i el darrer fill, Francesc, neix el 1899 a Barcelona. A Mataró vivia a la Riera nº58, i a Argentona a la torre que es va fer construir al costat de l'hotel Soler. Era el propietari de la fàbrica tèxtil de Can Minguell, i dels rendiments vivia a cos de rei, diuen les cròniques que ni s'hi acostava i que el gerent només rebia d'ell factures i més factures. Li agradava viure molt bé i relacionar-se amb la *alta societat* barcelonina. Era molt conegut en els ambients esportius arribant al càrrec de vice-president del C.F. Barcelona, també va ser president de l'equip de futbol Iluro S.C., l'any 1917. Era amic del pintor Casas, que va fer un retrat de la seva dona.

(La història moderna d'aquesta família es pot llegir al llibre: Xavier Baladia, Abans que el temps ho esborri: records dels anys d'esplendor i bohèmia de la burgesia catalana.)

Històries de fa quatre dies

Un falangista i un capellà

El mes de setembre de l'any 1956 els ciutadans de Mataró no es varen assabentar d'una interessant polèmica que varen mantenir, a través de carta particular, dos personatges mataronins. Un d'ells era el director del periòdic *Mataró*, i l'altre, mossèn Joan Subirà, vicari de Sant Josep. I ningú no en va saber res, perquè el vigilant de la reserva espiritual mataronina, a l'òrgan comarcal de la Falange Española, va considerar l'agosament del mossèn, com un autèntic atemptat a la seva llibertat de dir mentides. Anem a explicar per primera vegada aquesta història secreta que té per decorat el Mataró autàrquic de les essències immarcescibles del franquisme. Quan els ninotets de la democràcia orgànica vivien com peixos a l'aigua, i es repartien els càrrecs digitals contents i confiats en el futur cara al sol. Això, la cara!

La tardor de l'any 1956

Abans de les paraules dels dos senyors em permetran vostès que passi a fixar-me en aquell Mataró de l'any 1956. Just en el mes que les fulles es comencen a pansir dalt dels arbres. I hi havien coses que feien obrir els ulls. Obrir-los d'avorriments perquè la vida quotidiana era força trista, i ni la vinguda de l'ossa Júlia de 200 quilos, ni la representació de la *Traviata* al Monumental, i encara menys l'actuació al Velòdrom d'*El Sansón del siglo XX*, entusiasma a uns ciutadans estabornits a contracor.

I és que sentir al camarada Correa Véglison o a en Girón, no era una broma, precisament. Aquest darrer va fer un missatge anunciant la unificació dels salaris, mesura radical de la qual s'esperava que ho arreglés tot d'una vegada: “Con esta popular medida y con las otras anunciadas en cuanto a la participación en beneficios mediante la cogestión, el sistema elástico de salarios para llegar al automatismo de las escalas móviles, etc., habremos dado pasos de gigante en cuanto a la consecución de los postulados de una constructiva y audaz revolución”. De tota

manera, la policia va detenir A.C.P. per haver estafat 270.000 pessetes a N.C.P. El premi que donava l'*Aigua de Cabrera* va quedar desert. I a l'església de Romania la perseguien molt, com va explicar un conferenciant que ho sabia.

Deixem de banda les menudalles, ja que totes les autoritats eren fixades en la celebració del primer homenatge a la vellesa. Emilio Albo era el padrí d'honor, i el batlle Pedro Crespo va fer una intervenció inspirada, com sempre. Als avis, motiu de la festa, els varen rifar uns catecismes parroquials de Sant Josep, Sant Joan i Santa Maria. Perquè aquest homenatge fos possible, els mataronins es varen haver de rascar la butxaca. Els *Empleados del Banco Español de Crédito*, varen donar 82 pessetes, i el senyor Santiago Martinez i Saurí, advocat, ell solet hi va contribuir amb un bitllet de 100. Un exaltat, que no vull dir qui era, va escriure amb un gran esperit hamletjà un article que deia: “¿Es necesario que se mueran?”.

Els del diari Mataró, sempre juvenils, continuaven “llenos de un estilo viril y combativo al servicio de la verdad”, pobreta, la veritat. Però s'entretenien organitzant viatges de descans, i, és clar, d'educació. Una lectora contenta els va escriure: “¿No podrian organizar una salida a Sabadell, donde me han dicho que se puede hacer viages en avión? ¿No sería factible organizar un bautismo del aire y que nos llevaran volando por encima de Mataró y la costa?”. I és que l'edat moderna havia entrat a la ciutat dels cap-grossos, i res no podia aturar-la. Més progressos, per exemple, començava a fer-se el pa a màquina i algú comentava “la mala calidad de las primeras partidas elaboradas”. Després ja ens hi vàrem acostumar.

A baix a mar, s'anava a aixecar el bloc de l'Aliança i els futurs propietaris no sabien l'embolic que se'ls venia a sobre. Els *Almacenes Americanos* tenien gavardines de senyora a 350 pessetes i paraigües d'home a 67. I les persianes *Luxflex* i *Gradulux* competien per endur-se la clientela mataronina. I què dir de les festes boniques de caràcter religiós. La de la Mercè, patrona de les presons, va consistir en un repartiment de roba i frivolitats als avorrits clients de l'edifici de la muralla. La de Sant Desideri, les relíquies del qual es conserven a Santa Maria d'ençà de 1686, va reduir-se a una exposició d'ossos a la vista dels interessats. En canvi, la festa del *Caudillo*, que no era pròpiament de caràcter religiós, encara que els més obligats l'hi encenien espelmes i resaven a la seva salut, va passar amb pena i amb no

massa glòria.

Pobres, però catòlics

Som-hi. Presentem els protagonistes. Un d'ells és el camarada Enrique Forns Fafián, nomenat director de *Mataró* en aquelles dates per haver plegat l'anterior, Lluys Soler Fonrodona. En Forns, no era un indocumentat, ja que procedia de la *Secretaria del Departamento Provincial de Propaganda*. I és que en aquells anys això de la premsa ho remenaven els de la propaganda, i els diaris només publicaven anuncis de les farmàcies de torn, les alegries del matalàs *Foamex* i les animalades d'aquell que ara anomenen l'anterior cap de l'Estat. El senyor Forns, tot just arribat a la ciutat, es va haver d'enfrontar amb mossèn Subirà, vicari de Sant Josep, a causa d'un article del falangista sobre el Dia del Seminari. Pas a pas anirem resseguint allò que va donar de si el curiós intercanvi de missives.

El dia 18 de setembre, en Fafián, que així firmava, va publicar com a editorial del diari un article anomenat *Mataró en el Dia del Seminario*. Que era un recull de doctrina falangista per a nens de dos anys i retardats mentals. La gràcia del manifest era recordar als mataronins que “la Falange se solidariza con la Iglesia, porque la doctrina que mantiene y defiende es la católica, es decir, idéntica bandera”. Volia que algú s'empassés que “la Falange no nació como partido político. La Falange vino al mundo para que España recobrará su conciencia tradicional de católica”. I s'enfadava bescantant els qui, tot solidaritzar-se amb el règim, no ho acabaven de veure clar això de la camisa blava: “aquellos que llamándose españoles y católicos creen ver en la Falange un peligro para sus puros corazones o para su necia mojigatería”. Es veu que aquests no varen fer res de res per a la fundació del gloriós Estat Nou: “en el mayor de los casos, escondieron su amor a Dios, su catolicismo pasivo, entre el polvo de una buhardilla”. Covards que no varen gosar lluitar “en la católica época republicana cuando el marxismo quería aniquilar nuestros valores espirituales”. Vet aquí una llista dels valors que eren a la corda fluixa a causa dels rojos: “Supresión del culto. Se implantó el divorcio, el matrimonio como lazo material, la enseñanza laica, y se borró de España todo lo que oliera a Dios o a espiritualidad porque se decia que 'la religión es el opio del pueblo’”.

Després de dir tota la lliçó apresada a les trinxeres dels qui

remenaven les cireres, comença la part més distreta del paper. I és que en Fafián era un home d'aquells que quan n'ha de dir una la diu així, pel broc gros. Sabia de lletra el funcionari, i sense filar massa prim va engegar l'aixeta d'improperis: “¡Sea anatema quien haya olvidado! ¡Sea anatema quien quiera olvidar! Sin la Falange y sin los falangistas no se celebraría hoy en Mataró el Día del Seminario. (..) La Falange antepones Dios a todo lo demás porque preferimos una España pobre y católica, a una Patria fuerte y atea”. Un autèntic cas d'al·lucinació. Fixeu-vos que deia per acabar, i s'hi ho enteneu, m'ho expliqueu. De tota manera, més endavant es farà la llum sobre aspecte tan fosc. Això anava dirigit, qui ho dubtava, als dolents: “El que escucha voces sempiternas, farisaicas, pierde su genuina condición, de hombre de buena fe”. Massa.

D'això res

Mossèn Subirà es va sentir afectat per l'allau de bestieses que en Fafián escrivia, i va trametre al diari un article que tenia com a motiu el tema de l'Església i el poder temporal. Afirmava que l'Església catòlica: “es universal en el tiempo y en el espacio, y no está ligada a ningún poder temporal ni a ningún régimen político”. I que no s'havia de beneir la conducta de cap règim polític per favorable que fos als interessos de l'Església. Ja que les doctrines polítiques o socials són discutibles, i que sempre n'hi poden haver de millors. A través d'un enginyós sistema de metàfores deia que això que la Falange fos el mateix que l'Església era una barbaritat, i que altres sistemes polítics podien estar: “desde el punto de vista espiritual y religioso (..) igualmente concordes con la doctrina de Cristo”. I que ningú no tenia dret d'imposar: “unos ideales patrióticos, sociales y políticos, por muy de acuerdo que estén con la Iglesia Católica”.

En Fafián no va publicar l'escrit, fent valer: “mi derecho de Director y en lo político y en lo social supervise las líneas que tuviere a bien remitirnos”, tot i que deia que estava completament d'acord amb l'article. Però, és clar, dir determinades coses a la premsa podia desorientar els lectors. Que ja estaven força treballats per l'error. En Fafián en la seva carta de contestació va explicar els excessos que es cometien: “en reciente fecha se ha dado en Mataró, desde el púlpito, una plática de descarada propaganda antigubernamental. Hecho ocurrido ante nuestras autoridades locales que tuvieron la hombría de no considerar en

tal sacerdote una doble personalidad, religiosa y civil”. Així les coses, preguntava al mossèn en to amenaçador: “Supongo, Padre, y creo que supongo bien, que no es deseo suyo que en España rija el poder de un Estado a lo bolchevique o a lo republicano-marxista”. I s'acomiadava el funcionari d'aquella manera servil tan pròpia del temps de les adhesions per tota la vida: “En lo espiritual, Padre, ahora y siempre, hincó mi rodilla, humillo la cabeza y acepto su palabra divina. En lo material, Padre, en lo temporal, en lo político, en lo económico y en lo social -mientras siga de Director- concédame licencia para hacer uso de mi derecho profesional y humana palabra”.

Mossèn Subirà va tornar a l'atac amb una carta on es feia una anàlisi sistemàtica, amb tècnica aristotèlica, de les inspiracions del falangista. De mica en mica, va anar desmuntant els pensaments paranoics d'en Fafián. I és que: “no puedo tolerar que se infiltren errores de principio en un órgano de información pública”. Feina inútil, aquesta de rectificar, perquè els de la Falange no tenien cap interès a informar. I, com no podia ser d'altra manera, la carta tampoc no va veure la llum. Però aquesta vegada cal donar la raó al director del diari, ja que la contesta era feta amb un insoportable estil democràtic, i els pèls se li varen posar de punta.

“Me dice que 'la Falange no nació como partido político' sinó 'para que la España recobrara su conciencia tradicional y católica'. (..) Manifiesto mi ignorancia que José Antonio fundase una Asociación Piadosa de Apostolado. Y entonces, ¿por que ahora es distinta? Porque no creo que en ninguna Diócesis de España esté reconocida como Asociación de Apostolado? (..) Luego viene la desconcertante afirmación de que 'sin la Falange y sin los falangistas no se celebraría hoy en Mataró el Día del Seminario'. ¿Por que? ¿Porque lucharon el 1936? Perdóne que le recuerde que también lucharon, entre otros, las mesnadas marroquíes de todos conocidas, y sin embargo no me va a decir que se celebra el Día del Seminario gracias a la Media Luna, ni gracias a la Legión Cóndor o a la División Littorio. (..) En cuanto al 'millón de muertos', vuelvo a insistir en que no todos eran falangistas, ni pensaban como los falangistas, aunque coincidieran en algunos puntos. Y, a renglon seguido, dice aquello de las 'voces sempiternas', como sinónimo de 'farisaicas', lo cual se lo disculpo como un vulgar error de léxico sin mala intención, pues la voz de la Iglesia, por ejemplo, es sempiterna, y

no es farisaica ni creo que V. la tenga por tal. (..) Por último declara a los cuatro vientos que 'la Falange lleva en si por nacimiento, porque es su único germen y su vida propia, la condición de católica'. Luego, todas las demás entidades, incluso extranjeras, que tengan este único germen, serán una reproducción exacta de la Falange. Por lo tanto, las que no coinciden deberán reconocer que están formadas por un catolicismo adulterado o menos puro. Siendo así, ningún católico consecuente puede elegir otra organización o sistema distinto de ese, el arquetipo, el inmejorable. Y si no lo hace, comete un desprecio a la íntegra catolicidad sin tacha de la misma, comete una falta y, por qué no, incluso un pecado”.

Em sembla que convindrem ràpidament que a una persona no se li pot dir burro d'una manera més fina. Perquè mossèn Subirà, que dominava l'art del sil·logisme surrealista, va anar pas a pas desfent l'edifici d'estultícia d'en Fafián. Per arribar a demanar, per a l'Església, el dret de crear sindicats, editar sense censura, i fer tot allò que convingués en el camp de l'actuació social. “Porque la Iglesia no solo ha recibido la misión de enseñar la Religión escueta, sino también aquellas materias que estan íntimamente ligadas con ellas, sin que nadie tenga derecho a censurarlo. Imagínese que la Iglesia del siglo I hubiera podido predicar el amor al prójimo, pero no lo hubiera podido hacer sobre la escavitud para no meterse en cuestiones sociales y políticas ...”. Així que li diu a en Fafián que: “si es Vd. tan buen católico como dice, sepa que hace mal en querer 'supervisar' los artículos de un eclesiástico sobre un tema social o político que esté ligado íntimamente con la Religión”. I li fa avinent que d'ara endavant els articles que publiqui en el diari convindria que els fes passar per la censura eclesiàstica “para evitar un nuevo patinazo. Ja que es podrà evitar el desprestigio que puede haber causado a su Periódico y a nuestra Semana Pro-Seminario”.

Aquesta polèmica explica molt bé les interioritats ideològiques que feien tremolar els mataronins d'aleshores. I no deixa de ser modèlic i agosarat aquell mossèn que feia la guerra pel seu cató, i les cantava clares a un membre de la banda dels qui tenien la paella pel mànec. Vet aquí el cop de martell final. En Fafián havia acabat la seva carta amb una d'aquelles frases tan prodigades en aquell temps: “por Dios, por España y por la Falange”. El mossèn va acabar amb una fina ironia el seu escrit: “por Dios, por la Iglesia y por la verdad”.

El fatxa escorregut

En Fafián va tornar resposta en una fulla escarida. El pobre home havia estat derrotat de totes totes. I desapareixia enmig de l'escenografia amb un desgavell d'adjectius tronats. En definitiva, que deia que allà manava ell, que no publicava res, i que si vols ens veurem al jutjat de guàrdia, que jo tinc padrins a dalt de tot. Però una cosa li va tocar l'ànima, allò de les perversions ortodoxes que insinuava el mossèn: “El Asesor Religioso Provincial me ha confirmado que nada en absoluto debo reprocharme. A él y a mi conciencia me remito”. Si, si, parla de la consciència.

Quan semblava que la cosa ja s'havia oblidat i aquí no passa res, el nostre heroi de la Falange va tenir una idea genial. I va contestar al mossèn des de les pàgines del diari, i allà, on ningú no li podia replicar ni dir res, es va despatxar de gust. En primer lloc va informar als lectors que es rebien tantes col·laboracions al diari que no es podien publicar totes, i que un tal J.S.R. s'havia molestat perquè no li publicaven la seva. I llavors amb tota la barra del món va escriure això: “Nos parece curioso, casi paradójico, ver como esas personas amantes de la libertad -como J.S.R.- exigen y quieren imponer su voluntad contraviniendo las más elementales normas éticas, ya no de libertad sino sencillamente de derecho profesional”.

O sia que en Fafián estava molest perquè mossèn Subirà volia imposar els seus criteris sobre la seva suprema voluntat de fer el que li donava la gana. I seguia: “Causa pena observar como en nombre de la libertad se coacciona por amenazas y se quiere cercenar el libre albedrio de los demás”. Tot això ho amania sense escrúpols amb alguns exemples: “¿Que diria un conferenciante si fuera echado de su palestra violentamente para que otro hiciera uso de la palabra? ¿que actitud adoptaría el médico si un profano le arrebatara su libro de recetas para usarlo por si mismo? ¿que podría pensar un sacerdote, que pensaría en buena lógica, si alguien, sacrílegamente, ocupara el púlpito para hablar del ateísmo?”.

Que el franquisme no va ser precisament el regnat dels llestos ja ho sabíem. De la mateixa manera que tothom sap que els curts de gambals, els del cap dur, i tota mena de bornis del cervell, ho tenien molt bé per fer-se seus llocs de responsabilitat. Però quan ensopeguem amb mostres tan patètiques com la que acabem de resseguir n'hi ha per a fer posar la pell de gallina a qualsevol,

perquè això és veritat i aquests personatges anaven pel carrers deixats anar. Quines coses passaven als anys cinquanta. Ara ho recordem meravellats, i, a vegades, no ens ho creiem.

El Maresme (31, desembre, 1982)

Dels bitllets editats per la Segona República

Els bitllets que edità el banc d'Espanya durant la República estaven condemnats a mort en el moment en què els *nacionals* guanyessin la guerra. La seva història, és un relat d'angúnies i temors. Aquest article parla de quan tenir cinc pessetes a la butxaca era un miracle que només realitzaven aquells a qui no els venia d'aquí. I per això reproduïm aquest bé de Déu de bitllets que durant la Segona República la gent feia servir per viure. L'altra article fa referència al paper moneda editat, en temps de misèria i de guerra pels ajuntaments dels pobles del Maresme. Ara fem un pas enrere per resseguir amb curiositat aquells papers pels quals els nostres pares i avis es delien. Quan amb una pesseta es podia anar al cinema, comprar el diari, prendre qualsevol cosa en un bar, o posar una mica de gasolina al cotxe.

Aquests bitllets republicans i d'esquerres tenen una petita història feta d'angúnies i esperances, quan els dos bàndols enfrontats en la guerra civil dictaven la seva llei monetària. I és que els revoltats, a través del govern de Burgos, varen fer saber que quan guanyessin només canviarien els bitllets editats abans de la guerra. Aquests que veieu. I que el paper moneda fet a partir del juliol de 1936 pels *rojos* s'hauria de fer servir per empaperar les parets, que ells no en volien saber res. A partir d'aquell moment, i per fer realitat allò tan català de guardar-se un roc a la faixa, els llestos d'aquí s'anaven reservant els bitllets bons, perquè ves a saber. Els envejats, en aquelles circumstàncies, eren els empleats de banca, ja que tenien accés als bitllets segurs. Aquests, segons la veu pública, els retiraven de la circulació per arxivar-los a la seva guardiola.

I va venir la invasió definitiva de les tropes nacionals, em refereixo als moros, italians, alemanys i espanyols de dreta. Llavors els bitllets garantits els varen canviar per *billetes*

nacionales amb la gràcia de Déu. Molta gent es pensava que allò era cosa de quatre dies i se'ls va quedar, al cap d'uns anys encara encenien la llar de foc amb feixos inútils que el Banc d'Espanya ja no pagava al portador.

La moneda, en canvi, va resultar una altra història. Perquè si tu hi duies cinc pessetes de plata, te'n donaven cinc de paper. I això va resultar un mal negoci, ja que en poc temps la plata es va cotitzar a preus molt elevats, i el paper es va conservar més o menys mullat com sempre. I aquelles persones que es dirigien als bancs amb carretons plens de monedes -això és rigorosament cert-, es varen adonar que els havien aixecat la camisa.

El Maresme (9, novembre, 1983)

Anys dels ajuntaments a dit

En els temps heròics de la dictadura dels quaranta anys, d'eleccions municipals, no se'n feien, perquè la magistratura exemplar del general Franco decidia per nosaltres allò que més ens convenia, i nomenava a dit els regidors. Fins que el 1948 decideix fer realitat una llei dictada tres anys abans, que suposava la plena vigència “de aquellos postulados que exigía el discurrir de la vida española por los cauces de la familia, el municipio y el sindicato”.

La llei de Règim local de 1945, reformada el 1950, tornada a reformar l'any 1955, i ves a saber si li varen fer alguna altra operació de cirurgia estètica, és el monument jurídic (és un dir), que dóna forma als ajuntaments de la dictadura. I configura un sistema electoral que no té precedents en la història contemporània d'Espanya; per a trobar una cosa semblant hauríem de parlar de la monarquia absoluta, on el Rei feia el que li donava la real gana. Ni l'estricta llei de Narvaez de 1845 mostra una desconfiança tan gran en els administrats.

L'Alcalde, el nomenava directament el ministre de Governació, i exercia el càrrec de manera indefinida, fins que el mateix funcionari d'en Franco el feia plegar. Aquesta dedicació era obligatòria i gratuïta, però el responsable del municipi podia cobrar les despeses de representació, reals o inventades, ja que

dels sobres de sotamà, no en diu res la llei. El seu poder a l'Ajuntament era total, als regidors, els feia anar ben drets, designava els tinentes d'alcalde, i ho decidia tot al seu gust.

Als regidors, la llei els exigia saber llegir i escriure. Exercien el càrrec durant sis anys, i a diferència de l'alcalde eren elegits. El franquisme va fer concessions a la vella i caduca democràcia liberal i maçònica, permetent el sufragi. La mateixa llei explica: “el sufragio articulado orgánicamente y a través de las instituciones preponderantes en la vida local y básicas del estado, la familia, el Sindicato y el Municipio”. Així, els regidors eren elegits dins de tres grups proporcionals, els Terços, que representaven els caps de família, els organismes sindicals, i les entitats econòmiques, culturals, professionals, i persones de reconeguda consideració.

L'exercici de la democràcia orgànica era un prodigi de sutilesa jurídica aplicada a la llei de l'embut. Els regidors del Terç Familiar, els elegien els veïns inscrits en el cens de caps de família, o sia que tècnicament es prescindia de les dones. El vot era secret i obligatori, i s'havia de donar als pocs candidats que es presentaven. Qui eren els afortunats? Doncs bé, per a poder accedir al privilegi de ser elegit pel Terç Familiar, l'il·lusionat candidat havia de complir una de les següents especificacions: haver estat regidor, proposar-lo dos procuradors a Corts o diputats provincials, i, com a darrera alternativa, aconseguir un 20 per cent de signatures autenticades d'electors. No li posaven fàcil, no.

Els regidors del Terç Familiar sortien d'aquell organisme on s'agermanaven *productores y patronos*, i eren elegits per un complicat sistema de segon grau: els vocals de juntes escollien compromissaris, que en nova votació elegien els seus representants a la Casa Gran. I vet aquí finalment el Terç Professional, aquests els cooptaven els regidors elegits en els terços familiar i sindical, que només podien triar “candidatos que figuren en lista propuesta por el Gobierno Civil”. Els qui volien anar en aquesta llista ho havien de sol·licitar al Governador, que si ho trobava bé els hi apuntava.

Vet aquí els miracles de l'organització municipal franquista a Mataró. El gener de 1939, quan els militars entren a la ciutat, de seguida nomenen un Ajuntament de missa i comunió diària pel sistema digital, tan eficaç que va durar deu anys, tot i que el 1945 havien inventat una llei de Règim Local que reglamentava el

sistema electoral dels terços. Però només tres anys després es va considerar els catalans, i d'altre gentilici, capaços d'elegir consistoris. Que ja ho deia el pare de la pàtria, que érem com criatures, i se'ns havia de lligar curt. Resulta que havia acabat la guerra mundial i l'home volia quedar bé amb l'opinió pública de fora, i va decidir grans canvis d'aquells que no canvien res.

A partir d'aleshores neixen els ajuntaments orgànics de representació terciària, o sia per terços, i són elegits consistoris els anys 1948 i 1951. En la primera d'aquestes dates els mataronins podien triar cinc regidors entre una llista de set candidats, anant a votar un 50 per cent del cens, tot i que els hi feien anar per força. L'any 1951 hi ha quatre candidats per dos *sillons*, i l'eufòria administrativa és tan alta que van a votar un 18 per cent dels censats. O sia que l'experiment anava d'èxit en èxit, i així, per no continuar fent el ridícul, va passar un miracle. Les autoritats més altes nomenen Alcalde-Virrey de Mataró, Pedro Crespo Gil, càrrec del qual gaudiria divuit anys, i a partir d'aleshores deixen de fer-se eleccions perquè ningú no en volia saber res, passant a escollir els regidors per l'acreditat sistema del dit. Ni de la pròpia legislació feien cas.

Vet aquí doncs com els ciutadans no varen poder aprofitar-se dels avantatges de la democràcia orgànica al llarg de quinze anys de pau municipal. I llavors, de sobte... la revolució: en les eleccions de novembre de 1966 els mataronins es tiren al carrer, perquè per ocupar els quatre llocs de regidor es presenten 11 candidats, i tres d'ells feien tuf de reformistes: Valdé, Rey i Aranyó. Contra ells es va unir la caverna local, i després d'alguna petita tupinada guanyen dos revolucionaris i dos del règim, en un clima d'escepticisme general, que duu a votar uns escassos 1.500 caps de família.

El febrer de 1967 prenen possessió en un acte en el qual es viuen moments d'autèntica camaraderia, com es deia llavors. Els qui plegaven, expliquen que “en este mundo, a todas las cosas les llega su fin”, i que se'n van contents de la feina feta, encara que havien tingut “algunos quebraderos de cabeza, motivados las más de las veces por la incomprensión de algunos”. Emocionats s'acomienaden del seu segon pare, Don Crespo: “en quien hemos encontrado (...) no a un presidente autoritario que ha hecho imponer su voluntad, sino un, podríamos llamar 'pater familiae', que ha sabido consultar la opinión de sus hijos”. És ben veritat que cadascú té el pare que es mereix.

L'Alcalde amb llàgrimes als ulls, —sempre emociona ser responsable de tan distingida generació—, té paraules d'agraïment als col·laboradors que marxen, i diu que “espero que con el tiempo se hará justicia a estos hombres”, o sia que ni ell els veia massa clars els beneficis produïts pels seus subordinats. Als engrescats regidors nous els diu: “Vosotros venís aquí con muchas ilusiones. Todo el que toma posesión de un cargo (...) va con ilusiones. Vosotros tendréis muchos proyectos, vosotros tendréis muchas ambiciones, pues es lógico cuando venís aquí y habéis aceptado el cargo, es que las tenéis”. Sí, sí, il·lusions: anar a la processó, sopar de frac (i de gorra) a Can Miracle, manar els funcionaris esclaus, fer contenta la dona que a partir d'aleshores era l'enveja d'amigues i veïns del pis del costat, i res més, perquè en la gestió de la cosa pública eren tots plegats un zero a l'esquerra, i ni sabien com gastar-se el petit pressupost que tenien, sempre amb superàvit. .

Les noves eleccions de 1970 passen sense pena ni glòria, i arriben les de l'any 1973 que varen ser una altra cosa. Uns quants ciutadans amb preocupació política, Boixet, Viza, Riera, intenten assaltar l'Ajuntament i comencen una campanya agressiva, amb cartells als carrers, fulls de propaganda, cotxes anunciant-los, etc., donant una nota de color als carrers, com no s'havia vist mai. Fins i tot els falangistes del diari de Mataró es varen fer ressò d'aquell desori, explicant que semblaven “unas elecciones a la 'americana’”. Quina cara!! Tot i els esforços, només un 37 per cent dels electors es varen prendre la molèstia d'anar a votar. Res feia contents als mataronins d'aleshores.

I així, amb pena i sense glòria, es va acabar el pas dels ajuntaments de la dictadura per la nostra ciutat. I quan algú remeni els papers de l'època s'adonarà que, aquella colla d'homes que varen servir en Franco a Mataró, no varen fer res de res, només jeure a les cadires tapissades, ensopir-se als plens, infatuar-se amb l'escut de regidor a la solapa, algun favor als amics, maniobres estranyes en urbanitzacions, permisos singulars, parar la mà, i fer nosa.

Mataroescrit (Juny, 1987)

Búffalo Bill a Mataró

L'heroi de tantes pel·lícules americanes d'indis i cow-boys, aquell home d'una sola peça, amb barba i una mà lleugera per disparar el revòlver. El que va fer tremolar de por els fills salvatges de l'Oest, el mític Búffalo Bill, qui ho diria?, el varen poder admirar els mataronins l'any 1929.

Després d'una vida enmig de salvatges, imposant l'ordre jurídic del Colt més atrevit, en Búffalo Bill, renom d'en William F. Cody, va adonar-se que no havia fet ni cinc de calaix, i que després d'enviar a visitar al Gran Manitú a alguns centenars d'apatxes, sioux, comanxes, peus negres, xeroquis, seminóles, hurons, i altres pagans de la mateixa categoria, tenia les butxaques plenes d'honor però la panxa lleugera. I com si es tractés d'un català qualsevol va decidir de fer país, o sia de fer diners, però ignorant dels prodigis i filigranes del capital financer, es va llançar pels camins del món en un circ.

L'espectacle era d'allò més grandios i sorprenent en aquells anys avorrits, quan els de Mataró només podien passejar per la Rambla, amunt i avall, i mirar-se de reüll, ells i elles. Així l'arribada del circ de Búffalo Bill, a les 3 de la tarda d'un mes de gener, amb el seguici travessant la Riera, va deixar tothom amb la boca oberta, i és que: “La desfilada constituïa un espectacle interessant, tant per la munió de vehicles i de material, com per la pintoresca indumentària i la varietat de races del personal que hi anava”.

Els de l'Oest americà varen arribar el dia 1 de gener de 1929, dirigint-se, després de fer-se veure, al *Camp dels Soldats*, uns solars cap al carrer Sant Cugat, lloc habitual de concentracions festives, i que rebia el nom perquè hi feien instrucció els militars de la caserna. Però quan els americans de les diverses races varen veure el panorama se'ls va caure l'ànima als peus. Resulta que aquell hivern era un dels més freds del segle, i que ni els vells recordaven un tremolor de cames tan gran, i a més feia pocs dies que havia caigut una nevada de sí senyor, i tot el terreny del circ era un fangar.

Així que totes les tribus americanes varen tocar el pirandó, i després de carregar de benzina els automòbils, que duïen en gran quantitat, més de vint en varen comptar meravellats els d'aquí, es

dirigeixen a Terrassa, quedant els de Mataró ben tristos.

Però com que al Maresme hi havia una clientela desitjosa de gastar-se els calerons, el senyor Búffalo, amo del Far-West, decideix tornar a les darreries de mes, trobant aquesta vegada més seca la cosa, i bastint ràpidament el circ, que dóna dues magnes sessions el dia 27 de gener, a les 6 de la tarda i a dos quarts de 10 de la nit.

El programa de l'espectacle és d'allò més suggerent, hom promet que hi haurà persones de tots colors, i que abans d'obrir el circ es podrà visitar la ciutat dels cow-boys, i el poblat indi, on membres de les races respectives faran, també respectivament, l'indi i el cow-boy a gust i satisfacció de grans i petits. I s'anuncia l'exposició de cavalls àrabs pura-sang, lleons de l'Atlas i l'actuació divertida dels pallassos, que, és clar, devien ser importats del Mississipi.

L'èxit, asseguren les cròniques, va ser clamorós i temps després els de Mataró encara recordaven l'esdeveniment impensat, quan els varen enredar sense saber-ho. Expliquem-ho. Resulta que la publicitat aclaria molt bé que es tractava del mateix Búffalo en persona a qui es podia admirar, però l'autèntic havia mort l'any 1917, o sia que ens va visitar un falsari. Res importava, perquè l'espectacle s'ho mereixia, i en venien tant pocs!

Després de tants anys hauríem de tenir un record per als pobres indis assalariats, fills d'aquell sol de Déu que fa tot l'any a les grans planúries dels seus territoris, que havien perdut per sempre a mans de la civilització blanca, anglo-saxona i protestant, la trilogia sagrada de l'èxit americà.

Pobrets ells, glaçats enmig d'un inclement hivern català, tan lluny de casa, sense entendre res de res, i fent definitivament l'indi, o sia disfressant-se d'ells mateixos. Potser una animeta caritativa els va ensenyar el camí dels Roccs, el barri alegre de Mataró, on poder intentar relacionar-se, amb el llenguatge internacional del cos, amb aquesta, també definitivament, covarda raça.

Mataroescrit (Agost, 1987)

Comèdia de l'avió del garrofer

Gent assenyada la de Mataró, que dos segles de fàbriques ens han acostumat a tocar de peus a terra i a filar prim. Però de tant en tant una alegria no va malament, i vet aquí que ves a saber per què tothom es va deixar enredar per un llest que feia d'aviador. El mes de juliol de l'any 1931 mitja ciutat va anar a veure a un sonat que havia nascut a Navarra i malvivía a Badalona. En Josep Amaya anava per la vida d'inventor, i va anunciar que construiria un avió, tot i que no tenia ni la més remota idea de mecànica. El prodigi es va anar materialitzant de mica en mica després d'obrir un improvisat taller sota un garrofer al camí de Rocafonda, i la la premsa es va fer ressò de com anava la cosa perquè l'interès de la ciutat es va centrar uns dies en aquell paratge. El tal Amaya es feia propaganda de la bona explicant “que es proposava construir un aparell aeri planador, sense motor, i que pensava inaugurar-lo el dia de Festa Majó”. La premsa informa que “l'aparell el va construïnt amb trossos de sac, canyes, branilles de paraigua i filferro. Té la forma d'un avió; les ales de l'aparell, segons el constructor, són d'estil xinès. En el centre hi ha el lloc del pilot el qual estarà subjectat per dues corretges. Les dimensions són de 4 metres de llargada per 4 d'envergadura. Segons el constructor i futur aviador podrà mantenir-se en l'aire tant de temps com ell vulgui, si els càlculs no li fallen”.

L'inventor era un llest que havia trobat una manera d'anar vivint, ja que demanava diners a tots els que s'acostaven al seu laboratori. I la corrua de curiosos va ser tan intensa que els pagesos dels verals s'enfaden per les destroces en els conreus per les trepitjades. I és que a un pobre pagès li varen deixar la collita de melons feta confitura, i l'home renegava de l'aviació que havien de pagar les seves costelles. I va arribar el dia, que sempre arriba el dia. Aquell 4 del mes d'agost de l'any 1931 havia de passar a la història ja que el nostre enginyer dona per acabada l'obra i a provar l'avió de seguida: Aprofitant una ratxada de vent s'ha vist capaç per emprendre el vol. “L'aparell s'ha aixecat uns quants pams de terra, però en veure el 'pilot' que havia de travessar el 'Desvio', ha agafat por deixant-se anar a terra. Alguns dels espectadors l'han convençut de transportar l'aparell a l'altra part del 'Desvio' on podria aprofitar la pendent per a deixar terra.

Degudament ajudat per alguns dels presents, l'avió ha estat portat al lloc indicat. Quan estava ja l'aparell degudament aposentat, no se sap com, la cua del mateix ha anat a parar a dintre del 'Desvío'. El constructor s'ha indignat tirant les restes de l'aparell en el lloc que havia caigut la cua, calant-hi foc; degut als materials de què estava construït l'avió, aquest ha quedat reduït al no res en poca estona. Heus ací la fi del misteriós aparell que durant uns dies ha reunit tanta gent al seu voltant". I a badar, que així s'acaba la història.

Article no publicat (Desembre, 1987)

Miracles, santes i regidors

Bones minyones i filles de Mataró, les Santes, en les dècades que duen de patronatge, n'han patit de tots colors, sota els designis de Fortuna, la deessa capriciosa. Tragí que han hagut d'encaixar amb la humilitat pròpia del seu sexe i condició. Ens fixarem en el desgavell provocat per un escamot de mataronins que els anys quaranta manaven massa.

Ells, regidors nacionalistes i capellans catòlics, vencedors de la guerra civil gràcies a l'ajut de nazis hitlerians, de feixistes italians i de moros musulmans, varen aconseguir que, després d'anys d'oblit, les Santes patrones tornessin a ser al bell mig dels somnis dels cap-grossos estabornits. I és que, en una època de racionament i execucions sumàries, no venia d'un pam.

Ho va dir amb tots els ets i uts un mossèn que dirigia les festes de Juliana i Semproniana l'any 1939: "No cabe duda que Mataró quiere a sus Santas; lo ha demostrado en todos los tiempos, pero en estos momentos de victoria y de triunfo, quiere algo más, quiere manifestarse tal como es: una ciudad agradecida al señalado favor de sus Hijas predilectas (...) es de las pocas ciudades de España, por no decir de las únicas, que tiranizada por los engañados sin Dios y sin Patria, puede, no obstante, presentar intactas sus preciadas Reliquia"s.

Perquè els actes festius fossin de primera categoria es projectava cremar molta cera, engegar sermons en llatí, il·luminar Santa Maria, i realitzar un film-reportatge. Tot era de justícia, ja que "si

las Santas son de Mataró, Mataró es toda de las Santas”. No s'hi comptaven, és clar, els afusellats, els tancats a la presó, els exiliats, els amagats, els atemorits, i altra gentussa. L'any següent, quan continuava la fam, els il·lustres de la ciutat varen celebrar la festa de les patrones a Can Miracle, a base de brou, embotits, llagostins, llobarro, pollastre, gelat, fruita, vi, licors, xampany, i cafè. Pagava, és clar, el municipi. I és que havien guanyat la guerra... no?

Tornem a fixar-nos en les Santes, perquè en aquest 1939 la màxima autoritat municipal, en una acció de gran categoria intel·lectual, va fonamentar la vessant miraculosa de Juliana i Semproniana. En un paper dirigit al “ejecutor genial de los designios providenciales”, il·luminat i profètic, explica, en plan sarsuela mística, els dos prodigis que les nadones del carrer d'en Pujol varen obrar per la nostra sort.

Vet aquí el primer succés miraculós. En ocasió de la vinguda, l'any 1893, del capità general Martínez Campos a Mataró, per dur el penó de les Santes: “una inesperada, extraordinaria e insólita tempestad de agua determinó el regreso a Barcelona del anarquista Paulino Pallas, quien provisto de un artefacto explosivo se había propuesto atentar en el curso de la procesión contra el nombrado capitán general Sr. Martínez Campos y de los demás personajes que le acompañaban, atentado que se cometió en el siguiente septiembre, en una parada militar en la plaza de la Universida de Barcelona (...). Pues bien, apenas habría llegado de regreso a Barcelona, relució en esta ciudad esplendoroso el sol y pudo celebrarse con toda su pompa y esplendor la procesión”.

I el segon miracle: “con ocasión de la liberación de nuestra ciudad por el Glorioso Ejército Nacional, la intercesión de nuestras Santas Patronos se ha presentado con evidencia indudable a todos, con la comprensible excepción de quienes han visto desarticulados los planes en que fiaban sus nefastas aspiraciones de dominio marxista, pues los foragidos, las hordas exterminadoras del Campesino y de Lister, diabólicas personalizaciones de los desbordamientos de rapiña y sanguinarios del falaz conglomerado Frente Popular, habían llegado en caravana siniestra para pernoctar en esta ciudad el 26 de enero último, con el propósito de asesinar a mansalva y robar e incendiar y destruir la maquinaria de los edificios industriales, y habiendo huido precipitada y cobardemente, sin que se oyese un solo disparo - y en esta localidad no había en aquellos momentos absolutamente

ninguna fuerza que pudiese evitar tales desmanes - , pudo alcanzarse que la vanguardia de las tropas nacionales anticiparan su entrada horas antes de lo que tenían prevista el día veinte y siete, por la tarde, siendo aclamadas y vitoreadas con frenesí por los que habíamos conseguido liberarnos de aquellos siniestros propósitos. Fue unánime, con la salvedad expuesta, la convicción de la intercesión de nuestras Santas, en dicho día, a ellas especialmente dedicado por sus devotos”.

Aquí tenim explicades le intervencions professionals de les Santes, en aquell temps que eren de drete, contra l'anarquisme i les *hordas exterminadoras* marxistes. I ens acomiadem dels incrèduls lectors amb la nota poètica d'un lletraferit local que el 1939 escrivia en homenatge a les patrones, i dedicant-ho a Mataró:

*Mas, piensa que el presente venturoso,
lo debes al esfuerzo glorioso
de las tropas de Franco vencedor.
Pues, gracias al amor de su Cruzada
España se encuentra liberada
de lágrimas, de sangre, y, de dolor.*

Mataroescrit (Agost, 1988)

L'assassinat d'en Nonell

Un dissabte de mala sort una colla de pistolers a sou de Lerroux assassinaven al carrer Montserrat un militant del republicanisme autonomista, el jove Emili Nonell, que queia ferit mortalment, a mans del fanatisme polític. El clima ciutadà, en aquells mesos era crític, degut a les eleccions municipals que s'acostaven, i l'enfrontament entre dues fraccions de l'esquerra, que acusaven de corrupció als regidors contraris. Els socialistes havien desfet la seva aliança amb els radicals i havien format la *Conjunció Republicano-Socialista* (CRS), que aplegava el PSOE, el *Centre Autonomista Republicà* i la *Unió Federal Nacionalista Republicana*, cosa que va caure malament als radicals, que veien perillar les tres regidories que tenien a l'Ajuntament, per la qual

cosa engeguen una dura campanya d'amenaçes i insults contra la CRS. El *Partido Republicano, Democratico, Radical*, comptava al seu si amb grups revolucionaris d'acció violenta, que en el full *La Estaca* de l'any 1907 ja demanaven l'acció directa contra els enemics polítics, i era públic que aquests exaltats feia poc havien rebut armes, i que havien fet proves de foc al Pericó. Fets que hem de situar dins la crisi del partit, que acabava de perdre el 25 per cent del seu electorat en les eleccions parlamentàries.

El fet criminal té lloc el dissabte dia 21 d'octubre de l'any 1911. Cap al tard la CRS celebra el primer míting electoral al *Centre de Classes*, el local socialista del carrer de Santa Marta, cantonada amb el convent de les Tereses. Finalitzat l'acte, els participants marxen en grups, i en un d'aquests, de set persones, hi havia Jaume Nonell i Lleonart, president de la junta municipal de la CRS, i el seu fill Emili Nonell i Bartrès, de 22 anys, caixer de la *Joventut Federal Republicana*. Mentre es dirigien, cap a les dotze de la nit, al seu domicili, al carrer de Montserrat, un grup de quaranta pistolers disparen contra ells, deixant greument ferit a Emili Nonell. De seguida és traslladat a la farmàcia d'Antoni Borda, a la Rambla, però res es va poder fer per salvar-li la vida.

La premsa local de seguida es fa ressò del que qualifiquen de *salvatjada*, el *Diario de Mataró y la Comarca*, la *Costa de Llevant*, i sobretot *Unió Federal*, ressalten el greu esdeveniment i acusen els *grups revolucionaris radicals* del crim. En canvi, la premsa radical té una posició diferent, *Nuevo Ideal* acusa de provocació als autonomistes, i *La República*, que mantenia una línia ideològica tan extrema que sovint la redacció censurava els articles dels propis militants, deixa de sortir, davant l'ambient d'hostilitat ciutadana.

Unió Federal explica que un grup de radicals havien assistit al míting de la CRS i esperaven a la sortida el regidor autonomista Domènec Campins per a matar-lo, però aquest advertit va marxar per una porta lateral. Decebuts, els de l'escamot es dirigeixen al *Centre Autonomista* i al *Centre Socialista*, a la recerca d'en Campins, que se'ls féu escapol. Aleshores, en veure passejar en Nonell per la Rambla, li preparen un parany al carrer Montserrat, i quan aquest, junt amb el seu pare i cinc companys més, hi arriben, la banda de lerrouxistes els insulten i els amenacen, per la qual cosa, veient les males intencions que duia aquella gent, es disposen a marxar a pas viu, girant cap al carrer Beat Oriol. Llavors “comensaren a sentir-se xiular les bales pels costats,

posantse a correr allavors pel carrer de Sant Joaquim y atravesant la plassa d'en Pi y Margall ahont encare els atacaven a trets de pistola”. És aleshores quan atempten contra en Nonell: “fou mort anunciantli l'acte criminal que anaven a cometre pero tant simultaneament li engegaren l 'arma que sols tingue temps pera exclamar: que vos he fet perque'm volgueu matar? Cargolat ab els brassos creuats en lo cos y arrossegantse per la paret sorti altre vegada al carrer de Montserrat ahont faltanli l'apoi de la paret apoi de la paret dona dos o tres passos y caigué per no aixecarse”.

L'enterrament té lloc el dilluns enmig d'una gran expectació, i amb l'assistència de gairebé un miler de persones, entre les quals el diputat Pere Coromines, representants d'altres partits i societats obreres, i fins i tot tres fàbriques varen tancar en senyal de dol: Colomer, Gassol i Font. Malgrat les circumstàncies, les eleccions varen tenir lloc tal com era normatiu, i les tres candidatures enfrontades varen recollir els següents vots: els monàrquics dinàstics, que aplegaven conservadors, liberals i catalanistes de dreta, guanyen amb 2.145 vots, seguits per la Conjunció Republicano Socialista amb 1058, i els Republicans Radicals amb 691 vots.

A conseqüència de l'assassinat d'en Nonell detenen dotze lerrouxistes de Mataró, acusats per les persones que varen presenciar el crim de formar part de l'escamot. El judici es fa a Barcelona els dies 22, 23 i 24 de maig de 1912, però la falta de proves concretes i algunes contradiccions entre els testimonis de l'acusació, varen dur al fet que fossin declarats innocents, quedant l'assassinat impune.

Mataroescrit (Març, 1989)

Josep Abril i Argemir

Per pròpia declaració sabem que inicia la seva militància política als regles del *Partido Republicano Democrático Federalista* de Mataró l'any 1889, potser dins les joventuts del partit que es funden aquell mateix any. Com a militant dels federalistes, els homes adscrits als principis de Pi i Margall, aviat tindrà un paper

de relleu dins l'organització local. El desembre de 1893 és elegit president del *Centre Federalista*, lloc de trobada, esbarjo i economat, dels partidaris. El 1897 és elegit vocal del Comitè Federal, i l'any següent de la comissió executiva.

A partir d'aleshores figura com un dels principals redactors del periòdic del partit *El Nuevo Ideal*, on hi escriu en nombroses ocasions, a vegades amb el pseudònim de *Lirba*. Els seus articles són de caràcter ideològic, al voltant dels grans principis federals en l'àmbit polític i social, sempre plens d'abrandament contra el nacionalisme burgès, el clericalisme, i en defensa de l'escola racionalista i el laïcisme. L'any 1905 protagonitza una dura batalla contra un dels redactors del periòdic catalanista *La Costa de Llevant*.

Abril és un dels elements cabdals en el procés de fusió republicana de l'any 1908. Quan la majoria dels partits i grups d'aquesta ideologia es fusionen dins el radicalisme de Lerroux. Arran aquesta operació ell és l'home que passa a dirigir el nou partit unificat, la força d'esquerra més important de la ciutat. L'any 1910 escriu l'opuscle *La revolución de julio de 1909 en Mataró*, que és una crònica àgil i detallada dels fets de la Setmana Tràgica a la ciutat, que varen tenir com a protagonistes destacats els grups obrers d'afiliació radical.

El període 1920-1923 forma part de l'Ajuntament com a regidor radical, i els anys de la dictadura de Primo de Rivera evoluciona políticament cap el nacionalisme d'esquerra, i a vigílies de la proclamació de la República formava part del *Centre Republicà Federal*. L'any 1931 és elegit alcalde dins els rengles d'*Esquerra Republicana*. La seva posició social avançada, en defensa dels drets de les classes populars, i la seva militància política republicana, no li varen perdonar els militars sublevats contra la República, que el varen acusar de tota mena d'actuacions criminals, per la qual cosa moria afusellat. Convertint-se en el primer alcalde de Mataró mort per les venjances polítiques en la història de la ciutat.

En quan a la seva vida privada sabem que havia de fer el servei militar a Vitoria, on després de dos mesos d'estar-hi el declaren inútil. L'abril de 1893 casa amb Josefa Catarineu i, poc després, obra, junt amb un altre soci, la *Cerveceria Comarcal*, negoci que deixa cap a 1904 per obrir una sabateria al carrer de Sant Josep 41.

Migliaresi (Abril, 1989)

Per què el Cau Grillat?

Vet aquí l'única entitat mataronina que ha merescut convertir-se en mite. I que després de setanta anys de la seva desaparició encara és recordada amb enyorança per tots els qui no es conformen amb la ciutat grisa que ens ha tocat patir. Ara el Patronat Municipal de Cultura edita en facsímil les *Memòries del Cau Grillat*, llibre gairebé desconegut, ja que l'edició de l'any 1919 es va limitar a un exemplar per a cada membre de l'entitat. I que esdevé document de primera ma per a conèixer fil per randa tota la tramoia i les accions més agosarades dels *grillats*. D'aquella colla de gent que varen revolucionar un Mataró, que era aleshores una ciutat una mica encarcerada. Però, quin va ser el motiu que armessin tant de sarau? Fixem-nos-hi.

Mataró en l'àmbit polític neix al segle vint sota l'ègida del totpoderós Partit Liberal, que era qui ho decidia tot al municipi. Temps del caciquisme, quan les eleccions les guanyaven els seguidors dels amos de Madrid, i quan convenia ser força amic de qui manava, perquè irradiava favors, càrrecs, i beneficis de tota mena. Per això l'oposició municipal més o menys permanent, els diversos partits republicans que es disputaven la clientela d'esquerra, tampoc eren gens primmirats, ja que quan calia s'aliaven amb el cacic sense massa problemes, per a gaudir amb comoditat d'un *empleo* públic: fer de burot, municipal, o escrivent.

En el tombant de segle però, comença a quallar el catalanisme com a opció de canvi ètic de la vida política. Els de la Lliga Regionalista deien fàstics del cacic liberal Moret, i dels seus homes, i en la seva premsa es podien llegir pàgines senceres de lletra massissa contra l'oligarquia liberal, i tota la conxorxa d'interessos que alimentava. Però la veritat és que la corrupció denunciada era tan cobejada que si el cacic els mirava content, als catalanistes, per tastar una mica de poder, els faltava temps per agemolir-se, com bens mansos, davant la voluntat del totpoderós, i engiponaven, contra tota natura, pactes municipals a la major glòria, qui ho dubtaria, del municipi.

Però a la ciutat, a més de la desconfiança total en els polítics, també hi havia un altre motiu d'encarcarament, i és el paper obscurantista de l'església catòlica. En la revista que editaven cada setmana sota el rètol de *Lo Pensament Marià*, hom hi podia

llegir autèntics desafiaments a la raó i a la intel·ligència. I és que aquella genteta no s'estaven ni de fer enceses lloances a la Inquisició, reclamant-ne els beneficis; blasmaven la desamortització, que feia vuitanta anys s'havia produït; i l'activitat més positiva que se'ls coneixia eren les campanyes contra la blasfèmia.

En aquest àmbit de resignació i conformitat, com si es tractés d'un funeral qualsevol, apareixen, per a donar guerra els catalanistes d'esquerra que, de seguida, es fan seu el territori buit de clients de la dignitat política. De fet, i per a ser justos, en l'hipotètic mercat de l'ètica, ni la demanda ni l'oferta d'honestedat i justícia eren béns de massa categoria, ni cap paladar hi era interessat. Per això que uns quants joves volguessin dinamitzar la vida cultural i social de la ciutat, es va veure molt malament per part de tots els instal·lats, de la ideologia que fos. I la veritat és que els nous revolucionaris sempre varen ser quatre gats, perquè no podien repartir favors com els cacics liberals, ni donar feina com els fabricants catalanistes. És dins d'aquest paper regeneracionista que hem de situar el neguit que duu a la creació de l'entitat de les Espanyes.

El Cau Grillat neix l'any 1916, però té un precedent en l'aparició, l'any abans, de tres revistes satíriques: *Mataró en Broma*, *L'últim dia de la Fira*, i *Castanyes i Panallets*, escrites, fonamentalment, pels joves Emili Saleta i Francesc Rossetti, que al llarg de la vida del Cau seran els pares intel·lectuals de la criatura. De fet, el Cau Grillat neix com a confluència d'una colla de joves catalanistes i d'esquerra que comencen la seva vida pública al si del Foment de la Sardana, on s'aplegaven en una mena de grup generacional els Saleta, Rossetti, Rabat, Duran, Monclús, i d'altres, als quals s'afegiran gent de més edat, també de la gresca.

L'any 1916 el Cau inaugura el seu estatge estrambòtic, que era situat en una mena de soterrani del carrer de les Espanyes, baixant a ma dreta, la porta del qual encara resisteix el pas del temps, i amaga, als ulls dels mortals, les parets que un temps acolliren la disbauxa dels confreres. I d'ençà d'aleshores aquell recinte acull les activitats dels membres de la casa, que hi realitzaven tota mena d'actes: exposicions d'art, conferències, lectures literàries, i recitals de música; però, també, cerimònies iniciàtiques, confraternitzacions amb femelles consentidores, i, és clar, parlar malament del govern i l'ajuntament.

Accions de caràcter més públic són: el regal d'una botifarra a un director de teatre que havia representat una obra molt mal feta; la presència, en comitiva, a Barcelona pels actes de l'onze de setembre; en ocasió de la processó de Setmana Santa en fan una de paral·lela de xerinxola; i tantes d'altres que es relaten al llibre. Però cal destacar la creació d'un òrgan periodístic propi, així el gener de 1917 neix la revista *Fortitud*, portaveu del Cau Grillat, d'una notable qualitat literària i estètica, i en les pàgines de la qual es manté una viva confrontació amb els carques del *Lo Pensament Marià*.

El mes d'octubre de 1917, promogut per en Saleta, el Cau deriva cap a la formació del Centre Nacionalista Republicà Radical, i *Fortitud* esdevé el seu òrgan d'expressió. Aviat engeguen una dura batalla electoral contra el candidat a diputat per la Lliga, en Carles de Fortuny, tot recolzant el socialista Manuel Serra i Moret, que es presentava dins una coalició d'esquerra. Amb la derrota del seu candidat els revolucionaris abandonen les eines de matar. Tanquen el Cau, deixa de sortir *Fortitud* i, el novembre de 1919, editen el número únic de la publicació *A.F.P.* [A Fer Punyetes], comiat dels anys de follia d'una generació que va continuar fent de les seves, com a literats, polítics, i negociants, però és una altra història.

Mataroescrit (Març, 1990)

Bloc Mataroní, una manera de fer història

L'any 1925 Marçal Trilla i Rostoll, director del *Diari de Mataró*, esperonat per l'èxit dels articles històrics que publicava a les seves pàgines Francesc de Cabanyes, duu endavant l'edició del calendari *Bloc Mataroní* amb la intenció de cobrir un buit en el coneixement de la història local, ja que, d'ençà de l'obra pionera de Josep M. Pellicer, amb el seu estudi *Iluro* de l'any 1887, no s'havia fet cap investigació significativa.

Els calendaris de full diari eren molt ben acollits a causa del contingut d'entreteniment i cultura que hi havia a la pàgina del darrera, per la qual cosa es va portar a terme la iniciativa de fer-ne un de temàtica local. El primer *Bloc Mataroní*, estampat per la

Impremta Minerva l'any 1925, va ser editat en temps de la dictadura del general Primo de Rivera; així, era inexcusable el colofó que havia estat revisat per la censura militar. Els textos històrics escrits per Francesc de Cabanyes tenien la singularitat de sincronitzar cada dia de l'any en curs amb un esdeveniment històric que hagués tingut lloc el mateix dia, però de segles passats. Com a complement, un cop al mes, sortia un poema d'autor mataroní; els que hi escriuen són Marçal Trilla, Julià Gual, Francesc Rossetti, Emili Saleta, Anna Serra, Tomàs Ribas, Josep Monclús, J. Mora Castellà, Josep Colomer, Sebastià Bofill, Tomàs Garrido i Magí Ballbé.

El segon i darrer *Bloc Mataroní*, el de l'any 1926, es planteja d'una manera diferent, ja que s'hi prescindeix de la determinació del dia del mes quant a referència històrica i s'hi passa a oferir també temes costumistes: “mercès a la cooperació desinteressada d'un estol de jovencells, amants de la pàtria nadiua, s'hi han agomolat un conjunt de notes folklòriques i s'ha enriquit amb gravats originals representant edificis, indrets i obres d'art que ens llegaren nostres passats”. L'obra també es deu a Francesc de Cabanyes, excepte els articles signats pels joves Josep de Cabanyes, Marià Ribas i Joaquim Vilardebò.

L'autor dels articles històrics dels dos blocs, Francesc de Cabanyes i Prat (Mataró, 1868-Barcelona, 1929), era hereu d'una antiga nissaga de rics propietaris agrícoles d'Argentona. El seu avi Francesc de Cabanyes i Ballot, casat amb Maria Rabassa i Camín, va ser el pare de Joan de Cabanyes i Rabassa (Mataró, 1836-Argentona, 1899), hereu del patrimoni, i també de l'arquitecte i alcalde de Mataró Emili de Cabanyes i Rabassa (Mataró, 1851-1917) i de l'advocat i notari Joaquim de Cabanyes i Rabassa.

Francesc, fill hereu de Joan, es casa a Argentona l'any 1898 amb Teresa Borràs i Esquerra (Arenys de Mar, 1869) i mor a Barcelona, al carrer Viladomat 124, a seixanta-un anys d'edat. A Mataró professionalment treballa d'advocat, és jutge municipal i vice-president de la Cambra de la Propietat. Després es trasllada a Barcelona per a dedicar-se al càrrec de secretari de l'Escola Superior d'Agricultura i, durant els darrers anys és oficial de Finances de la Diputació de Barcelona.

La seva afecció per la història, segurament estimulada pel ric arxiu patrimonial de què disposava, del qual utilitza molts documents inèdits, es va materialitzar en els escrits del *Bloc* i en

una sèrie d'articles al *Diari de Mataró*: *El jurament de la Constitució de 1812*, *Les lluminàries a Mataró*, *Notes històriques de la vila de Canet de Mar*, *Sant Josep Oriol*, *L'industria hotelera altre temps*, *La creu de terme i la font*, *Funerals de Felip II a Santa Maria*, *Proclamació de Carles II*, *El sojorn a Mataró de la Reina Cristina*, *Enterrament de regidors*, *Les muralles i les defenses de la vila*, *Les fires de Mataró*, *La matança del porcs al carrer*, *Conflicte per usar el 'Don'*, *El mercat de flors*, *Unió i capítols contra els lladres i bandolers en 1592*, *Com es notificava el traspàs del Rei* i *El bandolerisme a Argenton a l'any 1616*.

L'edició facsímil que presentem correspon als articles històrics dels dos blocs, els quals, com es pot advertir de seguida, són escrits en un català pre-normatiu, tot i la data de l'edició. El volum es completa amb uns índexs exhaustius per fer-lo més manejable: el cronològic d'esdeveniments i notícies, l'onomàstic i el temàtic, que han estat elaborats per l'arxiver municipal Josep M. Clariana.

Nota editorial del facsímil del Bloc Mataroní (Maig, 1990)

1939, l'any de (s) gràcia

El mes de gener de 1939 les tropes de l'exèrcit franquista entraven a Mataró, i hi proclamaven l'ordre del terror. Menys treballar i callar, tot ho prohibien, i ni en català deixaven escriure. Era l'any 1939 i començaven els anys de (s) gràcia. Vet aquí una ullada a alguns fets exemplars, per vergonya de les generacions.

Una vegada Mataró alliberat, els caps de la força d'artilleria italiana d'assalt *Littorio* s'estableixen a Can Garí, i els oficials a les cases dels benestants de la Riera, nerviosos i adelerats de poder servir la pàtria. Els *Flechas Azules* passen a residir a can Viladevall, on, segons afirmen els papers franquistes, hi havia instal·lada una txeca marxista. Els regidors feliciten els llibertadors, en nom propi i de la part sana dels mataronins, tots ells “personas de derecha”. L'alegria, però, no s'encomana a tothom, i un peix gros de la nova situació s'exclama “de la falta de calor en el ambiente público” de cara al gran homenatge als caiguts i a la divisió *Littorio* “que tanto ha contribuido a librarnos

del referido tormento”.

El dia 21 de febrer, l'alcalde diu, seguint el dictat de la Delegació de Treball, que cal expulsar de les fàbriques els obrers sindicats “que hayan comparecido al trabajo con armas y que se hayan distinguido por su actuación marxista”. Es perdonava, però, aquells que “estuvieron de acuerdo con los patronos”. Els empresaris que no col·laboressin “podrán ser considerados como colaboradores del marxismo y de consiguiente saboteadores del Movimiento Nacional”. El 31 de març els regidors acorden la substitució de l'obelisc de la plaça Santa Anna, aixecat en homenatge als mataronins morts davant els carlins, i en defensa de la llibertat, per un que hi figurés l'estàtua del Generalísimo Franco. La intenció era fer oblidar el sacrifici d'en Palmerola, l'Ibran, i una trentena llarga de morts per les tropes absolutistes, i posar al seu lloc el botxí de tants mataronins, al qual, a més, s'havia d'estar agraït.

El dia 1 d'abril, l'Ajuntament dóna dos mesos “para que todos los anuncios, rótulos, nombres, reclamos, leyendas e inscripciones de los establecimientos industriales y comerciales (..) que no estén redactados en lengua española sean traducidos o substituídos para que aparezcan todos en idioma oficial”. I el dia 13 els regidors, plenament identificats amb el seu càrrec de policia política, informen sobre l'escola racionalista de les Cristalleries, que “fué montada al estilo de Escuela Moderna bisexual y de carácter anarco-comunista, siendo todos los alumnos hijos de tales padres”. I comença la confiscació de les propietats dels sindicats, partits polítics, cafès, societats d'esquerra, escola racionalista del carrer Prat de la Riba, cooperatives, de persones d'esquerra fugides, i responsables de la dominació roja. Contra els maçons i tothom, varen lluitar els valents de la casa Gran.

El 28 d'abril, comença la depuració d'empleats municipals, s'havia de fer fora tots els de “dudosa afección al Glorioso Movimiento Nacional, y a la Jefatura local de FET y de las JONS”. En la labor s'havia d'actuar “con firmeza, sin venganzas. Deben ponerse en evidencia las faltas por si pueden enmendarse o lavarse. Se ha de contar con personal adicto, no con espías ni traidores”. Però joves ex-combatents franquistes varen pressionar l'autoritat militar perquè els possessin als llocs dels depurats, estaven cansats del combat i anaven a la recerca d'un lloc amable on poder fer el gandul el que els quedava de vida. I el varen

trobar, perquè el mes d'agost la depuració es va realitzar, expulsant una vintena de persones.

El 17 de maig, es mana que tots els establiments públics posin “en sitio visible y de preferencia, una reproducción del retrato del Generalísimo Franco de los de tamaño grande”. I que els que tinguin ràdio l'obrin tot el dia per transmetre la desfílada militar de Madrid. I l'Alcalde mana “que se exteriorice la inmensa satisfacción por la feliz terminación de la guerra”. Un que la va passar magra és el professor Sr.Falgueras, en un paper municipal s'informa, el dia 14 de juny, que “no quiso saludar brazo en alto a la bandera Nacional, al paso de la procesión de Corpus”, per la qual cosa li posen una multa de 250 pts., i no el devien afusellar per la gran magnanimitat de les autoritats, tan bones elles.

I arriba el mes d'octubre, quan el Suprem Legislador mana que el divorci sigui derogat “devolviendo así a nuestras leyes el sentido tradicional que es el católico”, ja que era “opuesto al profundo sentido religioso de la sociedad española”. Totes les sentències quedaven anul·lades, i si un membre de la parella ho demanava podia “reconstruir su legítimo hogar” per tranquil·litzar “su conciencia de creyentes”. I, posats a llegir bajanades, recordem que el conegut Galinsoga comenta al seu diari, que el divorci l'havia motivat l'amistançament dels polítics republicans, que volien fer d'Espanya “un reflejo de lo que eran sus hogares”, i acabar amb la unitat moral del país, després d'haver acabat amb les altres unitats. El novembre, a Barcelona, torna a obrir el Liceu i la premsa comenta que “representa un exponente de vida social y de buen gusto de la ciudad aseada. Porqué esta concurrencia de hogaño no tiene nada que ver con la chusma galoneada irrumpida en el Liceo durante la cautividad roja (..) donde todo era desmán, suciedad y crimen, y para servir de regodeo a los 'rastacueros' Azaña, Negrín, Companys, etcétera, ante la horda con libre acceso al espectáculo”.

I com a colofó insòlit d'aquesta història fem un salt a l'octubre de 1948. En tan assenyalat mes, l'Ajuntament de Priego (Córdoba) es dirigeix a tots els Consistoris espanyols perquè demanin que les Corts “aprueben una Ley por la que se conceda al Caudillo FRANCISCO FRANCO, el Título Nobiliario de 'Príncipe del Ebro’”. Als regidors de Mataró, se'ls creuaven els ulls de gust, i, amb la lleialtat del gos mesell cap a l'amo, els va faltar temps per fer aprovar la genial idea. I també varen ser regidors mataronins els qui el dia 5 de maig de 1958 nomenen

alcaldessa perpètua la Verge del Rosari, que encara ho deu ser. Però en aquell temps de miracles tot era possible ... en la ciutat de Les Santes.

Mataroescrit (Maig, 1990)

Les nenes gossetes de Mataró

Explicarem la història autèntica de les nenes gossetes de Mataró, una varietat de la raça canina poc coneguda, que apareix fa més de cinquanta anys. Vet aquí les víctimes de la trista circumstància genètica, pobres elles. Era l'any 1932, el mes d'agost, en una sessió de l'Ajuntament els regidors es fan ressò de què havia succeït a Hostalric, en la casa de colònies on s'estaven un grup de nenes de Mataró.

Resulta que en aquell temps de República i llibertat de cultes religiosos s'havia de garantir la més estricta independència de les autoritats en tot allò que feia referència a la part espiritual de les persones, i els regidors així ho feien. Però sovint ensopegaven amb la intransigència dels clericals, que no volien deixar escapar ni una ànima cap als mgatzems dels enemics del Senyor.

L'Ajuntament avisa els pares de les nenes que havien d'anar de vacances que les que anaven a missa ho comunicuessin, que els respectarien el costum. Però tots els pares varen comunicar que no estaven interessats en aquell tipus de cerimònia, cosa que va caure malament a Dona Josepa, la mestressa de les nenes, així quan eren al tren per dirigir-se a les colònies “preguntaren al mestre, quins nens hi devia apuntar per a concorre a missa, contestant cap, i al ésser interrogada aquella expressa que totes, sent aixís que no tenia cap d'apuntada”.

Dit i fet, la mestressa tocada de la ma de Déu, va fer passar per l'adreçador, si-vols no-vols, els tendres infantons, que només volien anar de vacances i passar-ho bé. Però els de l'Ajuntament varen rebre denúncies que Dona Josepa “portava totes les nenes a missa i (..) les feia resar abans de dormir i (..) el diumenge es proposava portar-les a combregar”. Alarmats per la tràgica situació, un escamot de la Casa Gran intervé de seguida per posar fi al desgavell ideològic que amenaçava.

S'interroga amb tècniques contundents la responsable de l'abús “si era cert que les portaria a la comunió i a missa, contestant que si perquè les noies ho volien, preguntant-ho a elles que naturalment varen contestar que si, perquè abans se'ls havia dit què tenien que fer”. També afirma que les feia resar abans d'anar al llit “perquè no volia s'anessin a dormir com gossets”, a la qual cosa el regidor que la interrogava ja no va poder més replicant que ell: “feia molts anys que no resava i no considerava obrar com els gossos, sino com les persones”.

I es va acabar la història quan la comissió acorda, per unanimitat, substituir la mestressa, ocupant-se de les nenes la filla del mestre d'Hostalric. Quin temps aquells de la lluita aferrissada entre els dogmàtics del SI i els del NO, quan es cometien excessos d'envergadura còsmica, tal com passa en aquell ajuntament català que en els anys de la Guerra Civil vota i acorda, en ple municipal extraordinari, que Déu no existeix.

Bé, posats a explicar coses dels sotanes i els incendiàries no acabariem mai, però deixeu-me arrodonir l'article mostrant un retall de la vida d'un ferm ideòleg de la cosa: el sabadellenc Josep López Montenegro, obrer llibertari, director del periòdic *Los Desheredados*, en les pàgines del qual, entre d'altres entreteniments, s'explicava la manera de fabricar bombes i tirar-les als burgesos, cosa que, a l'home, li va suposar més d'un disgust jurídic. Ja se sap, els lacais de la classe dominant no tenen entranyes.

En un article publicat el gener del 1885 ataca la recol·lecta d'almoines per part del clero, ja que només servien “para refocilarse los bandidos de sotana y las crapulosas e indecentes barraganas que con el nombre de mayordomas satisfacen la brutal lascivia de los curas católicos”. Però en López hauria de passar a la història per un altre fet molt curiós. Mentre era a la presó per motius polítics, i mostrant la seva irreductible decisió revolucionària, va presentar al jutjat de guàrdia una denúncia contra Déu, com a responsable dels terratrèmols d'Andalusia. Quin Home!!

Mataroescrit (Març, 1991)

Pròleg

La fotografia és un dels invents que donen al segle dinou el seu caràcter revolucionari: si al llarg de generacions els avenços tecnològics havien estat mínims, llavors sembla que tot es capgira en mans dels savis, que posen a punt el vapor, el gas, l'electricitat, la bicicleta, el tren, el telèfon, el telègraf i tants altres invents que obren el món reclòs dels nostres avantpassats.

La fotografia de seguida va ser ben acollida i mirada amb respecte, ja que la seva funció comercial primera va ser retratar les persones, que s'asseien davant de l'artista fotògraf amb un aire de reverència total i que no acabaven de saber ben bé quin ressort màgic permetia de veure's a si mateix sobre un cartró. Fins aleshores, tenir al menjador de casa una imatge pròpia només ho podien assaborir la gent de diners, que es feien pintar a l'oli per destacar la prestància que encomanava la posició econòmica. Però aquells ginyes accionats a base de nitrat de plata van venir a democratitzar les imatges.

Per aquest motiu la major part de fotografies antigues recullen figures de persones de tota classe i condició, vestits de festa i de treball, a punt de casar-se i negres de dol. Els documents fotogràfics del segle dinou són ben escassos, i n'hi ha molt pocs de ciutats, carrers, edificis i racons. Però quan la premsa s'interessa per l'edició gràfica, en inventar-se la tecnologia adequada, llavors és el moment en què els fotògrafs tenen un paper de primer ordre captant imatges de tota mena, ja que la curiositat de la gent s'eixampla i demana conèixer els prodigis d'altres països i cultures.

A Mataró, els documents fotogràfics del segle passat són molt escassos: alguns negatius en poder de famílies benestants que ara fa cent anys ja tenien una màquina de retratar, i també alguna fotografia de la ciutat a la premsa gràfica que durant la dècada dels noranta s'editava a Barcelona. Ben poca cosa, al capdavant. Per això l'edició facsímil d'un conjunt poc conegut de fotografies de Mataró de l'any 1902, tot just encetat el segle vint, és ben significativa. Es tracta de dos àlbums amb els quals s'inicia el periodisme gràfic a Mataró, que pocs anys després havia de donar pas a diverses i ben assortides col·leccions de postals que tenien la ciutat com a centre d'interès.

Àlbum de fotografías. Mataró y su comarca. Cuaderno primero, Barcelona, maig de 1902, recull instantànies del fotògraf Amadeu Mauri, resident a la plaça de Sant Francesc (del Gra), 2, Girona, que ja havia fet els àlbums de Sant Feliu de Guíxols, Girona i Olot i que editava postals de moltes localitats. Reprodueix fotos de Mataró i poblacions veïnes, i un text descriptiu dels pobles redactat pels respectius secretaris municipals. Assenyalem la publicitat del final del volum, que finançava l'edició i que és un document únic per a conèixer les botigues d'abans: la farmàcia Spa, la merceria Robrenyo, la fàbrica Fonrodona, la fusteria Fontanals i d'altres.

Album de fotografías de Mataró y sus alrededores, sota la direcció artística de José del Castillo, amb fotos de Rus i Estrany, gravats de J.Thomas i imprès a Mataró l'any 1902 per la tipografia de Felicià Horta, del carrer d'Argentona, 29, inclou una excel·lent mostra d'imatges locals de gran qualitat tècnica i una secció d'anuncis també de gran atractiu: hi ha la destil·leria Gualba, la sabateria Peredejordi, la pastisseria Isern, la foneria Roure, el ganiveter Montserrat, la merceria Manyac, el lampista Armengol i d'altres.

Tots dos volums, que es complementen, apareixen el mateix any, en una mena de competició per guanyar-se la clientela d'anunciant i de compradors, apleguen fotos de cases, carrers i edificis notables, com ho són l'església de Santa Maria, l'Ajuntament i el teatre Clavé, llavors anomenat de la *Nueva Constancia*, que era l'entitat coral i recreativa que l'havia fet bastir.

Fixem-nos en el carro de les latrines i en l'enllumenat elèctric recent, que Mataró havia estrenat l'any 1899. Notem com, darrera del majestuós despatx de l'alcalde, que duu gravades les inicials d'*Ajuntament Constitucional*, hi ha un joc important d'endolls i interruptors que conformen l'autèntic centre de comandament i presa de decisions local. També hi ha el quadre dels lleons i una aranya gegantina que penja del sostre.

I vet aquí la font de la plaça de Santa Maria, ara desapareguda. El velòdrom, mig esbalandrat però ben actriu. La plaça del mercat, plena de quitxalla. La plaça de Cuba, amb el bonic edifici de la societat *La Unión* i les parades de venda. La plaça de Santa Anna al cor de la ciutat, i el tràfic de carros al Camí Ral. El cementiri, l'hospital, el col·legi de Valldemia i el de Santa Anna, la platja, les places i la festa dels Tres Tombs. També el tren que

passa per la marina, mentre uns calafats agencen una barca a la drassana i les xemeneies de les fàbriques tèxtils estan a l'aguait. I la processó del viàtic general, a la Riera, cantonada amb el carrer de Barcelona, amb els guàrdies municipals, els músics, la gent i unes dones agenollades al balcó.

Fixem-nos en un detall esmunyedís copsats per la màquina de fotos: la manera com va empolainada la gent que passeja pels carrers i les diferències que es manifesten entre ells. Al parc hi ha asseguts un grup de senyors i senyores de l'època; es nota de seguida que són gent que poden gastar: elles ben vestides i amb barret, i ells amb trajo i bombí. Els que han de treballar vesteixen ben diferent: elles amb davantal i mocador al cap, i ells amb boina i espartenyes. Que el cap el duia tapat fins i tot la canalla que no aixecava quatre pams de terra. Detalls insignificants o de relleu que dibuixen el record i fan viure el pas de la història pels carrers de la ciutat de Mataró.

Del llibre 'Mataró 1902. Album de fotografies' (Abril, 1991)

La glòria dels cinc anys

Com que en aquesta casa sonen els cinc anys de vida, farem un repàs a la premsa periòdica de Mataró que ha traspassat aquest llinar quinquennal. I no és cosa senzilla a la ciutat de vendre un producte d'aquestes característiques i interessar algú. De fet, la majoria de les publicacions que ressenyem vivien de l'aire del cel, o sia que no depenien del mercat. Les polítiques, les subvencionaven els propis partits, i només les llegien els qui les escrivien, i les informatives malvivien amb sous de misèria per a l'escrivent de torn.

Comencem i aclarim que això d'informativa és una manera de dir, ja que el concepte de professionalitat vigent ara mateix no té res a veure amb el de dècades anteriors. I la premsa informativa d'abans només es distingia de la directament ideològica, en què no constava el lligam directe amb un partit polític, ja que, llevat d'això, de partidaris, ho eren prou, fins i tot decantant-se en els casos d'eleccions i lluitant decididament contra els enemics polítics.

Un dia a dia, i fa molts dies

La publicació més persistent de la història local ha estat el que anomenem *Diari de Mataró*, nervi de la comunicació de la ciutat al llarg d'un centenar d'anys. De fet, és un abús parlar del Diari com una unitat, ja que ni en l'esperit, ni en les persones, ni en el mateix títol, manté un lligam al llarg del temps. Però la continuïtat del producte físic és el que l'ha fet entrar en el registre col·lectiu, en la nostra memòria històrica, com una unitat de destí en la informació.

Va començar anomenant-se *El Semanario de Mataró* (1883-1895), que era l'òrgan del catolicisme més integrista de la ciutat, carques de dalt a baix i mig parents dels carlins. Els republicans consideraven que el setmanari era propi del segle desè, i que era un abús que el publicuessin per mitjà de la impremta, ja que havia de ser manuscrit sobre pergamí. Aquest títol desapareix per convertir-se en una publicació de més periodicitat i amb una estructura més àgil, titulant-se *Diario de Mataró y su comarca* (1895-1919). El director del periòdic va ser, al llarg dels vint-i-quatre anys de la seva existència, Salvador Llanas, un home polifacètic en el món de les lletres i acomodaticí en l'àmbit personal, ja que de republicà convençut i maçó ben actiu, en cosa de quinze dies, i motivat per l'atur forçós, passa a combregar amb les rodes de molí de l'integrisme de missa diària.

El diari tenia una línia ideològica claríssima, era de dreta-dreta, res de liberals i malfiar-se dels conservadors, que de fet en aquells anys del traspàs de segle a Mataró eren ben poca cosa. A ells, el que els anava bé eren els carlistes, i no perquè diguessin pestes de la monarquia regnant, eren carlistes perquè eren carques en matèria religiosa, i el pacte de la casa reial amb el bipartidisme que permetia a vegades governar els liberals, el consideraven fora de tota raó, i un atac contra les nostres tradicions més arrelades, com la Inquisició, que més d'una vegada defensaven. S'espantaven tan fàcilment que un cop afirmen que els comunistes russos son tan dolents que "en un restaurant de Moscou se sacrificaren nens que eren servits als clients". Els darrers anys el periòdic anava de mal borràs i en una mena d'operació cosmètica hom el transformà en *Mataró i la Comarca* (1919-1923), però la defunció s'acostava i va caldre cirurgia enèrgica perquè el cadàver revifés.

Quan neix el nou *Diari de Mataró* (1923-1936), de les cendres

del vetust avantpassat, la història ja és tota una altra. Aviat el dirigeix Marçal Trilla, amb col·laboradors de primera línia, i fan un diari modern i ben estructural. Manifesten certa oposició al dictador Primo de Rivera, i són catalanistes ben fermes i assenyats. Amb la guerra civil la confiscació, neix *Llibertat* òrgan dels enemics d'en Franco, que a Mataró era gairebé tothom, i l'escrivien en Peiró, en Gual, i en Cases. Quan canvia la truita i després d'alguns milers d'afusellaments terapèutics, neix el periòdic *Mataró* (1940-1977), que, segons diuen, els que el feien els primers anys eren gent malvista pels del règim, i per això els varen fer fora tot donant el control del periòdic a la Falange, partit únic de l'època. Però de fet, de les seves pàgines, hom en treu una imatge de la ciutat de Mataró que fa pena.

Com que la democràcia va arribar cap a l'any 1977, els del diari veient que per qüestions legals els podia anar malament canvien de títol i d'empresa editora, amb la gran sorpresa per als ciutadans que tota la resta quedava igual, la compaginació, el paper, els col·laboradors, i la carcúndia congènita. Vet aquí, doncs, el naixement de *Crònica de Mataró*, que encara dona guerra, això sí, des de fa ja uns mesos amb la cara neta, col·laboradors demòcrates, i una direcció pròpia del segle vint, una autèntica revolució en aquella casa.

L'honor d'avantguarda de la democràcia correspon al setmanari *El Maresme* (1977-1984), tot un exemple de premsa d'oposició sota la bota de la dictadura del general aquell. Va ser una escola de periodistes, i l'angúnia dels de l'Ajuntament digital, que varen fer moneda falsa per treure-se'l de sobre. Però va ressuscitar amb els nous aires de llibertat i constitució.

Setmanal desori partidari

La premsa de partit és una altra cosa, d'edició setmanal, i amb quatre pàgines de text, servia per poder insultar els contrincants amb aquella alegria. I és que la cosa política, els anys de la Restauració, no era gens de broma, i tothom s'ho agafava de valent. Drames de Zorrilla s'executaven a la sala de plens de l'Ajuntament, entre liberals, conservadors i republicans, la premsa de cada gremi donava corda als del propi equip, i només la mare dels contraris sortia tranquil·la de l'escomesa literària. S'acusaven de tot, i els robatoris i les conxorxes amb el pressupost anaven amunt i avall.

Vet aquí *El Mataronés* (1876-1887), seguit per *El Cronista*

(1890-1898), que eren periòdics del Partit Conservador. Afirmaven tenir els següents lemes: “Religión, Patria, Familia y Propiedad, piedras angulares del edificio social”, i els feien una colla de senyors de Mataró, advocats i fabricants ells, que al seu Casino a la Riera maldeïen de la *gent de fàbrica*, tot considerant-se tocats de la mà de Déu. Els sagastins, que junt amb els homes de Cánovas, configuren el joc electoral de l'època, tallen el bacallà municipal molts anys, i a la premsa els reconforta *El Liberal* (1883-1923), òrgan del seu partit, que en sàvia al·locució demana “que los frenos de la razón contengan los ímpetus de la fantasía, y que las concepciones de la inteligencia detengan los velos de la imaginación, que es la loca de la casa”.

També va ser prolongada la vida de l'òrgan dels republicans federals i més endavant radicals, que amb el títol de *El Nuevo Ideal* (1883-1923) allarga una quarantena d'anys dient mal de l'Ajuntament, ja que els de la casa no arribaven mai a la trona de comandament.

En la feina opositora varen anar de costat amb el periòdic *La República* (1903-1923), també radical, però molt més esverat, ja que en les seves pàgines es publicaven tota mena de propostes incendiàries, que no eren fàcils de pair pels estòmacs tranquils de la gent d'ordre. Ni pels capellans, ja que la premsa radical sembla voler posar a la pràctica les recomanacions teòriques del seu líder Lerroux, quan baladrejava allò d'elevat les novícies dels convents a la categoria de mares.

La pilota i la sagristia

Hi ha dues publicacions que també han anat mes enllà dels cinc anys, com a mostra de valenta persistència. Una d'elles tracta de la pilota i de tots els esports que els mataronins s'agraden de practicar, o, per dir-ho amb més precisió, veure com practiquen els altres. Són els tretze anys de *Iluro-Sport* (1965-1978), tota una fita en aquesta mena de premsa.

I deixem per al final el títol emblemàtic del fonamentalisme local, l'increïble *Lo Pensament Marià* (1907-1936), autèntic producte reaccionari de dalt a baix, quintaessència de la carcúndia local, que com a bon propòsit declara venir a salvar la joventut “tan treballada per l'error y'l vici”. L'entusiasme dels factors de la casa emergia en frases produïdes en plena crisi etílica com la que assegurava que “A Catalunya és foraster tot lo que no és catòlich”. Entenem que no fossin socialistes, i que de

l'anarquisme, en fugissin esparverats, també que els liberals els volguessin ben lluny, que no eren gent dreta, però d'això a plantejar l'exigència de conservar “les desigualtats naturals”. N'hi ha que no tenen vergonya.

Mataroescrit (Maig, 1991)

Batalla entre *Fortitut* i *Lo Pensament Marià*

La premsa de Mataró ha tingut un dels moments brillants en la polèmica que l'any 1917 varen mantenir dos setmanaris, el catòlic *Lo Pensament Marià*, i el republicà *Fortitut*. Ara fa 75 anys d'aquella batalla dialèctica que varen protagonitzar el fabricant Josep Colomer i Volart, i l'escriptor Emili Saleta i Llorenç

La polèmica és una manifestació de l'enfrontament històric entre integristes i liberals, dos pols de la pràctica ideològica de la Restauració. Des de la perspectiva liberal la religiositat de l'època era l'expressió política dels interessos dels sectors conservadors, i no responia a cap mena d'espiritualisme. I en les pàgines de *Fortitut* ataquen amb duresa el dogmatisme dels que volen que tothom segueixi, fins i tot per la força, el seu credo.

Des de la perspectiva integrista la llibertat de pensament i les conquestes democràtiques eren manifestacions diabòliques del mal i de la impietat, “audàcies volterianes”. I en Colomer arriba a defensar la Inquisició pel seu paper de mantenidor del control ideològic. I és que “el liberalismo es pecado”, com escriu un apologeta, i que “tot allò que no és catòlic no és català”, com afirma un bisbe d'aleshores.

Emili Saleta i Llorenç

Vet aquí un personatge que va tenir entretinguts els mataronins durant alguns anys, amb la seva lluita contra els clericals i els conservadors amagats sota el vernís del catalanisme. Neix a Reus l'any 1888, però de petit ve a viure a Mataró, mostrant de seguida un autèntic deler d'escriptor i reformista social, cosa que va fer que al llarg de la seva vida lluités a favor de la dignitat de l'home en els aspectes social, polític, ideològic i nacional.

Els anys 1907-1908, treballa de professor d'idiomes i esdevé un

enèrgic militant del partit catalanista *Centre Autonomista Republicà*. Escriu poemes i articles culturals al periòdic *Mestral*, col·labora a la revista de teatre *De Tots Colors* (1908-1913), i edita a Barcelona l'entremès còmic *Coincidències* (1908) estrenat al casino *El Progreso* de Sant Andreu de la Barca el novembre de 1908, i la novel·la *La Malalta* (1911). Dóna conferències de caràcter cultural i ideològic, com la que té lloc a la *Joventut Republicana Federal* el maig de 1908, on parla de *Instrucció i Educació*, assenyalant “els molts prejudicis que reporta l'ensenyança religiosa”, i posant-se al costat de l'ensenyament racionalista. El mes d'agost de 1911 fa una conferència al *Foment de la Sardana* sobre literatura, la ressenya de la premsa de l'acte ens informa que Saleta “acaba de venir, després d'uns anys de triomfal tournée per Fransa, Alemanya, Suïssa, y diferents províncies espanyoles, residint actualment en Hamburg, hont exerceix sa carrera de professor”. En a quest viatge havia editat a París la novel·la *Berlin-París* (1911).

En el període 1915-1918 és un dels organitzadors del mataroní *Cau Grillat*, que tant d'enrenou duu a la ciutat, edita a Mataró el llibre de poemes *Paraules davant la vida* (1915), i dirigeix el periòdic *Fortitut* (1917-1918), que evoluciona de la crítica social a la creació del partit *Centre Nacionalista Radical*, del qual Saleta és president. El gener de 1918 és elegit president de la junta directiva de l'*Ateneu Obrer*, però el mes de març marxa a residir a Barcelona en casar-se, i comença a escriure al periòdic catalanista *L'Avi Munné* (1918-1929), de Sant Feliu de Guíxols.

De 1918 a 1925 és secretari de l'Ajuntament de Vilassar de Dalt, a partir d'aleshores els seus antics companys fan broma de la seriositat que li encomana el nou ofici. En aquesta dedicació escriu l'opuscle *Dos anys i mig d'actuació*, memòria aprovada pel dit ajuntament el 1921. Editava a Mataró *A l'ombra del camí* (1925), amb poemes de diverses èpoques i influència carneriana, com ressalta al pròleg Ignasi Iglesias, amic de Saleta. I fa una conferència el març de 1923 a la *Societat Iris* sobre els *Aspectes del problema municipal. Acció social del municipi modern*.

Durant els anys de la Dictadura escriu a la revista *Mediterrània*, al *Butlletí de la Societat Iris*, i algun article al *Diari de Mataró*. El 15 de gener de 1931 a l'article *Les nostres dones* parla de la indigència cultural en què s'ha mantingut tradicionalment a la dona, tot fent una crida a la seva organització i promoció cultural. En aquesta època fa nombroses conferències

de temàtica diversa, un exemple és la que té lloc l'abril de 1926 a una cooperativa de Canet sobre l'obrerisme i la política.

Quan l'any 1923 es forma la *Unió Socialista de Catalunya*, escissió nacionalista del PSOE encapçalada per Serra i Moret, Saleta n'és un dels elements destacats, i escriu als òrgans del partit *Justícia Social* (1923-1926), *Ideari* (1919), i *L'Opinió* (1928-1930). L'abril de 1923 és elegit per formar part de la direcció com a secretari de relacions interiors, i dels nou personatges més votats ho és en quart lloc, cosa que assenyala la seva preeminència al si del partit.

Com a membre de USC participa com orador, el dia 11 d'agost de 1933, al míting de *Aliança Obrera* al Teatre Bosque, al costat de Peiró, Maurin i Aroca, substituït a Comorera. *Aliança* era una conjunció de tots els sectors obreristes catalans, llevat de la CNT, davant la victòria electoral de la dreta, i en aquest míting es fa campanya anti-feixista i s'ataca el capitalisme. Després de la guerra civil edita *Epitalami* (1949), i després de la seva mort a Barcelona l'any 1953 apareix el recull de poemes *L'íntim refugi* (1954).

He localitzat alguns textos publicats a la premsa de Mataró. A la revista *Mestral* hi ha alguns poemes, i els articles: *Quelcom sobre instrucció* (20/7/1907), *Joventut* (4/4/1908), *De feminisme* (18/4/1908), i *Una idea* (2/5/1908). Al *Diari de Mataró* escriu: *Una ambaixada* (12,14,16/1/1926), *Les societats recreatives* (31/8/1926), *A la memòria de Juli Garreta* (30/9/1926), *Els especialistes* (5/1/1927), *Ciudadania* (29/4/1927), *Abril* (31/12/1927), *Un país minúscul* (5,7/1/1928), *Salvador Llanas íntim* (29/2,1/3/1928), *Ignasi Iglesias, home bo* (12/10/1928), *Els llibres* (9/11/1928), *Amb el degut respecte* (16/11/1928), *Apunts sobre la dominació anglesa a Menorca* (20, 24, 26/11/1928), *En el llinar de l'any* (31/12/1928), *Els llibres* (7/11/1929), i *Les nostres dones* (15/1/1931).

Josep Colomer i Volart

D'en Colomer coneixem poques dades biogràfiques. Era membre de la junta directiva del *Foment Mataroní*, i un dels redactors del periòdic de l'entitat *Lo Pensament Marià*. Esdevé diputat de la *Mancomunitat de Catalunya* per la *Lliga Regionalista*, i edita l'opuscle *De la darrera vaga* (Barcelona, 1918), conferència donada a la *Congregació Mariana de Mataró* referida a la vaga general que té lloc l'any 1917, i als principis de la doctrina social

de l'església. Era el propietari d'una de les fàbriques tèxtils més importants de la ciutat, situada al carrer del Prat, l'edifici de la qual encara existeix.

Migliaresi (Febrer, 1992)

Pròleg

A els que, sense fer-la vàrem perdre la guerra, ens varen ensenyar a l'escola una vida que no era la nostra vida. Vivíem a Mataró però no érem de la ciutat, i de la mateixa manera podríem haver estat fills de París o de Budapest. Ningú no ens va ensenyar a escriure com parlàvem, ni a reconèixer en els carrers i les cases la imatge quotidiana del nostre entorn. I era com un exili.

Fills dels anys de la foscor dictada, les senyes d'identitat les vàrem resseguir al redós de la família, la gent de l'entorn, els amics, i en algunes organitzacions precàries que mantenien les arrels. Però va ser al redós del setmanari *El Maresme* que comencem a aprendre la ciutat, a prendre el polç a les demandes socials, a criticar tot el que feien malament i tot el que no feien els que manaven, a indignar-nos amb la desfeta del nostre patrimoni cultural, quan arrasen la Torre Llauder uns muníceps ignorants. Havíem perdut la guerra però ens vàrem fer grans al llevat de la democràcia i dúiem la il·lusió de la llibertat.

En aquest camí de retrobament amb la gent i el territori els textos del senyor Casas eren una troballa única, que ens descobria tot un món d'imatges i d'ambients que no coneixíem, però que reconeixíem. El meu interès per la història té data precisa i aquesta és el dia de la lectura de Cel·luloide *Ranci*, el llibre de memòries del senyor Casas en el qual parla dels anys vint. Era com un prodigi que feia ben real la ciutat d'abans, i el vaig llegir molts cops resseguint la vida de la gent, encuriós i xafarder pels misteris d'un Mataró que la màgia de l'escriptura feia estimar.

I aquest va ser el gran miracle, el llenguatge engrescador, mordaç i suggestiu de l'autor. Per això vàrem connectar de seguida amb la seva obra, i és que llegint una narració com *L'enterrament* ens fèiem còmplices de l'altre Mataró, el que fugia de l'ensopiment de la ciutat oficial. Una obra que a través d'una

anècdota banal, la mort i enterrament d'un industrial del gènere de punt, reflexa amb ma mestre el que els savis anomenen l'imaginari col·lectiu. L'entramat social, els costums, les formes de relació, les convencions amb la seva càrrega d'hipocresia i d'utilitat, els caràcters dels que manaven i dels que obeïen, i tants d'altres aspectes. Era la imatge precisa d'una ciutat que ben aviat passaria a ser història, enduta pel tragí nerviós de motocicletes, cotxes, nevera, televisió, i vacances pagades.

I anant regirant papers vàrem lligar les peces esgarriades de la memòria. Va aparèixer aleshores el fil que relaciona diverses generacions de mataronins ferits per la lletra que connecten per la seva mirada crítica cap a la societat en què vivien. Des de la gent del Cau Grillat, al senyor Casas i la generació dels que vàrem néixer els anys cinquanta.

Els joves que en els anys de la Primera Guerra Mundial es movien a l'entorn de l'entitat de les Espenyas, volien renovar les aigües somortes de Mataró. Malvivien l'existència quotidiana d'una ciutat aletergada per les conxorxes que a la Casa Gran teixien i desteixien els fills d'en Moret, els d'En Lerroux i els d'en Cambó. I és que la vida política sota la ma de ferro del cacic s'havia convertit en una mena d'opereta ben trista. A la premsa els partits s'insultaven i de sota ma ho acordaven gairebé tot. I en l'àmbit social la realitat tampoc era gens afalagadora, i és que la separació de classes, molt estricta, i determinada per una economia sempre precària, enterbolia les relacions humanes. Els patrons eren de pedra picada, el sindicats trabucaires, i l'església integrista.

El senyor Casas també va viure uns anys difícils en una ciutat marcada pel resultat de la guerra civil, on el comú de la gent formava als rengles dels vençuts, i uns quants s'ensenyorien de la victòria. Enmig del més absolut desert intel·lectual la seva obra traspuja la ironia i esdevé el lligam amb la cultura crítica d'abans de la guerra. Era un alè de catalanitat en uns temps gens favorables, per això per nosaltres, que ens va tocar de lluitar contra les deixalles del franquisme, els seus escrits tenien un ressò decisiu.

Ara el senyor Joaquim Casas i Busquets, amb vuitanta anys a l'esquena, torna a la palestra amb un llibre curiós, que defuig la determinació genèrica precisa. De fet es tracta d'un enfilall de, diguem-ne *meditacions*, a l'entorn de tot el que és humà o diví. Un mosaic d'opinions sota el sol, un sol major amable d'estiu al

Maresme, "exercici vacacional, per no agafar rovell", record de les pàgines viscudes "com un testament, com un testimoni d'uns temps". Es el record del temps que ha passat, però és també la projecció del bagatge de la vida sobre els esdeveniments més immediats. Assenyalem que no és un llibre d'enyorances o nostàlgic, de cap manera, aquí hi ha la fibra de l'actualitat, això si, matisada pels anys, i la sabiduria de l'experiència. I la reflexió té tots els colors del coneixedor de l'ofici, que passa de l'anècdota a la categoria amb un lleuger gir d'entonació, potser amb un adjectiu.

L'obra es mou, i això és una constant en aquest mataroní d'adopció, trepitjant la ciutat, resseguint la Rambla, admirant el port, i content de la platja. Hi ha també la presència de la gent que estima, il·lustres patricis de la terra, homes de la ciutat. Ara és l'arquitecte i polític Josep Puig i Cadafalch, l'escriptor Josep Pla, el president Francesc Macià, el sindicalista Joan Peiró, l'alcalde màrtir Abril afusellat pels d'en Franco, aquell personatge trist que *Semblava una baldufa*.

Certament la ironia vernissa el text i el travessa. Com també es detecta la presència de la música. L'autor no s'està de proclamar que en una hipòtesi de tria ideal d'ofici ell hauria escollit ser director d'orquestra. I això es nota. Perquè una de les característiques del seu estil és la musicalitat dels textos. Imatges precises, un formigueig d'adjectius, puntuació incisiva.

Cal ressaltar el paper rellevant de les notes sobre els fets de la Unió Soviètica i la fi de l'experiència comunista, que té lloc mentre el llibre es va escrivint. I és que d'alguna manera forma part de la vida del senyor Casas, que en els seus anys ha viscut des del cop d'estat de Lenin al cop d'estat del Comitè per l'Estat d'Emergència, tota l'evolució d'una revolució inútil.

Però si l'autor té un interès central en la seva reflexió, aquest el podem concretar en la realitat catalana, en els seus àmbits polític, social i cultural. De fet, la vena nacionalista és el nervi del llibre, i l'amor a la llengua i a la nostra història donen sentit a una obra que, si t'hi fixes bé, amic lector, només es pot escriure a les terres afortunades de la Maresme.

Pròleg al llibre de Joaquim Casas 'Notes d'un estiu en sol major' (Abril, 1992)

El Mataró d'abans

Aneu a començar un viatge que mai no heu fet, perquè el que teniu davant els vostres ulls és el Mataró de les primeres dècades del segle vint. Reneix a través d'aquest aplec de fotografies de l'arxiu del senyor Ramon Arnau que ens ofereixen una visió diferent de la ciutat que cada dia trepitgem. Vet aquí tot un món que convé descobrir a través dels detalls petits i grans que aquestes imatges fixes de l'ahir ens fan present.

Passegeu pel parc en la seva primera forma farcida de naturalesa i detalls colonials. Pugeu dalt del tramvia que arrenca l'any 1928 i fa el viatge a Argentona més fàcil. Salteu pels carrers al so dels músics que acompanyen els gegants antics. Entreu a l'estació vella a esperar el tren que us durà els amics o les notícies de la capital. Resseguiu els carrers, atents a les cases i botigues, amb les places plenes de gent i la Riera, ànima del comerç.

Un viatger curiós no podrà deixar de visitar els edificis religiosos i civils, els col·legis, i pujar als turons de la part alta a admirar la magnífica imatge d'una ciutat que es dona als peus de la Mediterrània. Perquè el mar és sempre present. El treball dels pescadors, la drassana on es basteixen les naus, el comerç del peix i la platja suau i engrescadora de Mataró, que més d'un cop s'enfada en temporals que deixen un record de destrosses i mort.

Vet aquí, doncs, una ciutat sorprenent per a la nostra mirada educada en carrers plens de cotxes, pol·lució, i un neguit que fa cent anys ningú no tenia. Ni elles a plaça comprant i passant el temps amb les comares, ni ells amb la boina jugant a botxes o parlant malament del govern.

Introducció a l'exposició de fotos de Ramon Arnau al Foment Mataroní (Desembre, 1992)

Perquè el mar

Així, de Mataró i fa molts anys. De sorra i aigua, espai que guarda la memòria de les generacions i de les vides. Tot un món a l'abast que les mirades han dibuixat ara amb veles, ara amb port.

De mariners l'esforç i de pescadors, que solcaven el mar cap el destí cert de mercaderies i negoci, que separaven l'aigua a la cacera del peix. Amb el sol i amb vent, ara que plou i quan fa bonança. El mar de Mataró, la platja, i tots recordant.

De tu ve la vida. Quan gent dels pobles d'enllà amb barques lleugeres s'acosten a les platges. De lluny visiten el país i duen plenes les caixes de coses que fan de bo comprar. I amb el comerç és l'home que neix a un món nou, són altres els idiomes i diversos els déus. De la divinitats de casa n'estaven enamorats però venen i ens ensenyen a estimar nous deus. I potser es va inaugurar un moment de tolerància sota la inspiració del mar del Maresme. Mar tranquil·la, amable, que poques vegades a tret la colpidora energia d'ones i barques destrossades.

I és el mar, que de tu ve la por. Perquè hi ha qui s'acosta a la terra per dur-hi la mort. Segles hòspits de pirates, gent ferotge del nord d'Àfrica que s'enduen els veïns per fer-los esclaus, que robaven les cases, que mataven. I la por antiga al foraster, aquell estrany que és el desori de la terra, i que arriba pels camins de l'aigua. O són potser naus enemigues que llencen bombes sobre les cases.

Però el mar origen del treball. Són els mariners, els pescadors, els calafats, els mestres d'aixa. Oficis sense memòria de generacions esforçades llençant la xarxa, oblidant temporals de llevant, i el sol d'estiu que no afluixa el pes de la seva estada sobre la gent que no para. Recullen escòrpores, llobarro, rogers, pops, sèpies, morenes, congres, raps, gambes, i llagostes, la gernació diversa que habitava les nostres platges un temps tant generoses. I les barques els duen, als habitants de la fondària, cap els mercats de la vora, que saben el gust del peix i la flaire de la mar salada. I pensa també en els mariners, aquells que eren el contacte amb les terres de lluny, que duen enllà tot el que es feia aquí, tot el que el treball dels artesans creaven. I els artilugis de les fàbriques que amb afanys i incertesa teixien el cotó. Mariners que retornaven plens de quincalla estranya i cobejada, ara d'Amèrica o bé de França, per la qual a la plaça tothom es delia.

I ha passat la història damunt la gent de pell cremada i resseca per els sols i les pluges. Nissagues que han deixat la vida lluny de la sorra, de la banda del mar tenaç, que ara és esplanai. Si, que ara és esplanai, després de tant d'esforç, de mort i angúnia. Que ara és esplanai, i és nedar sota la calor d'estiu, i és dinar vora les ones, i és passejar a la posta animat per la brisa. Vet aquí una civilització

sàvia que del neguit de l'ofici n'ha fet record, i de l'esplai estètica quotidiana. Una vida, el mar. Perquè el mar.

Mataroescrit (Juliol, 1993)

Estampes de la guerra d'en Casas

La vocació literària de Joaquim Casas i Busquets té una esplèndida manifestació durant la guerra civil en els 21 articles que del gener al novembre de 1938, i sota el rètol d'*Estampes*, escriu al periòdic *Llibertat*, que era l'òrgan oficial antifeixista del *Consell Municipal*. Els escriu mentre feia de soldat a la brigada mixta 81, “Presoner de la manta, el capot i vint-i-cinc quilos de roba insuficient”, i lluitant a les terres de Cuenca, Teruel, i al front d'Extremadura.

Casas fa la crònica quotidiana de la guerra que viu, però des de la perspectiva del soldat ras. Al seu relat hi ha poca èpica i molt d'humanitat malmesa, i el nervi de la narració són els problemes i les sensacions de cada dia. Articles descriptius plens de detalls menuts que al capdavant són tot l'horitzó dels guerrers: ara neva i fa fred sota la climatologia inclement, els companys i el camí a peu que mai no s'acaba, les masies que adornen la ruta amb el pagès maltractat per la vida, la calma dels pobles ignorats i el soroll de la guerra al fons, el menjar i les rates, la incertesa, i la mort que delma els rengles.

Però la guerra és només el teló de fons, perquè més enllà del conflicte bèl·lic la voluntat literària d'en Casas s'imposa en uns articles en els quals arrela la seva voluntat d'estil, d'adjectivació audaç i llenguatge precís, trets que mai no abandonarà. Quan deixa en segon terme la guerra i retrata el clima, el pas del temps, la fraternitat, el mar, la boira, i un munt d'impressions fugaces, o recorda la infantesa, és quan la seva ploma llisca de manera ràpida, i ens duu el palpit d'un home que viu l'entorn i el mesura amb la paraula justa.

Mataroescrit (Desembre, 1993)

Eren les *majorettes*, i quines mirades

L'any 1968 al París de França hi va haver una mena d'aplec d'estudiants que fan festa grossa perquè estaven avorrits. Després d'aixecar uns milers de llambordes per buscar el mar a sota, varen acabar com el rosari de l'aurora i suspenent el curs. Però la gresca va tenir retruc. Perquè a aviat una febre juvenívola i de novetats es va encomanar a les societats benestants de l'occident cristià. I la festa gavatxa va produir uns efectes decisius a Les Santes de la ciutat costanera de Mataró. Perquè dos mesos després hi va haver novetats, uns canvis improbables, perquè les autoritats d'aquell temps eren més aviat poc agosarades i anaven a poc a poc o sigui de mica en mica. Vull dir que no feien res, només esperar la primavera i després la tardor.

Ja feia uns anys que havien introduït en les dites festes de juliol la novetat del *pasacalle*, i és que una música anava fent xerinxola i obrint els cors als de la capital de la Maresme per places i racons. Sonava la Banda de la Creu Roja que s'hi lluia de debò i anaven els músics empolainats que semblaven senyors. L'any anterior al d'autos va resseguir la Riera a peu l'enèrgica *Banda de cornetas y tambores del Regimiento de Infanteria 25* de Barcelona, que també feien patxoca, de caqui decorats els milites. Però els mataronins no sabien que tres-cents-seixanta-i-cinc dies després els seus ulls no creurien el que veurien.

El catàleg d'actes festius de Les Santes del 1968 anunciava que al *pasacalle* desfilarien Les *Majorettes* de la Bigourdane de Tarbes. Carall que diuen els d'aquí *¿majorettes?* què deu ser això, però és que eren de Bigourdane de Tarbes i sonava important. Sí, important i francès, o sigui més important.

De sobte, pels carrers de Mataró sona la música i saltirons i no eren sardanes. Lluentor, barrets, i, mai vist, unes nenes afavorides que ensenyaven tall rodó. I això, a la Rambla de la nostrada capital de comarca, no ho recordaven ni els més vell. L'èxit va ser total fins i tot dels pobles de la comarca varen venir a veure cuixa, que la novetat va córrer com un llamp. I l'any següent varen tornar les de Bigourdane i diuen que fins i tot dels pobles més imprecisos de la Garrotxa venien a veure els avis més vells perquè els hi havien explicat, i ho volien veure abans de morir. L'èxit d'aquesta segona vegada va omplir el carrers d'una gentada

que només es recordava quan va venir el general Franco a saludar-nos.

Les cròniques no donen clàrícies sobre el final d'aquell entreteniment que l'any següent va desaparèixer del catàleg d'accions culturals. M'ensumo la intervenció d'algun santcristo gros. El que si és cert és que els mataronins no es conformaven. Havien tastat una mica d'Europa i en volien més i ho varen demanar amb tanta insistència que uns anys després es va organitzar una colla local de nenes alegres, dedicades a la feina de suplència de les titulars gavatxes.

I ja tenim per carrers i places anunciades les *majorettes* de Mataró. Esperades amb delit, després del record d'aquella jovenalla de faldilleta precària que encara ressonava en converses d'homes de totes les edats. I quan varen sortir pels carrers de seguida vàrem veure que Europa començava als Pirineus. Les jovenetes les havien tret d'una llar d'infants, i esforçades no acabaven d'oferir als ulls àvids del gremi dels pantalons aquells volums que l'espectador esperava. I és que en aquella batalla l'equip local no tenien res a fer.

En Salicrú del Museu-Arxiu

Tirar endavant una entitat cultural com és el Museu-Arxiu de Santa Maria suposa l'esforç de moltes persones, la feina callada, constant, ignorada i anònima d'aquells que per afició o sentit del deure s'han proposat una tasca d'aquesta dimensió. Així formar un equip de persones és fonamental per fer possible la continuïtat de qualsevol activitat cultural de la qual només es poden rebre satisfaccions espirituals i de cap manera econòmiques. I això ho ha aconseguit la gent del Museu-Arxiu que any darrera any fan possible mantenir en plenitud el servei cultural que obren a la ciutat. De manera destacada hem de notar la revista de la casa, els *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, que han aconseguit la proesa de la continuïtat al llarg del anys fent possible als investigadors la presentació de les seves recerques històriques. La revista i la sessió d'estudis que cada any es convoca amb l'edició de les ponències, s'han convertit en el

centre més viu del quefer dels historiadors locals, que tenen una tribuna a la seva lliure disposició. Hem de ressaltar que l'entitat, tot i que té una adscripció ideològica precisa, mai no ha posat cap limitació al treball dels col·laboradors, i tots hi hem tingut un acolliment franc i obert. Però dit tot el que precedeix, a mi em sembla que les virtuts de la institució arrelen en l'estil i caràcter del seu director, en Manel Salicrú. Sense equip no hi ha projecte, però sense lideratge tampoc. En Manel ha estat la persona amb una visió exacte del que havia de ser l'entitat i no ha estalviat esforç per aconseguir-ho. Moltes han estat les hores de treball, moltes les portes que s'han hagut de trucar, però la realitat viva del Museu-Arxiu i la seva tasca ja formen part de la història local gràcies al neguit de voler servir la comunitat. I això que hauria de ser moneda corrent cada vegada és més excepcional. Les joves generacions no tenen gens d'interès per la cultura, i la veritat és que coneixen poc del seu entorn més immediat. La febre d'investigació i de saber que fa uns anys es vivia va desaparèixer, no hi ha cares noves entre els que remenem el passat de Mataró, i el recanvi generacional pot estar en perill. Amic Salicrú de segur que no t'agrada que ressalti el teu paper protagonista. El poeta Salvador Espriu afirmava que ell no considerava que el seu art fos res de l'altre món, però com que persones que comptaven amb la seva total confiança afirmaven el contrari així ho havia de creure. Entesos, doncs.

MataróCiutat Web (Novembre, 1996)

